

Peter Frederiksen

Det tredje Rige fællesskab og forbrydelse

Tysklands historie 1914-1945

Om dette eksemplar

Dette eksemplar er fremstillet af Nota til Balder Westergaard Holst. Eksemplaret er personligt og må ikke deles. Misbrug kan medføre udelukkelse fra Nota og retsforfølgelse. Eksemplaret indeholder data, så det kan spores tilbage til brugeren.

Det tredje Rige - fællesskab og forbrydelse

© 1998-2009 Peter Frederiksen og Systime A/S

Kopiering og anden gengivelse af dette værk eller dele deraf er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om ophavsret, eller inden for rammerne af en aftale med COPY-DAN. Al anden udnyttelse forudsætter en skriftlig aftale med forlaget.

Ekstern redaktion: Knud Ryg Olsen

Sat med Palatino 10,5/12,5

Forsideillustration: Tysk propagandaplakat fra ca. 1940 (Picture Library). Fra højre mod venstre er fremstillet et medlem af Hitler Jugend, en SA-mand og en kampvognssoldat. Her gengivet efter Charles Messenger: „The Pictorial History of World War II“, Gallery Books, New York 1987

Bagsideillustration: Tyskerne førte skånselsløs krig mod den sovjetiske civilbefolkning.
Henrettelses scene 1941/42

Trykt hos Narayana Press, Gylling
Printed in Denmark 2009

ISBN-13 978-87-616-0300-5

ISBN-10 87-616-0300-7

2. udgave, 3. oplag

SYSTIME | > |

Skt. Pauls Gade 25
DK-8000 Århus C
Tlf.: 70 12 11 00
www.systime.dk

Indholdsfortegnelse

1. DEL: DET TREDIE RIGE - FÆLLESSKAB OG FORBRYDELSE 5

1. Det tyske kejserrige, 1871-1918 7
2. Freden og dens betingelser 15
3. Gadekampe og økonomisk kaos, 1919-23 21
4. Nazisme og økonomisk stabilitet, 1923-28 29
5. Krisen baner vej for nazisterne, 1928-33 37
6. Nazisterne tager magten, 1933-34 45
7. Livet i Det tredje Rige 55
8. Nazistisk kunst og propaganda 65
9. jødeforfølgelse, 1933-39 75
10. Oprustning og udenrigspolitik, 1933-37 81
11. Vejen til krigen, 1937-39 89
12. Hitlers krig - 2. verdenskrig i Europa 99
13. Holocaust - den endelige udryddelse af jøderne 109
14. Bomberne falder over Tyskland 113
15. Maskerne falder i Nürnberg 119

2. DEL: TEKSTER TIL DET TREDIE RIGE 123

Hvem er hvem? 229

Supplerende læsning 233

Kildefortegnelse 236

Illustrationer 238

Tekster

VERSAILLESFREDEN

Tekster til kapitel 1 og 2

- TEKST 1 Versaillestraktaten om Tyskland • 124
- TEKST 2 Hvorfor vi må underskrive freds-traktaten • 126
- TEKST 3 Den tyske kapitulation -127
- TEKST 4 Versaillesfreden og dens følger • 130

NAZISTISK IDEOLOGI

Tekster til kapitel 3 og 4

- TEKST 5 Partiprogrammet "De 25 punkter"
- TEKST 6 Hitler om det "Nationale" og "Sociale" • 135
- TEKST 7 Kampen mellem racerne • 136
- TEKST 8 Førerens autoritet • 139

NAZISTERNES MAGTOVERTAGELSE

Tekster til kapitel 5 og 6

- TEKST 9 Nazismens fremvækst i en provinsby • 142
- TEKST 10 Kommunist eller nazist • 144
- TEKST 11 Bemyndigelsesloven • 145

DE LANGE KNIVES NAT

Tekster til kapitel 6

- TEKST 12 SA er legemliggørelsen af nationalismen • 147
- TEKST 13 Hitler tale i rigsdagen • 149

DEN NATIONALE SELVFØLELSE

Tekster til kapitel 7

- TEKST 14 Mødet med Nazityskland 1933-34 • 152
- TEKST 15 Skift i den nationale følelse • 153

NAZISMENS UNGDOM

Tekster til kapitel 7

- TEKST 16 For fanen vil vi dø • 155
- TEKST 17 Organiseringen af Hitler-Jugend • 158
- TEKST 18 Hitler om ungdomsopdragelse • 160
- TEKST 19 Ordensborgene • 161
- TEKST 20 Skolesystemet nazificeres • 163

ARBEJDSLIVET

Tekster til kapitel 7

- TEKST 21 Den tyske økonomi • 168
- TEKST 22 Kraft durch Freude • 171

KUNST OG PROPAGANDA

Tekster til kapitel 8

- TEKST 23 Hitler om kunstens funktion • 174
- TEKST 24 Hitlers planer for Berlin • 175
- TEKST 25 "Den evige Jøde" • 178
- TEKST 26 Leni Riefenstahl og Viljens triumf • 179

JØDEFORFØLGELSE, 1933-39

Tekster til kapitel 9

- TEKST 27 Forordning om jødeproblemet • 182
- TEKST 28 En tysk skolepiges syn på jøderne • 183
- TEKST 29 Rigsborgerloven • 184
- TEKST 30 Lov til beskyttelse af det tyske blod og ære • 185
- TEKST 31 Hvad skal jøden med et klaver? • 185
- TEKST 32 At følge føreren • 187

LEBENSRAUM

Tekster til kapitel 10

- TEKST 33 Det tyske folks livsrum • 188
- TEKST 34 Talen til generalerne • 188
- TEKST 35 Oprustningen bliver officiel • 189
- TEKST 36 Omlægning af økonomien • 191

VEJEN TIL KRIGEN, 1937-39

Tekster til kapitel 7 7

- TEKST 37 Hossbach-notatet • 193

MÜNCHENFORLIGET 1938

Tekster til kapitel 7 7

- TEKST 38 Konrad Henleins krav • 196
- TEKST 39 The Times om Sudeterkrisen • 197
- TEKST 40 Chamberlain om Sudeterkrisen • 197
- TEKST 41 Dagen i München • 198
- TEKST 42 Münchenoverenskomsten • 200
- TEKST 43 Chamberlains ny kurs overfor Hitler • 201

TYSKLAND OG SOVJETUNIONEN

Tekster til kapitel 7 7

- TEKST 44 Ikke-angrebspagten mellem Tyskland og Sovjetunionen • 203
- TEKST 45 Den hemmelige tillægstraktat • 203

SLAGET OM ENGLAND

Tekster til kapitel 12

- TEKST 46 Rigets dødsfjende må slås ned • 205
- TEKST 47 Slaget over Helgolandsbugten - tysk beskrivelse • 206
- TEKST 48 Slaget over Helgolandsbugten - engelsk beskrivelse • 209

RUSLANDSFELTTOGET

Tekster til kapitel 12

- TEKST 49 Operation Barbarossa -212
- TEKST 50 Breve fra Stalingrad • 213

HOLOCAUST

Tekster til kapitel 13

- TEKST 51 Görings ordre til Heydrich 31. juli 1941 • 215
- TEKST 52 Wannsee-protokollen -215
- TEKST 53 Franz Suchomel om jødeudryddelsen • 216
- TEKST 54 Oplevelser i Treblinka • 219

BOMBERNE FALDER OG TYSKLAND

Tekster til kapitel 14

- TEKST 55 En rædselsnat i Berlin, 1943 • 220
- TEKST 56 Tyskland i 1945 • 224

HITLERS ARV

Tekster til kapitel 15

- TEKST 57 Kampprogram for ANS • 226
- TEKST 58 Vold skaber opmærksomhed • 227

Forord

Nazismen har kastet en af de alvorligste skygger over det 20. århundredes historie med katastrofale følger ikke bare for Tyskland og tyskerne, men for hele Europa og store dele af menneskeheden.

Betegnelsen "Det tredje Rige" blev bragt ind i den nazistiske bevægelse i slutningen af 1920'erne. Selvom vendingen aldrig blev officiel, så fortsatte mange nazister med at bruge den efter magtovertagelsen i 1933. I dag er betegnelsen meget udbredt for Tysklands historie 1933-45. For nazisterne var Det tredje Rige efterfølgeren til Det første Rige (det tysk-romerske kejserrige 962-1806) og Det andet Rige (det tyske kejserrige 1871-1918). Men under betegnelsen ligger også en dybere forklaring, der stammer fra Arthur Moeller van den Brucks bog "Das dritte Reich" fra 1923. Ifølge van den Brück er der tale om en kombination af de to store ideologier konservatismen og socialismen. En kombination, der betegnes som "det tredje standpunkt". Endvidere antyder betegnelsen Det tredje Rige Tysklands geopolitiske placering i Europa mellem det "barbariske" Rusland i øst og de "jødisk-kapitalistiske" demokratier i vest.

Det tredje Rige - fællesskab og forbrydelse er specielt tilrettelagt for historieundervisningen i ungdomsuddannelserne. Bogen belyser Tysklands historie fra kejser tiden i slutningen af 1800-tallet over Versailles-freden i 1919 og det tyske Weimar-demokrati til den nazistiske magtovertagelse og nazificering af det tyske samfund i 1930'erne til nazistrets

endelige fald og den efterfølgende afnazificeringsproces.

Nazismens historie er skildringen af et styre, der, skønt det var brutalt og undertrykkende, udøvede en fascinerende tiltrækning på befolkningen. Nazisterne lovede befolkningen en lys fremtid uden nød og sult, hvilket især fik tag i den unge del af den tyske befolkning. Den nazistiske bevægelse står derfor som et udtryk for det 20. århundredes første ungdomsoprør.

Det tredje Rige - fællesskab og forbrydelse indeholder et omfattende kildemateriale, der findes bagerst i bogen. Kilderne uddyber og perspektiverer nazismens historie.

Teksten er gennemprøvet i 2.k på Gentofte HF i efteråret 1997. Til disse elever går en varm tak for både god kritik, udholdenhed og overbærenhed. Tusind tak. Ligeledes går en stor tak til Hanne Laursen for konstruktiv kritik, Elsebeth Sanden for gennemlæsning af manus og til lektor Henrik Cornelius, for pædagogisk støtte og opbakning.

Bogen har sin egen hjemmeside på www.systime.dk bl.a. med udførlige kronologiske oversigter.

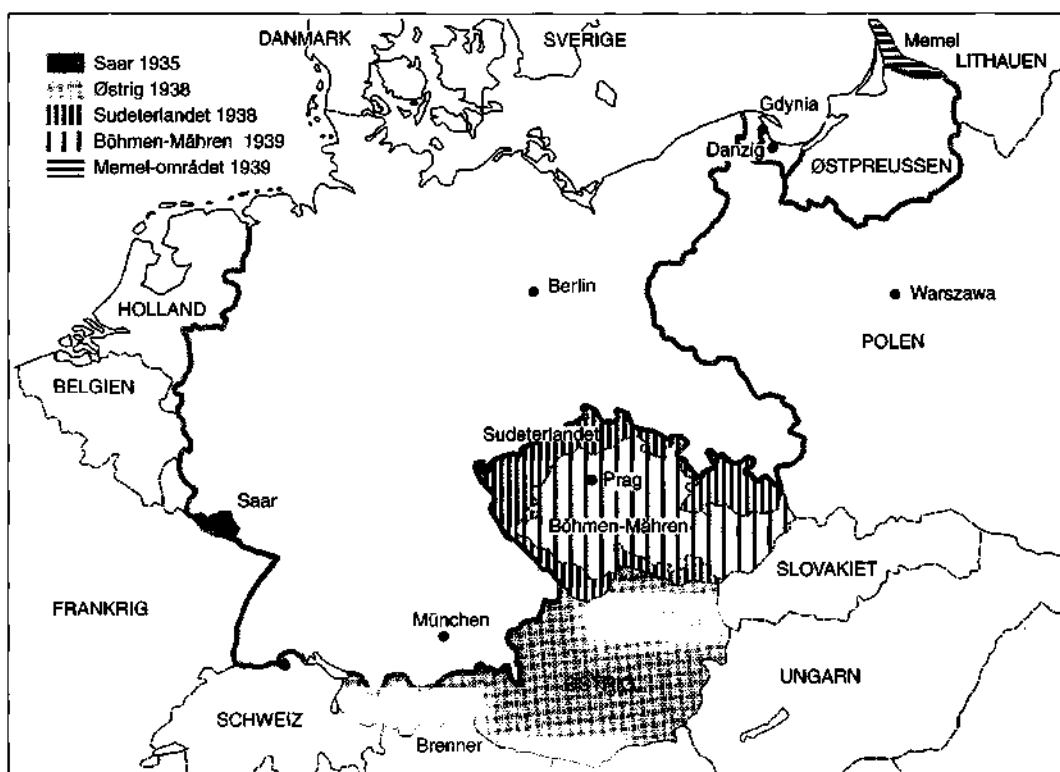
I denne 2. udgave er der foretaget rettelser af meningsforstyrrende fejl. Desuden er der foretaget justeringer i forbindelse med kilderne: Tekst 18 er udskiftet, og tekst 13 er genoversat efter ny tysk original.

København, marts 2001
Peter Frederiksen

General Ludendorff, Kejser Wilhelm II og General Hindenburg på vej til Berliner Dom.

Heim ins Reich 1935-1939

Nazitysklands landerhvervelser frem til krigsudbruddet i september 1939.

Det tyske kejserrige, 1871-1918

Den 18. januar 1871 blev den preussiske konge Wilhelm I kronet til tysk kejser på det franske slot Versailles uden for Paris. Forud for samlingen af det tyske rige lå den fransk-tyske krig 1870-71, der havde påført Frankrig et smerteligt nederlag. Ydmygelsen blev ikke mindre af, at sejrherren nu lod sin kejser krone på det fornemste af alle franske slotte.

Tyskland havde siden middelalderen bestået af mere end 300 selvstændige stater. Efter opløsningen af det første tyske rige i 1806 var flere af disse stater gået sammen i Det tyske Forbund. I løbet af 1800-tallet udvikledes tanken om en nationalstat og iblandt de tyske stater opstod ideen om én samlet tysk stat. Ønsket blev opfyldt i januar 1871.

Det andet Rige

Det tyske kejserrige var en forbundsstat, der bestod af 25 enkeltstater, hvor Preussen var den største. Det var i virkeligheden Preussen, der skabte det tyske kejserrige. Det var den preussiske konge, der nu var kejser af Tyskland, og det var den preussiske ministerpræsident Otto von Bismarck, der blev Tysklands første rigskansler. Preussen omfattede to trediedele af rigets 41 millioner indbyggere og to trediedele af det tyske kejserriges areal.

Staterne var meget forskellige, nogle var små fyrstedømmer andre konge-

dømmer, nogle af staterne havde få hundredetusinde indbyggere andre stater flere millioner. Dertil kom, at staterne religiøst, politisk og økonomisk var meget forskellige. I syd var staterne katolske landbrugssamfund i modsætning til det protestantiske nord, der førte an i den industrielle udvikling.

Samlingen betød, at toldgrænserne mellem de tyske stater blev fjernet, og der blev indført en fælles møntfod (rigsmarken). Og Tyskland fik sin første fælles forfatning.

De tyske staters fyrster kom til at beherske den nye forfatnings første kammer, Forbundsrådet. Af Forbundsrådets 58 medlemmer udpegede Preussen kun de 17, hvilket gav de øvrige stater en sikring mod at kejserrigets største stat skulle komme til at sidde enevældigt på magten.

Selvom der også fandtes en rigsdag (parlament), var det i realiteten kejseren, der havde det afgørende ord i alle politiske spørgsmål. Blandt andet fordi kejseren selv udpegede rigskansleren (statsministeren).

Bismarck bliver rigskansler

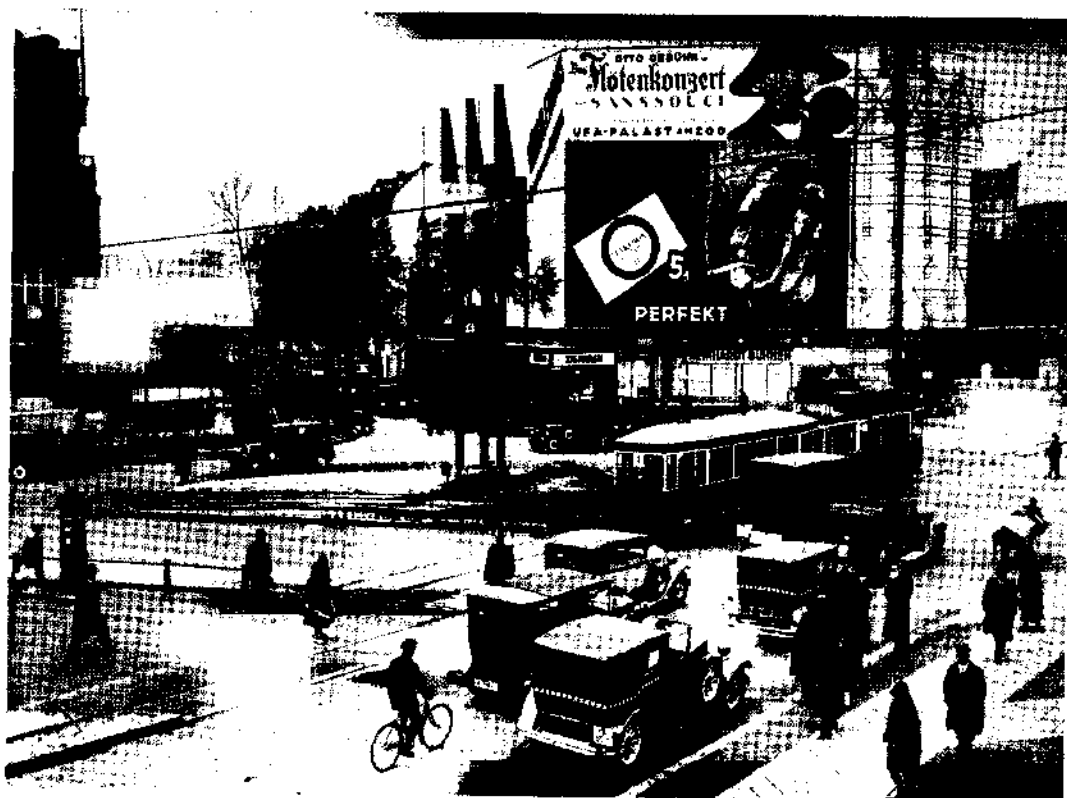
Otto von Bismarck blev fra begyndelsen Tysklands stærke mand, og det var mere end nogen anden ham, der kom til at tegne det tyske kejserrige frem til 1890.

Fra begyndelsen gik Bismarck i kamp mod den katolske kirke, der søg-

te at fremme enkeltstaternes rettigheder overfor centralmagten og samtidig fastholde den katolske kirkes uafhængighed. De tyske katolikker gik sammen og dannede partiet Centrum, og op gennem 1870'erne foregik den såkaldte kulturkamp mellem Bismarck og Centrum. Uenigheden drejede sig primært om religionsundervisningen og forholdet mellem stat og kirke. I Preussen blev der indført statskontrol med den katolske kirke, og der blev vedtaget en ny skolelov, hvor staten og ikke den katolske kirke foretog tilsyn med undervisningen.

Ligeledes førte Bismarck en stærk indenrigspolitik rettet mod Socialdemokratiet. Socialisterne talte om den internationale arbejderklasse, hvilket ikke

kunne forenes med nationalstatstanken. Efter to mislykkede kup mod kejseren i 1878, som Bismarck mente socialdemokraterne stod bag, blev den tysk rigsdag opløst og Socialdemokratiet måtte gå under jorden. Hitler brugte efter rigsdagsbranden i 1933 samme metode for at få kommunistpartiet erklæret ulovligt. Samtidig forsøgte Bismarck at føre en nærmest moderne socialpolitik. I 1880'erne blev der gennemført en række love, som skulle forbedre arbejdernes leve- og arbejdsforhold: I 1883 blev der gennemført en sygesikringslov, ulykkesforsikring kom til året efter, og i 1889 blev der vedtaget en lov om pensionsforsikring.

Potsdamer Platz i Berlin omkring 1930.

Bismarcks udenrigspolitik

Mens Bismarck indenrigspolitisk således prøvede at styrke statsmagten og det nationale, forsøgte han udenrigspolitisk at bevare status quo. Gennem sejrige krige i 1864 mod Danmark, 1866 mod Østrig-Ungarn og 1870-71 mod Frankrig søgte Bismarck at stabilisere og fastholde de ændrede magtforhold i Europa. Tyskland var den nye stormagt på kontinentet, men Bismarck var klar over, at kejserriget var sårbart, fordi det var omringet af mulige fjender. Mere end noget andet frygtede Bismarck, at Frankrig ville søge revanche for nederlaget i 1871.

En hovedhjørnesten i Bismarcks udenrigspolitik blev derfor at skabe sikkerhed mod Frankrig. For at opnå denne sikkerhed indgik Tyskland i perioden 1873-90 i en række forskellige alliancesystemer med Rusland, Østrig-Ungarn og Italien.

I 1890 var der i Tyskland opstået en markant opposition mod Bismarcks måde at håndtere politikken på. Dette blev forstærket af den nye unge kejser Wilhelm II, der kom til magten i 1888. Wilhelm II ønskede sin egen magtposition udvidet. Rigskansleren skulle ikke længere sætte den politiske dagsorden, men adlyde kejseren.

Wilhelm II

I 1890 afskedigede Wilhelm II Bismarck, og sørgede efterfølgende for at vælge mindre selvstændige personligheder til rigskansler for dermed at fremme sin egen indflydelse.

Efter Bismarcks afgang faldt alliancesystemet fra hinanden. Bismarck havde i sin udenrigspolitik prioriteret Europa-politikken højest og havde af

den grund ikke lagt vægt på kolonikapløbet, som de øvrige stormagter i sidste halvdel af 1800-tallet. Wilhelm II var derimod af den opfattelse, at Tyskland som de øvrige stormagter skulle have sine kolonier. I kampen om kolonierne tilsidesatte Wilhelm II Europa-politikken, hvilket medførte, at Rusland i 1892 indgik en militær aftale med Frankrig. Også Bismarcks politik om at holde England ude af europæisk politik bristede under Wilhelm II. England så med mistro på den tyske flådeopbygning, og i 1904 indgik England også en alliance med Frankrig. Tyskland blev efterhånden mere og mere isoleret, og tilbage blandt alliancepartnerne var der nu kun det kriseramte dobbeltmonarki Østrig-Ungarn og Italien.

Optakten til 1. verdenskrig

Perioden op til udbruddet af 1. verdenskrig var præget af spænding og oprustning mellem to blokke i europæisk politik. På den ene side var centralmagterne Tyskland og Østrig-Ungarn og på den anden side England, Frankrig og Rusland. De internationale forhold drejede sig især om det urolige Balkan, hvor specielt Rusland og Østrig-Ungarn havde forskellige interesser.

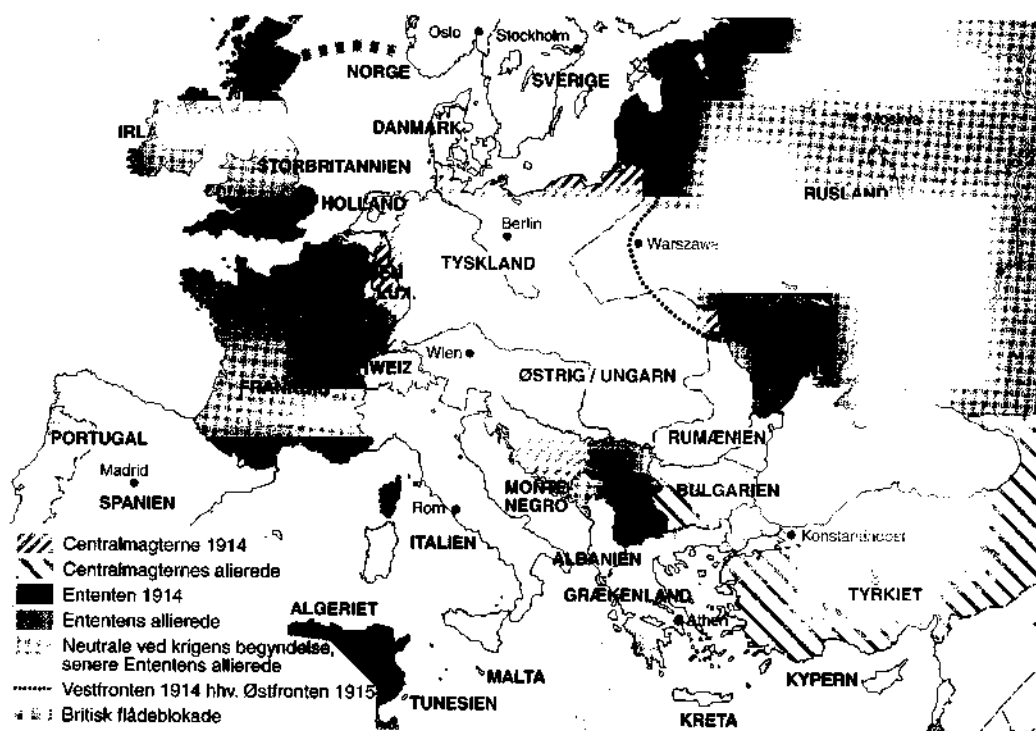
Den udløsende årsag til 1. verdenskrig var, at en serbisk nationalist den 28. juni 1914 (525-årsdagen for tyrkernes nedslagtning af serberne på Kosovo-sletten) dræbte den østrig-ungarske tronfølger Franz Ferdinand under et besøg i den bosniske hovedstad Sarajevo. Det fik storpolitiske følger for det i forvejen anspændte forhold mellem Østrig-Ungarn og det russisk støttede Serbien. Præcis én måned efter drabet erklærede Østrig-Ungarn Serbien krig.

I Tyskland troede man ikke den lokale konflikt på Balkan ville udvikle sig til et storpolitisk anliggende, men så til gengæld konflikten som en mulighed for, at Østrig-Ungarn kunne rette op på det urolige Balkan. Men da Rusland støttede sit slaviske broderfolk Serbien, følte Tyskland sig truet, og den 1. august 1914 erklærede Tyskland Rusland krig.

I den tyske generalstab var man godt klar over, at Frankrig nu ville blande sig, og man havde allerede udarbejdet planer for, hvordan et angreb på Frankrig skulle foregå. Planen var blevet udarbejdet i årene 1905-1911 af den tyske general Alfred von Schlieffen. Han forudså, at Tyskland ville stå i en tofronts-

krig, og at taktikken derfor måtte være at rykke hurtigt og med al kraft frem på vestfronten og være henholdende på østfronten. Von Schlieffen byggede på erfaringerne fra den fransk-tyske krig i 1870-71, hvor de tyske hære havde løbet Frankrig over ende på et par måneder. Forskellen lå blot i, at den tyske hær ikke som i 1870 kunne marchere ind gennem Alsace-Lorraine, fordi franskmændene nu havde bygget fæstninger ved den tysk-franske grænse. Den eneste mulige vej ind i Frankrig var derfor gennem det neutrale Belgien.

Den 3. august erklærede Tyskland Frankrig krig. Det tyske felttog kunne derefter begynde og Belgien blev in-

De krigsførende lande under 1. verdenskrig

vaderet af tyske tropper 4. august. Da stormagterne, deriblandt England, havde garanteret Belgiens neutralitet, var der intet andet for, end at England den 5. august 1914 erklærede Tyskland krig. 1. verdenskrig var dermed igang.

Den store krig (1914-18)

Da de europæiske stormagter gik i krig i august 1914, blev soldaterne på vej mod fronten hilst med begejstring af befolkningen.

Nationalismen havde skabt en omfattende færdrelandskærlighed og forventninger om hurtige og prestigefyldte sejre. Næsten alle havde ventet en kortvarig krig, der ikke ville vare længere end højest nogle få måneder. "Vi er hjemme inden jul" råbte soldaterne på vej til fronterne, og den tyske kejser dristede sig til at love soldaternes hjemkomst, inden "løvet falder af træerne". Men den krig, som de krigsførende lande forventede de skulle føre, byggede på gamle forestillinger om krig. Den industrielle udvikling havde skabt grundlag for nye våbentyper, der gjorde 1. verdenskrig mere grusom og voldsom end nogen anden tidligere krig. Blandt andet udviklingen af maskingeværet var med til at gøre krigsførelsen statisk og defensiv. De fremstormende soldater blev mødt med maskingeværenes 500 skud i minuttet, hvilket gjorde en fremrykning næsten umulig. Tabstallene på over én million mand de første måneder på vestfronten vidner om, at soldaterne var brikker i et nyt spil, der krævede nye taktikker. Hærene gravede sig nu ned i skyttegrave. Hovedfronterne var vestfronten i Frankrig og østfronten i Rusland. På vestfronten lå fronterne næsten uændrede hele krigen

igennem, mens der på østfronten var mere bevægelighed.

Krigen drejede sig derfor om, hvem der havde flest ressourcer til rådighed, og afgørende for krigens udfald blev, hvem der formåede at producere flest våben til fronterne og flest fødevarer til befolkningen. Tyskland blev afskåret fra handel med resten af verden, da England iværksatte en flådeblokade. Dette fik stor betydning for fødevarerforsyningen i Tyskland og anledning til, at Tyskland intensiverede u-bådskrigen i Atlanterhavet mod primært de amerikanske skibe, der sendte forsyninger til England.

For at udnytte arbejdskraften i Tyskland bedst muligt vedtog man i december 1916, at alle mænd i alderen mellem 17 og 60 år skulle yde arbejds- eller militærtjeneste. Mændene, der nu var ved fronten, blev på fabrikkerne erstattet af kvinderne. Det var første gang, at flertallet af kvinderne forlod hjemmet for at gå på arbejde. Kvindernes erfaringer på arbejdsmarkedet under 1. verdenskrig gav dem selvstændighed og selvtilid og var derfor afgørende med til at nedbryde det mandsdominerede samfund. Efter krigen fik kvinderne i de fleste vesteuropæiske lande stemmeret og borgerlige rettigheder, de ikke tidligere havde haft.

Adolf Hitler og krigen

Adolf Hitler blev født i Østrig i 1889 og voksede op i den tysktalende del af Østrig-Ungarn. Han var 4. barn i ægteskabet mellem den 50-årige Alois Hitler og hans unge kone Klara Pölzl. Adolf blev i de første skoleår karakteriseret som en god og begavet elev, hvilket passede godt med faderens ønsker om, at

sønnen skulle træde i hans fodspor som embedsmand. Adolf derimod ville være kunstner, hvilket faderen under ingen omstændigheder ville høre tale om. Adolf Hitler trivedes ikke i skolen og blev med tiden doven og ukoncentreret, og han forlod skolen i Linz i 1905 uden eksamen. Han levede nu en omflakket tilværelse, hvor han læste og tegnede og drømte om livet som kunstner. I 1907 bosatte han sig i Wien og søgte ind på kunstakademiet, hvor han ikke bestod optagelsesprøven. Dette gentog sig året efter, og han måtte derefter se drømmen fordufte om at blive uddannet kunstner. De følgende 5 år levede Hitler en omskiftelig tilværelse på samfundets bund i Wien, der i begyndelsen af århundredet var blandt Europas førende kulturcentre. Her så han på kunst og arkitektur og gik i operaen, hvor især mødet med Richard Wagners mytiske verden af tyske sagnhelte gjorde stort indtryk på ham.

Mødet med det politiske, sociale og kulturelle miljø i Wien formede Hitler og grundlagde hans politiske ideer. Det var blandt andet mødet med jøderne og socialisterne, der fik ham til at se disse grupper som det tyske folks fjender. At Hitler netop så jøderne som fjende, skyldes rent subjektive forhold som misundelse og forsøget på at finde simple forklaringer på sin egen håbløse tilværelse. Han følte sig uretfærdigt behandlet, og det var denne forurettethed, der førte til Hitlers fjendebillede.

I 1913 flyttede Hitler til München, hvor han opholdt sig, da 1. verdenskrig brød ud. Hitler var meget begejstret for krigsudbruddet, og meldte sig straks som frivillig soldat i den tyske hær. Han følte sig nu som den tysker, han så gerne ville være. I næsten fire år kæmpede

Hitler på vestfronten, og blev såret to gange. Første gang i 1916 og anden gang ved et engelsk giftgas-angreb i oktober 1918 kort før krigens afslutning. Krigsoplevelserne kom til at præge Hitlers liv, således at hans politiske karriere, der startede efter krigen, tog sigte på at viderebringe soldateroplevelserne i efterkrigens Tyskland (se side 57).

Den russiske revolution

1. verdenskrig blev i realiteten afgjort i 1917, da den russiske revolution brød ud og satte Rusland ud af krigen, og da USA trådte ind i krigen på England og Frankrigs side.

Den russiske deltagelse i 1. verdenskrig fik zarstyrets svagheder til at træde tydeligt frem. I løbet af krigen udviklede der sig regulær hungersnød i Rusland, der i februar 1917 endte med revolution. Februarrevolutionen kaldes en borgerlig revolution, fordi der blev nedsat en midlertidig regering bestående af borgerlige og socialdemokratiske politikere.

Men den kaotiske og håbløse situation under krigen medførte, at mange arbejdere rundt omkring i Rusland nedsatte arbejderråd (sovjetter) på fabrikkerne. Især i hovedstaden Petrograd (det nuværende St. Petersborg) fik disse sovjetter karakter af en slags alternativ regering.

Februarrevolutionen betød, at den kommunistiske leder Lenin, der havde levet i landflygtighed, kunne vende tilbage til Rusland. Straks ved sin ankomst formulerede Lenin en række krav, der skulle forbedre arbejdernes vilkår. Blandt andet krævede Lenin al magt til sovjetterne, Ruslands udtrædelse af krigen og ophævelse af den

private ejendomsret. Disse krav var i stærk modsætning til den borgerlige regerings ønsker, om at fortsætte krigen mod Tyskland.

Yderligere russiske nederlag i krigen i løbet af 1917 medførte, at bolsjevikkerne og Lenin kunne overtage magten ved endnu en revolution i oktober. Ved oktoberrevolutionen overtog de kommunistiske bolsjevikker magten i Rusland og dannede derved verdens første kommunistiske samfund.

Den 3. marts 1918 blev der sluttet fred mellem Tyskland og det nye Sovjetrusland. I første omgang blev freden en stor succes for Tyskland, der indlemmede store områder af det vestlige Rusland og den russiske provins Polen.

USA ind i krigen

Fødevarer-situationen i Tyskland var ved årsskiftet 1916-17 nærmest desperat som følge af den engelske fastlandsspærring. Tyskland erklærede nu, at de ville sænke alle skibe, der var på vej mod engelske eller franske havne. USA havde krigen igennem tjent gode penge på handlen med Frankrig og England, og krigen havde medført fremgang og velstand i USA. I USA havde man siden formuleringen af Monroe-doktrinen i 1823 ført en Isolationspolitik, der gik ud på ikke at blande sig i europæiske forhold (Europa måtte så heller ikke blande sig i amerikanske forhold). Den tyske ubådskrig mod amerikanske handels-skibe truede imidlertid USAs handel samtidig med, at den russiske revolution vakte stor bekymring i USA. Måske kunne noget lignende finde sted andre steder i Europa og således af-

skære markeder for amerikanske varer.

I april 1917 lykkedes det den amerikanske præsident Woodrow Wilson at få flertal i den amerikanske kongres for at bryde isolationspolitikken og erklære Tyskland krig. Man havde ingen værnepligt i USA, så der gik et halvt år, før man kunne sende de første 175.000 amerikanske soldater til vestfronten. Ved krigens afslutning var der henved 2 mio. amerikanske soldater i Europa.

Præsident Wilsons 14 punkter

Den amerikanske krigsdeltagelse og oktoberrevolutionen i Rusland fik den amerikanske præsident Wilson til at formulere USAs mål for krigen og efterkrigstiden. I 14 punkter skitserede Wilson en ny verdensorden bygget op omkring demokrati og frihed. Folkene i Europa skulle selv bestemme deres regeringsform, grænser fastlægges efter nationalitetsprincippet, hemmeligt diplomati afskaffes og fri verdenshandel etableres. Englænderne og franskmændene var ikke helt så begejstrede for Wilsons idealisme, der jo i virkeligheden opfordrede også kolonilandene til at løsrive sig fra kolonimagterne. Men bag fredsprogrammet lå også kontante amerikanske interesser i at sikre en verden, der gav de bedste betingelser for amerikansk erhvervsliv.

Ifølge Wilson ville 1. verdenskrig slutte alle krige og gennem oprettelse af en ny international organisation, Folkeforbundet, skulle verdensfreden sikres for al fremtid.

På den efterfølgende fredskonference i Versailles måtte Wilson give køb på de fleste af sine punkter, men Folkeforbundet blev dog oprettet.

Versailles/redens hovedarkitekter (fra venstre) Woodrow Wilson (USA), George Clemenceau (Frankrig) og David Lloyd George (England) præsenterer fredsbetingelserne for de to tyske repræsentanter i spejlglas-salen i Versailles.

Freden og dens betingelser

Den optimisme og sejrssikkerhed, som havde præget de tyske soldater på vej til fronten i 1914, var i 1918 erstattet af sorg og fortvivlelse. Både blandt soldaterne på fronterne og i befolkningen hjemme i Tyskland var der tydelige tegn på sammenbrud. Krigen havde været lang og udmattende, og i slutningen af september 1918 forsøgte den tyske hærledelse at få gennemført en fred ud fra præsident Wilsons 14 punkter. De tyske generaler var klar over, at krigen var tabt, men så muligheder i at indlede fredsforhandlinger med vestmagterne. Vestmagterne derimod fastholdt kravet om, at Tysklands militære kapitulation var en betingelse for en våbenhvile.

Men den tyske kejser ville ikke stoppe krigen, og selvom situationen var håbløs, lovede han herlige tider for det tyske folk, når Tyskland havde sejret. I slutningen af oktober 1918 gav den tyske hærledelse ordre til at sætte den tyske flåde ind mod den engelske. Det kunne ikke ændre krigens gang, men en sidste sejr kunne redde æren. Matroserne gjorde oprør og slog sig sammen med arbejdere over hele Tyskland og dannede arbejder- og soldaterråd. Oprøret spredte sig som en løbeild og rådene overtog styret i de fleste større byer og krævede krigen stoppet. På fabrikkerne blev der, inspireret af den russiske revolution, dannet sovjetter, og de tyske arbejdere krævede politiske

reformer og kejseren afsat. I begyndelsen af november 1918 var situationen så tilspidset, at man frygtede, at udviklingen ville føre til et kommunistisk Tyskland. Af den grund meddelte socialdemokratiets leder, Friedrich Ebert, at partiet ville trække sig ud af regeringen, hvis ikke kejseren straks gik af.

Den 9. november trådte kejser Wilhelm II tilbage, og republikken blev udråbt. Faktisk blev Tyskland udråbt til republik hele to gange den 9. november 1918, hvilket giver et tydeligt billede af det kaos, der var i landet. Først blev republikken udråbt fra rigsdagsbygningens balkon af socialdemokraten Philipp Scheidemann på vegne af den nye tyske regering, derefter udråbte kommunisten Karl Liebknecht, den socialistiske republik fra kejserslottets balkon.

Splittelse blandt arbejderne

Det største parti i Tyskland var socialdemokratiet, som i krigens sidste dage havde fået overdraget magten under forudsætning af, at partiet ville bekæmpe revolutionen. Hæren stillede tropper til rådighed, og på den måde gik det tyske socialdemokrati sammen med hæren for at redde det gamle statssystem.

Inden krigen var socialdemokratiet Tysklands eneste socialistiske parti. I 1914 havde partiet stemt for at bevilge penge til krigsførelsen, men i løbet af

krigen gjorde en gruppe inden for partiet oprør mod krigsbevillingerne og dannede deres eget parti: Det uafhængige socialdemokratiske parti. Men heller ikke de uafhængige kunne blive enige, og kraftigt inspireret af revolutionen i Rusland i 1917 brød en lille gruppe ud af partiet og tog navn efter den oprørske romerske slave, Spartakus. Disse socialister kaldte sig spartakister, indtil de i december 1918 skiftede navn til Det tyske kommunistparti (KPD).

Der var altså ved 1. verdenskrigs afslutning tre arbejderpartier, der hver havde forskellige mål for det nye Tyskland: spartakisterne ønskede et Sovjet-Tyskland, mens socialdemokraterne og de uafhængige ønskede et parlamentarisk demokrati.

Socialdemokraterne dannede hurtigt en provisorisk regering, der underskrev våbenhvilen 11. november 1918.

Novemberforbryderne

Det var for mange tyskere svært at forstå det tyske nederlag, efter man krigen igennem havde hørt om alle de tyske sejre. Tyskerne havde ikke selv oplevet nederlagene, da der ikke var foregået kampe i selve Tyskland. Mange tyskere troede på myten om, at den tyske hær sagtens kunne have vundet krigen, og at det var den socialdemokratiske regering, der havde dolket hæren i ryggen og indgået våbenhvilen.

Udover problemet med at få befolkningens tillid stod den provisoriske

Krigstrætte tyske soldater på vej hjem efter 4 år på vestfronten.

Forsynet med penge og våben fra den sovjetiske ambassade rykkede kommunisterne ud på gaderne i Berlin. Her forsvarede regeringsstyrker og civile presse-kvarteret i januar 1919.

en arbejderdemonstration i januar 1919. Det kom til blodige kampe, og efter en uges kampe i Berlin var kommunisterne nedkæmpet. Kommunistlederne Karl Liebknecht og Rosa Luxembourg blev myrdet - den tyske revolution var knust.

Nationalforsamlingen i Weimar

Det var lykkedes den provisoriske arbejderregering i samarbejde med hæren og andre borgerlige kræfter at nedkæmpe de revolutionære tyske kommunister. Kommunisterne havde ønsket, at arbejderne skulle gribe magten og danne styrende råd. Derfor havde de sat sig voldsomt imod, at man skulle indkalde en nationalforsamling, der skulle udarbejde Tysklands demokratiske forfatning. Men kommunisterne var nu sat ud af spillet, og der blev i midten af januar 1919 afholdt valg til nationalforsamlingen. Valgets sejrherre blev den såkaldte Weimarkoalition, bestående af Socialdemokratiet (SPD), Tyske Demokratiske parti (DDP) og det katolske Centrum-parti. Tilsammen fik de 329 ud af nationalforsamlingens 423 pladser.

Efter valget mødtes nationalforsamlingen i byen Weimar for at udarbejde en ny forfatning. At man valgte netop Weimar var ingen tilfældighed. For det første var det langt væk fra det urolige Berlin, og for det andet var byen symbol på Tysklands borgerlige dannelses-tradition. I begyndelsen af 1800-tallet havde Weimar takket være blandt andet Goethe og Schiller været et åndeligt kraftcenter, og byen var anerkendt som Tysklands åndelige og nationale fundament. Det var det, de nye demokratiske kræfter i Tyskland håbede ville smitte af på den nye republik.

regering med et land, hvis produktionsapparat var nedslidt, og økonomien var totalt ødelagt. Dertil kom, at der manglede arbejdspladser til de 10 millioner hjemsendte soldater. Overalt var der strejker, demonstrationer og væbnede opstande. Kommunisterne begyndte at gå til angreb på socialdemokraterne, og det kom til voldsomme gadekampe. Kommunisterne kæmpede for et Sovjet-Tyskland, hvilket lagde en tikkende bombe under den nye republik. Den provisoriske regering og hæren blev enige om, at kommunisterne måtte stoppes. Da kommunisterne fastholdt den åbenlyse kritik af regeringen og skabte uro i arbejderklassen, satte hæren ind imod

Weimarforfatningen

Den 11. august 1919 var nationalforsamlingen færdig med forfatningen, der fastslog, at Tyskland var en republik, hvis udøvende magt lå hos rigspræsidenten, som skulle vælges af befolkningen for en syvårs periode. Rigspræsidenten fik en række vidtgående beføjelser, der placerede ham meget centralt i forfatningen. Det var således formelt ham, der udnævnte og afskedigede rigskansleren og rigsregeringen. Men fremfor alt stod forfatningens paragraf 48 til hans rådighed. Ifølge denne paragraf kunne rigspræsidenten sætte forfatningen ud af kraft og lovgive ved hjælp af dekreter.

Den lovgivende magt lå hos rigsdagen, hvis medlemmer skulle vælges for 4 år ad gangen. Valgret havde både kvinder og mænd over 20 år. Antallet af pladser i rigsdagen afhang af valgdeltagelsens størrelse, således var der i 1918 423 pladser og i 1933 647 pladser.

De tyske delstater blev bibeholdt og blev i forfatningen kaldt lander, der hver fik sit eget lokale parlament (landdagen) og delstatsregering. I en lang række anliggender havde landdagen den lovgivende magt, men i vigtige nationale spørgsmål som eksempelvis den tyske udenrigspolitik, var landdagen underlagt rigsdagen. Ved siden af rigsregeringen var et rigsråd, der bestod af repræsentanter fra de enkelte delstatsregeringer.

På mange måder var Weimarforfatningen et mønstereksempel på en demokratisk forfatning, men for den almindelige tysker var den demokratiske proces, der foregik i Weimar ikke til at forstå. De var i kejsertiden blevet opdraget til, at kejserens ord var lov, og at de ikke selv havde nogen indflydel-

se på de politiske beslutninger. Nu var det pludselig folket selv, der skulle tage beslutninger og bestemme landets udvikling.

Fredskonferencen i Versailles

Mens man i Weimar var i gang med at udarbejde den nye demokratiske forfatning, samledes stormagterne på slottet i Versailles for i fællesskab at sætte betingelserne for freden.

Den fælles holdning var, at Tyskland havde tabt krigen og nu skulle betale regningen. Den længe ventede franske revanche fra nederlaget 1870-71 var nu kommet, hvilket den franske ministerpræsident heller ikke lagde skjul på, da han med ordene "regnskabets time er kommet" overrakte fredsbetingelserne til den tyske delegation under ledelse af Ulrich Graf von Brockdorff-Rantzau.

Alsace-Lorraine, som Tyskland havde erobret fra Frankrig i 1870-71, skulle leveres tilbage, og det tyske Saar-område kom under fransk kontrol i 15 år. Der blev foretaget flere grænserevisioner ud fra Wilsons bestemmelse om nationernes selvbestemmelsesret. Eksempelvis den dansk-tyske grænse i Slesvig-Holstein, der blev fastsat efter folkeafstemningen i 1920.

Stormagterne gjorde Tyskland eneansvarlig for krigen og pålagde landet at betale en enorm sum i krigsskadeserstatning, i alt 132 milliarder guldmark. Dertil kom, at den tyske hær skulle reduceres til 100.000 mand, den tyske flåde skulle begrænses, og grænselandet (det såkaldte Rhinland) til Frankrig skulle demilitariseres.

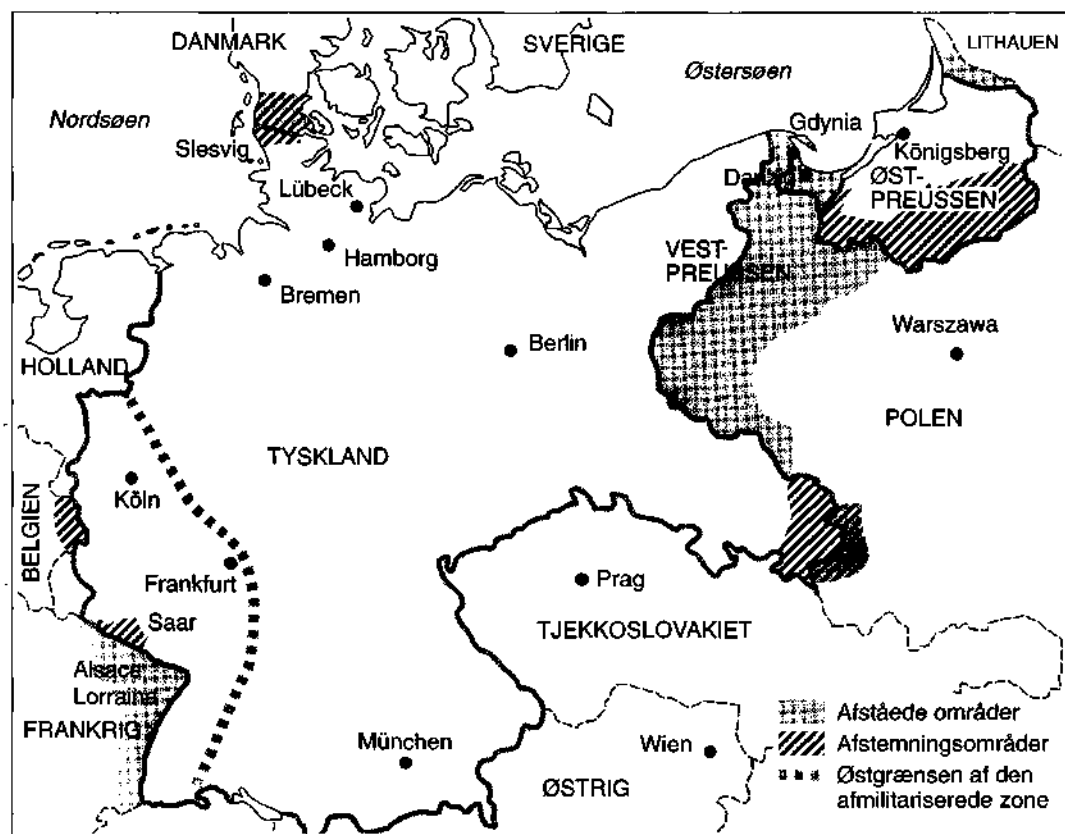
Den tyske delegation havde ingen muligheder for indsigelser, men blev tvunget til at acceptere fredens vilkår. I

juni 1919 vedtog den tyske nationalforsamling med 208 stemmer mod 115 at underskrive Versaillesfreden.

Stort set alle tyskere syntes, at Versaillestraktaten var uretfærdig og en ydmygelse af Tyskland. Mange tyskere så det derfor som et vigtigt mål at få lavet om på traktatens bestemmelser. Især de nationalistiske og konservative grupper gik stærkt imod Versaillesfreden og gik til angreb på den socialdemokratiske regering, der havde underskrevet fredsbetingelserne.

På Versailles-konferencen blev en række nye stater grundlagt (fx Tjekko-

slovakiet) og andre genopstod (fx Polen), men man fulgte ikke nationalitetsprincippet som præsident Wilson havde foreslået. For Tysklands vedkommende frygtede man, at tysktalende minoriteter samlet i ét Tyskland ville gøre Tyskland til en geopolitisk sværvægter i hjertet af Europa. Derfor blev disse tysktalende befolkningsgrupper underlagt andre stater og derved gjort til sprængstof for de national-konservative kræfter, som opstod i Tyskland som følge af 1. verdenskrig og fredens strenge betingelser.

Tyskland med afståede områder efter Versaillesfreden

Børn bruger værdiløse pengesedler som legetøj under inflationen i 1923

3

Gadekampe og økonomisk kaos, 1919-23

Tiden efter krigsafslutningen var præget af sult og nød. Det var svært at få fat i mad og endnu sværere at få arbejde. Krigen havde ødelagt det tyske produktionsapparat og elendigheden forværredes af den strenge vinter.

Pengenes købekraft blev mindre og mindre, og et år efter krigens afslutning var markens værdi kun cirka en femtedel af værdien før 1914. Når pengene bliver mindre og mindre værd, taler man om inflation. Den hastigt voksende inflation gik ud over alle de mennesker, der ud af deres lille løn havde lagt penge til side til sikring mod sygdom og alderdom. Deres sparepenge skrumpede i løbet af kort tid ind til det rene ingenting. Snart var hele den tyske middelklasse kastet ud i dyb fattigdom. Mange familier solgte alt hvad de havde, for at holde den værste sult fra døren. På dette tidspunkt led mange tyskere regulær hungersnød, og det lod til, at elendigheden aldrig ville tage en ende.

Hungersnøden og befolkningens lidelser affødte en dyb bitterhed, der rettede sig mod systemet og den nye demokratiske regering. Man mindedes de gode gamle dage under kejseren, hvor der havde været nok at spise - og så havde der været ro og orden, ikke gadekampe og uroligheder.

Det var svært for mange nødstedte tyskere at forstå, at det var kejseren og

generalerne, der var ansvarlige for krigen.

Inflationen

De skiftende regeringer forsøgte at få genoprettet økonomien og i første omgang at få styr på den stigende inflation. Inflationen opstod, fordi de enorme krigsomkostninger var blevet finansieret ved hjælp af lån, der nu skulle betales tilbage. Tilbagebetalingen skete dels ved at forhøje skatterne dels ved forøget udstedelse af pengesedler. Dermed kom der flere penge i omløb, der samtidig blev mindre og mindre værd.

I første omgang havde inflationen ikke nogen negativ effekt på den tyske produktion. Det hang sammen med, at fabriksejere opkøbte fabrikker for lånte penge, som de senere betalte tilbage med et beløb, hvis værdi var mindre end det, de havde lånt. På den måde tjente storindustrien ligefrem på inflationen, men på længere sigt blev også de ramt på grund af befolkningens ringe købekraft.

Også arbejdsløsheden faldt i begyndelsen af 1920'erne, hvilket primært skyldtes en arbejdsfordeling, som var blevet indført i 1918, hvor det blev pålagt alle tyske firmaer at genansætte de tidligere ansatte, der nu vendte hjem fra krigstjeneste.

Kvinder og børn samler kul under hyperinflationen i 1923

Krigsskadeserstatninger

For at finansiere de store krigsskadeserstatninger, der især gik til Frankrig, var Tyskland nødt til at skabe et overskud i valutabeholdningen. Dette kunne kun ske ved, at den tyske industri eksporterede flere varer, end der blev importeret. Ved at "dumpe" priserne ramtes andre landes industrieksport, og de billigere tyske varer standsede i visse tilfælde andre landes produktion. Økonomisk set var de store tyske krigsskadebetalinger en ulempe for eksempelvis England.

I begyndelsen af 1920'erne viste det sig, at Tyskland ikke var i stand til at betale de store erstatninger ved hjælp af eksporten. I stedet finansierede regeringen betalingerne gennem øget pengeudstedelse, hvilket således var med til at øge inflationen. Markens

værdi svandt til det rene ingenting. Om morgenen kostede en avis 50.000 mark om aftenen 100.000. Folk fik udbetalt løn dagligt, og tiggere på gaden smed 100.000 marksedler væk fordi de ikke kunne købe noget for dem. De dybtgående følger, som dette fik for det tyske samfund fik til sidst tyskerne helt til at indstille krigsskadebetalingerne.

Ruhrbesættelsen 1923

Frankrig ville ikke acceptere, at Tyskland ikke betalte sin krigsskadeserstatning som bestemt i Versailles. For at tvinge Tyskland til at betale rykkede franske tropper i januar 1923 ind i Ruhr-distriktet. Området var vigtigt for den tyske industri, der fik store kulforsyninger fra minerne i Ruhr. Disse forsyninger blev nu afskåret.

Selv handel med tomme konservesdåser blev en del af hverdagslivet i begyndelsen af 1920'erne

Den franske besættelse blev kulminationen på flere års økonomisk kaos. Der blev iværksat "arbejd langsomt"-aktioner og arbejderne strejkede, og de franske myndigheder måtte tage stadig hårdere metoder i brug. Blandt andet standsede man fødevaretilførslerne for at tvinge befolkningen i arbejde. Ruhrbesættelsen ramte vigtige dele af den tyske økonomi, hvor især de små virksomheder, der overlevede på små private kapitalindsud, blev hårdt ramt. Arbejderne blev også ramt

på grund af den stigende inflation og dermed faldende realløn. De store virksomhedsejere, der levede på lånt kapital, gik derimod styrket ud af krisen.

Politisk skete der en deling af den tyske befolkning, hvor arbejderklassen i stigende omfang vendte sig mod det kommunistiske parti, og middelstanden blev stærkt nationalistisk og søgte støtte fra de yderliggående nationalistiske bevægelser, der blomstrede op lige efter 1. verdenskrig.

Det Tyske Arbejderparti -DAP

I 1919 dannede cirka 25 arbejdere ved jernbanen i München et parti de kaldte DAP (Deutsche Arbeiterpartei). Partiet forsøgte at forene arbejderinteresser med nationale interesser og søgte at lægge afstand til den marxistiske og internationale arbejderbevægelse. De gik ind for at arbejderne skulle overtage produktionsmidlerne og dele overskudet. Partiet gik også ind for et fællesskab mellem arbejder og arbejdsgiver vendt mod deres fælles fjende: den jødiske spekulant.

DAP blev forløber for det tyske nationalsocialistiske parti NSDAP, der blev dannet i 1920. Det var ikke en tilfældighed, at DAP blev dannet på samme tidspunkt, som fascismen opstod i Italien. Der er mange lighedspunkter mellem den tidlige nationalsocialisme i Tyskland og fascismen i Italien fx den stærke nationalisme og førerdyrkelse.

Det var heller ikke noget tilfælde, at DAP opstod og blomstrede op i München. I den nye og ustabile Weimarrepublik havde Bayern udviklet sig til et fristed for de nationalistiske og anti-semitiske strømninger. Her havde nederlaget og Versaillesfreden virket langt stærkere, end man så det andre steder i Tyskland. Selv de lokale bayerske politikere var fjendtlig indstillet over for Weimarrepublikken, og demokratiet blev gjort ansvarlig for de kaotiske forhold i Tyskland. Det kom de mange højre-ekstremistiske og anti-demokratiske grupper til gode - således også DAP, der fra begyndelsen nød godt af statsmagtens og især politiets beskyttelse. Det lykkedes på den måde partiet at få nogle vigtige støtter inden for Münchens politi, der undlod at gribe ind over for nazisternes møder.

Under den kommunistiske revolution i München lige efter 1. verdenskrig, dannede tidligere soldater og officerer en række borgerværn og frikorps, der forsøgte at forsvare sig mod kommunismen. Frikorps-medlemmerne blev lidt efter lidt sluset ind i de nationalistiske partier. Således også i DAP.

Selvom DAP fra begyndelsen var endnu en gruppe blandt utallige andre politiske højregrupper i efterkrigstidens Bayern, lykkedes det partiet at blive attraktivt og dermed gøre den højreorienterede nationalisme tiltrækkende for befolkningen. Den konservative elite i Bayern så DAP som spydspids mod venstrefløjen og så derfor igennem fingrene med partiets til tider voldelige fremtoning.

Hitlers indtræden i DAP

Hovedårsagen til DAPs voksende popularitet var den tyske middelklasses hårde økonomiske vilkår. En anden betydelig årsag var Adolf Hitlers indtræden i efteråret 1919. Da Hitler kom i kontakt med partiet, havde det cirka 50 medlemmer, men han fik hurtigt gjort partiet kendt. Selvom nationalsocialismens historie blev mere og andet end Hitler, så kan partiets fremgang fra 1920 stort set tilskrives ham.

Adolf Hitler var stadig østrigsk statsborger, da han 30 år gammel gik ind i politik. Efter krigen fungerede Hitler som efterretningsagent for rigsværnet, og 12. september 1919 fik han ordre til at følge et møde i DAP for at se, om partiet havde statsfjendtlig karakter. Mødet fik afgørende betydning for Hitler, der ved denne lejlighed for første gang kom i direkte kontakt med Münchens politiske liv. Under mødet trådte Hitler

Den 34-årige Adolf Hitler fejrer „Der Deutsche Tag“ i Nürnberg 1923 i anledningen af sejren ved Sedan, september 1870. Sejrsfesten blev af nationalistiske grupper brugt til en massedemonstration mod Weimar-republikken.

ud af sin rolle som efterretningsmand og deltog lidenskabeligt i mødets diskussioner. Hans engagerede indlæg gjorde indtryk på deltagerne, og efter mødet opfordrede partiets ledelse ham til at melde sig ind i partiet.

Den 13. november 1919 holdt Hitler sin første tale for sit nye parti. Emnet var Versailles-aftalen. Hitler havde oprindeligt tænkt sig at tale et kvarters tid, men under talen hidsede han sig selv op i en sådan grad, at tilhørerne blev tryllebundet af hans hadske udtal-

lelser mod politikerne, der havde ladet sig diktere ved at underskrive Versaillesfreden. Talen kom til at vare halvdelen time! Hitler blev ved denne lejlighed klar over, hvilken virkning der lå i følelsesmæssig agitation. Det afgørende var ikke hvad der blev sagt, men hvordan budskabet blev leveret. I *Mein Kampf* skrev han "Den store masses modtagelighed er kun yderst begrænset, forståelsen ringe, men til gengæld er glemsomheden stor. På grund af disse kendsgerninger må enhver effektiv propaganda indskrænke sig til yderst få punkter og blive ved med at benytte dem som slagord, til det er sikkert, at selv den sidste er i stand til at forestille sig, hvilken betydning ordene har (...) Den, der vil vinde den brede masse, må kende den nøgle, der giver adgang til dens hjerte".

Hitler så nu sig selv som taler og propagandist for den nationale socialisme og propagandaen som midlet til at nå politikkens mål: Tysklands fornyelse.

Grundlæggelsen af NSDAP

Hitlers egentlige politiske gennembrud kom cirka tre måneder senere, den 24. februar 1920. Partiet havde indkaldt til stormøde i en af Münchens største forsamlingssale, festsalen i Hofbräuhaus.

Det var blevet almindelig kendt i München, at der skete noget, når Hitler gik på talerstolen. Så henved 2.000 mennesker var mødt frem til den proklamerede "afregning med systemet, Versaillesfreden og jøderne!". Mødet blev brugt som et slags partistiftende møde, idet Hitler under stormende begejstring fremlagde et nyt parti-program. I august 1920 ændrede partiet navn til National Sozialistische Deutsche Arbeiter Partei (NSDAP).

Partiprogrammet: De 25 punkter

De 25 punkter blev NSDAPs officielle partiprogram og grundstammen i den nazistiske ideologi helt frem til 1945.

Programmet var meget generelt i sine formuleringer, og ideerne udgjorde et sammensurium af forskellige tanker og mål for samfundsudviklingen.

Ideerne var en videreførelse af DAPs program og i sig selv ikke synderlig originale. Som helhed lignede programets punkter mange af de tanker, der prægede datidens folkelige og højreradikale grupper i Bayern.

Hvad der gjorde partiet originalt på den politiske scene i München, var den fascistiske og revolutionære form, der prægede partiets arrangementer. Eksempelvis paradedisciplin og dyrkelse af føreren. Det var en politisk stil, der var aggressiv, og som ikke veg tilbage for at bruge terror og vold. Hitler havde på det partistiftende møde proklameret "Vor parole hedder kun kamp".

På et medlemsmøde få dage efter grundlæggelsen af NSDAP trådte den hidtidige ledelse af partiet tilbage, og Hitler blev ny formand med nærmest enevældige magtbeføjelser. Det blev vedtaget, at partiprogrammet skulle stå uændret i foreløbig 6 år, og derved var enhver diskussion om partiets politiske linie manet i jorden. Det blev ligeledes besluttet, at München skulle være bevægelsens hovedsæde, hvilket iøvrigt blev bibeholdt efter magtovertagelsen i 1933.

SA

Hitler var nu NSDAPs ubestridte leder, hvilket betød, at partiet skulle følge ham og ikke omvendt. For at understrege partiets revolutionære linie påbegyndte Hitler i 1921 opbygningen af SA.

SA (Sturmabteilung) var oprindeligt en slags sports- og gymnastikafdeling, men udviklede sig hurtigt til en regulær partihær og et politisk instrument for Hitler.

I begyndelsen blev SA brugt som en slags vagtværn til beskyttelse af nazisternes arrangementer. Senere blev SA et militant og revolutionært udtryk for NSDAPs ideologi, og gik selv over til at forstyrre og afbryde modstanderes møder.

SA's cirka 300 mand udgjorde kernen i den tidlige nationalsocialisme som en revolutionær kampgruppe, og det blev et vigtigt instrument for NSDAP til at propagandere partiets politik og gøre det kendt i offentligheden. Organisatorisk stod SA direkte under Hitler, men der opstod tidligt diskussion om, hvorvidt SA alene skulle være et instrument for Hitler, eller det skulle have en mere selvstændig funktion som en slags paramilitær organisation. Denne konflikt lurede hele tiden under overfladen og blev først endeligt afklaret ved "de lange knives nat" i 1934 (se kapitel 6).

Allerede i 1921 havde NSDAP fået konturerne af det masseparti, som det senere skulle vise sig at blive: partihæren SA var ved at blive opbygget, partiet havde erhvervet sig avisen *Völkischer Beobachter*, hvilket gav partiet et vigtigt propagandamedie, partimedlemmerne var begyndt at optræde i uniform og med en lang række let genkendelige symboler: først kom fanen med hagekorset, så armbindet, de brune skjorter og hilsenen med den opstrakte højre arm.

Selvom Hitler med sine taler og propaganda, og SA med sin voldelige adfærd skabte stigende opmærksomhed om NSDAP, havde partiet kun knap 2.000 medlemmer i 1921. I 1922 voksede

SA sig meget stærkt, og blev derved i sig selv en vigtig faktor i bayersk politik.

Inspiration fra Italien

Hitler og NSDAPs stigende betydning i bayersk politik var opmuntret af udviklingen i Italien, hvor Mussolini med sin fascistiske politik på samme tid tilkæmpede sig stadig større politisk indflydelse.

Benito Mussolini brød under 1. verdenskrig ud af det italienske socialistparti (som han var medstifter af) og oprettede "Forbundet for Revolutionær Aktion" (Fascio di Azione Rivoluzionaria), som støttede Italiens krigsdeltagelse.

Efter krigens ophør vågnede revolutionsånden i Italien, og det kom til strejker og fabriksbesættelser. Mussolinis kampgrupper påtog sig opgaven at beskytte godsejernes og fabrikanternes ejendom mod kommunisterne. Til gengæld ydede godsejerne og de største fabriksejere Mussolini økonomisk støtte.

Parallelt med den politiske udvikling i Tyskland var Italien præget af strejker og optøjer, der styrkede de italienske fascister. Mussolini var en fremragende taler og gik ind for at genoprette orden, disciplin og sammenhold i Italien.

De italienske fascistisk fremgang kulminerede i oktober 1922 med den såkaldte "march mod Rom", hvor den italienske konge af frygt for at miste sin trone overgav regeringsmagten til Mussolini.

Fascismens sejr i Italien blev opfattet som et forbillede af de tyske nazister. I München tog Hitler ved lære af den

italienske "fører" og kopierede hans optræden. Det var da også fra det fascistiske Italien nazisterne kopierede fascisthilsenen. Ligesom Mussolini var marcheret mod Rom, forberedte Hitler sig på at lade sine tyske nazister marchere mod Berlin.

Det mislykkede '0 Istuekup'

Som følge af den franske Ruhr-besættelse i januar 1923 og den galoperende inflation blev Weimarrepublikken kastet ud i sin værste krise, og Tyskland var ved at gå i opløsning. Men de kaotiske tilstande var frugtbar jord for nazisterne, og i november 1923 mente Hitler, at tiden var inde til en magtovertagelse i Bayern og en march mod Berlin.

Det hele begyndte den 8. november 1923, hvor en gruppe nazister med general Ludendorff og Hitler i spidsen invaderede et politisk møde i Bürgerbräukeller. "Den nationale revolution er begyndt", erklærede Hitler og udnævnte sig selv som leder af en ny national regering i Tyskland. Kupforsøget brød hurtigt sammen, og de ansvarlige ledere blev anholdt og sigtet for statsforræderi.

Kupforsøget i München er af mange blevet kaldt Hitlers store fejltrin, og kuppets ynkelige udfald kan da også betragtes som en politisk fiasko for det fremadstræbende NSDAP og dets fører. Men i virkeligheden blev det mislykkede kup indledningen til Hitlers politiske karriere, for nazisterne lærte af det fejlslagne kupforsøg, og Hitler begyndte en ny politisk vej til magten i Tyskland.

I Weimarrepublikkens Tyskland blev kvinderne moderne og mere selvbevidste, udadvendte og økonomisk uafhængige. Samtidig blev prostitutionen en almindelig del af gadebilledet. Det kan diskuteres om billedet forestiller to overklasse-kvinder eller to prostituerede. Hvad på billedet taler for, at kvinderne er prostituerede? Berlin 1929.

Nazisme og økonomisk stabilitet, 1923-28

Efter det mislykkede "Ølstuekup" i München blev NSDAP, SA og avisen Völkischer Beobachter forbudt. Hitler og en række af oprørets ledere blev anklaget for statsforræderi. Man skulle tro, at en retssag med så åbenlyse beviser på højforræderi mod staten ville medføre udvisning af Hitler fra Tyskland. Men Hitler brugte retssagen til endnu et angreb på republikken. Det lykkedes ham at gøre retssagen til en personlig triumf, der reelt vendte nederlaget til sejr. Når det lykkedes ham at slippe med en særdeles mild dom på kun 5 års fængsel, skyldes det de særlige politiske vilkår i Bayern. Som i andre lignende sager vendte dommerne det blinde øje til truslen fra højre og favoriserede modstanderne af republikken.

Kejsertiden lever videre

Bag den nye republiks ydre levede ånden fra kejsertiden stadigvæk. Officererne i rigsværnet stammede fra den kejserlige hær, og kejsertidens preussiske ånd og nationalisme prægede stadig officerkorpset. De var ikke tilhængere af demokratiet. Og embedsmændene og dommerne, der skulle føre de nye demokratiske love ud i livet var de samme som havde fungeret under kejseren. De fleste af dem foretrak stadig kejserstyret fremfor republikken.

Tabel 1
Retsvæsenets behandling af politiske mord 1918-22

politisk mord begået af		
	venstre orienterede	højre orienterede
Antal mord	22	354
Antal domsfældelser	38	24
Antal frifindelser	0	23
Straffens varighed pr. mord	15 år	4 mdr.
Antal henrettelser	10	40

Kilde: Finn Held og Poul Thomsen: *Nazismen*, s. 35

Hitler i fængsel

Mens Hitler og de andre kupmagere måtte i fængsel, blev det nu illegale nazistparti videreført af Alfred Rosenberg. Forbudet mod partiet medførte i første omgang, at de fleste af partiets cirka 55.000 medlemmer meldte sig ud. Uden Hitler som fører opstod der uoverensstemmelser internt i partiet, der langsomt var ved at falde fra hinanden. Tiden omkring Hitlers fængselophold i 1923-24 viser, hvilken stor betydning Hitler havde for bevægelsen, og det må nok fastslås, at uden Hitler (eller en tilsvarende karismatisk leder) havde nationalsocialismen efter 1924-25 ikke udviklet sig til den politiske kraft, den blev.

Mein Kampf

Hitler blev løsladt allerede i december 1924 - altså kun 13 måneder efter dommen. Fængselsopholdet i Landesberg uden for München blev ikke nogen videre streng tid for ham. Han havde ret frie rammer og fik mulighed for at diskutere politiske emner med de andre fænglede nazister. Men først og fremmest fik han tid til at tænke over sin politiske fremtid, og hvad det fejlslagne kupforsøg kunne lære ham. Hitler erkendte, at Weimarrepublikken ikke kunne væltes med magt. Vejen til magten måtte gå gennem de legale politiske og demokratiske kanaler.

Hitler så sig selv som folkefører for en politisk bevægelse, der skulle "rede" Tyskland. For at dette kunne lykkes, måtte han vise befolkningen, hvem han var, og hvad han stod for. Førerrollen skulle bygges op og legitimeres. Som et middel til at nå dette mål skrev Hitler sit næsten 800 siders værk *Mein Kampf*, der udkom i 1925.

Hovedformålet med Mein Kampf var at underbygge hans personlige rolle i fremtidens Tyskland. I et selvhøjtideligt sprog med lange og kedelige sætninger gav han sit syn på næsten alt lige fra filosofi og kunst til økonomi og kultur. Han ville vise folket, at han havde kendskab til alle livets forhold. Bogen fortæller Hitlers egen livshistorie med sentimentale skildringer af barndomshjemmet og hans heltemodige indsats ved fronten under 1. verdenskrig. Mein Kampf var også Hitlers opgør med systemet, hvor han fremlagde sine politiske og ideologiske holdninger.

Betragtet som kilde er Mein Kampf først og fremmest interessant på grund af den verdensopfattelse, der kommer til udtryk. Det er en verdensopfattelse,

der er præget af anti-marxistiske og anti-semitiske holdninger, som sammenkædes med ideen om tysk livsrum (Lebensraum) i Østeuropa og det daværende Sovjetunionen. Uden dette livsrum kunne den tyske nation ikke overleve mente Hitler.

Bogen blev udgivet i mere end 10 millioner eksemplarer, heraf cirka 30.000 inden nazisterne kom til magten i 1933. Når Mein Kampf kom i så enormt et oplag, skyldes det ikke værkets litterære kvalitet, men at det efter 1933 nærmest blev enhver tyskers borgerpligt at have et eksemplar af nazismens bibel stående på bogreolen. Uden for partiet kom bogen formentlig ikke til at spille den store rolle. Mange havde bogen, men læste den ikke, og selvom den indeholder Hitlers

Første annonce for Hitlers bog "Mein Kampf" fra 1924 med den meget grundige titel "åVz års kamp mod løgn, dumhed og fejghed".

visioner for fremtiden, var det ikke bogen, der fik Hitler til magten. Det var derimod hans taktiske evner og håndtering af politikken.

Nazistisk ideologi

Nazismen gjorde op med de grundlæggende demokratiske rettigheder, som de vestlige demokratier har bygget på siden den franske revolution fra slutningen af 1700-tallet. Nazisterne opfattede fundamentalt mennesket som ulige og forkastede dermed ideerne om det frie og lige menneske. Demokratiet skulle erstattes af en autoritær stat ledet af føreren, som varetog statens interesser og krævede absolut lydighed af folket.

Ligesom i naturen måtte samfundet ledes af de bedst egnede. Nazismen var inspireret af den engelske naturforsker Charles Darwin, der i 1859 udsendte sit hovedværk "On the Origin of Species by Means of Natural Selection" (på dansk: Om Arternes Oprindelse ved Kvalitetsvalg). Darwin mente, at naturen udviklede dyrearterne, så de bedst egnede overlevede i en eksistenskamp og derved kunne føre arten videre. Nazisterne overførte denne tankegang til mennesker. Ifølge denne såkaldte socialdarwinisme, måtte de svage i samfundet underordne sig de stærke. Den stærkeste var føreren, og han var mest velegnet af den grund, at netop han var fører. Fører var han nemlig aldrig blevet, hvis han ikke besad de stærkeste egenskaber.

Det var føreren, der fortolkede og definerede folkets interesser, og det var ham, der udstedte ordre, og havde ansvaret for staten. Kommandovejen var oppefra og ned. Til gengæld havde underførere og befolkningen ansvar opad i systemet. Den betingelsesløse lydighed

overfor staten og føreren blev et af de centrale punkter i nazistaten. Hitler formulerede det således i *Mein Kampf*: "Intet er muligt, hvis ikke én vilje befaler, så alle andre må adlyde, begyndende oppefra og sluttende længst nede".

Racelæren

Racelæren var det, der adskilte den tyske nazisme fra den italienske fascisme, og var et bærende element i den nazistiske ideologi. Men Hitler og de tyske nazister opfandt ikke antisemitismen (jødehadet). Antisemitismen var et gammelt fænomen, der havde rødder tilbage i oldtidens Europa, hvor vi kender beretninger om jødeforfølgelser i både Egypten, Grækenland og i Romerriget. Med den kristne kirkes udbredelse i Europa i middelalderen voksede antisemitismen, og jøderne blev forfulgt, blandt andet fordi man sagde, at de havde slået Kristus ihjel.

Selv om der efter den franske revolution fulgte demokratiske forfatninger, der gav jøderne borgerlige rettigheder, lurede antisemitismen stadig under overfladen i mange europæiske lande. Da Weimarrepublikkens forfatning blev udarbejdet af blandt andet jøden Hugo Preuss, var mange tyskere ikke sen til at stemple den som "jøderepublikken".

Ifølge Hitler foregik der en kamp mellem racerne, hvor den stærkeste (arieren) ville vinde over den svageste (jøden). Arieren var bærer af den tyske kultur og skulle derfor ikke blandes med svagere racer som eksempelvis jøderne. Det ville betyde den tyske kulturs undergang. Arierne var i stand til at tænke på fællesskabet og samfundet. Derved var de ifølge Hitler forskellig fra jøderne, der kun tænkte på sig selv.

Organismeteorien

Nazisterne opfattede samfundet som en helhed eller organisme. Lederen af det danske nazistparti Fritz Clausen udtrykte den totale organismetanke meget klart: "Den nationale socialist føler sig som et blad på folkestammen, som et blad, der må visne og forgå; men som gennem livet har bidraget til, at stammen kan bestå og stadig er i stand til at frembringe fornyet udtryk for den evige ide. Og som et træ er organiseret i enkelte væv, der i fællesvirke opretholder træets liv, sådan vil nationalsocialismen også organisere folket inden for korporative enheder, der ikke som klassepartierne skal virke imod hinanden, men som skal virke sammen som cellerne i en levende organisme".

Nazismen var altså vendt både mod socialismens grundtese om klassekamp og mod liberalismens opfattelse af det enkelte individs ret til frihed. Man hævdede, at enhver havde en plads i systemet, og alle var afhængige af hinanden og uundværlige for systemets fortsatte beståen.

Ifølge den nazistiske statsopfattelse svarede parlamentarisme til, at hænder og fødder begyndte at give hjernen ordre. Politiske partier og interesseorganisationers indbyrdes kampe førte ifølge nazisterne til konflikter og kaos i samfundet.

NSDAPs organisation og struktur

I december 1924 blev Hitler løsladt, og kort tid efter blev forbudet mod NSDAP ophævet. Det blev starten på en ny partistruktur, der i modsætning til tidligere blev gennemført hierarkisk. Beslutningsprocessen blev centraliseret hos rigsledelsen i München, hvorfra udbredelsen og opbygningen af det landsdækkende

nazistiske partiapparat udgik. Som et direkte udtryk for partiets centralistiske struktur blev NSDAP organiseret i distrikter, de såkaldte *gaue*. Udbredelsen af disse *gaue* fik stor betydning for nazificeringsprocessen. I 1930 var der 30 *gaue*, der stort set svarede til et valgdistrikt, og hver *gau* blev ledet af en *gauleder* (*gauleiter*), der fungerede som distriktets partileder og Hitlers stedfortræder. Hitler udpegede personligt *gaulederne*, der på den måde blev tæt knyttet til ham og det sikrede, at det var partiets loyale ledere, der kom til at sidde på de mest betydningsfulde poster. Det var *gaulederne*, der på landsplan udførte den nazistiske politik og propaganda. En af de mest betydningsfulde *gauledere* var Joseph Goebbels i Berlin. Her indledte han et voldsomt angreb på socialdemokraterne og kommunisterne, som var hovedstadens stærkeste partier, samt naturligvis jøderne. Angrebene, der kom til udtryk i taler eller i ugebladet "Der Angriff", blev gennemført med en hidtil ukendt frækhed og stædighed. På den måde fik Goebbels en fremtrædende rolle i udbredelsen af nazismen i Berlin.

I 1925-26 opstod en række af de organisationer, som senere skulle udgøre grundstammen i nazistaten. Hitlers personlig politikorps SS (*Schutzstaffel*) blev grundlagt i november 1925, og i 1926 genopstod SA. I samme periode blev Hitler-Jugend oprettet til organisering af unge drenge, og i 1929 kom pigeorganisationen *Bund Deutscher Mädel* til.

Med disse organisationer og den landsdækkende partiorganisation var det lykkedes nationalsocialisterne at skabe et organisatorisk net, der på én gang kunne kontrollere og styre det stigende antal tilhængere. Nettet fungere-

de på denne måde som en stat i staten.

Selvom NSDAP havde stigende medlemstilslutning og trods den stadig voldsommere propaganda, mistede partiet stemmer ved valgene i 1924 og 1928:

Tabel 2
NSDAPs stemmer ved rigsdagsvalgene
1924-28

	antal (mio.)	procent (%)	mandater	Rigsdags- mandater ialt
4/5-1924	1,9	6,6	32	472
7/12-1924	0,9	3,0	14	493
20/5-1928	0,8	2,6	12	491

Kilde: Finn Held og Poul Thomsen: Nazismen S. 218-219

Hovedårsagen til, at perioden 1924-28 blev den svageste i NSDAPs historie, var de stabile politiske og økonomiske forhold, der mindskede interessen for højreextremistiske synspunkter.

Dawes-planen 1924

Som følge af de manglende tyske krigsskadeserstatninger og den franske besættelse af Ruhr-området, skulle en international kommission nu undersøge Tysklands evne til at betale den pålagte krigsskadeserstatning. Kommissionen blev ledet af amerikaneren Dawes.

Resultatet af arbejdet var den såkaldte Dawes-plan, der fastsatte en realistisk erstatningsbetaling der skulle betales over perioden fra 1924-28. Hovedideen bag Dawes-planen var, at kun et økonomisk sundt Tyskland var i stand til at betale, og derfor pegede kommissionen på en række forudsætninger for at gen-

oprette den tyske økonomi. Ifølge Dawes-planen skulle pengene til erstatningsbetalingerne finansieres via skatter og obligationer udstedt af industrien. For at give Tyskland en saltvandsindsprøjning blev der ydet internationale lån - primært amerikanske - på ikke mindre end 800 millioner mark. Allerede i slutningen af 1924 flød de internationale lån ind over Tyskland og erhvervslivet blomstrede atter op.

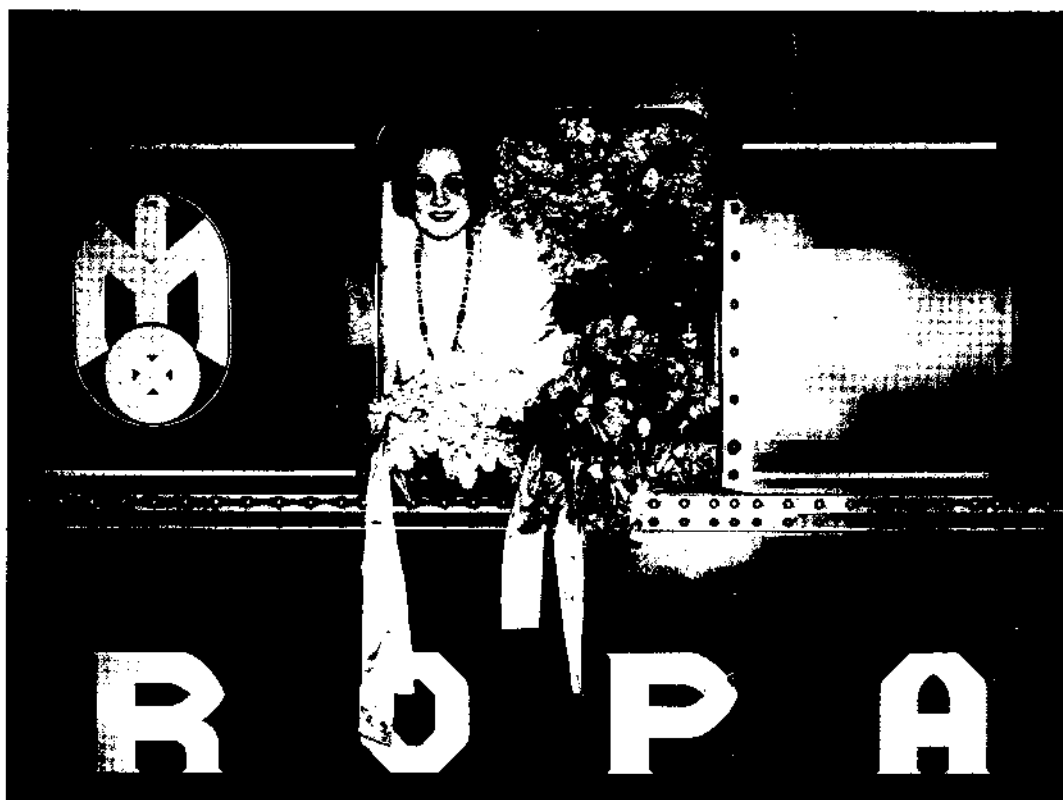
Med de amerikanske lån finansierede Tyskland sine erstatningsbetalinger, gammel gæld blev betalt, og man satte nye fabrikker igang eller udvidede de gamle. Produktionen steg, og der blev solgt flere varer til udlandet. Arbejdsløsheden faldt, og de højere lønninger forbedrede levestandarden i middelklassen og arbejderklassen.

Kartellerne

For at producere varerne så billigt som muligt og for at udnytte fabrikernes maskiner mest muligt blev flere store virksomheder, der producerede de samme varer, lagt sammen i karteller. For at undgå indbyrdes konkurrence aftalte kartellernes virksomheder fælles priser og fordeling af markeder. Eksempelvis blev en række kemiske fabrikker sluttet sammen i I.G.Farben, som producerede syntetisk fremstillet olie og gummi.

Sammenlægningen af virksomheder i karteller betød, at størstedelen af den tyske industri blev samlet hos få meget magtfulde mænd, der således bestemte, hvad og hvor meget der skulle produceres og til hvilken pris.

De store lån kom således primært de store karteller til gode, der nemt udkonkurrerede de små håndværksprægede og mellemstore fabrikker. Selvom de be-

Marlene Dietrich fik sit internationale gennembrud i "Der blaue Engel" fra 1930. Det førte hende til Hollywood.

drede økonomiske forhold næsten havde fjernet det had som mange tyskere havde til systemet lige efter 1. verdenskrig, var der hos middelklassen stærk utilfredshed med karteldannelsen.

"De vilde tyvere"

I takt med den genoprettede økonomi blev de politiske forhold også mere stabile. Ikke mindst nød midter-partierne, der kæmpede for bevarelsen af republikken og demokratiet, godt af de stabile år.

Også det kulturelle liv blomstrede, og inden for billedkunst, litteratur, teater og arkitektur gjorde Weimarrepublikken sig gældende. Man oplevede en kraftig kulturel opblomstring efter verdenskrigens triste år. Livet skulle leves, og 1920'erne kaldes da også for "de vilde

tyvere". Med jazz-musikken i forgrunden kom inspirationen blandt andet fra USA. Men ved siden af den amerikanske indflydelse var der en tendens til, at kunsten ikke blot skulle være underholdende og personlig, men også forholde sig kritisk og politisk til samtiden. På den måde blev Weimarrepublikkens kulturliv mangfoldig og udtryk for mange forskellige holdninger. Især Berlin blev hovedcenteret for det tyske kulturliv og blev internationalt kendt for sit pulserende liv, hvilket tiltrak mange af Europas kendteste forfattere, kunstnere og skuespillere. Berlin blev 1920'ernes kulturelle metropol.

Intern strid i NSDAP

Selvom forbudet mod NSDAP var blevet ophævet i 1925 havde Hitler stadigvæk forbud mod at holde offentlige taler. Forbudet blev ophævet i Bayern i 1927 og i de andre delstater i 1928.

Inden for partiet opstod der en gruppe af nationalsocialister omkring Gregor Strasser, der gik imod Hitlers politiske linie. Uenigheden drejede sig i hovedsagen om, hvad der kom først: det nationale eller det socialistiske.

Gregor Strasser var leder af partiet i det nordvesttyske industriområde, der var præget af storbyer med en stærk socialistisk arbejderbevægelse og anti-kapitalistisk middelklasse. Det var jo et noget andet miljø end det konservative

og katolske Bayern, hvor Hitler kom fra. For kredsen omkring Strasser var der ingen tvivl om, at partiet skulle føre en socialistisk politik. I 1925 formulerede Gregor Strasser det således: "Vi nationalsocialister har erkendt, at der findes en skæbne- og årsagsbestemt forbindelse mellem vort folks nationale frihed og de tyske arbejdstageres økonomiske befrielse. Vi har erkendt, at det kapitalistiske system med dets udbytning af de økonomisk svage, med dets tyveri af arbejdskraften fra arbejdstageren, med dets umoralske værdimåling af mennesker efter ejendom og penge i stedet for efter adel og præstation - at dette samfundssystem må udskiftes med et nyt, retfærdigt økonomisk system, med en tysk socialisme!" I januar 1926 fremlagde Strasser-fløjen et forslag til et nyt partiprogram med overskriften "Den nationale socialisme".

Hitler kaldte partiets gauledere sammen i februar 1926, hvor Strasser blev pålagt at kalde sine synspunkter til bage, og enhver videre diskussion om partiets politiske linie blev forbudt. Nok havde Hitler hermed standset diskussionen om partiets officelle linie, men diskussionen om partiets socialistiske elementer blev ført videre, blandt andet af Otto Strasser. Den interne strid i partiet blev først endelig skrinlagt ved de lange knives nat i 1934 (se kapitel 6).

Nazistisk plakat fra rigspræsidentvalget i marts/april 1932.

Krisen baner vej for nazisterne, 1928-33

På grund af de stabile økonomiske og politiske forhold blev perioden fra 1924 til 1928 de bedste år i Weimarrepublikkens historie. Men under overfladen var der tegn på, at de gode år snart var forbi.

Allerede i 1925 begyndte arbejdsløsheden atter at stige, omend antallet af folk uden arbejde var langt lavere end i begyndelsen af 1920'erne. I 1928 var mere end én million uden fast arbejde.

Tabel 3
Arbejdsløsheden og industriproduktionen, 1928-33

	Arbejdsløshed (mio.)	% af arb. styrken	Industriprod. (1928=100)
1928	1,4	8,4	100
1929	1,9	13,1	100
1930	3,1	22,2	87
1931	4,5	33,7	70
1932	5,6	43,7	58
1933	4,8	36,2	66

Kilde: Karl Christian Lammers: Fascination og forbrydelse, s.71-72

Der var flere grunde til, at arbejdsløsheden steg. Rationaliseringen indenfor industrien medførte effektivisering og dermed produktionsforøgelse. Men da efterspørgslen ikke fulgte med det større udbud af varer, faldt priserne. Det forsøgte industrien at løse dels ved at optage lån i udlandet og dels ved yderligere afskedigelse af arbejdskraft.

Børskrakket i Wall Street

I USA var der fra århundredets begyndelse sket en kraftig mekanisering og effektivisering af industriproduktionen blandt andet på grund af samlebands-teknikken. Men heller ikke i USA kunne efterspørgslen følge med. Folk anbragte ikke deres penge i virksomhederne på grund af afsætningsproblemer og faldende overskud, men forsøgte at tjene penge ved børsspekulation. Når efterspørgslen på aktier er stor, stiger kurserne - i 1929 steg kurserne på fondsbørsen i New York voldsomt. Der udviklede sig således et modsætningsforhold mellem de høje kurser og den stagnerende produktion. Det eneste, som holdt kurserne oppe, var efterspørgslen på aktierne. Kurserne toppede i september 1929, men pludselig den 23. oktober 1929 opstod der panik på børsen, og alle ville pludselig sælge. Kurserne faldt og faldt. De aktier, som dagen i forvejen havde haft en meget høj værdi, var nu pludselig næsten ingenting værd.

Konsekvenserne blev, at mange virksomheder lukkede, og antallet af arbejdsløse i USA steg voldsomt. Flere banker krakkede og trak nu sine lån tilbage fra udlandet - deriblandt også fra Tyskland.

Børskrakkets betydning for Tyskland

De amerikanske lån til de tyske virksomheder havde været den lim, som havde bundet den tyske økonomi sammen. Tilbagetrækningen af lånene betød, at flere tyske banker krakkede, og mange virksomheder fulgte med i faldet. Der var ikke penge til at betale lønninger, hvilket førte til massefyringer. Det amerikanske børskrak forstærkede således den stagnation, som havde præget Tyskland siden 1928. Arbejdsløsheden steg voldsomt, produktionsnedgang og økonomisk krise fulgte efter. Det blev det afgørende vendepunkt for NSDAP og deres kamp om magten.

Krisen alene kan ikke forklare nationalsocialisternes succes, men uden krisen ville Hitler og NSDAP næppe have fået den fremgang, som de fik.

De samfundsmæssige konjunkturer begyndte nu at arbejde for nationalsocialisterne, og NSDAP viste sig i stand til at udnytte konjunkturstrømmen. Nazisternes radikalisme og propaganda imod det bestående samfundssystem og Weimarrepublikken fik nu fat i den tyske befolkning.

Nazistisk gennembrud

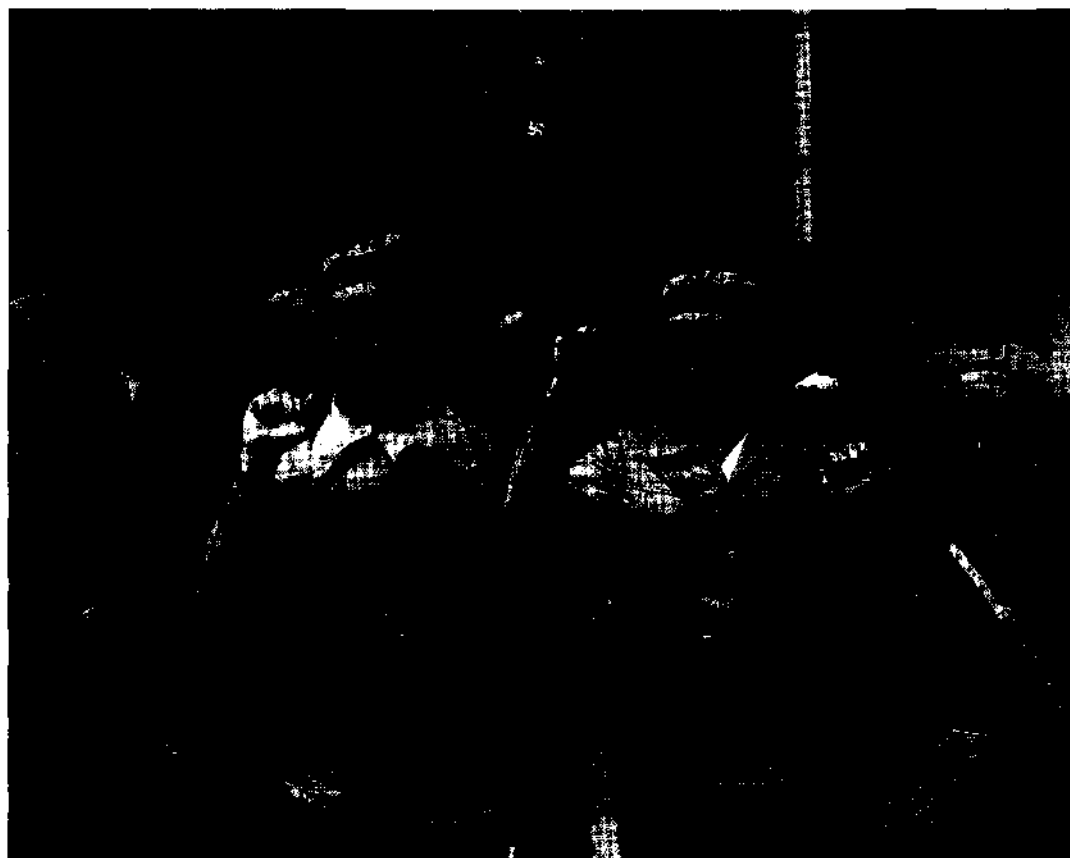
I begyndelsen af 1930 begyndte tingene at flaske sig for nationalsocialisterne. Hitler og NSDAP var kendt overalt i Tyskland og havde vundet betydelig fremgang i flere delstater, hvor de nu i samarbejde med andre højregrupper dannede regering. Det var lykkedes nazisterne at få deres politiske budskaber igennem ved dels at deltage i det almindelige politiske arbejde, dels ved brug af illegale og uparlamentariske metoder - den kraftige brug af vold, terror og propaganda.

Ikke alene kunne nazisterne glæde sig over fremgangen, men også over at Weimarrepublikken kom i stadig større vanskeligheder på grund af den store arbejdsløshed på cirka 3 millioner tyskere. Det politiske systems troværdighed led alvorlige knæk, da det viste sig ude af stand til effektivt at bekæmpe krisen og dermed lindre tyskernes økonomiske smerte. Mange tyskere så krisen som et resultat af demokratiet og mistede derfor troen på denne nye styreform. Man skal huske på, at Tyskland kun havde haft demokrati i 10 år, og der var i tyskernes (og europæernes) øjne alternative styreformer til demokratiet. Det er først efter 2. verdenskrig, at demokratiet vandt frem for alvor og får status som den eneste acceptable styreform.

Jordskredsvalget i 1930

Den 14. september 1930 skulle der være rigsdagsvalg. Med "uro, trang, tvang og forfølgelse blomstre vores afgrøde" udtalte Goebbels, og ved valget skulle afgrøden nu høstes. Nazisterne kom med en massiv og aggressiv valgkampagne til at beherske den offentlige scene. Med larmende og voldsomme SA-demonstrationer, massemøder og endeløse taler angreb de systemet og deres politiske modstandere, som var trængt helt i defensiven.

Valgkampagnens gennemgående tema var det demokratiske system, som nazisterne gav skylden for krisen og nøden i befolkningen. Hitler gav i sine taler de tyske vælgere lette forklaringer på krisen, men gav ingen konkrete svar på, hvordan nazisterne ville løse den. Hitler talte til de kriseramtes følelser, ikke til deres fornuft, og gav de

Den økonomiske krise i Tyskland førte til en stigende tilslutning til den yderste højrefløj og venstre-fløj. Her kommunisterne, der havde kraftig fremgang 1930-33.

kriseramte bønder, middelstanden og arbejderne håb om fremtiden og lovede dem arbejde og bedre sociale forhold.

Wilhelm Langhagel husker tilbage på en af Hitlers taler: "Hitler holdt en flammende tale - en "erklæring", som det kaldtes. Jeg var meget betaget, og det gjaldt alle, som jeg så omkring mig. Jeg ved ikke, hvad der gjorde så stort et indtryk, men der var vel tanker i det, som i forvejen havde tag i os. Dagen efter læste jeg talen, der var trykt i avisen, og jeg spurgte mig selv, hvorfor jeg var så begejstret. Der var i

virkeligheden intet, der betog mig, når jeg læste det".

Hitler talte med flere tunger. Hvis han talte til arbejderne var hans paroler "socialistiske", talte han derimod til bønderne eller folk fra middelstanden, formulerede han sig mere liberalt og antisocialistisk. Dertil kom, at han kun talte om utopier, og på den måde psykologiserede han krisen og kriseoplevelsen, så tilhørerne vendte deres angst for undergang mod systemet.

Valget til rigsdagen i september 1930 blev en overvældende sejr til nazisterne. Fra at have været rigsdagens næst-

mindste parti med kun 12 rigsdagsmedlemmer blev nazisterne med sine 107 mandater rigsdagens næststørste parti. Valgets anden sejrherre blev kommunisterne, der med 77 mandater blev rigsdagens trediestørste parti.

Nazisternes enorme valgsejr og kommunisternes fremgang blev et vendepunkt i Weimarrepublikkens historie og rystede hele det demokratiske system. Med to store partier på de to ydre fløje var det ikke muligt at danne en regering, der hvilede på et parlamentarisk flertal. Rigspræsident von Hindenburg brugte derfor §48 i forfatningen og udnævnte et såkaldt præsidentkabinet, det vil sige en regering, hvis medlemmer blev udnævnt direkte af rigspræsidenten. Efter valget udnævnte von Hindenburg Centrum-partiets leder Heinrich Brüning som rigskansler.

Hvem stemte på nazisterne?

Mere end 6 millioner tyskere (svarende til 18,3 % af vælgerne) stemte på NSDAP ved valget i september 1930. Men hvem var de nazistiske vælgere, der lod sig forføre af de nazistiske ideer om et nyt og anderledes Tyskland?

Stemmeprocenten gik frem med 7% og det formodes, at de fleste af de traditionelle sofavælgere denne gang stemte på NSDAP. For det andet fik NSDAP fat i vælgerne i landområderne, primært i de protestantiske nordvestlige dele af Tyskland.

For det tredje antages det, at NSDAP fik en stor gruppe af vælgere fra de borgerlige midterpartier, samt marginalvælgere fra de to arbejderpartier Socialdemokratiet og Kommunistpartiet. Endelig synes også en stor gruppe af helt unge

førstegangsvælgere, hvoraf mange var arbejdsløse, at have stemt på NSDAP.

Tabel 4

Valget 1930: NSDAPs stemmer i udvalgte delstater

Schleswig-Holstein	27,0%
Pommern	24,3%
Breslau	24,2%
Pfalz	22,8%
Ostpreussen	22,5%
Leipzig	14,0%
Berlin	12,8%
Niederbayern	12,0%
Oppeln	9,5%
Württemberg	9,4%

Kilde: Falter: Wahlen und Abstimmungen in der Weimarer Republik

Kampen om magten

Den store tilgang til SA blev brugt til terror og voldelige aktiviteter, der understregede NSDAPs dobbeltkarakter. På den ene side forsøgte den nazistiske bevægelse at fremstå som en legal politisk organisation, på den anden side forsøgte SA med alle tænkelige midler at undergrave den demokratiske Weimarrepublik. Den massive SA-terror førte til forbud mod SA i april 1932.

I foråret 1932 trådte rigskansler Brüning fra Centrum-partiet tilbage og blev erstattet af partifællen, den stærkt konservative Franz von Papen. Kendetegnende for de regeringer, som von Hindenburg udnævnte i perioden 1930-33, var, at de var ledet af politikere, der havde rødder tilbage i kejsertiden. Og det samme gjaldt rigspræsidenten selv, der ikke lagde skjul på sine anti-demokratiske holdninger. Von Papen kunne ikke få støtte fra socialdemokraterne og kommunisterne, som Brüning havde

fået, og følte sig derfor nødsaget til at samarbejde med nazisterne.

Hitler stillede to betingelser for at indgå et samarbejde med von Papen: For det første skulle der udskrives valg, og for det andet skulle forbudet mod SA ophæves. Begge betingelser blev indfriet.

Ophævelsen af forbudet udløste en sand SA-terror. I ugerne op til valget 31. juli 1932 blev der dræbt mere end 100 mennesker under politiske møder.

Valget blev endnu en sejr for det fremstormende nazistparti, der fik næsten 14 millioner stemmer og 230 medlemmer i rigsdagen. NSDAP var nu Tysklands største parti.

Med valgsejren i ryggen kunne Hitler stille nye betingelser for sin fortsatte støtte til von Papens regering. Denne gang krævede Hitler selv at blive rigskansler, hvilket von Papen naturligvis ikke ville gå med til. Da Hitler ikke ville støtte en regering ledet af von Papen, kunne der ikke dannes en regering med et flertal bag sig. Rigsdagen var endnu engang handlingslammet, og der måtte endnu engang udskrives valg.

Politisk kaos

Den tyske rigsdag var lammet, fordi partierne ikke kunne samarbejde om at løse krisen. I stedet blev Tyskland kastet ud i kaos, og situationen i rigsdagen udviklede sig til en nærmest farceagtig komedie, hvor de politiske modstandere råbte og skreg af hinanden. I dette politiske klima var der ikke mulighed for at opnå politisk enighed, fordi de politiske partier stod stærkt på egne ideer og ikke tænkte på, hvordan Tysklands økonomiske problemer kunne løses.

Ved valgene i 1928-32 havde de to arbejderpartier - Socialdemokratiet (SPD) og Kommunistpartiet (KPD) - tilsammen 37-40% af stemmerne. Begge partier havde arbejderklassen som kernevælgere og havde al indflydelse i de tyske fagforeninger. Ud over fagforeningernes strejkevåben kunne de to arbejderpartier i rigsdagen tilsammen have udgjort en talstærk fløj mod det fremstormende nazistparti. Men de to partier kunne ikke samarbejde.

Dette skyldtes de to partiers forskellige måder at se socialismen på. Socialdemokratiet ønskede at bibeholde det kapitalistiske system, men søgte gennem samarbejde og reformer at nå til bedre forhold for de tyske arbejdere. Kommunisterne derimod ønskede et socialistisk samfund gennem en revolution, som Rusland havde oplevet det i 1917.

Kommunisterne betragtede socialdemokraterne - ikke nazisterne - som arbejderklassens hovedfjende og betegnede socialdemokraterne som "socialfascister". De havde intet tilovers for Weimarrepublikken og demokratiet, som de mente, var mod arbejdernes interesser.

Socialdemokratiets samarbejde med de borgerlige partier betragtede KPD som et forræderi mod arbejderne. SPD fandt det derimod nødvendigt med samarbejde for at opretholde demokratiet og republikken, og da KPD ikke ville samarbejde med socialdemokraterne, måtte SPD samarbejde med de borgerlige partier. Sådan lød deres argumenter.

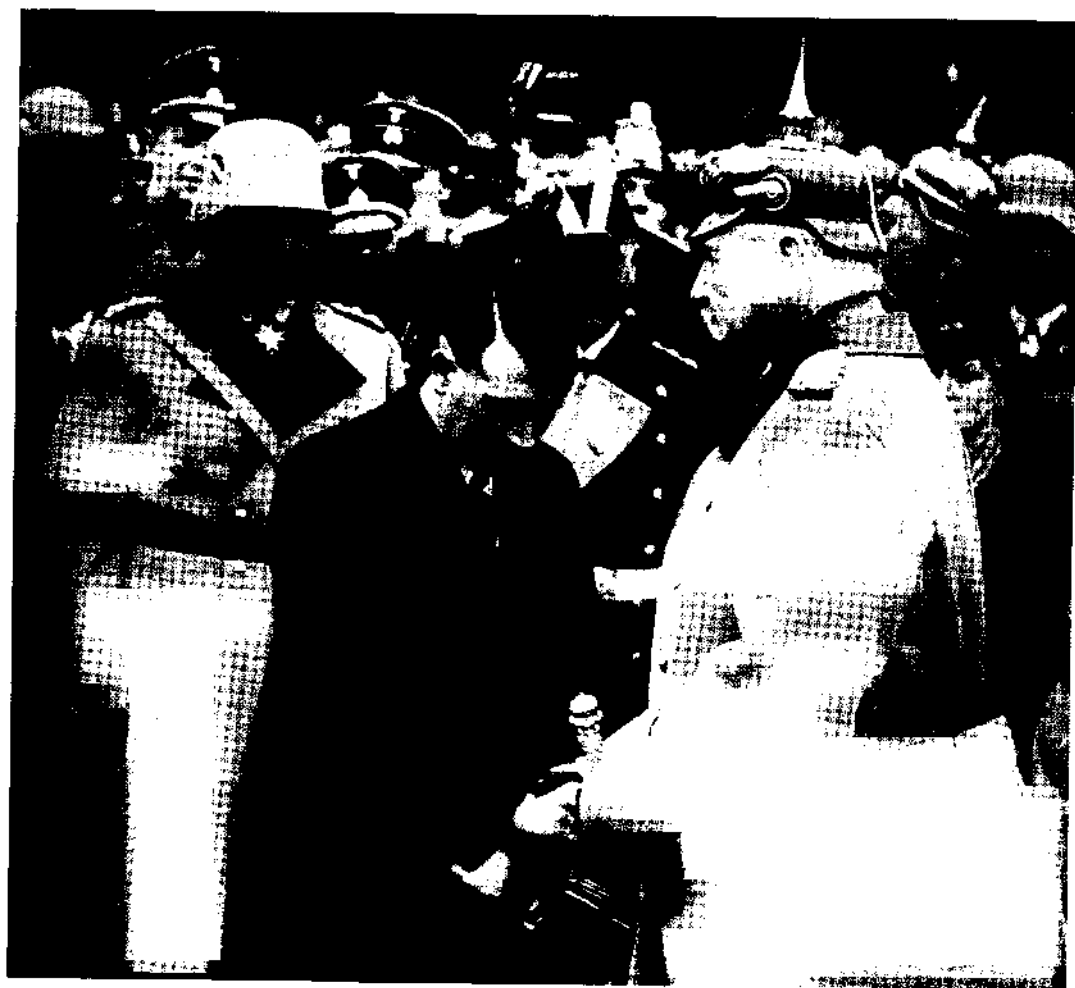
Men der var kredse inden for både SPD og KPD, der søgte en mere forsonende linie for at opnå en fælles front mod Hitler. Det lykkedes aldrig.

Hitler bliver rigskansler

Efter valget den 6. november 1932 lovede den aldrende rigspræsident, at Hitler kunne blive rigskansler, hvis han kunne skaffe et flertal i rigsdagen bag sig. Det kunne han naturligvis ikke, men Hitler krævede alligevel rigskanslerposten. Både von Papen og von Hindenburg var indstillet på at give efter for Hitlers krav, men her stødte de på

modstand hos chefen for rigsværnet general von Schleicher. Han kunne ikke garantere, at rigsværnet ville stå bag en regering ledet af Hitler.

I stedet blev von Schleicher den 2. december 1932 selv udnævnt til rigskansler. At udnævne en general fremfor en politiker som leder af republikken var i virkeligheden det samme som at skrive Weimarrepublikkens dødsat-

Hitler hilser på præsident von Hindenburg i 1933. Herman Göring og Joseph Goebbels ser til i baggrunden.

test. Det lykkedes da heller ikke von Schleicher at få flertal bag sin politik, og den 28. januar 1933 bad rigspræsidenten von Papen om at forhandle

med Hitler om dannelsen af en regering. Det resulterede den 30. januar 1933 til udnævnelsen i Adolf Hitler til ny tysk rigskansler.

Tabel 5
Udvalgte partiers valgresultater ved rigsdagsvalgene 1928-32

	Mandater				% af stemmerne			
	20/5 1928	14/9 1930	31/7 1932	6/11 1932	1928	1930	1932	1932
Arbejderpartier								
Socialdemo- kratiet (SPD)	153	143	133	121	29,8	24,5	21,6	20,4
Kommunistiske parti (KPD)	54	77	89	100	10,6	13,1	14,3	16,9
Borgerlige partier								
Tysk demokrat. parti (DDP)	25	20	41	42	4,8	3,5	6,0	1,0
Tysk folkeparti (DVP)	45	30	7	11	8,7	4,9	1,2	1,8
Konservative partier								
Centrum (katolsk)	62	68	75	70	15,4	17,6	16,7	16,2
Nationale folke- parti (DNVP)	73	41	37	52	14,2	7,0	5,9	8,5
NSDAP	12	107	230	196	2,6	18,3	37,3	33,1
Mandater i alt	491	577	608	584				

Dette eksemplar er fremstillet af Nota til Balder Westergaard Holst og må ikke deles

Befolkningen venter begejstret på Hitlers ankomst i 1933.

Nazisterne tager magten, 1933-34

Hitlers overtagelse af rigskanslerposten var blot indledningen til magtovertagelsen. I første omgang havde de konservative givet Hitler ledelsen af en samlingsregering. Formålet var at styre Hitler og føre egen konservativ politik. Det havde von Papen måske også grund til at tro, for NSDAP havde kun 3 (senere 4) ud af regeringens 12 ministerposter. Men han kom til at tage fejl.

Straks efter sin udnævnelse proklamerede Hitler, at nazisterne ville gennemføre en national rejsning og udskrev valg til den 5. marts 1933. Herman Göring var blevet udnævnt til indenrigsminister i den største delstat Preussen og havde derfor kontrol med to trediedele af hele Tysklands politistyrke. Det fik afgørende betydning for den nazistiske magtovertagelse, idet Göring straks afskedigede alle tjenestemænd, der ikke var nazister. I februar oprettede han et hjælpe-politikorps på 50.000 mand, hvoraf 40.000 var SA- og SS-medlemmer. Støttet af dette nazistiske politikorps forberedte nazisterne sig til valgkampen. De havde dog et problem, nemlig at få penge til at finansiere valgkampens omkostninger - blandt andet til at transportere Hitler rundt i hele Tyskland og holde taler. Under valgkampen holdte han 5-6 taler om dagen i forskellige byer.

Valgkampen og storindustrien

Indtil valgkampen i februar 1933 havde den tyske storindustri kun støttet nazisterne i begrænset omfang. Men nu da partiet var Tysklands største og de konservative partier, som storindustrien traditionelt støttede, mistede politisk indflydelse, så virksomhedsejerne fordelte ved at støtte Hitler. Tysklands 25 største virksomhedsejere blev inviteret til Berlin den 20. februar 1933. På dette møde fremlagde Hitler hovedideerne i nazisternes arbejdsmarkedspolitik. Han lovede at skabe stabile forhold på arbejdsmarkedet og økonomisk vækst. Samtidig lovede han at respektere den private ejendomsret. Flere virksomhedsejere havde frygtet, at den nazistiske magtovertagelse ville betyde nationaliseringer som lovet i partiprogrammet. Men Hitlers løfter fik storindustrien til at slutte op om nazisterne, og tilsammen bidrog industrien med cirka 3 millioner mark til den forestående valgkamp. Op gennem 1930'erne var storindustrien en af NSDAPs vigtigste samarbejdspartnere.

Rigsdagsbranden

Midt under valgkampen blev rigsdagsbygningen natten til den 28. februar 1933 sat i brand. Det er aldrig blevet endeligt opklaret, hvem eller hvad der var skyld i branden. Men i forbindelse

med opklaringen blev den hollandske kommunist Marinus van der Lubbe anholdt og dømt som brandstifter. Teorien om, at det var nazisterne selv, der antændte rigsdagen for at få et alibi for at sætte komministerne ud af det politiske spil, er omstridt inden for forskningen. Selv om branden var til fordel for nazisterne, stod de med al sandsynlighed ikke bag ildpåsættelsen. Brandpåsættelsen var van der Lubbes værk uden tilknytning til det tyske kommunistparti. Nazisterne udnyttede imidlertid branden i deres propaganda, idet de beskyldte kommunisterne for at ville indlede et statskup og benyttede anledningen til at gennemføre en lov, der skærpede straffen for politiske forbrydelser. Allerede om morgenen efter branden den 28. februar 1933 udstedte Hitler en nødforordning til "beskyttelse af folk og stat":

"§ 1. Artiklerne 114, 115, 117, 118, 123, 124, 153 i Det tyske Riges forfatning sættes indtil videre ud af kraft. Tilladt er herefter indskrænkning af den personlige frihed, af ytringsfriheden inklusive pressefriheden, af retten til at danne foreninger og afholde møder, indgreb i brev-, post-, telegraf og telefonhemmeligheden, ordre til husundersøgelser og beslaglæggelse såvel som konfiskation af ejendom også ud over de ellers gældende regler.

§ 2. Hvis der i et af landene (: delstaterne) ikke træffes de nødvendige forholdsregler til at genoprette den offentlige sikkerhed og orden, kan rigsregeringen forbigående varetage de beføjelser, der ellers er tillagt dette lands (: delstats) øverste autoritet.

§ 3. Autoriteterne inden for landene

(: delstaterne) og kommunerne (kommunesammenslutningerne) skal på grundlag af de i §2 udstedte forordninger inden for deres kompetenceområde adlyde rigsregeringen."

Nødforordningen blev et vigtigt grundlag for Hitlers magtovertagelse, idet de vigtigste demokratiske rettigheder blev sat ud af kraft samtidig med, at delstaternes politiske myndighed blev lagt ind under rigsregeringen.

Med rigsdagsbranden og den massive propaganda rettet mod kommunisterne var der mange tyskere, der mente det var nødvendigt at overlade det fulde politiske ansvar til Hitler for at undgå totalt ragnarok.

Bemyndigelseslo ven

Trods den massive propaganda blev valget den 5. marts 1933 ikke helt den succes, som nazisterne havde håbet på. De opnåede ganske vist 43,9% af stemmerne og 288 pladser i rigsdagen, men de større byer blev fortsat domineret af socialdemokrater og de nu fredløse kommunister. Hitler havde ikke forbudt det tyske kommunistparti før valget, hvilket betød, at arbejderstemmerne ved valget blev fordelt på både socialdemokraterne og kommunisterne. Det gav samtidig vælgerne (og omverdenen) indtryk af, at valget var frit og demokratisk.

NSDAP havde altså ikke absolut flertal efter valget, men da man nægtede kommunisterne 81 rigsdagsmedlemmer adgang til rigsdagen fik NSDAP med sine 288 mandater alligevel flertal. Hitler fortsatte derfor som rigskansler, men stadigvæk for en samlingsregering bestående af nazister og konservative ministre.

Tabel 6**Udvalgte partiers valgresultat ved
rigsdagsvalget 5. marts 1933**

	mandater	stem- merne
Socialdemokratiet (SPD)	120	18,3
Kommunistiske parti (KPD)	81	12,3
Tysk demokratiske parti (DDP)	5	0,8
Tysk folkeparti (DVP)	2	1/1
Centrum (katolsk)	73	10,9
Tysk Nationale folkeparti (DNVP)	52	8,0
NSDAP	288	43,9
Mandater i alt	647	

(Rigsdagen havde 1 mandat pr. 60.000 stemmer)

Den absolutte magt faldt i Hitlers hænder, da rigsdagen med to trediedeles flertal vedtog en bemyndigelseslov, som blandt andet gav regeringen ret til at vedtage love uden rigsdagens samtykke. Den demokratiske Weimarforfatning var endelig sat ud af kraft. Kun socialdemokraterne stemte imod bemyndigelsesloven, der blev vedtaget, fordi de borgerlige partier stemte for loven.

Nazistaten i støbeskeen

Efter bemyndigelsesloven var magtovertagelsen i virkeligheden tilendebragt, og udviklingen gik nu slag i slag. Den legale politiske kurs, som Hitler havde valgt i midten af 1920'erne, havde vist sig at være en succes og havde opfyldt sit mål: at bringe nazisterne til magten ad demokratiets vej. Nu lå kampen om magten bag nazisterne, der her-

efter skulle arbejde videre på at bevare den og opbygge nazistaten.

De politiske modstandere - i første omgang socialdemokraterne og kommunisterne - blev sendt i de nyoprettede koncentrationslejre, og 2. maj 1933 blev fagforeningerne opløst og deres formuer beslaglagt. Netop beslaglæggelsen af fagforeningerne var en vigtig økonomisk brik i nazistatens tilblivelse. Hele den nazistiske organisation var en dyr sag at finansiere, blandt andet aflønning af det store apparat af fuldtidsansatte i partiorganisationen og SA. Beslaglæggelsen af fagforeningernes formuer på i alt 184 millioner mark var en betydelig saltvandsindsprøjtning. Hitler lovede de tyske arbejdere bedre arbejdsvilkår og løn og oprettede i stedet for de oprindelige fagforeninger den nazistiske organisation "Den tyske arbejdsfront", hvis leder Robert Ley 2. maj 1933 proklamerede: "Nationalsocialismen sætter arbejder og bonde, håndværker og funktionær, kort sagt alle arbejdende tyskere i centrum for sine tanker og handlinger og derved som et midtpunkt i staten, og profitjægeren og pamperen uskadelliggør den. Hvem var nu den kapitalistlakaj, hvem var den reaktionære, der ville undertrykke dig og berøve dig dine rettigheder? Hine røde forbrydere, som i årtier misbrugte dig, du godmodige, ærlige og brave tyske arbejder, for at kunne gøre dig retsløs og arveløs og med dig hele folket, eller vi, der under udsigelige ofre og lidelser kæmpede mod djævelske jøders og jødemedløberes vanvid og dumhed? Kun tre måneder med en nationalsocialistisk regering giver dig beviset: Adolf Hitler er din ven! Adolf

Hitler kæmper for din frihed! Adolf Hitler giver dig brød!"

I foråret 1933 brugte nazisterne deres ubegrænsede lovgivningsmagt og kontrol med statsapparatet til at fortsætte forfølgelsen af deres politiske modstandere, og 22. juni 1933 blev socialdemokratiet forbudt på grund af såkaldt statsfjendtlig virksomhed. Derved var den politiske opposition i virkeligheden udslettet. De andre små og mindre borgerlige partier havde alle støttet vedtagelsen af bemyndigelsesloven. Deres eksistensberettigelse synes at være forsvindende lille, og efter nazistisk pres opløste disse partier sig selv. Kun 5 måneder efter udnævnelsen af Hitler som rigskansler var NSDAP det eneste eksisterende parti i Tyskland.

Den nazistiske revolution fortsatte, idet NSDAP blev gjort til statsparti ved loven "til sikring af enheden mellem stat og parti af 1. december 1933". Et-partistaten var dermed en kendsgerning og centraliseringen af politikken omkring nazistpartiet blev tilendebragt, da man ophævede delstaternes suverænitet og repræsentation i rigsrådet.

Den nazistiske bevægelse

Den nazistiske bevægelse, som kom til magten i januar 1933, bestod af to dele: Partiet NSDAP og den paramilitære gruppe SA. Det var NSDAP med Hitler, der var kommet til magten, og i hele kampen om magten havde SA spillet en aktiv rolle ved forfølgelse af partiets politiske modstandere. Men i virkeligheden kom medlemmerne af partiet og SA fra forskellige samfundslag og havde derfor forskellige interesser i, hvordan magten skulle bruges.

Tabel 7

Medlemmer af NSDAP og SA 1923-1933

	NSDAP	SA
1923	ca. 55.000	
1925	ca. 27.000	
1926	ca. 50.000	
1927	ca. 73.000	
1928	ca. 109.000	
1929	ca. 176.000	
1930	ca. 398.000	60.000
1931	ca. 806.000	260.000
1932	ca. 1.378.000	471.000
1933 (30. januar)	ca. 1.849.000	700.000

Kilde: Lammers: Fascination og forbrudelse, s.54, 87-88

Selvom det er svært at tegne et præcist portræt af, hvem det var, der gik ind i NSDAP og SA, tyder moderne undersøgelser på, at den nazistiske bevægelse var præget af især unge mænd.

En del af forklaringen på, at den nazistiske bevægelse primært blev en bevægelse præget af ungdommen, var, at den arbejdsløshed, som ramte Tyskland efter 1929, især ramte de 14-25 årige. Dertil kom, at nazisternes budskaber og propaganda om et sundt Tyskland slog igennem hos ungdommen, der ved at træde ind i bevægelsens fællesskab var med til at opbygge et nyt Tyskland.

I den tidlige nationalsocialisme var partiet domineret af medlemmer fra den lavere middelstand, hvilket skiftede i takt med partiets kraftige vækst fra 1929.

Sammenlignes partimedlemmernes sociale baggrund med medlemmerne af SA er det tydeligt, at bevægelsen var splittet og derfor havde forskellige interesser (se tabel 10 og 11, side 50-51).

Tabel 8
Aldersfordelingen blandt NSDAPs medlemmer (%)

	NSDAP medlemmer			Tyskl. bef.	SPD medl.
	1931	1932	1935	1933	1931
18-30 år	37,6	42,2	35,4	31,1	19,3
31-40 år	27,9	27,8	27,9	22,0	27,4
41-50 år	19,6	17,1	20,8	17,1	26,5
over 50 år	14,9	12,9	15,9	29,8	26,8

Kilde: Hans Geith: The Nazi Party, its leadership and composition

Tabel 9
Aldersfordelingen blandt SA's medlemmer (%)

	SA med lismmer	
	1929-33 (jan)	1933-1934
under 19 år	17,3	8,7
20-24 år	41,2	38,2
25-29 år	19,7	27,2
30-34 år	9,7	16,1
35-39 år	4,2	5,5
40-44 år	2,7	2,6
over 45 år	5,7	1,7

Kilde: Peter D. Stachura: The Occupational Background of the SAs Rank and File, s. 150

SA i gaderne

Rudolf Diels var i tiden omkring den nazistiske magtovertagelse leder af det preussiske politis afdeling for politisk efterretning, det som senere blev Gestapo. Hitler havde ved en regeringsforordning af 22. februar ophøjet SA til en slags hjælpepolititi, hvilket undergravede det eksisterende politis arbejde og den tyske stats retssikkerhed. I den anledning forsøgte Rudolf Diels sammen med

den nazistiske indenrigsminister Göring at få styr på SA og deres terror. I den følgende beretning giver Diels sit syn på SAs aktiviteter i marts 1933: "Ved rigsdagsvalget (i marts 1933) var det forbi med legaliteten. I begyndelsen af marts antog SAs aktiviteter de mest rabiate former. De 60.000 mand i Berlins SA var mere homogent sammensat end andre steder. De var rekrutteret fra storstadens arbejderkvarterer. Den proletariske andel overgik langt andelen af småborger-skabets sønner. Af 12 Standartenführer kom 10 fra arbejderstanden. Landboernes dæmpende indflydelse manglede. Foruden storbyens "slagsbrødre" fandtes der rigtige revolutionære blandt dem. Det forbryderiske element var stærkere repræsenteret end i provinsen. De labile dele af denne borgerkrigsarmé i storbyen var i disse uger efter rigsdagsvalget undergivet alle deres vilde instinkter. Enhver af disse unge fyre havde et gammelt had at gøre op, en regning at gøre op med en kommunist (...) Man kunne ikke knalde den værgeløse modstander ned for fode. Han blev "arresteret". "Afstraffelsen" af kommunisten overlod de til politiet. Hvad havde man fængsler til, om ikke til kommunister! De kom slet ikke på den tanke, at dét at være kommunist for politiet ikke kunne være nogen grund til livslang fængsling; det var jo "deres" politi, der nu endelig stod på deres side, hvor de hørte til. Efter deres kommunistjagter drev de hundredvis af fanger, som de om natten og tidligt om morgenen havde jaget op af deres senge, af deres skure og fra deres sammenkomster, til Alexanderplatz. At gøre det af med kommunismen, at udrydde den, det var SAs mening og mål (...) SA var, i modsætning til partiet,

Tabel 10

NSDAP's sociologiske struktur 1925-33

	NSDAP (før 1930)	Nye medlemmer (1930-33)	Tyskland i alt (1925)
Arbejdere	28,1%	33,5%	45,1%
Selvstændige	34,4%	32,3%	17,4%
heraf:			
a) land - og skovbrug	14,1%	13,4%	6,7%
b) industri og håndværk	9,1%	8,4%	5,5%
c) handel og transport	8,2%	7,5%	3,7%
d) liberale erhverv	3,0%	3,0%	1,5%
Tjenestemænd	8,3%	7,2%	4,3%
heraf:			
a) lærere	1,7%	1,7%	1,0%
b) andre	6,6%	5,5%	3,3%
Funktionærer	25,6%	22,1%	15,9%
Medhjælpende			
Familiemedlemmer	3,6%	4,9%	17,3%

Kilde: Martin Broszat: Die Machtergreifung, s.51

forberedt til sin magtovertagelse. SA havde ikke behov for nogen homogen ledelse; staben for grupperne afgav eksemplet til efterfølgelse, men ingen befaling. Men med "stormangrebene" fandtes der faste planer for aktioner i kommunistkvartererne. Enhver SA-mand var i hine martsdage i hælene på fjenden, enhver vidste, hvad han havde at gøre. "Stormangrebene" rensede deres kvarterer. De kendte ikke blot boligerne, men havde også lang tid i forvejen udspioneret deres modstanderes smuthuller og samlingssteder. Hvor SAs viden slap op, blev den støttet af en storm af angiverier og en armé af stikkere og meddelere".

De lange knives nat

Efter magtovertagelsen kom den interne diskussion i partiet om det nationale eller socialistiske endnu engang frem. Diskussionen stod mellem to fløje. Den ene var anført af Hitler, der lagde op til en styrkelse af det nationale og en stabilisering af den tyske økonomi. Denne politik fik tilslutning af blandt andet det tyske erhvervsliv. Den anden fløj var anført af Strasser, der ønskede en styrkelse af fagforeningerne og dermed en mere socialistisk politik.

I modsætning til partiet var SA i sommeren 1933 ikke tilfreds med de opnåede resultater. SA ønskede som Strasserfløjen i partiet en socialistisk revolution. Hitler forsøgte at pacificere konflikten

Tabel 11
SA's sociologiske struktur 1929-34

	medlemmer (før 1929-33)	medlemmer (1934)
Arbejdere	84,7%	85,6%
heraf:		
a) ufaglært	13,6%	3,9%
b) faglært	54,8%	51,0%
c) diverse	16,3%	20,7%
Selvstændige	4,2%	4,1%
Tidligere soldater	1,2%	0,2%
Studerende	3,9%	4,0%

Kilde: Tallene er sammensat fra bl.a. Stachura: The Occupational Background of the SA's Rank and File

ved at optage SA-lederen - og i den forstand hans største politiske rival - Ernst Röhm i regeringen.

Men Strasser-fløjen og SA - med sine over en million mand - truede Hitlers uindskrænkede magt. SA havde banet vejen for nazisternes magtovertagelse og SA-lederen Ernst Röhm krævede nu at blive øverstbefalende for en samlet folkehær bestående af både SA og rigsværnet. Dertil kom, at Röhm ville den "anden revolution", som betød gennemførelse af partiprogrammets socialistiske punkter. Men Hitler ville alt andet end en socialistisk revolution, nu da han fik støtte fra det tyske erhvervsliv og rigsværnet, der ikke kunne acceptere en socialistisk politik og samlingen af SA og rigsværnet under Röhm's ledelse.

Kulminationen på den nazistiske revolution kom, da rigspræsident von Hindenburg var døende hen under sommeren 1934. Hitler frygtede, at rigspræsidentens død ville medføre et præsidentvalg, hvor der blev valgt en præsident, der ikke ville acceptere nazisternes politik. Det gjaldt for Hitler om at opnå

støtte, så han selv kunne blive rigspræsident. Rigsværnet ville gerne støtte Hitlers præsidentkandidatur, hvis SA blev fjernet. Opgøret med SA skete natten mellem den 30. juni og 1. juli 1934 ved den såkaldte "de lange knives nat", hvor hele S A-ledelsen blev myrdet. ("De lange knives nat" er et nazistisk udtryk og kaldes også "Rohm-affæren"). SA var derved definitivt sat ud af spillet om magten inden for den nazistiske bevægelse.

SA fortsatte med at eksistere, men uden egentlig politisk kraft. Til gengæld blev rigsværnet betydeligt styrket som følge af de lange knives nat, idet rigsværnet nu stod som Tysklands betydeligste militære styrke.

Hitler bliver rigspræsident

Med rigsværnets støtte vedtog regeringen den 1. august 1934 en lov, der forenede rigskanslerens og rigspræsidentens beføjelser: "Rigspræsidentens embede forenes med rigskanslerens. Som følge heraf overgår de beføjelser, rigspræsidenten hidtil har haft, til Føreren og Rigskansleren, Adolf Hitler". Loven trådte i kraft dagen efter ved von Hindenburgs død.

På mindre end 2 år havde nationalsocialisterne gennemført "den nationale rejsning" og opbygget den totalitære nazistiske førerstat med magten centraliseret omkring statens ubestridte leder: Adolf Hitler.

Ét-partistaten

Efter de lange knives nat fik SS fuld kontrol over politiet, og varetog den politiske kontrol i Det tredje Rige.

I april 1933 vedtog rigsdagen en lov, der udelukkede politiske modstandere

Hitler og SA-lederen Röhm hilses velkommen til partisammenkomsten „Das Harzburger Treffen" i Bad Harzburg i oktober 1931.

fra offentlige og statslige stillinger. De udrensede embedsmænd blev erstattet af nazister. Også lovgivningsmagten var totalt domineret af nazistpartiet efter forbudet mod de politiske partier i sommeren 1933. Men den tyske regering bestod helt frem til 1937 også af ikke-nazistiske ministre. Økonomi-, finans-, udenrigs- og forsvarsministerne var konservative politikere.

Ensretningen af den statslige og kommunale forvaltning blev tilendebragt i februar 1934, da de tyske delstaters selvbestemmelsesret blev ophævet, og Tyskland blev inddelt i en række *gaue*, der hver blev ledet af en *gauleder*. *Gaulederen* kan sidestilles med en borgmester. Han blev dog ikke folkevalgt, men der-

imod udpeget direkte af Førerens. Man kan forestille sig, hvilken effekt det ville have på det danske samfund, hvis den danske regering udpegede alle landets borgmestre.

Princippet om at adskille den lovgivende, udøvende og dømmende magt, som vi kender det i vores moderne demokratier, satte nazisterne også ud af kraft. De udrensede dommerstanden, idet de udskiftede og erstattede dommerne med medlemmer af partiet, der nu kunne dømme, som partiet ønskede det. Domstolene blev derfor et vigtigt politisk instrument for nazistaten.

Göring havde som indenrigsminister i Preussen haft held til at udrense politikorpsset i Tysklands største delstat allere-

de inden magtovertagelsen var fuldført. De nyindsatte nazistiske gauleitere fulgte nu dette eksempel, og i løbet af 1933 var det tyske politi nazificeret.

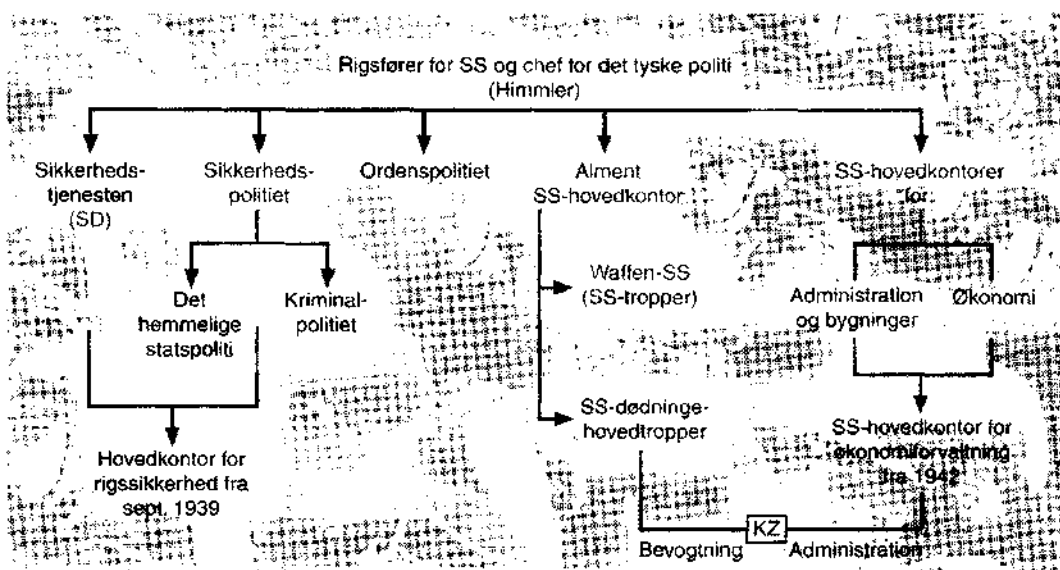
I april 1933 dannede Göring Gestapo (Geheime Staatspolizei), der hurtigt udviklede sig til en stat i staten, hvilket især blev tilfældet efter Himmlers udnævnelse til rigsfører for SS og det tyske politi i 1936.

Troskabsed til Hitler

Rigsværnet bestod efter 1935 af tyske værnepligtige soldater og var derfor ikke underlagt nazistpartiet. Men efter Hitler overtog præsidentposten i 1934 Tyskland, men til Hitler personligt: og derved blev fører, aflagde de tyske soldater ikke længere troskabsed til

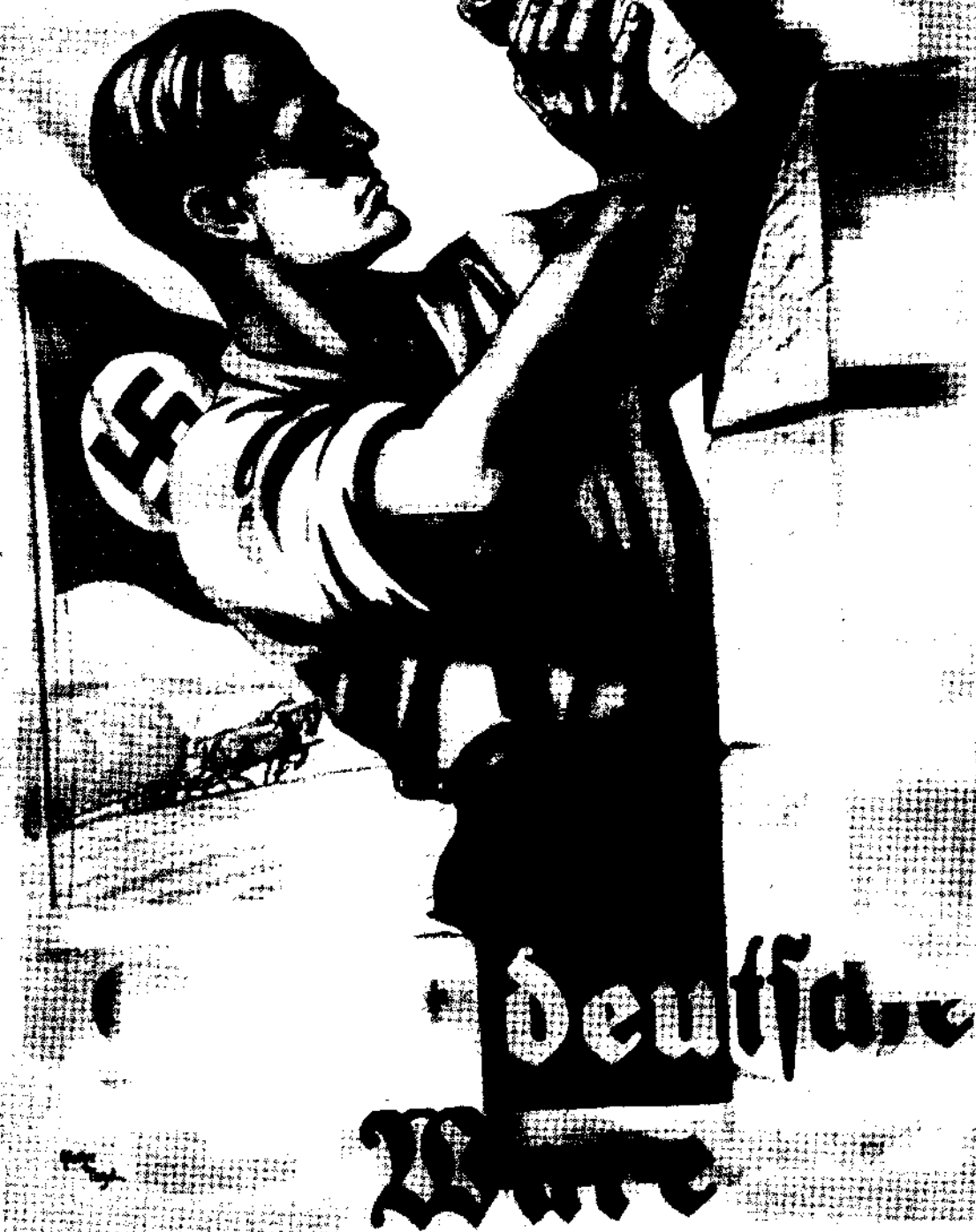
"Med Gud som vidne sværger jeg højt og helligt, at jeg betingelsesløst vil adlyde Det tyske Riges og folks fører, værnemagtens øverstbefalende, Adolf Hitler, og at jeg som tapper soldat til enhver tid vil være parat til at sætte mit liv på spil for denne ed."

Eden var et velegnet middel til at slå bro til gamle traditioner og især til at binde en del tøvende officerer til nationalsocialismen. Samtidig blev edsaflæggelsen en hindring for de militærfolk, der senere gik ind i modstandsbevægelsen. De kunne ikke udføre et attentat, mod en mand de havde aflagt direkte ed til (se kapitel 14). Der var sikkert også mange tyske soldater og officerer, der brugte edsaflæggelsen som undskyldning for at kæmpe for nazismen.

Med hensyn til kontrol og overvågning oplevede den tyske befolkning en total forandring efter nazisternes magtovertagelse. Kontrollen blev varetaget af SS, der efter 1934 fuldstændig havde overtaget politiet.

Hitler baut auf Helft mit

«Hjzlp Hitter - at bygge - » tyske varer" står äer på prcpaganäaplatoten fra 1930'erne.

Livet i Det tredje Rige

Tyskerne oplevede efter 1933 en økonomisk, social og udenrigspolitisk genrejsning af landet. I perioden 1933-37 var den årlige vækstrate på cirka 8%, hvilket ikke tidligere var oplevet i landets historie. Arbejdsløsheden faldt og levestandard steg svagt, og tyskerne kunne igen føle sig stolte over at være tyskere. Der er ingen tvivl om, at den stærke fremgang var med at forøge nazisternes popularitet.

Det økonomiske liv

Hitler var kommet til magten ved at love forbedringer af de økonomiske og sociale forhold. Blandt tidens vigtigste problemer var den store arbejdsløshed.

Af den grund fik beskæftigelsespolitikken første prioritet i de første regeringsår. Ved magtovertagelsen havde Hitler ingen konkrete planer for hvordan krisen skulle løses, og hvordan de henved 15 mio. tyske arbejdsløse skulle komme i arbejde. I virkeligheden videreførte han et program, som Schleicher-regeringen havde udarbejdet i 1932. Dette gik ud på at få gang i systemet ved hjælp af store offentlige investeringer. Der blev igangsat forbedringer af infrastrukturen, givet støtte til privat boligbyggeri og beskæftigelsesarbejder, samt etableret såkaldte "ægteskabslån" på op til 1.000 RM til nyetablerede ægteskaber, hvor kvinden

opgav sit arbejde. Kvinden skulle forpligte sig til ikke at tage arbejde, så længe hendes mand var familiens hovedforsøger. I begyndelsen var loven en succes, og der blev i 1934 indgået 32% flere ægteskaber. Loven var således med til at fjerne kvinder fra arbejdsmarkedet og dermed mindske arbejdsløsheden. Samtidig var loven om ægteskabslån og flere andre love med til at fremme den nazistiske kvindepolitik. Fra 1937 (og senere under krigen), hvor oprustningen tog fat, og der opstod mangel på arbejdskraft, måtte man dog give tilladelse til, at kvinder, hvis mænd var i militærtjeneste, kunne tage arbejde.

Tabel 12
Arbejdsløsheden i Tyskland, England
og USA 1934-38

Arbejdsløshed i % af arbejdsstyrken			
	Tyskland	England	USA
1934	8,3	9,9	21,6
1935	6,5	9,2	20,0
1936	4,8	7,9	16,8
1937	2,7	6,7	14,2
1938	1,3	8,1	18,9

Kilde: Johan Bender & Hans-Kurt Gade: Mellemkrigstiden og 2. verdenskrig, s.63

Økonomisk mirakel?

Man har talt om, at nazisterne skabte et økonomisk mirakel, og på overfladen så det også sådan ud. I 1936 var industriens produktion på niveau med produktionen før 1929, og arbejdsløsheden var så godt som forsvundet. Der var en stigende købekraft i den tyske befolkning og et vareudbud, der kunne tilfredsstille efterspørgslen. Dertil kom, at arbejdsmarkedet var blevet stabilt, efter fagforeningerne var blevet fjernet og antallet af arbejdskonflikter faldt mærkbart efter 1933:

Tabel 13

Arbejdskonflikter i Tyskland 1931-33

	1931	1932	1933
Antal strejker	504	648	69
Antal strejkende	172.723	129.468	10.475 ¹

Kilde: Statistisk Årbog 1934

1) Efter april 1933 var der ingen strejker i Tyskland.

Strejketal omfatter også lock-outede

Hvad angår forøgelsen af industriproduktionen og bekæmpelsen af arbejdsløsheden holdt nazisterne, hvad de lovede, men billedet er ikke så entydigt.

For det første fordi arbejdsløsheden blev nedbragt ved at fjerne kvinderne fra arbejdsmarkedet, og kanalisere arbejdere ind i rustningsindustrien. Dette medførte, at mange små næringsdrivende måtte lukke, fordi de skulle stille arbejdskraft til rådighed.

For det andet må oprustningen tilskrives en væsentlig rolle for den økonomiske fremgang og faldende arbejdsløshed.

Tabel 14

Militærudgifter 1933-38

	RM (mia)	% af statens udgifter
1933	0,750	4
1934	4,1	18
1936	10,3	39
1938	17,2	58

Men oprustningen og dermed det økonomiske mirakel blev ikke finansieret gennem skatter, men gennem optagelse af kreditter. Kun cirka halvdelen af statens udgifter blev dækket gennem skatterne og andre statsindtægter. Resultatet blev en firdobling af statsgælden fra 1933-39.

Oprustningen skabte alvorlige problemer for den tyske valutabeholdning, da den ikke skabte varer til eksport, der kunne finansiere den nødvendige import af råstoffer og fødevarer.

Nazificeringen af hverdagslivet

Godt et halvt år efter Hitler var blevet udnævnt til rigskansler proklamerede propagandaminister Goebbels "Den totale revolution".

NSDAP havde i foråret 1933 fået kontrollen over rigsdagen og hæren og fået skaffet oppositionen af vejen. Det var nu nazisternes mål at ensrette den tyske befolkning og opbygge den nationale stat.

I Mein Kampf skriver Hitler: "Det er en af bevægelsens vigtigste opgaver at gøre dette princip (: førerprincippet) til det fremherskende ikke blot inden for dens egne rækker, men i hele staten". Det er i denne sammenhæng, vi skal se

nazisternes kontrol og ensretning af borgerne, organisations- og foreningslivet, pressen, kulturen og skolen efter 1933. Alle liberal-demokratiske principper skulle afskaffes, og alt skulle underlægges NSDAP.

Nazismen og krigen

Hovedårsagen til, at nazistpartiet søgte at styre staten gennem skarp kontrol og ensretning, var naturligvis et ønske om at bevare magten og skabe et nyt nationalsocialistisk Tyskland. En af grundpillerne i det nye Tyskland var fællesskabet det såkaldte Volksgemeinschaft. Ved hjælp af folkefællesskabet ønskede nazisterne at forberede den tyske befolkning på en ny krig, idet folkefællesskabet også skulle udgøre et forsvarsfællesskab.

Krig spiller en central rolle i den nazistiske ideologi, og Hitler beskriver allerede i 1919 "krigen som politikens endelige mål". Ligeledes skriver Hitler i *Mein Kampf* "krig er det naturligste, det mest banale. Krigen er altid. Der findes ingen begyndelse, der eksisterer ikke nogen fredsslutning. Krigen er livet. Krigen er enhver kamp. Krigen er utilstanden". Krigen indgik i den nazistiske ideologi som eksempel på socialdarwinismens princip om livet som en krig mellem stater eller racer. En europæisk krig fremstår derfor som en naturlig konsekvens af den nazistiske politik fra 1933. Selvom Hitler ikke konsekvent søgte mod krigen eller havde en færdig plan for vejen til krigen, var kampen eller krigen et selvfølgelig middel til at nå visse politiske mål (eksempelvis *Lebensraum*). I *Mein Kampf* skriver Hitler at "I grunden tror jeg at en fred, der varer længere end 20 år, skader enhver na-

tion. Folkene har brug for et blodtab til deres regeneration ligesom det enkelte menneske". Herved ser Hitler krigen som noget positivt i modsætning til fredstilstanden.

For at forklare denne forherligelse af krig, der prægede mange af de ledende nazister i begyndelsen af 1930'erne, må vi gå tilbage til 1. verdenskrig, som var den krig, som Hitler og nazisterne havde kæmpet i. Stort set hele ledergruppen af nazister havde været frontsoldater under 1. verdenskrig. Det gjaldt ud over Hitler også Hermann Göring, Rudolf Hess, Heinrich Himmler, Gregor Strasser, Ernst Röhm og Julius Streicher. Frontoplevelserne blev for dem idealiseret og ført videre i nazismen, der på mange måder blev et produkt af den 1. verdenskrig. For nazisterne var Tyskland blevet snydt for sejren i november 1918, og krigen kunne derfor ikke betragtes som afsluttet.

Frontgenerationen, som de tyske nazister kaldte sig selv, havde af 1. verdenskrig draget den lære, at et folk skulle være psykologisk og åndeligt parat til krig. Det havde det tyske folk ikke været i 1914. Derfor anså de tyske nazister allerede i 1933 det for nødvendigt at forberede og opdrage folket til en krig.

Den åndelige mobilisering af tyskerne

Den psykologiske forberedelse til krig begyndte allerede i 1933. Med erfaringerne fra 1. verdenskrig udtalte propagandaminister Goebbels 25. marts 1933, at det var hans opgave "at gennemføre en åndelig mobilisering i Tyskland (...) den åndelige mobilisering er lige så nødvendig, måske endda mere nød-

vendig end det er at gøre folket materielt våbenfør (...) Vi var i 1914 gjort materielt våbenfør som intet andet folk. Hvad vi manglede, var den grundlæggende åndelige mobilisering i landet, der ligger til grund for den materielle oprustning. Vi har ikke tabt krigen, fordi vore kanoner svigtede, men fordi vore åndelige geværer ikke skød."

For at sikre sig denne åndelige oprustning lovpriste nazisterne traditionelle tyske og nationale dyder, som fx heroisme, disciplin og fædrelandskærlighed. Alt, der kunne svække det tyske folke- og forsvarsfællesskab, skulle fjernes. I foråret 1933 begyndte Goebbels sit korstog mod pacifistiske og humanistiske strømninger inden for kunst og litteratur, der blandt andet førte til de offentlige bogbrændinger i Berlin i maj 1933.

Undervisning i racelære.

Hitler-Jugend

De fleste af de ledende nazister var i begyndelsen af 30'erne og lagde derfor i kraft af deres alder afstand til "gammelmands-politikernes" Weimar-demokrati. Det har naturligvis været med til at appellere til den tyske ungdom, der sammen ønskede at opbygge et nyt og anderledes Tyskland. Det nazistiske styre så endvidere ungdommen som en vigtig brik i den åndelige mobilisering. Nazisterne søgte at bringe en nazistisk-nationalistisk ånd ind i al undervisning og opdragelse af ungdommen. I organiseringen af ungdommen vandt militære og krigeriske idealer frem på bekostning af traditionelle humanistiske idealer som fx individualitet. Ungdommen skulle opdrages og disciplineres i overensstemmelse med nazismens militaristiske idealer og gøres beredte til at ofre sig for fædrelandet, folket og føreren.

Fra Hitler-Jugends grundlæggelse i 1926 og frem til nazisternes magtovertagelse var Hitler-Jugend blot én af Tysklands mange ungdomsorganisationer. Intet land kunne på denne tid hamle op med Weimarrepublikkens organisering af ungdommen. Cirka 10 millioner unge var tilsluttet de forskellige organisationer, som var sammensluttet under rigskomiteen for tyske ungdomsforeninger. Det var denne foreningstradition nazisterne byggede videre på i deres ensretning og nazifisering af ungdommen.

Baldur von Schirach blev leder af Hitler-Jugend og kunne snart se en kraftig tilslutning til ungdomsforeningen. I 1932 havde Hitler-Jugend 107.956 medlemmer, seks år efter i 1938 var medlemstallet næsten 8 millioner. I 1936 blev Hitler-Jugend en statsorganisation og regeringen udstedte en lov, der forbød alle ikke-nazistiske ungdomsorganisationer. Alle unge blev

Spisesalen på en lejrskole for Hitler-Jugend.

i princippet tvunget til at være medlemmer, og forældre, der forsøgte at hindre deres børn i at deltage i organisationen, fik strenge fængselstraffe. I marts 1939 vedtog regeringen en lov, der tvangsudskrev alle unge til Hitler-Jugend på samme måde som indkaldelse til værnepligt.

Både drenge og piger mellem 10 og 18 var organiseret i Hitler-Jugend. Drengene kunne starte allerede som 6 årige med deres lærlingetid. Som 10-årig blev drengen så medlem af Jung

volk, og som 14-årig indtrådte drengen i det egentlige Hitler-Jugend og blev der, indtil han fyldte 18 år. Efter 8 år i Jungvolk og Hitler-Jugend fulgte 6-12 måneder i arbejdstjenesten. De unge mænd boede i barakker og udførte samfundsnyttigt arbejde som land- og skovarbejde, bygningsarbejde og vejarbejde. Samtidig med dette arbejde videreførtes deres halvmilitære uddannelse og gjorde dem parate til at kæmpe for et nazistisk Tyskland.

Kvindens rolle i Det tredje Rige fremgår tydeligt på denne nazistiske plakat fra 1930'erne.

Minder fra tiden i Hitler-Jugend

Reinhard Appel husker i dag tilbage på sin tid i Hitler-Jugend: "Vi gik ture i terrænet, vi sang og spillede, vi dyrkede sport, og sad omkring lejrålet. Alle disse fælles oplevelser var det, der var i forgrunden. At vi hed Hitler-Jugend blev gjort klart gennem den ideologiske opdragelse (...) Jeg havde tjeneste onsdage og lørdage, og som fører havde jeg førertjeneste om mandagen. Om søndagen havde vi skydning, og vi tog på cykeltur eller deltog i parade. Altså 4-5 dage om ugen var eftermiddagen

besat. Det var ikke sådan, at vi havde tid til at tænke over, hvad det var, vi egentlig gik og lavede. For så kom det næste, der var aktiviteter uafbrudt (...) Jeg kunne lide at være sammen med andre. Samværet betød mere end den ideologi, der hele tiden blev prædikeret. Men fællesskabet, som andre foreninger, der nu var forbudt, også havde givet, dét var, hvad jeg søgte. Hitler var fædrelandets repræsentant og jeg ville ikke anses for at være én, der nægtede fædrelandet den tjeneste, det har krav på. Jeg kendte kun det fædreland, der blev repræsenteret af Hitler og først senere blev man klar over, at dette fædreland anførtes af en jødemorder".

Ungdommen troede på Hitler, og mange nærmest forguede ham. Her er fx et efterladt brev fra en tysk skole-dreng til Hitler: "Hvor tyske hjerter slår, hvor tyske hænder skaber, hvor tyske børn smiler, er du. Vi bærer dig i vore hjerter, du er vor fører, Tysklands frelser. Du er trofasthed og kærlighed, vor tro. Jeg elsker dig og vil være din. Dig vil jeg tjene hver en dag, som tap- per stridsmand og soldat".

Kvinderne og nazismen

Pigerne blev fra 10 til 14 år organiseret i Jungmädel. Selvom pigernes uddannelse i Jungmädel mindede meget om drenge- nes uddannelse i Jungvolk, blev vægten hos pigerne lagt på kvindens rolle i Det tredje Rige: Den sunde og gode husmor, der skulle passe hjemmet og føde børn.

Som 14-årig blev pigen medlem af Bund Deutsche Mädel, hvor hun forblev, indtil hun var 21 år. Som 18-årig kunne hun dog (ligesom drengenes arbejdstjeneste) gøre et års tjeneste på landet, hvor hun skulle hjælpe til i huset.

Det tyske livsrum ligger i Øst. Undervisning i geografi.

Ud fra den patriarkalske nazistiske ideologi skulle kvinden hellige sig hjemmet og den familiemæssige idyl. Kvindefrigørelsen var ifølge nazisterne opfundet af jødiske intellektuelle. Ved et møde i det nazistiske kvindeforbund i september 1934 forklarede Hitler forholdet mellem manden og kvinden: "Når man fastslår, at mandens verden er staten, at mandens verden er hans kamp, hans villighed til at gøre en indsats for fællesskabet, så kan man samtidig sige, at kvindens verden er mindre. For hendes verden er hendes mand, hendes familie, hendes børn og hendes hjem. Men hvad ville der blive af den store verden, hvis der ikke var nogen til at tage sig af den lille? Nej, den store verden bygger på den lille! Den store verden kan ikke overleve, hvis den lille verden ikke er stabil (...) Disse to verdener står derfor ikke i modsætning til hinanden. De kompletterer hinanden; de hører sammen, som mand og kvinde gør det. Det

er ikke sandt, sådan som de jødiske intellektuelle hævder, at respekten afhænger af, at kønnenes virkefelt lapper ind over hinanden; respekten kræver derimod, at intet af de to køn bestræber sig på at gøre, hvad der tilkommer det andet. Den afhænger i den sidste ende af, at den anden gør alt, hvad der er nødvendigt for at opretholde helheden".

Skole og undervisning

Undervisningsområdet var vigtigt for nazisterne, og allerede i 1933 havde Hitler udtalt, at en af styrets vigtigste opgaver var at opdrage ungdommen til den nationalsocialistiske statsopfattelse.

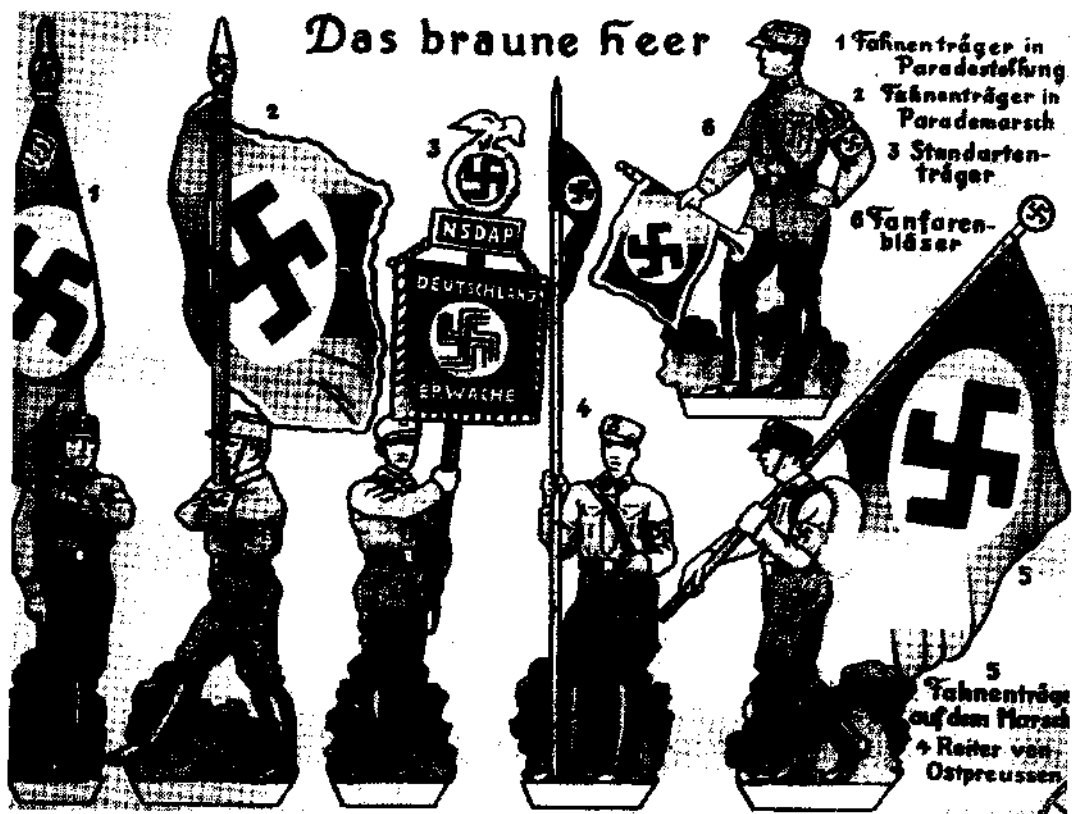
Med Goebbels i spidsen forsøgte nazisterne derfor lige efter magtovertagelsen at få kontrol med hele skolesystemet og bryde med Weimarrepublikkens liberale opdragelsesidealer (fx de unges individualitet) og i stedet opdrage ungdommen i overensstemmelse med den nationalsocialistiske ide. Det foregik dels ved at nazificere lærerstanden, idet lærerne gradvis fik pligt til at være partimedlemmer, dels ved at forandre undervisningens indhold så den var i overensstemmelse med nazisternes mål og ideologi. Her blev der naturligvis lagt størst vægt på racelæreren og nazistisk historie med det formål at skabe en stærk, ensrettet og heroisk ungdom. Den nazistiske undervisningsminister Bernhard Rust bekrev retningslinierne for folkeskolen i 1937 således: "Folkeskolen har sammen med andre skoleformer og ved siden af partiets organisationer, arbejdstjenesten og hæren den store opgave at opdrage den tyske ungdom til folkefællesskabet og til total indsats for Føreren og nationen". Historie blev af nazisterne anset for et vigtigt fag og indgik

som en central del af den nazistiske indoktrinering. Fagets målsætning var "at fylde børnene med ærefrygt for vores fortid og med troen på vores folks historiske opgave og fremtid (...) og opdrage ungdommen til en glad og offerberedt indsats for folk og fædreland (...) Heltemod og førertanken i dens germansk-tydske udprægning skal udfylde hele historieundervisningen, begejstre ungdommen og vække og styrke forsvarsviljen".

Ud over den nazificerede folkeskole havde partiet en række uddannelsesinstitutioner, der uddannede eliten af ungdommen med henblik på topposter inden for partiet eller statsadministrationen.

Følgerne af ensretningen

Selvom ensretningen af ungdommen i sig selv var forkastelig, og den daglige undervisning blev erstattet af bevidst indoktrinering, så var mange unge drenge og piger i 1930'erne glade for at være medlem af Hitler-Jugend. På trods af den afsky man føler i dag, må man huske på, at man blandende unge fra alle samfundslag og gav dem samme opgaver, uanset om de kom fra en fattig bondefamilie eller fra den rige overklasse. Dertil kom, at mange børn fra storbyen drog nytte af deres år på landet eller i arbejdstjenesten, hvor de fik fornemmelsen af sammenhold og glæde

Legetøj til børnene: udklipsbilleder af SA.

ved at arbejde for fællesskabet. Fra deres tidlige barndomsår blev de tyske børn og unge inddraget i opbygningen af det nye Tyskland. Det glade friluftsliv, det gode kammeratskab og den fælles tro på nazismens Tyskland gjorde, at det var naturligt for mange unge tyske mænd at fortsætte i hæren.

Først ved krigsudbruddet i 1939 blev det forbudt at høre udenlandsk radio. Men de fleste radiomodtagere kunne ikke fange de udenlandske programmer, og befolkningen blev således gradvist indoktrineret med nazismens fortræffeligheder og gjort blinde for de frygtelige ting, som skete eksempelvis med jøderne i Tyskland.

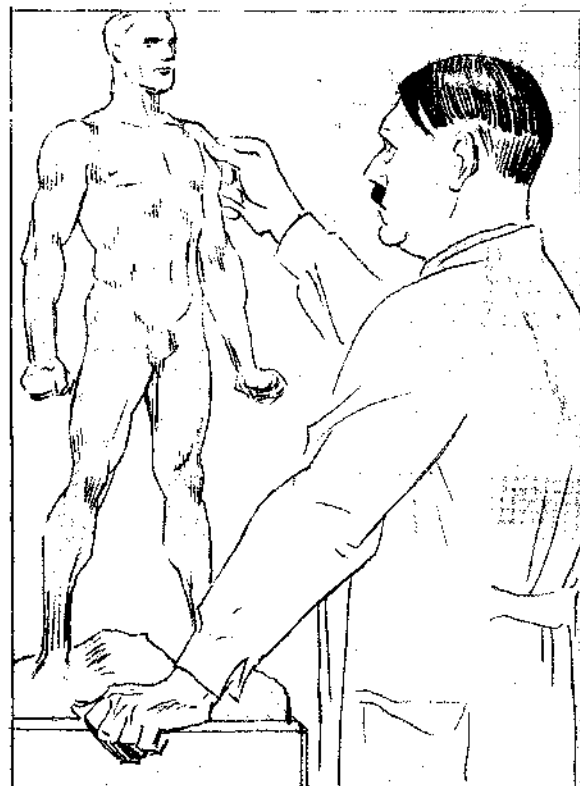
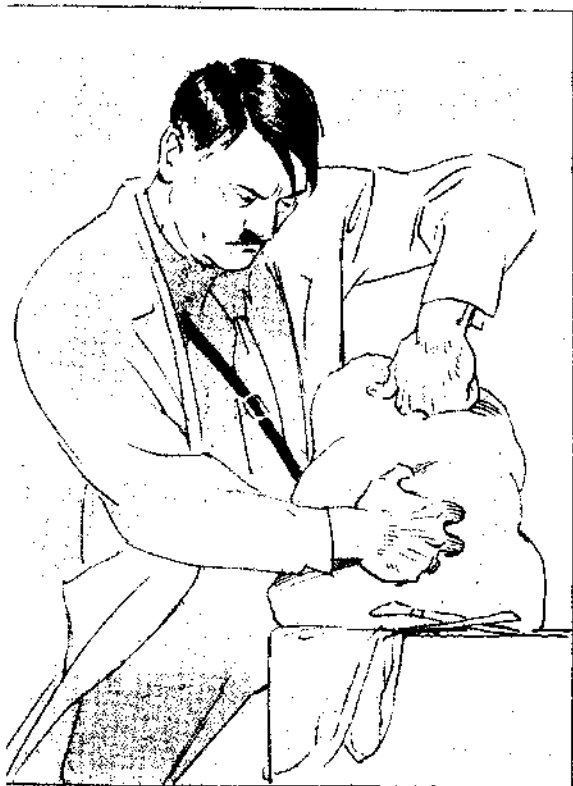
Styrets brug af terror og undertrykkelse af sine politiske modstandere var naturligvis med til at få befolkningen til at yde begrænset modstand mod det nye styre. Men for at forstå den stigende tilslutning til partiet må man også huske den fortryllelse og fascination, der udgik fra den nationalsocialistiske bevægelse. Skønt almindelige borgere måske kunne føle afsky over for regimets brutale brug af terror, accepterede en forbavsende stor del af den tyske befolkning disse handlinger. Ideen om et stort folkefællesskab synes at have virket stærkt på den tyske befolkning. Mange - specielt de unge - ville gerne være med

til at opbygge det nye Tyskland som bolværk mod den kommunistiske trussel. I den forbindelse så man koncentrationslejrene som nødvendige til kriminelle og oppositionelle, der ville undergrave det tyske samfund. Ved krigsudbruddet i 1939 var der "kun" cirka 25.000 fanger i samtlige koncentrationslejre i Tyskland - udvidelsen til millioner af fanger fandt først sted under krigen. På den ikke-politiske jagttager virkede Tyskland som en stabil og økonomisk blomstrende stat med en populær regering. Dette billede var den tyske befolkning selv med til at skabe.

Mange tyskere var ganske tilfredse med den udvikling, som fandt sted efter 1933. Selv ikke forbudet mod andre partier kunne ophidse ret mange. Mange tyskere havde ventet på en stærk mand som Hitler, der kunne gøre en ende på alt det klammeri mellem partierne, der havde præget rigsdagen i årene 1930-33. Hitler tog ansvaret fra befolkningen, men skabte ro og orden i Tyskland og stødte derfor ikke på modstand.

Den tyske befolkning var med deres tiljubling af deres fører med som statister i det nazistiske teater og kom til at medvirke i den nazistiske propaganda for det store nationale fællesskab, der kom til udtryk i parolen "Et folk, et rige, en fører".

Dette eksemplar er fremstillet af Nota til Balder Westergaard Holst og må ikke deles

Samtidig karikatur over Hitlers syn på og ensretning af kunsten.

8

Nazistisk kunst og propaganda

Kunsten spillede en central rolle i den nazistiske propaganda og ensretning af befolkningen. Nazisterne nøjedes ikke med at kontrollere kunsten, men placerede kunsten direkte i politikens centrum. Kunsten skulle illustrere drømmen om racerenhed og visualisere længslen efter harmoni og fællesskab. Kunsten blev et middel til at skabe en form for oplevelsespolitik, der skulle få folket til at orientere sig både privat og socialt efter en æstetisk værdiskala dvs. en lære om, hvad der er smukt, og hvad der er grimt.

Den nazistiske æstetik gjorde det muligt at skabe en revolution i folkets bevidsthed, så store dele af den tyske befolkning oplevede sig selv som en del af et folkefællesskab. Folkefællesskabet gav den enkelte en ny mening og en ny selvfølelse. Kunsten som propagandamiddel er derfor en vigtig faktor, når vi skal forklare, hvorfor folk i Det tredje Rige adlød og sluttede op om nazismen.

Nazisterne betragtede Weimarrepublikken som synonym for alt det onde: industrialiseringen, urbaniseringen, inflation og arbejdsløshed. Nazisterne ønskede en national genfødsel og søgte derfor i deres agitation tilbage i tiden før industrialiseringen. På den måde kom fortiden til at repræsentere det gode: landlivet, håndværket, det harmoniske og idylliske. Den nazistiske propaganda vandt genklang i befolkning-

en, fordi den appellerede til de gode gamle middelklasseværdier: ærlighed, arbejde, troskab, autoritet, hjem og familie. Hele den politiske agitation spillede på følelser ikke på fornuft, og ved hjælp af symboler og ritualer skabte nazisterne et totalt irrationelt verdensbillede.

På denne måde lykkedes det nazisterne med brug af kunst og film at skabe billedudtryk og tankestrukturer, som svarede til mange tyskeres psykiske behov i 1930'erne.

Nazismens æstetik

Man kan ikke tale om en selvstændig nazistisk kunstopfattelse. Kendetegnene for den nazistiske kunst var brugen af en lang række æstetiske virkemidler, som havde sine rødder i fortiden. I billedkunsten hentede man inspiration fra 1800-tallets genremaleri, dvs. idylliske billeder af folkeliv, hvor ideologiske modsætninger udjævnes og sociale modsætninger fortrænges. I arkitekturen gik man helt tilbage til antikkens monumentalarkitektur for at understrege regimets storhed.

Det centrale i kunsten lå ikke i den kunstneriske udtryksform, men mere i kunstens politiske budskab nemlig at opbygge og underbygge myter. Til dette brugte man en række faste tegn og symboler, der i sammenhæng med den

almindelige ensretning og massepåvirkning af samfundets sociale liv, fik befolkningens forestillinger om virkeligheden og den nazistiske førerstat, til at flyde sammen.

Billedkunsten

Inden for billedkunsten brugte man genremaleriet og dets hverdagsskildringer af arbejdsforhold med bønder i marken, oksen der trækker træploven, og andre traditionelle håndværk. Disse motiver stod i skærende kontrast til samtidens industrialisering, der var præget af mekaniserede, opsplittede og upersonlige arbejdsrutiner. I billederne kunne man vise en arbejdsituation, hvor den enkelte arbejder selv var herre over produktionen i en overskuelig arbejdsproces.

Man ønskede at overføre fortidens idylliske og harmoniske samfund på nutidens mere indviklede samfundsforhold, således at man oplevede et forenet folk og fædreland.

På denne måde gik man imod den moderne kunst, som man betegnede som degenereret ("entartet"). Modernismens forskellige kunstretninger, f.eks. ekspressionisme og kubisme, betragtede nazisterne som udtryk for noget sygt, der skulle bekæmpes. Samtidig brugte nazisterne den modernistiske kunst som bevis på, at demokratiet og den liberale Weimarrepublik havde lidt skibbrud, fordi det ikke var lykkedes at dæmme op for "de jødiske kommunisters sygelige kunst". Modernismens uorden og frie former lagde op til en personlig fortolkning af kunsten, som nazisterne frygtede kunne overfø-

J.P. Junghanns: "Pflügendes Pferdegespann" fra 1940.

res til borgernes personlige fortolkning af nazistytet. Det passede ikke overens med fællesskabstanken og ensretningen. Derfor måtte den modernistiske kunst forbydes.

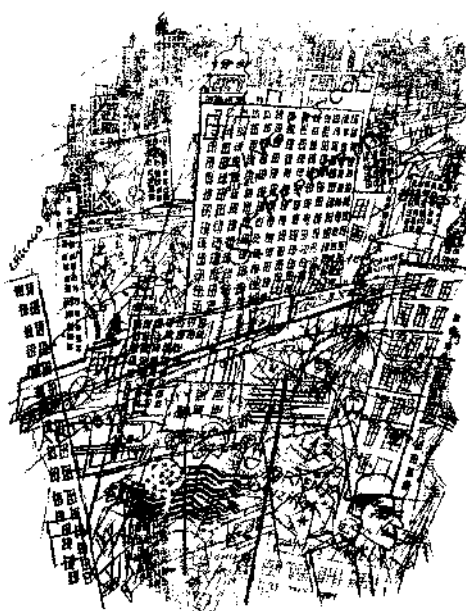
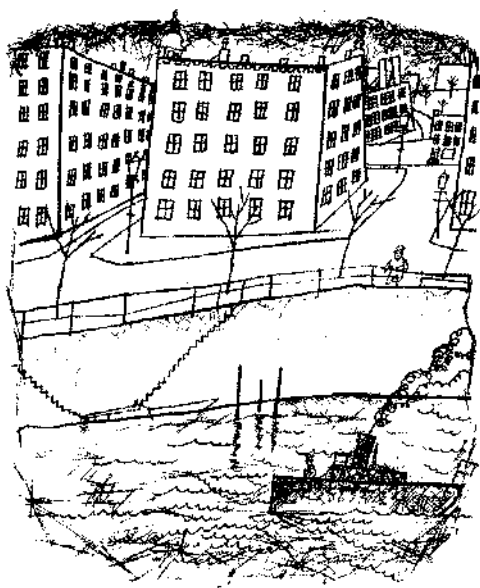
Men hvorfor tyede nazisterne til genremaleriet og skildrede idylliske bonde og håndværksmiljøer i 1930'ernes industrialiserede nazistat? En af hovedårsagerne var, at man med kunsten ønskede at understøtte småborgerskabet og mellemlagenes (den del af arbejderklassen, der ikke har med produktionen at gøre, men med servicefunktionerne) protest mod de dårlige sociale forhold, som de havde oplevet i forbindelse med krisen i begyndelsen af 1930'erne. Det var netop disse grupper som op gennem 1920'erne var kommet i klemme ved systemets favorisering af de store karteller. Ved at skildre

Tabel 15
Modernistisk og nazistisk kunst

Modernisme	Nazismens kunst
Uden perspektiv	Perspektiv
Frie former	Faste former
Ikke-hierarkisk	Hierarkisk
Usammenhængende	Sammenhængende
Vanskelig at afkode	Let at afkode
Opløsning	Orden
Modsætninger	Enhed
Fremmed kunstner	Tysk kunstner

Kilde: *Fascismens billeder*

fortidens småborgerlige produktionsform (smålandbrug og håndværk) imødekom man disse socialgruppers drømme om de gode gamle dage, mens virkeligheden var en helt anden.

George Grosz var en af de såkaldte "entartete" kunstnere. Her (til venstre) "Am Kanal" fra 1915 og "Erinnerung an New York" fra 1916.

*Ernst Ludwig
Kirchner med et
eksempel på, hvad
nazisterne kaldte
"entartete kunst"
"Bauernmahlzeit"
fra 1920.*

Adolf Wissel: "Kalenberger Bauernfamilie", 1939

Fritz Klimsch under arbejdet med en marmor statue. Inspirationen var hentet i den antikke kunst og viste det rene og idealiserede menneske.

Arkitekturen

Stilelementer fra antikken og 1800-tallets nyklassicisme udgjorde grundelementerne i den nazistiske arkitektur. Det var først og fremmest monumentalbyggeri, der skulle repræsentere statens styrke og idealer. Ved krigsudbruddet i 1939 var der planlagt en række pragtbyggerier, der skulle udgøre kernen i de nationalsocialistiske kraftcentre rundt om i Tyskland. Berlin var rigshovedstad, München partihovedkvarter, Nürnberg centrum for partidagene, Hamburg handelscentrum og Linz kunstcentrum. Disse fem byer

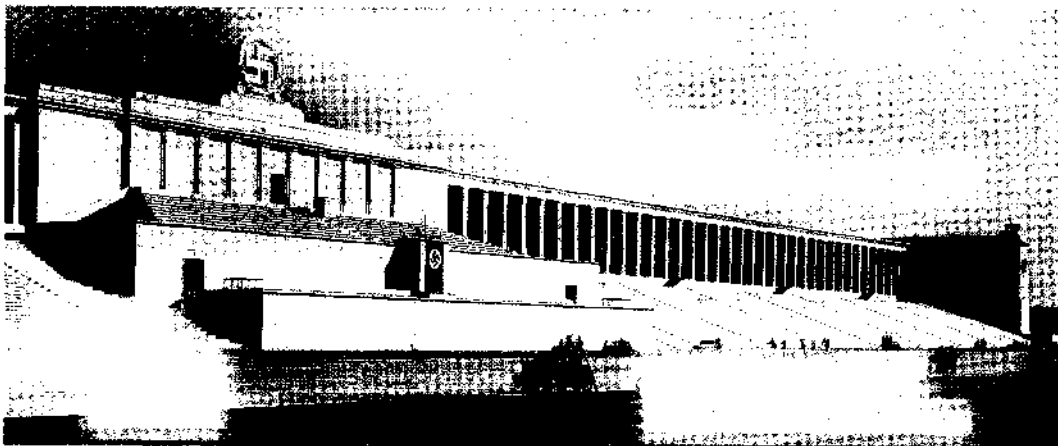
skulle være førerbyer, hvor en bred marchgade førte ind til en stor plads omkranset af partiforum, forvaltningsbygninger og et klokketårn i byens centrum. Dimensionerne var overmenneskelige og skulle symbolisere partiets enhed og magt. Albert Speer var arkitekten bag byggeriet, der skulle give tyskerne stolthed og styrke. Pragtbyggerierne skulle anlægges ved siden af de gamle bycentre, så kontrasten mellem de krogede og middelalderlige gader og de nye bydele kunne illustrere nazismens nye gejst og storhed.

Grundtanken bag den nazistiske arkitektur var, at bygningerne udtrykte stolthed, selvbevidsthed, sikkerhed og disciplin. På den måde symboliserede bygningerne det nye Tyskland. Her modellen til Reichsmarschallamt, der skulle ligge ved nord-syd akse gennem Berlin (th) og Albert Speers Rigs-kancelli.

De overdimensionerede bygninger fik enhver besøgende til at føle sig "minimeret" og overbevist om statens og førerens storhed. Dette kom blandt andet til udtryk i Albert Speers Zeppelinfeld i Nürnberg, hvor de årlige partidage blev afholdt. Den store samlingsplads kunne rumme næsten 300.000 mennesker. Selve hovedbygningen var strengt symmetrisk opbygget omkring førerens podium, og prydet med en række klassiske tempelmotiver med gigantiske trappeanlæg, søjlerækker og snorlige akser.

Genoptagelsen af de fortidige stilelementer betød, at moderne byggeformer og byggelementer som stål, beton og glas ikke blev anvendt. I stedet brugte man natursten, der blev tilhugget ved håndkraft for at fremhæve det før-industrielle præg og give bygningerne deres monumentale udtryk. Samtidig ønskede man, at bygningerne skulle have "ruinværdi". Som de gamle templer og bygningsværker vidnede om antikkens storhedstid, skulle de nazistiske bygninger give fremtiden indtryk af tusindårsrigets storhed.

Zeppelintribüne i Nürnberg, hvor de årlige partidage blev afholdt. Pladsen foran tribunen var 290 x 310 meter, og hovedtribunen var 390 meter lang og 24 meter høj. Podiet, der rager frem i midten, var beregnet til føreren. Tribunens glatte og firkantede flader og de massive mure udtrykte orden, stabilitet og styrke. Anlægget kunne rumme cirka 300.000 mennesker.

Albert Speer var Det tredje Riges førende arkitekt og opførte en lang række repræsentationsbygninger. Som generalbygningsinspektør i Berlin fra 1937 planlagde han en gennemgribende opbygning af byen, der også indbefattede opførelsen af Tempelhof lufthavn, der eksisterer den dag i dag.

Leni Riefenstahls film "Viljens triumf" blev en hyldest til Hitler, der efter udrensningen af SA sad enevældigt på magten i den nazistiske bevægelse.

Filmen

Filmen fik ligeledes en fremtrædende rolle i nazisternes ensretning af befolkningen. Dette understreges af, at Goebbels så sent som i 1943 begyndte indspilningen af krigseposet "Kolberg" om den tyske by Kolberg, der under Napoleonskrigene rejste sig mod Napoleons styrker. Filmen havde et budget på 8,5 mio. RM og 187.000 deltagende statister. På et tidspunkt, hvor den røde hær kom stadig nærmere de tyske grænser, og bombefly overfløj de tyske byer dagligt, fik tropper tilladelse til at forlade fronten for at deltage i optagelserne. Den færdige film blev vist for et særligt udvalgt publikum den 17. april 1945 - blot to uger før den endelige kapitulation.

Kort tid efter magtovertagelsen i 1933 blev der indført filmcensur, men de private filmselskaber fortsatte endnu en tid. Den tyske filmindustri var koncentreret i få firmaer med det store UFA (Universum-Film Aktiengesellschaft) som det dominerende selskab.

Et vigtigt propagandamiddel - specielt under krigen - blev de såkaldte ugerevyer ("Wochenschau"), som var systemets ugenyheder serveret som forfilm i biograferne. Endvidere forsøgte nazistyrer at dokumentere racepolitikken ved dokumentarprægede film, som eksempelvis Den evige Jøde ("Der Ewige Jude"). Filmen skildrer jøderne som rotter, der formerer sig og spreder sig ud over verden.

Leni Riefenstahl

De vel nok mest kendte og uden tvivl væsentligste dokumentarfilm fra Det tredje Rige er Leni Riefenstahls "Viljens Triumf" ("Triumpf des Willens") og "Olympia" ("Fest der Völker"/"Fest der Schönheit").

Filmen "Viljens Triumf" blev optaget på partidagene i Nürnberg i 1934 - altså på et tidspunkt hvor nazipartiet stod ved et afgørende vendepunkt efter udrensningen af SA. Partiet havde behov for at vise sin storhed og opbakning til føreren og vise den nazistiske viljes triumf gennem skønhed, fællesskab og harmoni.

Det var denne opgave, filminstruktøren Leni Riefenstahl og hendes 30 kameramænd skulle fremstille. Der blev opstillet stilladser, udlagt skinner og kraner, og optrinnene blev arrangeret delvist efter Riefenstahls anvisninger.

Filmen indledes med Hitlers ankomst til Nürnberg i flyvemaskine som en messias, der stiger ned fra himlen. På den måde er filmen et glimrende eksempel på de pseudo-religiøse virkemidler, som nazisterne brugte for at skabe det følelsesmæssige grundlag for politikken.

Det tog mere end et år at redigere

De meget intense optagelser fra "Viljens triumf" gjorde filmen til en af Det tredje Riges vigtigste propagandafilm.

"Viljens Triumf", der blev Hitlers yndlingsfilm: "En enestående og usammenlignelig glorificering af vor bevægelses styrke og skønhed".

Det kan i dag diskuteres, om en kunstner (som Leni Riefenstahl) har moralsk frihed i sit arbejde og derfor er ansvarsfri, som Leni Riefenstahl i dag hævder. Hun mener, at det bare drejede sig om "en enkel beretning om partidagene i Nürnberg". Et stykke kunst for

kunstens egen skyld. Men nu var Riefenstahls film ikke bare "en enkelt beretning", men derimod en bevidst virkelighedsmanipulation, der skulle anskueliggøre Det tredje Riges popularitet, beruselse over føreren og oplevelsen af fællesskabet. Viljens Triumf er med sine krydsklipninger, kameravinkler og underlægningsmusik et mesterværk i dygtig følelsesmanipulation.

Den jødiske synagoge i Danzig. Menigheden solgte synagogen med henblik på nedrivning for at finansiere udvandringen, der skulle betales i hård valuta.

jødeforfølgelse, 1933-39

Hitlers første møde med jøderne i Wien i begyndelsen af århundredet affødte et inderligt had, der i kombination med den almindelige antisemitisme i Europa kom til at spille en afgørende rolle i nazistaten. I partiprogrammet fra 1920 og op gennem 1920'erne lagde nazisterne ikke skjul på, at de opfattede jøderne som Tysklands værste fjender og årsag til landets ulykke. I den nazistiske race-lære blev jøderne betragtet som en bestemt race. Man var således født til at være jøde eller ej. I virkeligheden er jødedommen blot en religion med et jødisk trossamfund. Det afgørende for om man er jøde er medlemskab af dette trossamfund. Denne opfattelse gjorde nazisterne op med. Engang jøde, altid jøde.

Nazisterne inddelte befolkningen i overmennesker og undermennesker, hvor der blandt de ariske overmennesker var et blodfællesskab. De, som ikke tilhørte dette blodfællesskab, kunne ikke deltage i samfundet på samme vilkår og havde derfor ikke samme borgerrettigheder som arierne. Arierne var i almindelighed den tyske statsborger.

I 1933 gik ensretningen først ud over det store antal politiske modstandere, der blev sendt i de nyetablerede koncentrationslejre. Fra slutningen af marts 1933 indledtes diskrimineringen og forfølgelsen af medborgere af racemæssige årsager.

Udviklingen i nazistatens diskriminering af jøderne og skærpelse af anti-jødiske forholdsregler kan inddeles i fire faser. Den første fase fra 1933-35 var præget af en blanding af legalitet og spredte terrorhandlinger foretaget af SA. Den anden fase 1935-38 indledes med Nürnberglovene og karakteriseres ved, at man fratog jøderne deres borgelige rettigheder. Tredie fase fra 1938 til 1941 indledes med Krystalnatten og kendetegnes ved skærpet forfølgelse af jøderne og begyndende deportation til koncentrationslejrene. Den sidste fase 1941-45 (som beskrives i kapitel 13) omhandler masseudryddelsen.

Antisemitismen

Selv om den almindelige tysker i 1920-30'erne ikke direkte sympatiserede med Hitlers jødehad, var det måske den århundrede lange tradition for antisemitisme, som i 1930'erne og begyndelsen af 1940'erne fik store dele af den tyske befolkning til at lukke øjnene for de åbenlyse grusomheder, som jøderne blev udsat for.

Under nazistytret fik antisemitismen en ny drejning, idet Hitler begrundede jødehadet biologisk. Man forsøgte at definere jøderne som undermennesker ud fra "videnskabelige" forsøg, der påviste, at den "nordiske race" bestod af

overmennesker (germaneren, arieren) der var andre racer overlegne.

Det var ikke kun i Tyskland at man betragtede jøderne som et "problem". Antisemitismen florerede bredt i 1930'ernes Europa. Antallet af jøder i Tyskland, var kun cirka 500.000 - altså under 1% af den tyske befolkningen. Så objektivt vurderet er det vanskeligt at se, at denne befolkningsminoritet skulle udgøre et stort problem. Når jøderne alligevel træder så synligt frem, skyldes det deres meget skæve geografiske og erhvervsmæssige fordeling. De fleste levede i de større byer - cirka en trediedel alene i Berlin - og oftest koncentreret i særlige boligkvarterer. Erhvervsmæssigt var jøderne stærkt overrepræsenteret inden for de liberale erhverv, bankvæsen, handel, i embedsstanden og på universiteterne. Gennemsnitlig havde den jødiske befolkning en højere uddannelse og en højere indkomst end den almindelige tysker.

Jødernes forhold 1933-35

Hovedparten af Tysklands 1/2 million jøder var fuldt integreret i det tyske samfund, og kun knap en femtedel var såkaldte østjøder og ikke assimilerede.

Overgrebene på de tyske jøder begyndte allerede i slutningen af marts 1933, hvor SA overfaldt jøder på må og få og iværksatte butiksdælæggelser. Den 1. april blev der officielt iværksat en boykot-aktion mod jødiske forretninger, og jødiske forretningsvinduer blev overmalet med antijødiske slagord og jødestjerner. Ingen skulle være i tvivl om, hvem der var jøder. Denne kurs skabte kraftige reaktioner i udlandet, og da den på dette tidspunkt heller ikke fandt større sympati og støtte i den

tyske befolkning, stoppede denne forfølgelse hurtigt. Men jødediskrimineringen fik følger for de jødiske forretningsdrivende. Specielt i provinsen og ude i landsbyerne turde befolkningen ikke længere handle i de jødiske forretninger af frygt for SA.

Staten iværksatte i sommeren 1933 en "legal" diskriminering i form af en omfattende særlovgivning mod jøderne. Blandt de love, der blev indført 1933-35, var:

7. april 1933: Jøder kan ikke ansættes som embedsmænd

25. april 1933: Adgangsbegrænsning for jøder på højere læreanstalter

22. august 1933: Forbud mod jøders brug af offentlige badeanstalter

5. marts 1934: Jødiske kunstnere kan ikke optræde på tyske teatre

Niirnberglo vene 1935

Med de såkaldte Nürnberglove blev kursen over for de tyske jøder yderligere skærpet. Nürnberglovene bestod af flere love og blev enstemmigt vedtaget på rigspartidagen i Nürnberg 15. september 1935. De to vigtigste love i lovkomplekset var Rigsborgerloven og Loven om beskyttelse af det tyske blod og den tyske ære.

Rigsborgerloven delte tyske statsborgere i rigsborgere og statsborgere. Det betød, at jøderne ikke kunne være rigsborgere og fratoges derved alle borgerlige rettigheder.

Loven til beskyttelse af det tyske blod skulle sikre "det tyske blods renhed" og "det tyske folks videre beståen" og forbød derfor ægteskab og kønslig omgang mellem jøder og statsborgere af tysk blod, dvs. rigsborgere.

Den åbenlyse diskriminering af og terror mod jøderne fik ikke flertallet i den tyske befolkning til at ændre syn på nazi-styret. Her efter krystalnatten i Berlin 10. november 1938.

Disse love blev nazistatens juridiske grundlag for forfølgelsen af jøderne, og i de efterfølgende år fulgte det ene indgreb efter det andet, der indskrænkede jødernes politiske og sociale rettigheder, uden man dog kan tale om, at jødepolitikken fulgte en fast køreplan. Holocaust - nazisternes udryddelse af jøderne - var ikke en del af nazisternes racepolitik i 1933, og den endelige tilintetgørelse af jøderne, blev først iværksat ved den såkaldte Endlösung fra 1941.

Krystalnatten 1938

I perioden op til 1938 skete der en såkaldt "ariesering" af jødisk ejendom, der

gik ud på, at jødisk ejendom og virksomheder blev konfiskeret og overtaget af tyske rigsborgere. I 1938 eksisterede der knap 40.000 jødiske virksomheder i Tyskland, hvor der i 1933 havde været næsten 100.000.

Fra begyndelsen af 1938 fik jødeforfølgelsen det formål helt at berøve jøderne deres eksistensgrundlag.

Den nazistiske jødepolitik skiftede i løbet af 1938 karakter fra den "legale" diskriminering af jøderne til en slags pogromstemning. Den nye terrorbølge mod jøderne, der var iværksat af partiet og SA, stødte flere steder på bekymring i befolkningen. For at vinde forståelse i befolkningen for den

skærpede kurs over for jøderne, måtte partiet derfor finde den rette anledning.

Anledningen kom den 9. november 1938, da en polsk jøde myrdede en tysk diplomat i Paris. Nazisterne brugte mordet som påskud til aktionen mod de tyske jøder natten mellem den 9. og 10. november, hvor jødiske forretninger og institutioner blev angrebet og ødelagt af nazisterne - i første række SA, men også Hitler-Jugend og partimedlemmer deltog. Begivenhederne er senere blevet kaldt Krystalnatten. Navnet hentyder til de mange glasskår fra de knuste ruder.

Det voldelige overfald på jøderne blev i den nazistiske propaganda skildret som det tyske folks spontane hævn mod jøderne. Denne forklaring kunne man komme afsted med, fordi aktionen i overvejende grad blev udført af partisoldater i civilt. Den tyske befolkning deltog også i aktionen - men i mere begrænset omfang. De fleste tyskere så passivt til, og det samme gjorde politiet.

Det skønnes, at godt 7.500 forretninger blev ødelagt, cirka 200 synagoger nedbrændt og 91 jøder dræbt.

Nazisterne benyttede Krystalnatten til at rette det afgørende økonomiske slag mod jøderne. For det første blev jøderne gjort ansvarlige for de enorme skader og pålagt at betale et erstatningsbeløb på 1 mia. mark. Mere end 25.000 velhavende jøder blev interneret i koncentrationslejre, hvorfra de senere blev løsladt mod løsesum. For det andet konfiskerede den tyske stat de resterende cirka 40.000 jødiske virksomheder, og dermed blev jøderne helt udelukket fra det økonomiske liv.

Jødiske flygtninge

I takt med den stigende diskriminering af de tyske jøder valgte op imod 200.000 jøder at flygte fra Tyskland i perioden 1933-1938. Knap 100.000 jøder forlod i 1939 Tyskland, hvilket medførte, at flere europæiske lande indførte stærke restriktioner for, hvor mange tyske jøder de kunne modtage. Fra dansk side var man bange for at komme i konflikt med Nazityskland, og over halvdelen af de jøder, som flygtede til Danmark, blev sendt retur til Tyskland. Den danske justistminister K.K. Steincke udtalte, at de tyske jødelove var legitim borgerlig lovgivning. Den danske regering mente derfor ikke, at jøderne skulle have asyl i Danmark. Et parlamentarisk flertal bakkede gennem 1930'erne og begyndelsen af 1940'erne op om den restriktive asylpolitik, til trods for, at man udemærket vidste, hvad der skete med jøderne i Tyskland.

I januar 1939 fremsatte Hitler forslaget om "udslettelsen af den jødiske race i Europa" i tilfælde af krig, hvilket kan være et forvarsel om Holocaust. Der er dog intet, der tyder på, at nazisterne i 1939 havde truffet den endelige afgørelse om, hvordan det såkaldte jødiske spørgsmål skulle løses.

I perioden 1935-39 blev der vedtaget mere end 2.000 love og bestemmelser mod jøderne. Blandt de vigtigste var:

21. december 1936: Forsamlingsforbud for jøder

16. november 1937: Pas udstedes kun undtagelsesvis til jøder

26. april 1938: Jøder med formuer over 5.000 RM skal anmelde formuestørrelse

14. juni 1938: Jødiske forretninger skal tydelig mærkes som jødiske

23. juli 1938: Særlige identitetspapirer for jøder indføres
 25. juli 1938: Jøder fratages retten til at udøve lægegerninger
 17. august 1938: Fra 1/1-39 skal alle jøder tilføje navnene Sara eller Israel til deres fornavne
 15. november 1938: Jøder nægtes adgang til tyske skoler
 30. april 1939: Jøder tvangsflyttes til særlige jødehuse
 12. september 1939: Jøder må kun handle i bestemte forretninger

Racehygiejne

Målet med den tyske racepolitik var først og fremmest at holde den tyske race "ren". Et andet aspekt var racehygiejnen. Dette skal ses i sammenhæng med den før omtalte organismeteori (se side 32), hvor man opfattede den tyske race som en organisme, der skulle holdes "ren" for racemæssige mindreværdige, dvs. handicappede, retarderede, evnesvage etc. Allerede i juli 1933 blev der vedtaget en lov, der skulle forhindre "arvesygt afkom" ved sterilisation af såkaldte arveligt syge. Det omfattede blinde, døve, skizofrene osv. Alene i 1934 blev der foretaget knap 56.000 tvangssteriliseringer. Nazistatens racehygiejnepolitik kulminerede i oktober 1939, hvor man iværksatte det såkaldte euthanasi-program (medlidenhedsdrab). Programmet havde til formål dels at

"beskytte den tyske folkesundhed", således at arvelige sygdomme ikke blev udbredt blandt befolkningen, dels at fjerne "unyttige spisere", der ville være til belastning for den tyske krigsførelse. Op imod 100.000 handicappede og uhelbredelige syge, deriblandt mange børn, blev indlagt på plejehjem og hospitaler og aflivet med indsprøjtninger. De pårørende fik beskeden overbragt med følgende standardbrev: "Det gør mig oprigtigt ondt at måtte meddele Dem, at Deres datter <navn>, der den 26. juli 1940 blev indlagt her på Rigsforsvarskommissionens foranstaltning, pludselig og uventet er død den 5. august 1940 af en hjernesvulst. Ved dette svære tilfælde af sindssygdom var livet for den afdøde en lidelse. De må derfor opfatte hendes død som en forløsning. Da der p.t. er smittefare her på anstalten, beordrede politiet øjeblikkelig ligbrænding. Vi beder Dem meddele os til hvilken kirkegård, vi skal lade politiet sende den afdødes jordiske levninger. Eventuelle spørgsmål beder vi Dem sende skriftligt hertil, da besøg for øjeblikket er forbudt på grund af smittefare".

Også i andre lande - blandt andet Danmark og Sverige - fandtes eksempler fra 1930'erne på, at man tvangssteriliserede handicappede og på den måde praktiserede racehygiejne. Dog i lang mildere og mindre konsekvent grad end i Tyskland.

Dette eksemplar er fremstillet af Nota til Balder Westergaard Holst og må ikke deles

Tyske soldater i kolonne efter 1935.

10

Oprustning og udenrigspolitik, 1933-37

Hvordan ville Hitler bruge sin magt udenrigspolitisk? Det er et spørgsmål, som var på manges læber i årene efter magtovertagelsen i 1933 og som den dag i dag beskæftiger mange historikere. Sandheden er nemlig, at man ikke kan blive enige om svaret. Der er nogle historikere, der mener, at Hitler målrettet forsøgte at nazificere Europa efter en fast køreplan. Andre mener, at han var en dygtig taktiker og pragmatiker. Han så de muligheder, der åbnede sig, og hans udenrigspolitik blev derfor et produkt af disse muligheder.

Årsagen til denne uenighed ligger i, at Hitler udtalte sig forskelligt ved forskellige lejligheder. Historikerne arbejder med et meget stort materiale af både offentlige og fortrolige kilder, der næsten kan bruges til at dokumentere hvad som helst. Hitler var meget diffus i sine udtalelser, og vi må derfor hver gang se udtalelserne i deres sammenhæng.

Kontinuitet i udenrigspolitikken

Selvom tankerne om Stortyskland og Lebensraum kom til at spille en central rolle i den nazistiske udenrigspolitik, var det i første omgang nazisternes mål at få brudt med Versailles-traktaten. Dette lå helt på linie med den udenrigspolitik, som den tyske regering havde ført umiddelbart før Hitler kom til magten. Revisionspolitikken var startet un-

der Bruning-regeringen i 1932 og havde resulteret i et ophør i krigsskadesbetalingerne og en tilsidesættelse af begrænsningerne i Tysklands militær. Denne udenrigspolitiske linie fortsatte Hitler efter 1933. For at understrege dette fortsatte den konservative von Neurath som udenrigsminister helt frem til 1938 (von Neurath indtrådte dog i nazistpartiet i 1937). Reelt var det dog Hitler, der fastlagde udenrigspolitikken.

Det var vigtigt for Hitler at give omverdenen indtryk af, at den nye tyske regering ikke ville føre nogen speciel nationalsocialistisk udenrigspolitik. Forholdet til udlandet prægedes de første år af forsigthighed, hvilket skyldtes frykten for, at stormagterne ville gribe ind på grund af Tysklands brud med Versailles-bestemmelserne. En anden årsag skal findes på det indenrigspolitiske område, hvor det de første år gjaldt om at konsolidere magten og opbygge den nazistiske stat.

Første tale til generalerne

Blot fire dage efter sin tiltræden som rigskansler, den 3. februar 1933, holdt Hitler et møde med sine militære chefer. Mødet foregik hos chefen for rigsværnet von Hammerstein-Equord, der bestemt ikke var nogen tilhænger af det nye styre. Årsagen til mødet var de indenrigspolitiske forhold i begyndelsen af Hitlers regeringsperiode. Hitler var på det-

te tidspunkt kun rigskansler for en samlingsregering, hvor nazisterne var i klart mindretal med hensyn til antal ministre. Dertil kom, at en betydelig magtfaktor i tysk politik på dette tidspunkt var rigsværnet (hæren). Rigsværnet kunne gribe ind i det politiske liv, hvis den siddende regering ikke førte en politik, der kunne accepteres af hæren. Rigsværnet havde ikke været direkte modstander af ud nævnelsen af Hitler, men så ham givetvis som det mindst ringe alternativ.

I talen kom to væsentlige udenrigspolitiske synspunkter frem: Lebensraum og forholdet til vestmagterne.

Lebensraum

Tanken om Lebensraum er en tysk tanke fra begyndelsen af 1900-tallet, som nazisterne byggede videre på i deres parti-program fra 1920 og i Mein Kampf: "Vi nationalister slår bevidst en streg over den udenrigspolitiske retning i vor førkrigstid. Vi begynder der, hvor man holdt op for seks århundreder siden. Vi standser det evige germanertog mod syd og vest i Europa og retter blikket mod landet i øst. Vi afslutter endelig førkrigstidens koloni- og handelspolitik og går over til fremtidens jordpolitik. Men når vi i dag taler om ny jord i Europa, kan vi i første række kun tænke på Rusland og de randstater, der står under det".

Erhvervelse af ny jord var et centralt begreb i den del af den nazistiske ideologi, man betegner som "socialdarwinismen". Ligesom Darwin betragtede naturens udvikling som en kamp, hvor de stærkeste overlevede, opfattede nazisterne den historiske udvikling som en kamp mellem stater eller racer. Den stat, der ikke havde jord til at brødføde sit

befolkningsoverskud, kunne ikke vokse sig stor, og ville derfor bukke under. Derfor var det nødvendigt for Hitler, at det tyske folk fik livsrum. I Mein Kampf peger han direkte på de rige landbrugsområder i Rusland og Ukraine. Behovet for livsrum er dermed knyttet til ideologien om et Stortyskland, hvorimod han i talen til generalerne 3. februar 1933 sætter det i direkte forbindelse med den økonomiske krise. Tyskland stod i 1933 i en dyb økonomisk krise med 6,3 mio. arbejdsløse, og Hitler havde ingen økonomisk politik, der kunne løse dette problem. Derfor var det enkelt at pege på erobring af nyt land, hvor de arbejdsløse kunne blive kolonister. Der er ingen yderligere præcisering af tankerne om Lebensraum på dette tidlige tidspunkt, formodentlig fordi han ikke ville provokere vestmagterne.

Forholdet til vestmagterne

Kendetegnende for den tidlige udenrigspolitik er, at Hitler forsøgte at føre lav profil i forhold til stormagterne. Af den grund optrådte han over for omverdenen meget pragmatisk og tilbageholdende. Dels havde Hitler brug for udlandet til at få Tyskland ud af den økonomiske krise, dels havde nazisterne brug for at nedtone den bekymring og afsky, som begivenhederne i Tyskland havde rejst i udlandet. Forfølgelsen af jøder og politiske modstandere fra foråret 1933 havde fået en del tyskere til at gå i landflygtighed, og specielt i USA, hvor der i forvejen boede mange jøder, var kritikken stærk mod Hitler-regimet. Men udenrigspolitikken afspejlede i 1933-34 også de indenrigspolitiske vilkår. Hitler var klar over, at man først måtte have kontrol med indenrigspoli-

tikken og opbygget hæren, inden de udenrigspolitiske mål kunne nås.

Hitler benyttede flere lejligheder i 1933 til at vise det nye styres fredsvilje. I juni 1933 fremførte den tysknationale økonomiminister Alfred Hugenberg på en konference i London kravet om kolonier og nybyggerland i øst. Kravet blev straks kaldt tilbage af Hitler, der prompte fyrede Hugenberg og opløste det tysknationale parti. På den måde udnyttede Hitler den udenrigspolitiske gestus til en indenrigspolitisk gevinst.

Ligeledes blev der indgået en aftale med Vatikanet om religionsfrihed for den katolske kirke i det såkaldte rigskonkordat 20. juli 1933.

Udmeldelse af Folkeforbundet

Den første udenrigspolitiske risiko løb Hitler under Folkeforbundets nedrustningskonference i Geneve i 1933. Konferencen arbejdede for at udligne det militære styrkeforhold mellem Tyskland og Frankrig. Tyskland krævede en tredobling af den tyske hær mod at stille fredsgarantier til Frankrig. Det tyske forslag fik støtte i England, men franskmændene ville ikke acceptere, at den tyske hær blev større. Da parterne ikke kunne nå til enighed, forlod den tyske delegation forhandlingerne 14. oktober 1933.

Bruddet i nedrustningsforhandlingerne blev fulgt op af Tysklands udmeldelse af Folkeforbundet. Hitler ønskede større udenrigspolitisk handlefrihed og et sikkerhedssystem bygget op omkring en række tosidige aftaler.

Det første eksempel på den nye udenrigspolitik var ikke-angrebspagten med Polen, der blev underskrevet i januar 1934, og som skulle vare i 10 år. Det

kom som en overraskelse, idet den tysk-polske grænse fra 1919 aldrig var blevet anerkendt af Tyskland. Men Hitler ville med aftalen vise, at selvom Tyskland var brudt ud af Folkeforbundet, var landets udenrigspolitik stadigvæk fredelig. Aftalen kom da også til at bryde nazistytrets hidtidige udenrigspolitiske isolation.

Forsøg på indlemmelse af Østrig 1934

Under fredskonferencen i Versailles i 1919 havde Østrig ytret ønske om at blive forenet med Tyskland. Men Versailles-konferencen afviste forslaget. Folkeforbundsrådet havde derefter i 1931 afvist det tysk-østrigske forslag om en fælles toldunion. Især Frankrig og Italien havde stærke interesser i, at Østrig forblev en fri og selvstændig stat i det centrale Europa.

Anschluss (Østrigs sammenlægning med Tyskland) var en af Hitlers visioner, som han delte med mange tyskere og østrigere. En måde, hvorpå han kunne omgå Versailles-bestemmelserne, var, hvis Anschluss kunne finde sted uden formelle statsretlige ændringer. Det vil sige hvis tyskerne ved at blande sig i Østrigs indre anliggender kunne få styret fjernet. Denne mulighed var tilstede, fordi der i Østrig fandtes et nazistparti, som faktisk var en del af det tyske og som anerkendte Hitler som dets fører. Kunne dette parti erobre magten i Østrig var landet under Hitlers herredømme.

Da det østrigske nazistparti parallelt til det tyske voksede og vandt frem ved lokalvalget i 1932, indledte de østrigske nazister en række demonstrationer og attentater i håb om at vælte den siddende regering, der var ledet af den katolsk-konservative Engelbert Dolfuss. I sommeren 1933 blev det østrigske nazistpar-

ti forbudt som modtræk til Hitlers åbenlyse støtte til partiet. I den forbindelse meddelte stormagterne - inklusive Italien - at man ikke kunne acceptere, at Østrig blev underlagt Tyskland. På det tidspunkt var Mussolini i Italien endnu ikke helt sikker på Hitlers politik og foretrak at have det lille Østrig som nabo frem for Tyskland. Af denne grund nedtonede Hitler sin politik i Østrig-spørgsmålet, der kulminerede i juni 1934, da østrigske nazister forsøgte et kup og Dolfuss blev myrdet. Men de østrigske nazister kom ikke til magten, det gjorde i stedet Kurt Schuschnigg, der videreførte Dolfuss' autoritære styre. For at understrege sine fredelige hensigter erklærede Hitler, at han intet kendskab havde haft til de østrigske nazisters kupforsøg.

Oprustningen og bruddet med Versailles

Da Hitler kom til magten havde Tyskland i overensstemmelse med Versailles-traktaten en hær på 100.000 mand fordelt på 10 divisioner. Allerede i 1932 besluttede den daværende regering at udvide mandskabet, og Hitler fulgte nu samme plan og begyndte den hemmelige oprustning. I 1934 var den tyske hær forøget til 240.000 mand. Ligeledes blev luftvåbnet udvidet. Omkostningerne til udvidelsen af rigsværnet var kamoufleret i det tyske statsregnskab, så det er vanskeligt at fastslå præcist hvor meget, der blev brugt på oprustningen i 1933-36. Men i oprustningens første fase gik de fleste udgifter til teknologisk udvikling og uddannelse af mandskab. Først efter offentliggørelsen af den tyske oprustning i 1935 ses en stærk stigning i militæruddgifterne, hvilket primært skyldtes anskaffelsen af det kostbare tungmateriel.

Den 16. marts 1935 blev den tyske

Hitler, generalfeltmarskal August von Mackensen og værnscheferne ved en militærparade i 1936.

oprustning officiel, da Hitler meddelte genindførelsen af værnepligten og oprettelsen af en hær på 36 divisioner. Dette var et klart brud på Versailles-traktaten. Tidspunktet for offentliggørelsen var ikke tilfældig. Få måneder forinden i januar 1935 havde et massivt tysk flertal stemt Saar-distriktet tilbage til Tyskland med virkning fra 1. marts 1935. Det blev en kæmpesucces for Hitler og den nazistiske bevægelse.

Den almindelige værnepligt betød, at

den tyske hær i fredstid kunne mønstre ca. 700.000 mand. Samtidig var flyvevåbnets kapacitet blevet ti-doblet fra ca. 250 fly i 1932 til ca. 2.500 fly i 1935. Derimod var flådestyrken beskeden og Hitler indgik 18. juni 1935 (120 års dagen for den engelsk-preussiske sejr over Napoleon ved Waterloo) en flådeaftale med England, der begrænsede den tyske flåde til 35% af den engelske.

Den engelsk-tyske flådeoverenskomst var en stor sejr for Hitler, fordi den skubbede en kile ind mellem det samarbejde, som Frankrig forsøgte at etablere med England og Italien rettet mod Tyskland. Samtidig var flådeoverenskomsten en indirekte engelsk accept af den tyske oprustning, og England brød med flådeaftalen deres forpligtelser fra Versailles.

Hvorfor reagerede stormagterne ikke imod den tyske oprustning? Svaret skal findes i, at England havde en interesse i, at den tyske hær kom på samme niveau som den franske. Det kunne holde Frankrig i skak på kontinentet samtidig med, at Tyskland ikke kunne true England som verdens førende flådemagt. Hitlers defensive udenrigspolitik, som også Weimar-demokratiet havde ført i sine seneste år, beroligede især England. Hitler forsikrede, at Locarno-aftalerne fra 1925 ville blive holdt, dvs. at den tyske hær ikke ville krænke den tysk-franske grænse, og Rhinlandet ville blive holdt fri af tyske soldater. Det beroligede imidlertid ikke Frankrig, der forgæves forsøgte at samle de tidligere allierede fra 1. verdenskrig om et indgreb mod den tyske oprustning.

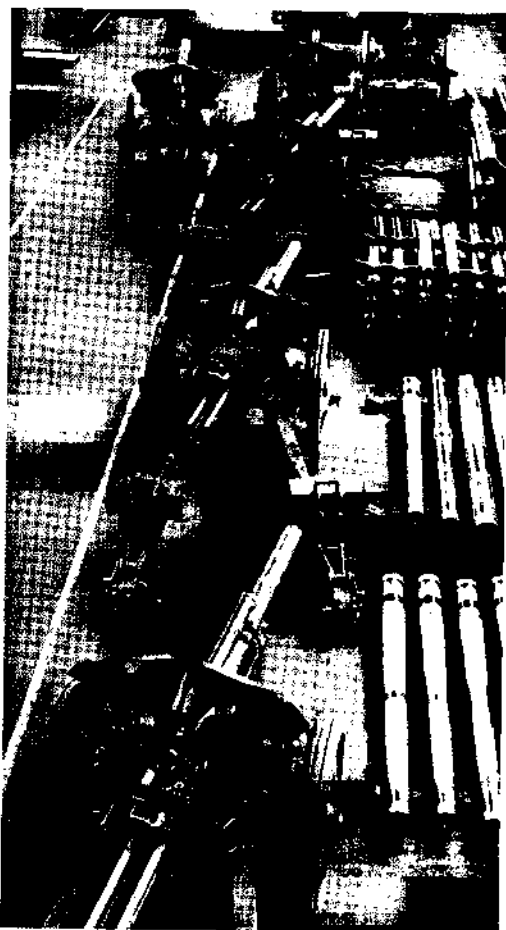
Samarbejde imod Tyskland

Franskmændene så med stor bekymring på ændringerne i det politiske og mili-

tære klima i Europa, hvor den tyske oprustning tilsyneladende foregik med Englands godkendelse. Frankrig søgte derfor et samarbejde med det kommunistiske Sovjetunionen og indgik i 1935 en fransk-sovjetisk forsvarspagt. For Sovjetunionens vedkommende var forsvarspagten et led i en ny udenrigspolitik, der var foranlediget af udviklingen i Tyskland. Efter Tyskland, Italien og Japan i 1936 indgik den såkaldte "Anti-Komintern-pagt" rettet imod Sovjetunionen, indså styret i Kreml, at fascismen var en trussel mod Sovjetunionens sikkerhed.

Sovjetunionen blev optaget i Folkeforbundet, og tankerne om den kommunistiske verdensrevolution blev erstattet med en fredspolitik. I 1935 lancerede Komintern folkefronts-strategien, der gik ud på at samle alle partier - arbejderpartier og borgerlige - i kampen mod fascismen. I Frankrig og Spanien, hvor der efterfølgende kom folkefronts-regeringer til magten, nedtonede de nationale kommunistpartier tanken om at overtage magten ved en revolution. Kampen mod fascismen fik første prioritet.

Nazisterne i Tyskland så samarbejdet mellem Frankrig og Sovjetunionen som en trussel, der forskubbete hele magtbalancen i Europa. Det brugte Hitler som alibi for at sætte tropper ind i det demilitariserede Rhinland. Inden aktionen havde han sikret sig, at England ikke ville sætte sig imod aktionen, hvilket var afstedkommet ved den tætte kontakt med den nyindsatte engelske konge Edward 8., der havde sympati for det nazistiske styre.

Den tyske oprustning tog til efter 1936.

Rhinbesættelsen

7. marts 1936 sendte Hitler tyske tropper ind i den demilitariserede zone langs Rhinen, og brød dermed Locarno-traktaten. Med denne traktat kunne franskmændene have sendt franske tropper ind i Rhinlandet og fordrevet den lille tyske hær, der formentlig ikke kunne have sat sig til modværge. Hærledelsen havde advaret Hitler om de store risici, der var forbundet med en sådan aktion, men Hitler ville ikke høre på generalerne. Han satte sin lid til, at franskmændene

ikke ville reagere, hvilket de hellere ikke gjorde.

Straks efter den tyske indmarch forsøgte franskmændene at få støtte fra England til at gribe ind. England ville ikke støtte franskmændene, for det var jo trods alt tysk jord, de tyske tropper var rykket ind på. Samtidig var England interesseret i at opretholde magtbalancen på det europæiske kontinent.

Indmarchen var den første tyske militære aktion siden 1. verdenskrig, og den havde foregået uden militære kampe. Det var endnu en succes for Hitler, der indbragte ham stor popularitet i den tyske befolkning og styrkede hans position over for generalerne, der havde frarådet aktionen.

Tilnærmelse mellem Tyskland og Italien

Den første synlige tilnærmelse mellem Hitler og Mussolini skete i sommeren 1936, hvor den tyske og østrigske regering blev enige om en fælles erklæring, der normaliserede forholdet mellem Tyskland og Østrig. At den østrigske leder Kurt Schussnigg underskrev denne erklæring skyldtes primært, at Italien var begyndt at tilnærme sig det nazistiske styre i Tyskland.

I slutningen af juli 1936 blev endnu et skridt taget, da Tyskland og Italien uafhængig af hinanden besluttede at yde hjælp til general Francos oprørsstyrker i den spanske borgerkrig.

Den spanske borgerkrig 1936-39

Borgerkrigen i Spanien kom ikke alene til at få stor betydning for tilnærmelsen mellem Tyskland og Italien, men fik en central rolle i hele den internationale politik og betragtes af mange historikere

som en generalprøve på 2. verdenskrig - den indledende styrkeprøve mellem fascismen og demokratiet.

Borgerkrigen udbrød ved et militærkup i juli 1936 ledet af general Franco, der ønskede et autoritært styre med Tyskland og især Italien som forbillede. Hverken Tyskland eller Italien havde dog noget som helst med kuppet at gøre. Franco mente, at den spanske regering ville gøre landet kommunistisk.

Straks efter kuppet rejste de spanske arbejdere sig og begyndte kampen mod Francos styrker. Det var i den forbindelse, at Franco søgte støtte hos Italien og Tyskland, der straks så de åbenlyse fordele ved et fascistisk Spanien.

Umiddelbart efter Francos kup søgte den spanske regering - republikken - støtte hos den franske folkefrontsregering. Dermed blev stormagterne for alvor trukket ind i krigen. Den franske regering erklærede straks at ville sende militære forsyninger til Spanien, men i løbet af nogle dage trak den tilsagnet tilbage. Dette skyldtes primært engelsk pres på Frankrig om ikke at blande sig i den spanske borgerkrig. Det var trods alt en folkefrontsregering med kommunister, der var ved magten i Spanien, så hvorfor risikere en stormagtskonfrontation over noget, som kunne udvikle sig til en kommunistisk revolution.

I stedet foreslog den franske regering en ikke-indblandingsaftale mellem stormagterne. Tyskland, Italien og til sidst Sovjetunionen tilsluttede sig aftalen, og Frankrig og England troede dermed, at de havde isoleret og neutraliseret borgerkrigen.

Men den tyske og italienske hjælp til Franco fortsatte. Sovjetunionen derimod støttede republikken. I de efterfølgende 3 år, lukkede englænderne og fransk-

mændene øjnene for de andre stormagters indblanding i borgerkrigen.

Alle vidste efterhånden, at Franco fik hjælp fra Tyskland og Italien, hvorimod republikken næsten ingen hjælp fik. Ikke-indblandingspolitikken fik derfor afgørende betydning for Francos endelige sejr i maj 1939.

Banen kridtes op til krig

Noget tyder på, at nazisterne så den spanske borgerkrig som en styrkeprøve, der viste vejen mod en krig. På partidagene i Nürnberg i september 1936 lancerede Hitler en plan, der på fire år skulle omlægge den tyske økonomi til en krigsøkonomi. Formålet var at gøre Tyskland selvforsynende og derved mindske importen af en lang række nødvendige råstoffer. Store fabrikker blev bygget til produktion af syntetisk gummi, tekstiler, olie, og de enorme Hermann Goring-værker blev etableret til fremstilling af stål ud fra Tysklands egen jernmalm.

Vejen syntes nu at være banet for krig - men i hvilket omfang vidste man endnu ikke.

Hitlers og Mussolinis ankomst til München hovedbanegård, 29. september 1938. Umiddelbart bag Hitler står Førerens stedfortræder Rudolf Hess og chefen for SS, Himmler.

11

Vejen til krigen, 1937-39

Efter genindførelsen af den almindelige værnepligt i 1935 og den vellykkede indtræden i det demilitariserede Rhin-land havde Hitler for alvor bragt Tyskland tilbage som europæisk stormagt. De udenrigspolitiske triumfer styrkede nazisternes magtstilling indadtil, og Hitler følte sig nu stærk nok til at gøre op med hærledelsen og den gamle overklasse. Det skete som følge af et møde i Rigskancelliet 5. november 1937.

Hossbach-mødet

Mødet i Rigskancelliet med de øverste værnschefer, krigs- og udenrigsministeren er i eftertiden blevet kendt under navnet Hossbach-mødet, fordi Hitlers adjutant, oberst Hossbach, har efterladt et udførligt referat, som i dag er vores eneste førstehåndsberetning fra mødet.

Hitler fremlagde en lang række betragtninger over den storpolitiske situation og skitserede retningslinierne i den fremtidige tyske udenrigspolitik. I sin redegørelse gjorde Hitler det klart, at behovet for Lebensraum i øst var en forudsætning for Tysklands fortsatte eksistens og vækst. Det var alt sammen velkendte synspunkter, der stammede fra "Mein Kampf" og partiprogrammet. Det nye var, at Hitler nu for første gang skitserede konkrete planer for, hvordan en tysk ekspansion kunne finde sted. Ifølge Hossbach-referatet mente Hitler, at det

allerede i 1938 var muligt at erobre Tjekkosllovakiet og Østrig. Da Østrig rent faktisk blev erobret i foråret 1938 og Tjekkiet i foråret 1939, har mange ment, at Hitler havde en planlagt strategi for vejen til 2. verdenskrig. Men der er ingen dækning for, at Hitler allerede i 1937 havde planlagt krigen til det omfang, som den fik. For selvom erobringen af Østrig og Tjekkosllovakiet faktisk skete, var det under helt andre betingelser end dem, Hitler nævnte på mødet. Når Hitler nævner muligheden for krig allerede i 1938, kan det skyldes et planlagt opgør med hærledelsen og den konservative udenrigsminister. Disse fandt Hitlers planer for vidtgående og for dristige. Hitler afviste deres indvendinger, og i februar 1938 blev hærledelsen udskiftet, og de tilbageværende ministre fra den gamle overklasse blev afskediget. Dermed mistede hæren sin traditionelle indflydelse på tysk politik, og de sidste ministerposter blev overtaget af nazister, deriblandt den vigtige udenrigsministerpost, der nu blev varetaget af Joachim von Ribbentrop.

Hitlers udtalelser og de personudskiftninger, der fandt sted i den tyske regering i begyndelsen af 1938 viser, at Hitler ville en mere dristig og aggressiv udenrigspolitik, som kunne indbefatte en krig for at nå sine mål. Men det betyder ikke, at Hitler havde en klar forestilling om, hvordan han ville nå disse mål.

Det afhang af den storpolitiske situation og først og fremmest af vestmagternes reaktion på de tyske initiativer.

Østrigs "Anschluss," marts 1938

Den første fase af den nazistiske ekspansionspolitik bestod i den såkaldte "Heim ins Reich"-politik, der gik ud på at få nabostaternes tysktalende mindretal "hjem" til Tyskland. De fleste af disse tyske befolkningsgrupper havde historisk set aldrig tilhørt det tyske rige.

"Heim ins Reich"-politikken blev gennemført med en særlig taktik, der gik ud på at fremprovokere splittelsen mellem det tyske befolkningsmindretal og den øvrige befolkning. I denne proces brugte man det lokale nazistparti, der i sin propaganda påstod, at det tyske befolkningsmindretal blev udsat for en voldsom undertrykkelse. Disse anklager brugte Berlin til at lægge pres på det pågældende land om politiske indrømmelser til de tyske befolkningsgrupper.

I Østrig havde det lokale nazistiske parti været forbudt siden det mislykkede kup i 1934, men det hindrede ikke de illegale nazister i at terrorisere landet med næsten daglige verbale bombardementer. For at sætte en stopper for den nazistiske terror indvilligede den østrigske forbundskansler Kurt Schuschnigg i at mødes med Hitler i Berchtesgaden den 12. februar 1938.

Nogen dialog mellem Schuschnigg og Hitler blev der ikke tale om. Gennem flere timer overdængede Hitler i en op-hidset tone sin gæst med trusler om, at han ikke ville tøve med at gribe til våben, hvis Schuschnigg nægtede at samarbejde. Hitler krævede, at alle østrigske nazister blev løsladt, at forbudet mod

det nazistiske parti blev ophævet, og den østrigske nazileder Arthur Seyss-Inquart blev indenrigsminister med ansvar for politiet. Mødet endte med, at Schuschnigg underskrev en aftale, der ud over ovennævnte punkter indbefattede et tæt økonomisk, militært og udenrigspolitisk samarbejde mellem Tyskland og Østrig. Hitler havde på dette tidspunkt ingen aktuelle planer om at indlemme Østrig.

Men terroren fortsatte naturligvis i Østrig, uden at politiet greb ind - for indenrigsministeren, der havde kontrollen med politiet, var jo nazist. Schuschnigg greb den 9. marts 1938 til et sidste desperat træk, nemlig en folkeafstemning om Østrigs fremtid, der skulle afholdes allerede den 13. marts. Hvis den nationale selvbestemmelsesret efter 1. verdenskrig var blevet fulgt var Østrig sikkert blevet en del af Tyskland, men det kan ikke vides om denne stemning havde ændret sig. Noget tyder på, at Schuschnigg troede, han havde den østrigske befolknings støtte og at han på den måde kunne demonstrere over for omverdenen, at det østrigske folk ikke ønskede at blive indlemmet i Nazi-tyskland.

Den annoncerede folkeafstemning fik Hitler til at reagere, og det lykkedes da også at få afstemningen udsat, og Schuschnigg indgav nu sin afskedsbegæring. Ny forbundskansler i Østrig blev nazisten Seyss-Inquart, der straks sendte en anmodning til Berlin om at sende tropper til Østrig. Den 12. marts 1938 rykkede tyske tropper over grænsen til Østrig. De mødte ingen modstand, og overalt blev de mødt med begejstring af den østrigske befolkning.

Indlemmelsen af Østrig - det såkaldte "Anschluss" - betød en magtpolitisk

Begeistrede borgere i Wien modtager Hitler den 15. marts 1938.

styrkelse af Tyskland. Det udvidede det tyske territorium med godt 15% og øgede den tyske befolkning med 7 mio., hvortil kom cirka 60.000 soldater, der blev en del af den tyske hær. Men Østrigs indlemmelse betød først og fremmest en økonomisk styrkelse af Tyskland via vigtige valuta- og guldreserver. Også rustningsindustrien nød godt af Østrigs råstoffer som jernmalm, bly og zink og landets store arbejdskraftsreserve.

Vestmagternes passivitet

Hitler kom fra Østrig, og alene af den grund havde Østrig stor interesse for ham, men selvom indlemmelsen af Østrig var et mål for Hitler, var det næppe et produkt af en velovervejede plan. Den

endelige beslutning om at lade Østrig indlemme i Tyskland traf Hitler først dagen efter den militære invasion, da han stod i sin gamle skoleby Linz. Beslutningen blev taget i nøje overensstemmelse med de internationale reaktioner på den militære invasion. Italien havde allerede inden indmarchen forsikret Hitler om, at man ikke ville reagere. Men nok så afgørende for Hitler var det at se, hvordan vestmagterne England og Frankrig reagerede. Reaktionerne fra England og Frankrig var sparsomme og i slutningen af marts 1938 anerkendte England Østrigs indlemmelse i Nazi-tyskland. Den engelske passivitet ved Anschluss skal ses i sammenhæng med den tyske oprustning. Begge dele var jo et brud på Versailles-traktaten, men englænderne var i modsætning

til franskmændene af den opfattelse, at Tyskland efterhånden havde betalt sin pris fra 1. verdenskrig. England var ikke parat til med våbenmagt at forhindre en yderligere tysk ekspansion, og så længe det drejede sig om områder, der havde tysk befolkning, kunne man acceptere ekspansionen. Og østrigerne blev af englænderne opfattet som tyskere. Det var ikke glemt, at det var vestmagterne, der i 1919 imod østrigernes vilje havde sikret, at Østrig ikke var blevet en del af det tyske rige. England kunne ikke tage en krig på et sådant grundlag, mens Frankrig intet kunne foretage sig alene mod Tysklands brud på Versailles-traktaten. Vestmagternes politik blev i 1938 først og fremmest ført af England, og Frankrig foretog sig stort set intet uden engelsk opbakning.

En af de vigtigste bestræbelser i den engelske udenrigspolitik var, at man skulle nå til forståelse med Tyskland ved at imødekomme vitale tyske ønsker, som eksempelvis at lade Østrig indlemme i Tyskland. Denne politik kaldes appeasementpolitikken og kan føres helt tilbage til 1919, hvor englænderne havde lagt vægt på, at de tyske landafståelser skulle begrænses.

Appeasementpolitikken

I maj 1937 overtog den tidligere finansminister Neville Chamberlain ledelsen af den konservative engelske regering. Chamberlains erfaringer lå i den engelske finansverden og i indenrigspolitiske forhold, og han havde ingen erfaring med udenrigspolitik. Ikke desto mindre kom han hurtigt til at spille en afgørende rolle i den internationale politik, hvor han energisk søgte at løse de internationale spændinger i forhold til Nazi-

Den engelske premierminister Neville Chamberlain lover "peace in our time", september 1938.

tyskland. Han søgte ikke de midlertidige løsninger, men drevet af sine ambitioner søgte han at lægge låg på konflikterne med varige og endelige løsninger. Appeasementpolitikken blev uløseligt forbundet med Chamberlain.

Årsagen til, at England ikke reagerede kraftigere ved den tyske oprustning og Østrigs Anschluss, skal findes i, at England på dette tidspunkt ønskede stabilitet på det europæiske kontinent. Tyskland kunne som stormagt i midten af Europa være med til at stabilisere forholdene og holde det kommunistiske Sovjetunionen i skak. Dertil kommer, at England ikke blot var en europæisk stormagt, men et imperium, der målt i areal og befolkningstal omfattede mellem en fjerdedel og en femtedel af verden. Handelspolitisk var London derfor rettet mere mod sine kolonier, hvor der i løbet af 1930'erne var stigende nationalisme og krav på medindflydelse. Englænderne havde tidligere i sine kolonier forsøgt at pacificere den voksende nationalisme med indrømmelser. I 1932 blev Iraq anerkendt som selvstændigt kongedømme.

me under britisk kontrol, og i 1936 fik Egypten en tilsvarende status. Denne eftergivenhed gennem indrømmelser skulle også prøves overfor Tyskland.

Men vestmagternes eftergivenhed styrkede i stedet Hitlers selvtillid og påvirkede hans vurdering af den internationale situation. Hitlers indtryk af vestmagterne blev, at de for enhver pris ville undgå en krig, hvilket fik ham til at fortsætte sin ekspansionspolitik.

På randen af krig: Sudeterlandet

Tjekkoslavakiet havde indgået en aftale med Frankrig, der skulle sikre fransk bistand i tilfælde af en fremmed stats invasion. Men i praksis var Frankrigs aftale fra 1936 med England ensbetydende med, at Frankrig fulgte Englands politik. Dette underminerede den franske troværdighed, som Hitler udnyttede.

Allerede i slutningen af marts 1938 rettede Hitler opmærksomheden mod Tjekkoslavakiet. I grænseområdet Sudeterlandet ind til Tyskland boede der et tysktalende mindretal på cirka 3 1/2 millioner såkaldte sudetertyskere. Efter Østrig-Ungarns opløsning efter 1. verdenskrig tilfaldt området den nye stat Tjekkoslavakiet, selvom sudetertyskerne havde ønsket en form for tilslutning til Østrig. Sudeterlandet havde således aldrig hørt til Tyskland. Ikke desto mindre rettede Nazityskland nu blikket mod den tjekkoslovakiske stats "undertrykkelse" af det tyske mindretal. Taktikken var den samme, som var blevet brugt i Østrig, nemlig en kombination af indre og ydre pres. I løbet af foråret 1938 blev konfrontationerne mellem sudetertyskerne og de tjekkiske myndigheder stadig voldsommere, og krisen blev tilspidset i løbet af sommeren. I september kulmi-

nerede den sudetertyske krise, da Hitler på partidagen i Nürnberg truede Tjekkoslavakiet med krig, hvis ikke man behandlede sudetertyskerne ordentligt. Talen gav anledning til yderligere uro i Sudeterlandet, og den tjekkoslovakiske regering så ingen anden udvej end at sætte tropper ind for at genoprette ro og orden. Tyskland og Tjekkoslavakiet balancerede nu på kanten af en krig. For at nå til en forståelse med Hitler og få en fredelig løsning på problemet lagde England og Frankrig pres på tjekkerne for at få dem til at acceptere, at områder, der var beboet af mere end 50% tyskere, skulle afstås til Tyskland. Da den tjekkoslovakiske regering ikke ville acceptere et sådant forslag, meddelte Frankrig, at man dermed ikke længere følte sig forpligtet til at hjælpe Tjekkoslavakiet i tilfælde af krig. Med en sådan erklæring så tjekkerne ingen anden løsning end at acceptere det engelsk-franske forslag. Alting syntes nu at gå i orden, og den engelske premierminister Chamberlain tog til Tyskland for at få Hitlers accept. Men Hitler så nu muligheden for at få hele det sudetertyske område og accepterede derfor ikke forslaget. Hitler krævede, at hele Sudeterland skulle renses for tjekkerne senest 1. oktober, ellers ville der blive krig.

Hitler spillede højt spil, for nu indgik England en aftale med Frankrig om, at hvis Tyskland angreb Tjekkoslavakiet, ville England støtte de franske forpligtigelser overfor Tjekkoslavakiet. Europa bevægede sig nu på vej mod en krig.

I hærledelsen stødte Hitlers krigsplaner på modstand. Den tyske hær var endnu ikke stærk nok til en krig, og måske fik dette Hitler til at vakle og i stedet indkalde England, Frankrig og Italien til en konference i München.

Samtidig fotocollage viser stormagterne, der spiller poker om freden. Der er ingen tvivl om, hvem der har de bedste kort på hånden.

Münchenforliget, september 1938

Den 29. september mødtes Chamberlain, Daladier og Mussolini med Hitler i München. Her enedes parterne om et forslag fremlagt af Mussolini, der pålagde Tjekkoslovakiet at afstå Sudeterlandet til Tyskland og nogle mindre områder til Polen og Ungarn. Tjekkerne blev ikke spurgt, og 1. oktober 1938 rykkede tyske tropper ind i området under befolkningens store jubel. Området bidrog til den tyske rustningsindustri med både råstoffer og produktionskapacitet, og i realiteten betød aftalen en opløsning af den tjekkoslovakiske stat. Nok eksisterede Tjekkoslovakiet stadigvæk, men landet lå strategisk betydelig svækket og var så godt som forsvarsløs i tilfælde af et tysk angreb.

I første omgang så krigen ud til at

være undgået, og Chamberlain erklærede ved sin hjemkomst, at aftalen ville betyde "fred i vor tid". Men deri tog han fejl, for Hitlers ekspansionstrang var ikke afsluttet ved indlemmelsen af Sudeterlandet.

Følgerne af Münchenforliget

Münchenforliget var i overensstemmelse med den nationale selvbestemmelsesret, som var blevet tilsidesat efter 1. verdenskrig. Derfor var der en vis forståelse for Hitlers ønsker og krav, men også stor skepsis rundt om i Europa.

Forliget blev præsenteret for tjekkerne som en afgjort sag, hvor de intet kunne gøre. Det medførte, at den tjekkiske præsident Benes trak sig tilbage og blev erstattet af Emil Hacha. Den nyudnævnt-

te regering førte en venligsindet politik overfor Tyskland, og det var efter samme taktik som ved Anschluss af Østrig, at Hacha bad Tyskland om hjælp til at genoprette orden i landet i marts 1939.

Den 15. marts 1939 rykkede de tyske tropper ind i resten af Tjekkoslaviet, der dog ikke direkte blev indlemmet i Tyskland. De tjekkiske områder Böhmen og Mähren blev gjort til et protektorat med egen regering, dog under tysk administration. Slovakiet blev en selvstændig stat, men var i praksis en tysk lydstat og dets selvstændighed blev da heller aldrig internationalt anerkendt.

Ved besættelsen af resten af Tjekkoslaviet havde Tyskland fået endnu en strategisk og rustningsøkonomisk gevinst. Især gennem den velfungerende industri i Böhmen og Slovakiets reserver af råstoffer og fødevarer. Men det nye Stortyskland var ikke selvforsynende og stadig afhængig af import af eksempelvis olie.

Erobringen af Tjekkoslaviet var et klart brud på München-aftalen, og for første gang havde Hitler erobret et land, der ikke kunne dækkes ind under strategien om "Heims in Reich" og derfor ikke kunne legitimeres. De tyske aggressioner blev fulgt op bare en uge efter, da tyske tropper 22. marts 1939 besatte det lille Memel-område nord for Østpreussen. Memel tilhørte før 1919 Tyskland, men blev på Versailleskonferencen underlagt Folkeforbundets opsyn og i 1923 besat af Litauen.

Vestmagternes reaktion

Den forståelse, som man var kommet frem til ved München-forliget, fungerede ikke efter de engelske lederes hensigt. Der viste sig nu en kraftig opposition inden for

det konservative regeringsparti imod Chamberlains appeasementpolitik. Der måtte skrides ind med en mere aktiv politik overfor Tyskland. Dette medførte garantierklæringer til en række østeuropæiske lande: Polen, Rumænien, Grækenland og Tyrkiet, der sikrede disse lande engelsk støtte i tilfælde af uprovokeret tysk overfald. Englænderne var nu dybt engageret i løsningen af, hvad der så ud til at udvikle sig til en storpolitisk konflikt, da Tyskland i marts 1939 lagde pres på Polen for at få fristaden Danzig tilbage og sikre en korridor til Østpreussen. Da Polen svarede negativt på det tyske forslag, ophævede Hitler den polsk-tyske ikke-angrebspagt fra 1934. Derved så det ud til, at vejen til krigen ville blive kort, og Hitler inden sommeren 1939 ville starte sit angreb på Polen. Hitler var givetvis klar over, at vestmagterne denne gang ville stå ved sine garantier, men hvordan skulle de sende hjælp til Polen? Hverken England eller Frankrig var rustet til angrebskrig, og det var vanskeligt at hjælpe lande, der ikke grænsede op til enten England eller Frankrig.

Vestmagterne indledte i foråret 1939 et samarbejde med Sovjetunionen. Et samarbejde mellem England, Frankrig og Sovjetunionen ville kaste Tyskland ud i en krig på to fronter, hvilket Hitler naturligvis måtte undgå.

Forhandlingerne med Sovjetunionen

Forholdet mellem vestmagterne og Sovjetunionen var præget af mistillid. Sovjetunionen, der var blevet holdt ude af forhandlingerne i München, kunne se, at den tyske ekspansionspolitik gik mod øst og ønskede derfor et samarbejde for at standse Nazi-tyskland. Men den sovjetiske leder, Stalin, var mistroisk over for vestmagterne, der havde set igennem fingrene med Tyskland og Italiens indblanding i den spanske borgerkrig og givet efter for Hitlers ønsker og dermed åbnet for den tyske ekspansion i Østeuropa. Vestmagterne havde heller ikke meget tillid til det kommunistiske Sovjet-tyre.

De engelsk-sovjetiske forhandlinger gik trægt. Russerne ville gerne indgå en aftale, men krævede til gengæld mulighed for at indsætte tropper i de baltiske stater og i Polen. Englænderne forsøgte på deres side at undgå direkte aftaler med Sovjetunionen, og noget tyder på, at den engelske regering mere brugte

forhandlingerne med Moskva for at presse Hitler (se tabel 16).

Dette fik Hitler og Stalin til at indlede hemmelige forhandlinger. For Hitler havde Sovjetunionen altid været hovedfjenden og var det i princippet stadigvæk. Men en aftale med Moskva ville forhindre faren for, at Tyskland blev involveret i en to-fronts-krig.

I midten af august 1939 lå Sovjetunionen i fare for en direkte konfrontation med det fascistiske Japan. En aftale med Tyskland ville derfor også sikre Sovjetunionen mod at komme ud i en krig på begge sine fronter. Da Tyskland til og med ville gå med til at give Sovjetunionen frie hænder i Finland, Estland, Letland og den østlige del af Polen, var mulighederne åbenlyse for Sovjet-styret. Til gengæld fik Tyskland frie hænder i den vestlige del af Polen. Med dette udgangspunkt blev der højst overraskende og sensationelt indgået en ikke-angrebspagt mellem Tyskland og Sovjetunionen den 23. august 1939.

Den tysk-sovjetiske forståelse kom

Tabel 16

Diplomatisk kontakt mellem Sovjetunionen og England, sommeren 1939

Engelsk brev	Sovjetisk svar	Sovjetisk svartid	Sovjetisk brev	Engelsk svar	Engelsk svartid
14/4	18/4	5 dage	18/4	9/5	22 dage
9/5	14/5	6 dage	14/5	27/5	14 dage
27/5	2/6	7 dage	2/6	15/6	14 dage
15/6	16/6	2 dage	16/6	21/6	6 dage
21/6	22/6	2 dage	22/6	1/7	10 dage
1/7	3/7	3 dage	3/7	8/7	6 dage
8/7	9/7	2 dage	9/7	17/7	9 dage
17/7	17/7	1 dag	17/7	23/7	7 dage
23/7	23/7	1 dag	23/7	17/8	26 dage

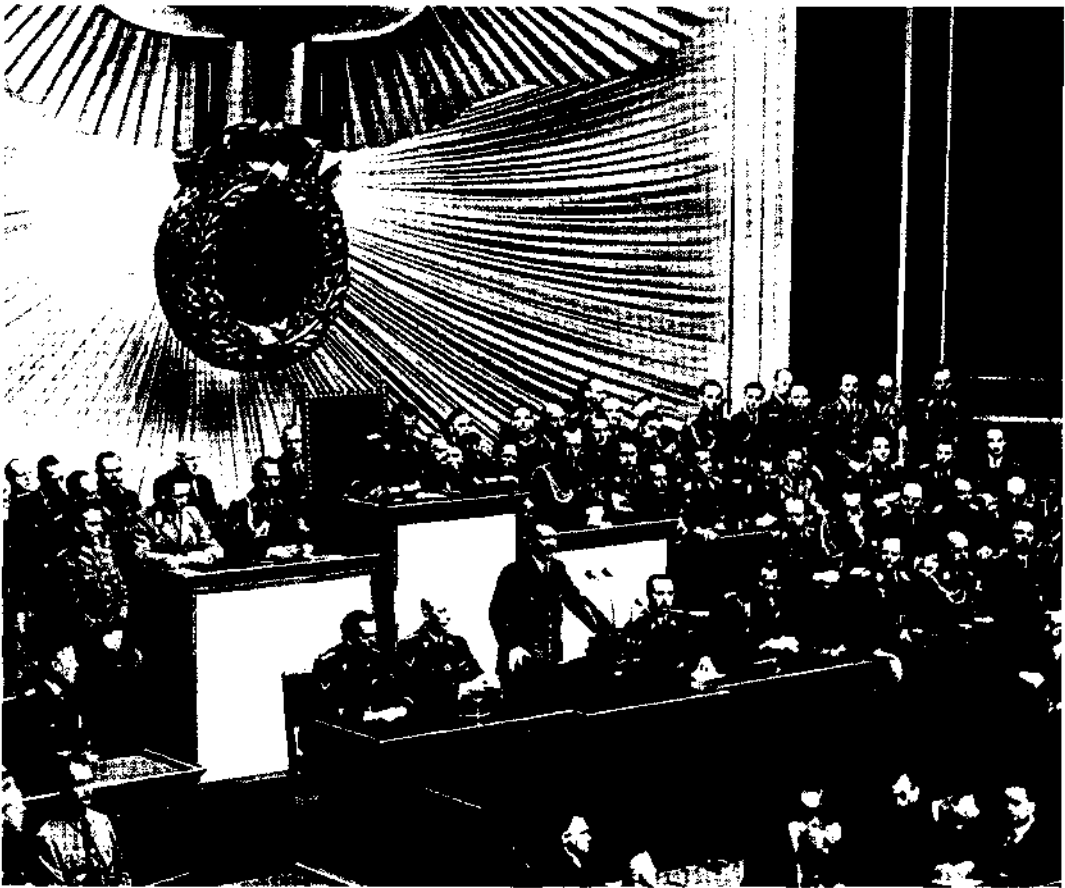
Kilde: A.J.P.Taylor: Europe: Grandeur and Decline, s.266

som en bombe for omverdenen, især vestmagterne. Men også i Tyskland var aftalen med Moskva en kæmpe overraskelse, fordi styret siden 1933 konstant havde ført en anti-sovjetisk og anti-socialistisk politik. Den tysk-sovjetiske ikke-angrebspagt var en nødløsning for Hitler-styret. Pagten neutraliserede Sovjetunionen i den krig mod Polen, som Hitler på dette tidspunkt havde besluttet skulle begynde, når lejligheden bød sig.

I dagene efter underskrivelsen af den tysk-sovjetiske ikke-angrebspagt 23. august 1939, blev de tyske krav til Polen om Danzig og den polske korridor mere skarpe. I den tyske propaganda hed det

sig, at polakkerne forfulgte det tyske mindretal i Polen. Polakkerne ville ikke give efter for det tyske pres og håbede på, at den garanti, som englænderne havde givet Polen, ville afholde Hitler fra direkte militære handlinger.

Men Hitler var overbevist om, at vestmagterne ikke ville gå i krig for Polens skyld, og den 1. september 1939 overskred de tyske tropper de polske grænser. Over for omverden skulle det tyske angreb se ud som tysk selvforsvar, efter iscenesatte polske angreb ved de nordtyske grænser. To dage senere - den 3. september - erklærede både England og Frankrig Tyskland krig.

Om morgenen den 1. september 1939, få timer efter at tyskerne har startet deres overfald på Polen, meddeler en dirrende nervøs Hitler Rigsdagen, at Tyskland nu er i krig.

Dette eksemplar er fremstillet af Nota til Balder Westergaard Holst og må ikke deles

Nazistisk krigsplakat fra cirka 1942.

12

Hitlers krig - 2. verdenskrig i Europa

Krigsudbruddet i 1939 stod i skærende kontrast til krigsudbruddet i 1914, hvor jublende menneskemasser var samlet i Berlins gader for at kaste blomster til soldaterne på vej til fronten. I september 1939 var der ingen folkemasser, ingen jubel og ingen blomster. Selvom store dele af den tyske befolkning op gennem 1930'erne havde bakket op om det nazistiske styre, ønskede man ikke krig.

Blitzkrieg

Den tyske Blitzkrieg - lynkrig - viste den tyske hær effektivitet og tekniske overlegenhed. I det tyske angreb på Polen deltog cirka halvanden mio. soldater, der drog fordel af en større mobilitet. I modsætning til polakkernes brug af heste som trækraft, brugte tyskerne motoriserede kampvogne, som muliggjorde en hurtig fremrykning. Det tyske felttog mod Polen var baseret på to store knibtangsmanøvrer, der tilsammen skulle omringe den polske hær.

Selvom de sidste polske soldater først kapitulerede den 6. oktober 1939, var krigen i praksis afgjort, da den røde hær den 17. september rykkede ind i Polen østfra, som aftalt i den hemmelige tillægstraktat til den tysk-sovjetiske ikke-angrebspagt.

Delingen af Polen

Vestmagterne erklærede godt nok Tyskland krig, men sendte ikke soldater til Polen. Ved hjælp af den engelske flåde forsøgte England og Frankrig at isolere Tyskland, som man havde gjort i 1. verdenskrig. Selvom den engelske flåde beherskede indsejlingen til de tyske havnebyer, fik dette i første omgang ingen større betydning, fordi Tyskland fik de fornødne råstoffer og fødevarer via Sovjetunionen, der tillod, at Tyskland brugte landet som transitland, og dermed omgik den engelske blokade.

Derudover forsøgte Sovjetunionen at holde distance til Tyskland og forsøgte ikke at fremstå som alliancepartner i angrebet på Polen. Allerede den 3. september anmodede Berlin Sovjetunionen om at invadere den østlige del af Polen som aftalt. Men Stalin manglede et påskud til at gribe ind. Påskuddet blev, at Sovjetunionen fandt det nødvendigt at beskytte det ukrainske og hviderussiske mindretal i den østlige del af Polen, nu da den polske stat var gået i opløsning.

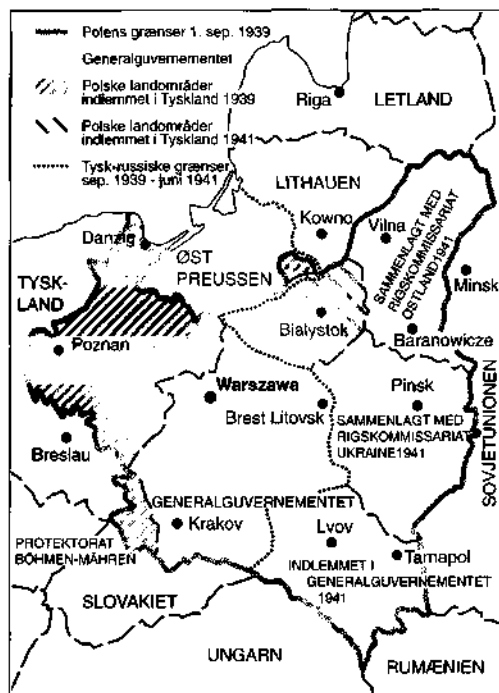
I de følgende måneder reviderede Tyskland og Sovjetunionen deres grænser i det nu delte Polen. Den østlige del, som nu var sovjetisk interesseområde, svarede i store træk til det område, som polakkerne havde erobret fra den nye sovjet-stat i 1920-21. Området var derfor hovedsagligt befolket af ukrainere og

hviderussere og fulgte den såkaldte Curzon-grænse fra Versailleskonferencen i 1919. På den baggrund var det vanskeligt for vestmagterne at anfægte de sovjetiske dispositioner.

Men vestmagterne stod alligevel i et dilemma ved den sovjetiske invasion af Polen. Den engelske garanti til Polen gjaldt kun ved tysk invasion, og man var derfor ikke forpligtet til at erklære Sovjetunionen krig. På den anden side var det vestmagternes mål at befri Polen, hvilket jo var lidt svært, når man kun førte krig mod den ene af de to besættelsesmagter. Den nye stærke mand i engelsk politik, Winston Churchill, viste sig nu for alvor. Han havde op gennem 1930'erne anført den interne kritik i det konservative parti mod Chamberlains appeasementpolitik. Churchill hævdede ved krigsudbruddet, at det var nødvendigt for England at alliere sig med Sovjetunionen - eller i hvert fald ikke erklære dem krig. På den baggrund holdt vestmagterne lav profil overfor Sovjetunionen. De protesterede, men ordvalget var forsigtigt.

Den del af Polen, som var besat af Tyskland blev administrativt delt i to. Den vestlige og nordlige del af Polen, der grænsede direkte ind til Tyskland, og tidligere havde været en del af Preussen, blev indlemmet i det tyske rige. Den nordøstlige del, grænsende ind til den sovjetiske besættelseszone, blev gjort til Generalguvernement. Generalguvernementet blev styret fra Krakow med nazisten Hans Frank som generalguvernør.

Hitlers første direktiv til Hans Frank var, at "Polen skal behandles som en koloni, og polakkerne skal være slaver i det storgermanske verdensrige". Polen var Lebensraum-tankens i praksis, og

Kort over Polens deling 1939 og 1941.

ved hjælp af de såkaldte SS-Einsatzgruppen, blev stort set alle polske læger, politikere, advokater, godsejere, embedsmænd, officerer, journalister og jøder internerede. I det indlemmede Polen skulle polakkerne fordrives, og området skulle bruges som tysk bosættelsesområde. I første omgang lavede man en aftale med Sovjetunionen om, at de tyskere, der boede i de baltiske lande og østlige Polen, skulle flyttes til de nye rigsområder i Vestpolen. Men der var ingen rationalitet i den tyske kolonipolitik, for de fleste af de nye tilflyttere var oprindelig byboere og havde hverken interesse eller uddannelse til at drive landbrug.

Rigsområdet skulle renses for jøder, der blev sendt til generalguvernementet. Men i Polen stod man med et be-

tragteligt "jødeproblem", fordi der her levede 3,3 millioner jøder svarende til cirka 10% af befolkningen.

Jødeghettoerne i Polen

I generalguvernementet indførte generalguvernør Hans Frank en særdeles hård politik overfor jøderne, der blev samlet i jødeghettoer. Ghettoen i Warszawa opstod i efteråret 1940, og som følge af sygdomme, sultedød og deportationer til udryddelseslejrene svingede indbyggertallet meget. I foråret 1941 var indbyggertallet tæt på 1/2 million, hvilket betød, at der skulle bo mellem 10 og 15 personer i rum på få kvadratmeter.

Rundt om ghettoen blev der bygget en mur, for at smitsomme sygdomme ikke bredte sig. På den måde opfyldte nazisternes påstand om, at jøderne var smittebærere, sig selv. Med rationeringskort kunne jøderne få 300 kalorier pr. dag, hvilket naturligvis førte til ringe modstandskraft, der sammen med de hygiejniske forhold førte til mange epidemier. Fra vinteren 1940 til september 1942 døde 83.000 som følge af de umenneskelige forhold i Warszawas ghetto.

Den finske vinterkrig

I aftalerne mellem Tyskland og Sovjetunionen kom de baltiske lande og Finland under sovjetisk indflydelse. I første omgang indgik de baltiske lande - Estland, Letland og Litauen - efter sovjetisk pres separate aftaler med Sovjetunionen. Disse aftaler forbød de baltiske stater at indgå aftaler med andre lande uden Sovjetunionens accept. Årsagen hertil skal findes i, at Leningrad (det nuværende St. Petersborg) lå strategisk ud-

sat, og derfor skulle sikres. Sikres mod hvem? - ja, det sagde man ikke højt, for der kunne kun være tale om Tyskland.

Sovjetunionen forsøgte ud fra samme hensyn at sikre sig kontrollen over Finland, men finnerne nægtede at gå ind på de russiske krav om at modtage tropper. Den 30. november 1939 angreb den røde hær det Karelske Næs, nord for Leningrad.

Til omverdenens store forbløffelse lykkedes det finnerne at slå deres overlegne modstander tilbage, og i tre måneder lykkedes det den finske hær at holde stand. Men på længere sigt blev det klart, at finnerne ikke kunne klare sig mod de fremrykkende russere.

I England besluttede man at hjælpe finnerne og dermed bruge Vinterkrigen som undskyldning for at komme i besiddelse af de nordsvenske malmfelter. Den svenske jernmalm var vigtig for den tyske rustningsindustri omend ikke livsnødvendig, som det blev fremlagt af vestmagterne. Hovedparten af den malm, der blev forarbejdet i den tyske jernindustri, var tysk malm, og det er derfor fejlagtigt at tro, at den tyske rustningsindustri ville gå i stå, hvis forsyningerne fra Sverige blev afskåret. Ikke desto mindre brugte vestmagterne den svenske malm, der blev transporteret gennem det neutrale Sverige og udskibet i havnen i den nordnorske by Narvik og sejlet til Tyskland, som påskud til at gribe ind i de nordiske landes neutralitet. Ideen gik ud på at hjælpe Finland i Vinterkrigen ved at sende et elitekorps gennem Sverige og Norge til Finland. Dele af dette korps skulle blive i de to neutrale lande og sørge for at holde malmtransporterne tilbage.

Men englænderne nåede ikke at kom-

me finnerne til undsætning, inden Finland sluttede fred med Sovjetunionen i marts 1940. I stedet lagde englænderne miner ud i de norske farvande for at standse malmtransporterne til Tyskland.

Operation "Weserübung"

Ud fra Hitlers ordre om at besætte Danmark og Norge - den såkaldte operation "Weserübung" - ses det, at Hitler ikke tillagde den svenske jernmalm lige så stor betydning som vestmagterne. Det var naturligvis et vigtigt motiv for besættelsen af Norge, men lige så vigtigt var det, at man fra baser i Norge med fly kunne nå England og med ubåde få adgang til Atlanterhavet. Endvidere ønskede tyskerne at komme vestmagterne i forkøbet og dermed undgå, at England og Frankrig brød den nordiske neutralitet og anlagde baser i Sverige og Norge.

I første omgang var Danmark slet ikke med i de tyske planer, men den tyske generalstab indså fordelene ved at dominere indsejlingen til Østersøen og muligheden af mellemlandinger i den nordlige del af Jylland.

Besættelsen af Danmark og Norge fandt sted tidligt om morgenen den 9. april 1940. I Danmark mødte de tyske tropper næsten ingen modstand, mens Norge satte sig kraftigt til modværge. Mens den danske regering indgik en samarbejdspolitik med den tyske besættelsesmagt, overgav den norske regering sig først 7. juni 1940. Den norske konge og regering flygtede til England og tyskerne indsatte en marionet-regering i Norge.

Frankrigs nederlag 1940

Umiddelbart efter besættelsen af Danmark og Norge indledtes en storstilet tysk offensiv mod Holland, Belgien og Frankrig. I løbet af maj-juni 1940 var Frankrig nedkæmpet, hvilket totalt pacificerede vestfronten og understregede Tysklands totale kontrol med kontinentet.

Frankrigs kapitulation den 17. juni 1940 må regnes for at være en af Hitlers største militære triumfer i krigen. Ikke alene havde han afskåret vestmagterne fra indflydelse på vestfronten, han havde også tilført dem et smerteligt og psykologisk nederlag i krigen. Nu da England stod alene tilbage i krigen, håbede Hitler på, at den nye engelske premierminister Winston Churchill ville indlede forhandlinger om fred. Men Churchill var ikke tilhænger af eftergivenhed og fortsatte ufortrødent krigen.

For Frankrigs vedkommende betød våbenhvilen, der trådte i kraft 25. juni 1940, at landet blev delt i et besat og et ikke-besat Frankrig. Det besatte område omfattede det nordlige og vestlige Frankrig og var arealmæssigt langt det største. I det sydlige ikke-besatte Frankrig blev der nedsat en tysk-venlig fransk regering i Vichy, der havde kontrollen med den franske hær på i alt 100.000 mand (det samme som franskmændene havde pålagt Tyskland ved Versailleskonferencen i 1919). Den franske flåde skulle interneres under tysk kontrol for at undgå en sammenlægning med den engelske.

For Hitler blev sejren over franskmændene brugt i propagandaen for at få det tyske folk til at slutte op om krigen. Denne totale ydmygelse af hovedfjenden og arkitekten bag hele Versaillesystemet fulgte Hitler op med et triumftog gennem Berlin.

Selvom store dele af den tyske befolkning ikke ønskede krigen i 1939, blev denne holdning ændret i takt med de tyske sejre og den omfattende propaganda for krigen. Efter sejren over Frankrig i 1940 var Hitler det europæiske kontinents ubestridte herre, og hans popularitet i Tyskland var enorm. Tyskerne fulgte loyalt deres ledere og bakkede op om den såkaldte forsvarskrig. Den strenge kontrol og terror forhindrede arbejderne i at strejke. Krigen stødte ikke mere på modstand hos generalerne, og unge mænd accepterede at kæmpe som soldater for Tyskland. Den omfattende psykologiske og propagandamæssige mobilisering, som var begyndt i 1933, bar nu frugt, og i mere end 5 år gjorde den tyske befolkning sin pligt ved fronten og i produktionen.

Angrebet på Sovjetunionen, 22. juni 1941

Efter Frankrigs fald var England det eneste frie land i kampen mod Tyskland. Hitler havde ingen konkrete planer om en invasion af England, men indledte i 1940 en luftkrig mod England (Battle of Britain). Målet var at udmatte landet med henblik på en senere invasion. Men det engelske luftforsvar var imponerende, og den nye nationale samlingsregering havde den engelske befolknings støtte.

Det lykkedes englænderne at tilføje det tyske Luftwaffe så store tab, at Tyskland i september 1940 opgav luftkrigen. I stedet vendte Hitler tilbage til sin oprindelige plan om ekspansion mod øst for på den måde at tvinge England til en forståelse. Hitler mente, at når Sovjetunionen var faldet, og Middelhavet var kommet under tysk kontrol, kunne Eng-

land ikke modstå et samarbejde med Tyskland.

I december 1940 begyndte Hitler at planlægge invasionen af Sovjetunionen. Den såkaldte operation Barbarossa skulle iværksættes i løbet af foråret 1941. Men det tyske angreb blev forsinket i tre måneder, da Tyskland måtte hjælpe sine italienske allierede på Balkan og besætte Jugoslavien og Grækenland. Det fik senere skæbnesvangre konsekvenser.

Selvom der var forlydender om, at et tysk storangreb var under opsejling, kom angrebet på Sovjetunionen 22. juni 1941 som en overraskelse for de sovjetiske ledere.

Efter Frankrigs fald beherskede den tyske værnemagt hele det europæiske kontinents vestkyst fra Nordnorge til Pyrenæerne. Den nord-vestlige del af Frankrig blev besat af tyskerne, mens den sydlige del blev styret fra byen Vichy. Efter de allieredes landgang i Nordafrika, november 1942 besatte tyskerne hele Frankrig.

Ved den hurtige og effektive tyske lynkrig faldt store mængder af materiel i tyske hænder og mere end 3 mio. sovjetiske soldater kom i tysk fangenskab. Men den sovjetiske modstandskraft var ikke hermed knækket. Der faldt kun 30.000 tyske soldater ved invasionen af Frankrig, mens cirka 200.000 tyske soldater måtte lade livet i de tre første måneder på østfronten.

Ruslandskrigen var en anden slags krig for de tyske soldater. De deltog i et felttog mod kommunismen. Ruslandsfelttoget var en race- og folkekrig mod det slaviske og jødiske folk, og målet var lebensraum. Derfor drejede krigen sig om Ruslands totale tilintetgørelse. De tyske soldater var deltagere i en barbarisk folkekrig, hvor ikke kun den røde hær var fjenden, men alle russere. På den måde blev Ruslandskrigen en slags total krig, hvor de tyske soldater ikke skelnede mellem russiske soldater og civile og derfor heller ikke skånede børn og kvinder.

To uger inde i krigen stod de tyske tropper 500 km inde på sovjetisk område og var dermed cirka halvvejs til Moskva. I stedet for at fortsætte ønskede Hitler kontrol med de rige råvareområder i Kaukasus i det sydlige Sovjet samtidig med, at han ønskede at erobre Leningrad. Ud over de rige olieområder var det Hitlers plan at de frugtbare landbrugsområder i Ukraine skulle være kornkammer for det nazistiske storrige.

I løbet af efteråret 1941 nåede de tyske tropper frem til Leningrad og Moskva, men det lykkedes aldrig at indtage disse byer. I 35 graders kulde stabiliserede fronterne sig, og den tyske fremrykning gik i stå. Havde invasionen startet i foråret og ikke somme-

ren 1941 havde den tyske fremrykning måske haft held til at indtage Leningrad og Moskva.

Under sommeroffensiven 1942 var det tydeligt, at Sovjetunionen nu var bedre i stand til at forsvare sig, og de tyske styrker blev standset foran Moskva. Den tyske fremrykning var nu især rettet mod de russiske oliefelter ved Det Kaspiske Hav og den strategisk vigtige by Stalingrad, hvorfra man kunne beherske sejladsen på Volgaflo- den.

Kampen om Stalingrad

I midten af august 1942 forsøgte den tyske hær at erobre Stalingrad. Byen, som bar den sovjetiske leders navn, havde naturligvis stor symbolsk og psykologisk betydning for den tyske hær, der satte alt ind på at erobre byen. Byen havde selvklart samme store betydning for russerne, der satte alt ind for at undgå en tysk erobring.

Den forbitrede og opslidende kamp om byen i efteråret 1942 medførte store tab på begge sider. I september havde den tyske hær så godt som erobret byen bortset fra nogle enkelte brohoveder, hvor den røde hær havde bidt sig fast. Da vinteren begyndte at sætte ind, var Stalingrad endnu ikke erobret og de tyske ressourcer var ved at slippe op. Tyskerne håbede på et russisk sammenbrud, men i stedet indledte russerne den 19. november 1942 en storoffensiv med cirka 1 million russiske soldater. Den 22. november var det lykkedes den røde hær at slutte en ring om Stalingrad, og tyskerne var således omringet og indesluttet. Den tyske 6. arme og 4. panserkorps i selve Stalingrad fik ordre om at blive og forsvare deres stillinger.

Kampe ved Stalingrad, 1942.

Selvom Hitler havde hele generalstaben imod sig afviste han enhver tale om tilbagetrækning. Lederen af de tyske styrker i Stalingrad, general Paulus fik ordre til at holde byen med alle midler. Virkeligheden for de indesluttede tyske soldater var sult og bidende kulde. Kort før jul døde de første tyske soldater af sult og langsomt begyndte modløsheden over den håbløse situation at brede sig blandt soldaterne.

Det var klart, at den 6. tyske arme ikke kunne holde stand mod overmagten, og den 10. januar 1943 indledte russerne det sidste afgørende slag mod Stalin-

grad. Paulus forsøgte gentagne gange at få tilladelse til at kapitulere og undgå yderligere tab, men Hitler sagde nej af hensyn til den tyske ære og for ikke at svække kampen mod kommunismen. Imod Hitlers ordre kapitulerede Paulus den 31. januar 1943 - det blev et af krigens afgørende vendepunkter.

De allierede mod Tyskland

Det tyske angreb på Sovjetunionen bragte i første omgang Moskva i samme båd som England. Et halvt år efter, i december 1941, angreb Japan, der var

Russiske soldater forsvarede Stalingrad, 1942.

Tysklands allierede, den amerikanske flådebase Pearl Harbor. Det fik USA direkte ind i krigen. Ligesom under 1. verdenskrig havde USA fra krigens begyndelse opretholdt sin Isolationspolitik, omend økonomisk støtte til England gjorde USA mere og mere involveret. Ved USAs indtrædelse i kampen mod Tyskland i december 1941, var krigen en verdenskrig, hvor alle stormagterne deltog.

Krigen vender i vinteren 1942-43

I sommeren 1942 kulminerede den tyske magtstilling i Europa. Tyskland beherskede et enormt område fra Nordkap til Nordafrika og fra den engelske kanal i vest til Stalingrad i øst. Men det følgende halve år skulle vende op og ned på

dette.

I vinteren 1942-43 led Tyskland afgørende nederlag på tre fronter.

Det tyske nederlag ved Stalingrad kom som et chok for den tyske befolkning, der var blevet vant til de tyske sejre og den tyske hærs uovervindelighed. Med ét blev 90.000 tyske soldater taget i russisk fangenskab. Tyske tropper blev drevet tilbage på østfronten og tabstallene steg markant. Også i de besatte lande så man den tyske tilbagetrækning på østfronten som begyndelsen til enden. I august 1943 faldt den danske samarbejdspolitik med den tyske besættelsesmagt, og modstandsbevægelsen begyndte for alvor at gøre sig gældende.

På samme tid, som de tyske tropper blev besejret ved Stalingrad, blev de tyske tropper i efteråret 1942 slået tilbage i

Nordafrika. For at redde de italienske styrker i Nordafrika havde Hitler sendt en tysk panserdivision - senere udvidet til et korps - under ledelse af Erwin Rommel. Sammen skulle de tyske og italienske styrker kæmpe mod englænderne. Den fælles tysk-italienske styrke generobrede hurtigt de tabte områder og jog med forrygende fart gennem den afrikanske ørken. I foråret 1942 truede Rommels "Afrikakorps" det strategisk vigtige Egypten med Suez-kanalen. Da tyskerne allerede havde besat Grækenland var den engelske position i det østlige Middelhav i fare. Men den tyske fremrykning blev standset i efteråret 1942. I sit fremstød mod Egypten og de rige oliefelter i Mellemøsten koncentrerede Rommel sine styrker ved el Alamein, hvor han kom til at stå overfor general Montgomery. Den engelske sejr ved El Alamein i oktober 1942 var - som

Stalingrad blev det få måneder efter - et sviende militært og moralsk nederlag for tyskerne. Det samme gjorde sig gældende efter den amerikanske invasion i Tunis i november 1942. Dette blev begyndelsen til enden for de tysk-italienske besiddelser i Nordafrika. De allieredes erobringer i Nordafrika blev udgangspunktet for landgangen i Italien i sommeren 1943. I efteråret 1943 brød det fascistiske styre i Italien sammen.

Også i Atlanterhavet lykkedes det englænderne og amerikanerne at dæmme op for den tyske u-båds krig, som skulle forhindre de amerikanske forsyninger i at nå England.

Ved årsskiftet 1942-43 overtog alliancen England-USA og Sovjetunionen det militære initiativ i krigen, og den tyske krigsførelse var stort set begrænset til defensiv kamp.

Dette eksemplar er fremstillet af Nota til Balder Westergaard Holst og må ikke deles

Da englænderne befriede koncentrationslejren Bergen Belsen den 15. april 1945, flød det med lig overalt. På engelsk kommando begraver en tysk fangevogter her ligene.

13

Holocaust, 1942-45

Som beskrevet i kapitel 9 blev jødernes forhold forværret i perioden fra 1933 til 1941. Men der er intet, der tyder på, at nazisterne før 1941 ønskede den totale udryddelse af jøderne. Efter besættelsen af Polen blev tusindvis af tyske og europæiske jøder deporteret til koncentrationslejrene i det polske generalguvernement. Her blev jøderne i første omgang udkrevet til tvangsarbejde. Det samme skete for de jøder, der ikke blev anbragt i koncentrationslejrene, men blev samlet i jødeghettoerne.

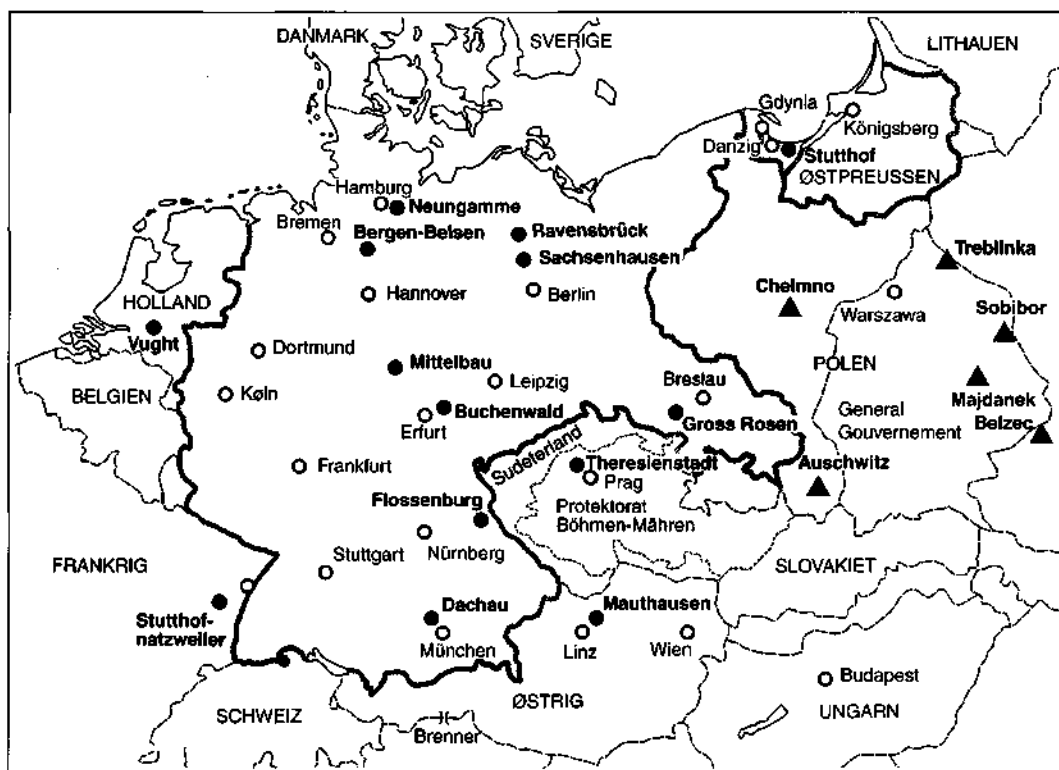
Wannsee-konferencen

I januar 1942 blev der afholdt en konference i bydelen Wannsee i udkanten af Berlin med det formål at fastlægge den endelige løsning af jødespørgsmålet i Europa. Forud for konferencen havde Göring givet chefen for sikkerhedspolitiet Reinhardt Heydrich fuldmagt til at forberede "die Endlösung". Det kan ikke med sikkerhed fastslås, at fuldmagten til Heydrich den 31. juli 1941 var den definitive ordre til at Europas 11 millioner jøder skulle udslættes. Beslutningen om at udrydde jøderne er formentlig først taget af Hitler i december 1941. 1. januar 1939 udtalte Hitler, at den jødiske race i Europa skulle udslættes i tilfælde af en verdenskrig - og den var en realitet med krigserklæringen til USA i december 1941. Den 13. december 1941

skriver Goebbels i sin dagbog: "Hvad angår jødespørgsmålet er Føreren fast besluttet på at gøre rent bord. Han har spået jøderne, at de - hvis de endnu engang var årsag til en verdenskrig - ville opleve deres egen tilintetgørelse. Det var ikke nogen tom floskel. Verdenskrigen er en realitet, tilintetgørelse af jødedommen må være den nødvendige konsekvens. Dette spørgsmål bør betragtes uden nogen form for sentimentalitet."

Man var på dette tidspunkt ikke enig i de metoder, hvormed man skulle skaffe sig af med jøderne. Nedskydninger gav ofte soldaterne psykiske lidelser og vakte for stor opsigt. SS-lederen Heinrich Himmler gav derfor ordre til at finde en mere effektiv og velegnet metode. Løsningen var i første omgang de såkaldte gasbiler. Ofrene blev tvunget ind i ombyggede lastbiler med lufttætte døre, hvor udstødningsgassen blev ledt ind i ladet på bilen. På vej mod massegravene blev ofrene dræbt af udstødningsgassen. Men massegravene gav problemer, fordi ligene gik i forrådnelse og som følge af gæringsprocesser i de døde mavesække nærmest eksploderede ligene og fik jorden omkring massegravene til at rejse sig.

Da det industrielle massemord efter Wannsee-konferencen blev endeligt iværksat i 1942, var gasbilerne ikke tilstrækkelige. I udryddelseslejrene kunne tusindvis af jøder gasses på én gang og

Kort over de tyske koncentrationslejre. Hovedlejrene er markeret med • og udryddelseslejrene med ▲.

derefter brændes.

De fleste koncentrationslejre i Tyskland var imidlertid arbejdslejre, hvor fangerne døde af det fysisk hårde arbejde, sygdomme, sult eller mishandlinger. Udryddelseslejrene lå alle i Polen eller i østområderne og var bygget med det formål at udrydde jøderne. Kun ganske få timer efter ankomsten til udryddelseslejren blev fangerne ført til gaskamrene, der var camouflerede brusebade.

Auschwitz

Det gigantiske lejrkompleks, der går under navnet Auschwitz, omfattede både arbejdslejren Auschwitz og udryddelses-

lejren Birkenau.

I 1941 blev Auschwitz-Birkenau udset til centeret for masseudryddelsen af jøderne, dels på grund af lejrens centrale beliggenhed i den sydlige del af Polen, dels på grund af de gode udvidelsesmuligheder på stedet. Det var i Auschwitz-Birkenau, at man forsøgte anvendelse af cyankalie-præparatet Zyklon B, der kvalte ofrene i løbet af få minutter. De største gaskamre kunne rumme op til 3.000 mennesker, og da kapaciteten var på sit højeste i 1944, blev der i Auschwitz-Birkenau myrdet henved 20.000 mennesker i døgnnet.

I løbet af krigen steg efterspørgslen på arbejdskraft, hvilket fik SS til at leje arbejdskraften fra koncentrationslejrene

ud. En af de virksomheder, der nød godt af den billige arbejdskraft, var kemikonzernen I.G.Farben.

Som krigens afslutning nærmede sig, og den røde hær rykkede frem på østfronten, forsøgte nazisterne at fjerne sporene og jævne koncentrationslejrene med jorden. I november 1944 beordrede Himmler, at alle masseudryddelsesanlæg skulle demonteres.

Masseudryddelsen af de cirka 5 millioner europæiske jøder kunne kun finde sted, fordi det tyske bureaukrati og administrative apparat fungerede uden

nogen former for protest. Utallige tyskere var medvirkende, og ingen stillede spørgsmål, men udførte ordrene uden kritik. Dertil kom at, en stor del af den tyske befolkning, vidste udryddelsen fandt sted, men vendte det blinde øje til.

Det samme gjaldt de lokale befolkninger i de besatte områder. I Polen lå udryddelseslejrene således tæt op af polske landsbyer, hvor indbyggerne dagligt så kreaturvogne fyldt med jøder blive transporteret til lejrene for at vende tomme hjem uden at nogen gjorde noget.

SS-vagter genner nøgne kvinder til henrettelsesstedet. Den rå fremgangsmåde med at lade ofrene klæde sig af først og derefter skyde dem på kanten af en massegrav blev især brugt mod jøderne. Fotoet er formentlig taget af Unterscharführer (sergent) Karl Strott i Letland, december 1941.

Familier må forlade deres hjem efter bomberne er faldet over Nürnberg, april 1945.

14

Bomberne falder over Tyskland

Et af hovedmotiverne til de såkaldte lynkrige (Blitzkrieg) var at undgå en langvarig udmattelseskrig som under 1. verdenskrig. Noget tyder dog på, at Hitler forudså, at krigen kunne trække ud og blive langvarende, idet han allerede i 1936 introducerede fireårsplanen, der skulle gøre Tyskland selvforsynende.

Oprustningen i 1930'erne var foregået på kredit, og krigen satte nu større krav til de tyske statsfinanser. Der blev iværksat en plan, der gik ud på at sænke lønningsniveauet og forhøje skatterne. Ved krigsudbruddet blev indkomstskatten forhøjet med 50%, men da der samtidig blev indført et bundfradrag på 2.500 RM om året, mærkede de fleste tyskere ikke til denne skatteforhøjelse. Belært af erfaringerne fra 1. verdenskrig vidste Hitler godt, at levestandarden i Tyskland ikke måtte strammes for hårdt af hensyn til befolkningens støtte og opbakning til regimet. Det tyder da også på, at den gennemsnitlige realløn holdt sig på samme niveau krigen igennem. Ganske vist blev den tyske købekraft således opretholdt, men de faktiske forbrugsmuligheder faldt bort på grund af varemangel. Der var således tale om en beskæring af levestandarden som følge af indførelsen af rationering af levnedsmidler og en lang række daglige forbrugsvarer.

Allerede inden krigsudbruddet havde man indført rationeringer, på fx kød, sukker, kaffe eller kaffeerstatning og sæ-

be. Ved krigsudbruddet blev der endvidere lagt skatter på almindelige forbrugsvarer såsom øl og tobak, og der blev indført pris- og lønkontrol. Mørklægning, luftalarmer og ophold i beskyttelsesrum blev fra krigens begyndelse hverdagskost for den tyske befolkning, der i avisernes dødsannoncer kunne følge med i de tyske tabstal. Senere i krigen lagde man censur på disse dødsannoncer, så befolkningen ikke kunne følge med i hvor mange der døde.

Krigens popularitet

Krigens glorificering i den tyske befolkning begyndte langsomt at ændre sig i 1942, hvor de tyske tabstal på slagmarken steg og civilbefolkningen blev udsat for flere og flere bombeangreb. Tabstallene blev manipuleret ved hjælp af censur, og ugerevyerne, der kørte som reklamer i biograferne, viste fortsat den tyske hærs fortræffelige sejre. Men alligevel begyndte den tyske befolkning at mærke mere til krigen end tidligere, da de allierede nu oftere og oftere bombede de tyske byer. De allieredes bombetogter ind over Tyskland ramte primært storbyerne inden for bombeflyenes rækkevidde. Landbefolkningen, de mange småbyer og det østlige Tyskland slap uden skader.

Efter USA var trådt ind i krigen i 1941 blev de allieredes bombeoffensiv kraf-

tigt udvidet, og fra 1943 var de allieredes luftherredømme så overlegent, at de kunne indlede bombeangreb om dagen. Målet for bombardementerne var udover de rent militær-strategiske også at knække den tyske befolknings krigsmoral. Nazistyrets svar på dette var at ud-råbe den totale krig. "Hvis fjenden tror ved nogle slag at kunne gøre os modløse, så tager han fejl. Disse slag var og er for os kun signalet til total krig", råbte Goebbels til 10.000 fanatiske berlinere i februar 1943.

Noget tyder på, at hvis de allieredes terrorbombning havde nogen som helst virkning på befolkningens krigsmoral, var det nærmere at få tyskerne til at vende sig mod de allierede og støtte det nazistiske styre.

I krigens slutfase gjorde de allierede brug af bombninger af civilbefolkningen med brandbomber over storbyernes beboelseskvarterer med det formål at fremkalde ildstorme og på den måde dræbe tusindvis af civile. Det mest paradoksale i disse angreb var, at det gik hårdest ud over storbyernes arbejderkvarterer, hvor modstanden mod nazismen havde været størst.

Mens tyskerne ved slaget om England havde kastet i gennemsnit 15 tons bomber pr. kvadratkilometer, nåede de vestallierede op på 300-500 tons. I juli 1943 nedkastedes 50 tons bomber i minuttet over Hamburg.

Under angrebet på Dresden, der hverken havde militær betydning eller nogen krigsindustri, kastede englænderne i februar 1945 650.000 brandbomber. Byen blev totalt ødelagt, og tabstallene er aldrig blevet gjort op. En samtidig skildring fra en svensk avis viser bombardementets grusomhed: "Øjenvidner, som er kommet til Berlin, søger forgæ-

ves efter ord, når de blot vil antyde, hvad der er sket. Først kom et haglvejr af brandbomber, beretter de. Og da menneskene flygtede ud af de mange brændene huse, fulgte sprængbomber og luftminer, som eksploderede midt i menneskemasserne. Menneskekroppene blev sønderrevet, og efter angrebet kunne man mange steder ikke sætte sin fod uden at træde på lig eller dele af lig. Man så døde mennesker, som lufttrykket havde revet tøjet af. I Elben flød lig og dele af lig, og lemlæstede lig lå indeklemmt mellem murbrokkerne. Det virkede som en hel befrielse, når et lag af sand og aske havde lagt sig over de døde".

Nazisympatisør overgiver sig til amerikanske tropper i 1945.

Modstanden mod Hitler

Tysklands nederlag i vinteren 1943, især ved Stalingrad, fik betydning for modstanden i de tysk besatte lande. I alle lande fandtes der modstandsbevægelser, der nu indså, at den ellers så sejrrige nazisme stod for fald og derfor nu forstærkede deres indsats. Lige siden 1939 havde England støttet opbygningen af tysk fjendtlige modstandsgrupper i de besatte lande, men paradoksalt nok støttede englænderne ikke den indre tyske modstand mod Hitler-styret. Alle henvendelser fra disse modstandsgrupper lod London ubesvaret.

Lige siden 1933 havde der i Tyskland eksisteret en modstand mod Hitler-styret. Illegalt forsøgte de tyske socialdemokrater og kommunister at redde stumperne fra katastrofen i 1933. Som i de besatte lande forsøgte den tyske modstandsbevægelse ved hjælp af flyveblade og illegalt materiale at informere om nazismens undertrykkelse. Af de cirka 7.500 politiske fanger, som sad i de tyske koncentrationslejre i 1937, var langt de fleste socialdemokrater og kommunister. Men den tyske modstandsbevægelse er ofte blevet karakteriseret som en bevægelse uden folk. I denne beskrivelse ligger, at modstanden aldrig fik tag i den store befolkningsmajoritet og den kom derfor ikke til at true styret. Det nazistiske styre havde i kraft af terror og fascination et fast greb om den tyske befolkning. Dette greb var så sikkert, at der på intet tidspunkt under krigen (måske bortset fra de sidste par måneder) var fare for, at Tyskland indefra skulle bryde sammen.

Mens arbejderpartierne havde deltaget i den organiserede modstand mod Hitler fra begyndelsen, opstod modstanden i de borgerlige kredse ret sent - nemlig da nazistaten var konsolideret

og for alvor begyndte at føre en ren nazistisk politik fra 1937-38. En af frontfigurerne for den borgerlige modstand var den tidligere Leipzig-borgmester Carl Goerdeler, der i 1937 nedlagde sit erhverv i protest mod nazisternes jødepolitik. Men i modsætning til den illegale socialistiske modstandsbevægelse var de borgerlige grupper deltagere i nazistatens politiske liv. Disse folk kom fra diplomatiet, administrationen, erhvervslivet og fra hæren. Hæren havde indtil 1938 i overvejende grad haft sympati for nazismens udenrigspolitik og jødepolitik, men især blandt de yngre officerer opstod der fra 1938 en stigende modstand mod Hitlers krigsønsker. De ledende officerer frygtede, at Hitlers aggressive udenrigspolitik skulle føre til en storkrig, som Tyskland endnu ikke var stærk nok til at klare.

Også inden for de borgerlige og national-konservative grupper, der i 1933 havde hjulpet Hitler til magten, opstod der omkring 1938 en vis modstand mod naziststyret.

Da de spredte modstandsgrupper opdagede, at der inden for hæren var en stigende utilfredshed med Hitlers krigsforberedelser, blev der skabt kontakt mellem de civile og militære modstandere. General Ludwig Beck og Carl Goerdeler blev denne samplings to hovedmænd, og sammen formulerede de en række skrifter om Tyskland efter Hitlers fald.

De borgerlige-militære modstandsgrupper arbejdede allerede fra 1938 på planer om et kup i tilfælde af, at Hitler ville starte en krig som følge af Sudeterkrisen. Men vestmagternes eftergivenhed overfor Hitlers krav under Münchenforhandlingerne fjernede grundlaget for et statskup, og sammensværgelsen

Da nederlaget syntes uundgåeligt valgte mange nazi-sympatisører at tage livet af sig selv. Her til-dækker nabokonen to døde børn, skudt af deres moder, da hun erfarede, at hendes mand var faldet. Derefter begik hun selvmord. Schweinfurt, april 1945.

faldt sammen. I perioden efter de succesrige sejre først i Polen siden på vestfronten var der et åndeligt klima i Tyskland, der vanskeliggjorde et kup mod Hitler. På dette tidspunkt deltog så at sige alle militærfolk glade og fro i krigen. Generalerne dækkede sig ind under forklaringen om, at de var bange for, at de i befolkningens øjne ikke ville stå som folk, der havde reddet Tyskland fra en ødelæggende krig, men som sabotører og forrædere. Samtidig var der det problem inden for de militære modstandsgrupper, at flere officerer følte sig bundet af den personlige troskabsed til Hitler. En mand af ære bryder ikke sit ord, specielt ikke når landet var i krig. Denne håbløse situation prægede modstanden mod Hitler-styret frem til krigens afgørende vendepunkter i 1943.

Erkendelsen af, at Hitler efter vinteren 1943 var på vej til at føre Tyskland i afgrunden og afsløringerne af nazister-

nes forbrydelser overalt, gav modstandsgrupperne nyt mod.

I München dannede en lille gruppe studenter modstandsgruppen "Den hvide rose" ("Die Weisse Rose") og forsøgte ved udgivelse af blade at vække tyskerne til modstand mod styret. Efter nederlaget ved Stalingrad samlede en gruppe soldater og officerer i russisk fangenskab gruppen "Frit Tyskland" ("Freies Deutschland"). Gennem flyveblade og radioudsendelser fra Sovjetunionen opfordrede gruppen de tyske soldater og befolkningen til modstand mod naziststyret.

Attentatet mod Hitler 20. juli 1944

Efter de alvorlige nederlag på Østfronten og de allieredes landgang i Normandie 6. juni 1944 blev der udarbejdet en plan for et attentat mod Hitler. Planen gik ud på, at oberst Claus von Stauffenberg skulle anbringe en tidsindstillet bombe i nærheden af Hitler. Den 36-årige Stauffenberg var efter kampe på Østfronten blevet overført som generalstabschef for reserven i Berlin. Han var dermed rykket helt ind i den militære inderkreds.

Tre gange medbragte Stauffenberg sprængstof til sine møder med Hitler, men først den 20. juli 1944 udløste han detonatoren i førerhovedkvarteret i Østpreussen. Flere officerere blev dræbt, men Hitler overlevede mirakuløst. Stauffenberg og hans nærmeste medhjælpere blev anholdt og skudt samme dag. General Beck begik selvmord. I den følgende tid blev mere end 200 mistænkte anholdt og dømt, og hele den indre tyske modstandsbevægelse blev udslettet.

Stauffenbergs attentatforsøg den 20. juli kan således betragtes som kulminationen på den indre tyske modstand mod

Hitler. Men attentatet kan også ses som de borgerlige og national-konservatives endelige brud med Hitler, som de havde hjulpet til magten i 1933. Dermed står 20. juli-attentatet også som udtryk for disse gruppers forsøg på i sidste øjeblik at redde deres ære.

Krigsafslutningen 1944-45

I foråret 1944 overskred den røde hær de sovjetiske grænser og fortsatte deres fremmarch mod Tyskland. Grebet blev yderligere strammet da England og USA langt om længe i sommeren 1944 opfyldte Stalins krav om en anden front i Vesteuropa. Det havde Stalin ønsket li-

ge siden det tyske angreb begyndte i 1941, men specielt på grund af engelsk modvilje blev den anden front først etableret ved den engelsk-amerikanske landgang i Normandiet 6. juni 1944.

På baggrund af erfaringerne fra 1. verdenskrig var de allierede enige om, at kampene skulle fortsætte til Tysklands betingelsesløse kapitulation. De vestallierede rykkede nu langsomt frem mod den tyske grænse fra vest, fra øst kom russerne.

Krigen blev kæmpet til ende by for by, indtil Berlin blev erobret af den røde hær og den betingelsesløse tyske kapitulation blev underskrevet 7. maj 1945, med ikrafttræden fra den 8. maj.

Amerikanske tropper rykker frem i Gelsenkirchen i november 1944.

Malmédy-krigsforbryderprocessen, 21. maj 1946. En amerikansk officer udpeger en krigsforbryder. I baggrunden står galgen og venter.

15

Maskerne falder i Nürnberg

Den tyske kapitulation til de allierede i maj 1945 var betingelsesløs, og Tyskland blev nu besat af engelske, amerikanske og sovjetiske tropper. I krigens afsluttende fase var hovedparten af de ansvarlige naziledere blevet anholdt, og en del af dem havde begået selvmord. Alt var ødelagt; byerne lå i ruiner, befolkningen havde intet sted at bo, der var intet mad og situationen var præget af kaos og modløshed. Tyskland skulle starte helt forfra, og man har derfor kaldt 1945 for år 0.

Potsdam-konferencen

Under krigen havde de allierede holdt møde adskillige gange for at koordinere krigsindsatsen og lægge retningslinier for, hvad der skulle ske med Tyskland efter krigen. På Jalta-konferencen i februar 1945 besluttede man, at Tyskland skulle deles op i besættelseszoner for at undgå, at nazismen igen rejste sig og for at "sikre at Tyskland aldrig mere vil blive i stand til at true verdensfreden". Ved den lejlighed blev det besluttet, at også Frankrig skulle tildeles en zone.

Efter det tyske nederlag mødtes de allierede i juli 1945 i Potsdam syd for Berlin. Deltagerne var den nye amerikanske præsident Harry S. Truman, Stalin og Churchill. Churchill blev efter valgnederlaget og regeringsskiftet i England erstattet af Clement Attlee un-

der konferencen. Sammen skulle de finde ud af, hvordan Tyskland igen skulle komme på fode. Under konferencen så man begyndende spændinger mellem vesten og Sovjetunionen. Man blev dog enige om en række overordnede økonomiske og politiske principper.

Man vedtog endeligt, at Tyskland skulle deles op i fire zoner, og Berlin, som lå inde i den sovjetiske zone, skulle deles op i fire sektorer.

Tysklands østgrænse blev skubbet mod vest og skulle følge floderne Oder og Neisse.

Tyskland skulle som krigens ansvarlige betale krigsskadeserstatninger. Besættelsesmagterne skulle hente erstatning i deres egen zone, Sovjetunionen, som krigen var gået hårdest ud over, fik desuden andel i de vestlige zoner. Men et fast krigsskadebeløb, som Sovjetunionen ønskede kunne man ikke blive enige om.

Tysklands fremtid lå i de allieredes hænder, og det kom hurtigt til at vise sig, at de indbyrdes modsætninger skulle sætte en stopper for den enighed, som havde præget alliancen under 2. verdenskrig.

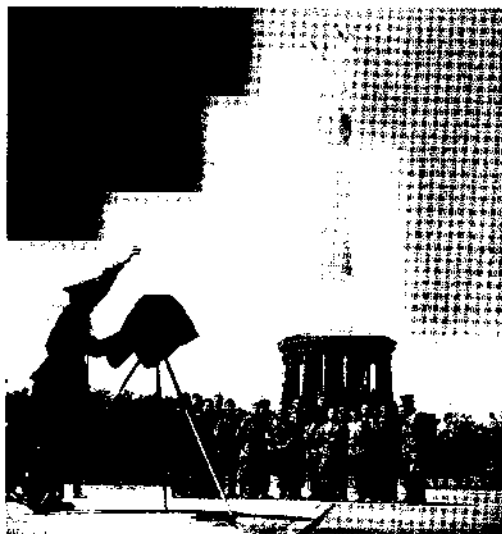
Nürnberg-processen

De tre allierede havde allerede i oktober 1943 bestemt, at krigen skulle have et retsligt efterspil. Den internationale mi-

litærdomstol i Nürnberg begyndte sit arbejde den 20. november 1945, hvor de skyldige naziledere nu skulle stå til regnskab for deres handlinger. På anklagebænken i Justitspalæet sad 24 af hovedmændene bag naziregimet anklaget for sammensværgelse mod freden, forbrydelser mod freden, krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden. Det sidste punkt var noget nyt. Ikke tidligere var nogen blevet dømt efter en sådan paragraf. Det tyske forsvar henviste til Romerretten, hvori det hedder „ingen forbrydelse uden lov, ingen straf uden lov". Man mente at man ikke kunne dømmes, hvis der ikke forud havde været en lov. Men det ville anklagemyndigheden ikke høre tale om. I fuld offentlighed skulle hele verden og ikke mindst tyskerne selv se sandheden bag det nazistiske styre.

Retssagen omhandlede ikke de allieredes krænkelser af krigsret og forbrydelser mod civilbefolkningen ved bombardementerne af eksempelvis Dresden eller den sovjetiske udslettelse af 10.000 polske officerer i Katyn-skovene. Rets-sagen drejede sig udelukkende om nazisternes gerninger. Derved blev retssagen en proces, hvor det godt kunne se ud som om afgørelsen var givet på forhånd.

De tiltalte topnazister kom ind i retslokalet 2-3 ad gangen. De fleste af dem undgik at kigge direkte mod tilhørerne eller kameraerne. Normalt sad de anklagede og småsnakkede, men når anklageren viste film fra koncentrationslejrene, blev de tavse. Da de afmagrede kroppe, de henkastede lig og massegravene viste sig på lærredet i retslokalet, blev der en tung atmosfære og fuldstændig stille. De fleste kiggede væk og nogle skjulte ansigtet.

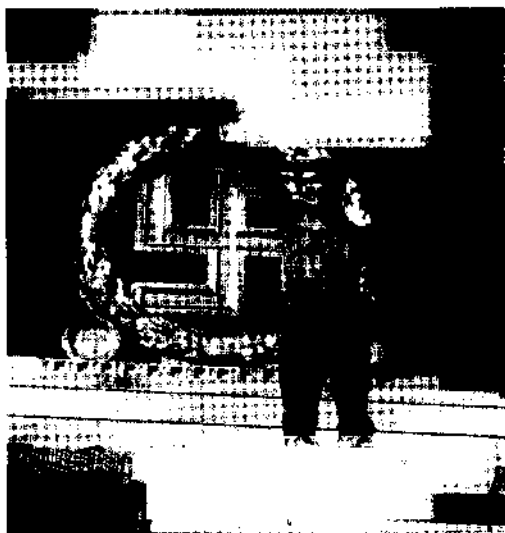
Russiske soldater lader sig fotografere foran sejrssøjlen i Berlin, august 1945.

Retten behandlede mere end 300.000 edsvorne erklæringer og afhørte 240 vidner, der tilsammen fyldte den 16.000 siders lange retsprotokol.

De hovedanklagede betragtede sig allesammen som uskyldige, idet de blot havde fulgt ordre, og flere af officererne mente, at de var underlagt deres personlige edsaflæggelse til Hitler.

Efter mere end 400 møder faldt der den 1. oktober 1946 dom mod de sigtede nazister: "Den internationale militærdomstol i Nürnberg har fældet sin dom. 12 anklagede er dømt til døden ved hængning: Göring, Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frick, Frank, Streicher, Sauckel, Jodl, Seyss-Inquart, og Martin Bormann in absentia. Hess, Funk og Raeder er dømt til livsvarigt fængsel, Schirach og Speer til 20 år, Neurath til 15 år og Dönitz til 10 års fangenskab".

Nürnberg-processen blev fulgt op af en række krigsforbryder-processer i de

En amerikansk soldat løfter ironisk højre arm på hovedtribunen i Nürnberg, april 1945.

fire besættelseszoner. Udgangspunktet var, at alle tyskere personligt bar et ansvar for nazismens forbrydelser. Tyskland skulle afnazificeres. De fire besættelsesmagter udarbejdede i fællesskab de fælles retningslinier, men det viste sig hurtigt, at afnazifiseringen tog sig forskelligt ud i de fire zoner.

De allierede stillede de nazistiske ledere til regnskab for deres forbrydelser, men prøvede også på at gøre den tyske befolkning ansvarlige for deres deltagelse. De satte tyskerne under kollektiv anklage. I denne proces forsøgte de allierede i hver deres zone at gøre det klart for den tyske befolkning, at nazismen var identisk med forbrydelse og krig. Men for mange tyskere var nazismen ikke forbundet med forbrydelse. Tværtimod havde nazismen bidraget til Tysklands storhed og tyskernes stolthed over deres nation. Denne fascination havde fået befolkningen til at bakke op om styret og fået

tyskerne til at føre krig for Tyskland.

Den kollektive anklage og de allieredes afnazificering, dvs. deres forsøg på at klarlægge den enkelte tyskers rolle under nazismen, fik den tyske befolkning til at fortrænge deres oplevelser i Det tredje Rige.

Nazismen i Tyskland efter 1945

Gentagne gange i tiden efter 1945 er der dukket nazistiske partier op i det Tyskland, der nu var delt mellem Forbundsrepublikken (Vesttyskland) og DDR (Østtyskland). En direkte efterfølger af NSDAP opstod allerede i 1949 i Vesttyskland under navnet Sozialistische Reichspartei (SRP). Partiet blev forbudt i 1952. I mere skjult form opstod et lignende parti Nationaldemokratische Partei Deutschlands i 1960'erne. NPD lagde afstand til nazismens udemokratiske tendenser, men førte ellers en stærk nationalistisk og antisemitisk politik. Partiet var ved valget i 1969 lige ved at blive valgt ind i forbundsdagen. Der skete i Vesttyskland en form for rehabilitering af de tidligere nazister, og mange fik deres stillinger tilbage eller udbetalt pension.

Nynazismen

De grupper, som vi i dag kender under betegnelsen nynazister, har rødder tilbage i 1970'erne, hvor en ny generation (født efter 1945) forsøgte at genoplive nazismen i dens oprindelige form. Disse unge afviser pure de demokratiske regler og forsøger at flytte politikken ud på gaderne, ligesom NSDAP og SA gjorde det i 1920'erne. Grupperne var som regel små og indbyrdes uenige. Den mest kendte blev den halvmilitære Wehr-

sportsgruppe Hoffmann. Gruppens mål var at overtage magten i Tyskland ved magt, og gruppens medlemmer begik op gennem 1970'erne flere overlagte politiske mord. Gruppen blev forbudt i 1980. Men Wehrsportsgruppe Hoffmann har dannet skole iblandt de nynazistiske grupper i både Vest- og Østtyskland. Specielt i Østtyskland blev nynazismen brugt som et provokerende angreb på statens antifascistiske legitimitet. Man regner med, at der op gennem 1980'erne har været cirka 1.500 organiserede nynazister i Vesttyskland og små 1.000 organiserede nynazister i Østtyskland. De cirka 25 nynazistiske organisationer, der eksisterede i Vesttyskland i 1980'erne, konkurrerede indbyrdes og har derfor på intet tidspunkt udgjort en politisk fare. Det samme gjorde sig gældende i DDR, hvor Stasi havde fuld kontrol med de nynazistiske medlemmer.

Efter den tyske genforening i oktober 1990 synes nynazismen imidlertid at have fået en drastisk og mere faretruende ændring. Dette skyldes ikke mindst de tilsyneladende gode vækstbetingelser for nynazismen i det tidligere DDR. Blandt andet fordi de tidligere østtyske ungdomsorganisationer og sportsklubber, der beskæftigede de unge østtyskere er blevet opløst efter genforeningen. Her har især skinheads fundet sammen med nynazisterne, hvis antal er vokset markant siden 1991.

I dag er der cirka 60 nynazistiske grupper, der udgør cirka 10% af den samlede højreekstremisme i Tyskland. Såvidt vides, findes der ingen samlet ledelse eller koordination mellem grupperne. Grupperne er indbyrdes uenige

om de politiske hovedbudskaber, der til en vis grad er parallel til den uenighed, der i 1920'erne fandtes mellem NSDAP og SA. Der er tendens til, at flere af de nynazistiske grupper i det tidligere DDR er inspireret af Strasser-fløjens ønsker om at gennemføre parti-programmets socialistiske punkter.

De nynazistiske grupper har siden genforeningen optrappet deres aktiviteter, der primært er rettet mod det store antal fremmede i Tyskland. Der synes at være tendens til, at nogle af de nynazistiske grupper kæmper for parolen "Tyskland for tyskere", hvilket har bred appel i national-konservative kredse samt dele af den tyske middelklasse.

Selvom de nynazistiske grupper har elementer fra nazismen, nemlig at man ved en stærk førerstat skal genskabe et nationalt stærk Tyskland (uden integration i EU og NATO) og et Tyskland for tyskerne, har de nynazistiske grupper ikke samme tiltrækningskraft som nazismen i 1930'erne. Omstændighederne i 1990'erne er også afgjort anderledes. Den tyske stat er i dag en integreret del af det europæiske fællesskab og er derfor fast besluttet på at slå hårdt ned på nynazismen. De nynazistiske grupper har ikke den samme appel til de borgerlige partier, som nazisterne havde det i 1930'erne. Af denne grund kan de nazistiske grupper ikke opfattes som en egentlig politisk trussel mod det tyske demokrati. Derimod synes de bredere højreekstremistiske grupper at vinde frem, hvilket blandt andet skyldes, at mange unge tyske vælgere trækker sig ud af den demokratiske proces eller stemmer i protest mod styret i Bonn. Dér lurder faren.

TEKSTER TIL DET TREDIE RIGE

VERSAILLESFREDEN

Tekster til kapitel 1 og 2

TEKST 1

Versaillestraktaten om Tyskland

Følgende er et uddrag af Versailles-konferencens bestemmelser vedrørende Tyskland. Forhandlingerne fandt sted bag lukkede døre og beslutningerne blev taget af stormagternes ledere: George Clemenceau (Frankrig), Woodrow Wilson (USA), og David Lloyd George (England). Den 12. maj 1919 erklærede den tyske nationalforsamling i Weimar Versaillesfredens bestemmelser for uacceptable, og stillede en række modforslag, der alle blev afvist. Stormagterne fremlagde derefter fredstraktaten som et ultimatum, hvilket førte til, at et flertal i den tyske nationalforsamling accepterede Versaillesfreden. Dette førte til Scheidemann-regeringens afgang og tysk underskrivelse af fredsbetingelserne den 28. juni 1919. Fredstraktaten trådte i kraft den 10. januar 1920.

Amerikas Forenede Stater, det Britiske Rige, Frankrig, Italien og Japan, de magter, som i nærværende traktat betegnes som de allierede og associerede hovedmagter, Belgien, Bolivia, Brasilien, Kina, Cuba, Ecuador, Grækenland, Guatemala, Haiti, Honduras, Liberia, Nicaragua, Panama, Peru, Polen, Portugal, Rumænien, den Serbisk-kroatisk-slovenske Stat, Siam, Tjekkosllovakiet og Uruguay, de magter, som sammen med de ovenfor nævnte hovedmagter udgør de allierede og associerede mag-

ter, på den ene side og Tyskland på den anden side.

Under henvisning til:

at der på anmodning af den kejserlige tyske regering den 11. november 1918 er indrømmet Tyskland en våbenstilstand af de allierede og associerede hovedmagter, for at der kan blive sluttet en fredstraktat med det, og

at de allierede og associerede magter ligeledes har det ønske at lade en sikker, retfærdig og varig fred træde i stedet for den krig, i hvilken de efterhånden er blevet indviklet, umiddelbart eller middelbart, og som har sin oprindelse i Østrig-Ungarns krigserklæring til Serbien den 28. juli 1914, i Tysklands krigserklæring den 1. august 1914 til Rusland og den 3. august 1914 til Frankrig, samt i indfaldet i Belgien [derefter følger navnene på de delegerede] er blevet enige om følgende bestemmelser:

Tysklands forsvarspolitiske stilling

Art. 42. Det er forbudt Tyskland at opretholde eller anlægge fæstninger på den venstre Rhinbred og på den højre Rhinbred vest for en linje, der løber 50 km øst for floden.

Art. 43. Ligeledes er det forbudt i den ovenfor betegnede zone at opretholde eller samle både fast garnisonerede eller midlertidige bevæbnede

styrker af nogen som helst art; ligeledes er militære øvelser af enhver art forbudt så vel som mobiliseringsforanstaltninger.

Art 44. Hvis Tyskland på nogen som helst måde krænker bestemmelserne i art 42. og 43, betragtes det som en fjendtlig handling imod denne traktats signatarmagter og som et forsøg på at forstyrre verdensfreden.

Østrigs uafhængighed

Art. 80. Tyskland anerkender Østrigs uafhængighed inden for de grænser, som fastsættes gennem en traktat mellem denne stat og de allierede og associerede hovedmagter, og forpligter sig til ubetinget at respektere den; Tyskland anerkender, at denne uafhængighed er uforanderlig, med mindre Folkeforbundsrådet giver sit samtykke til en ændring.

Nedrustningsbestemmelserne

For at muliggøre indledningen til en almindelig nedrustning af alle nationer, forpligter Tyskland sig til nøje at overholde de i det følgende angivne bestemmelser angående landhæren, sømagten og luftvåbenet.

Art. 160. Senest den 31. marts 1920 må den tyske hær højst omfatte 7 infanteri- og 3 kavalleri-divisioner.

Efter dette tidspunkt må den samlede effektive hærs styrke i samtlige tyske enkeltstater ikke overstige 100.000 mand, officerer og depoter medregnede. Hæren er kun bestemt til opretholdelse af orden inden for det tyske område og til grænsepoliti.

Hele den effektive officersstyrke, officerer i stabene medregnet uden hensyn til disses sammensætning, må ikke overstige 4.000.

Divisionerne må kun grupperes under 2 generalkommandoer.

Opretholdelsen eller dannelsen af anderledes indrettede formationer, kom-mandoenheder eller af enheder, der har forberedelse af krig til formål, er forbudt.

Den store tyske generalstab og alle lignende formationer skal opløses og må ikke genoprettes under nogen form (...)

Art 181. Efter udløbet af en frist på 2 måneder efter denne traktats ikrafttræden må den aktive tyske sømagt højst beløbe sig til: 6 slagskibe, 6 små krydsere, 12 destroyers og 12 torpedobåde (se nærmere art. 190).

Art. 183. Efter udløbet af en frist på 2 måneder efter denne traktats ikrafttræden må antallet af det samlede mandskab i den tyske krigsmarine, officerer og funktionærer af alle grader og arter medregnet, ikke overstige 15.000 mand. I dette tal er flådebesætningen og mandskabet i kystforsvaret, signal- og forvaltnings-tjenesten og andre tjenester i land medregnet (...)

Art. 190. Det er forbudt Tyskland at bygge eller at erhverve andre krigsskibe end sådanne, der skal erstatte de i denne traktats art. 181 forudsatte aktive enheder.

De ovennævnte erstatningsbygninger må ikke overstige følgende mål:

Slagskibe 10.000 tons, små krydsere 6.000 tons, destroyers 800 tons, torpedobåde 200 tons.

Undtagen i tilfælde af, at et skib går tabt, må enhederne i de forskellige klasser ikke erstattes før efter et tidsrum på 20 år for slagskibe og krydsers vedkommende, 15 år for destroyers og torpedobåde, regnet fra stabelafløbningen.

Art. 191. Det er forbudt Tyskland at bygge eller erhverve undervandsbåde, selv til handelsformål.

Art. 198. Tyskland må hverken have luftstridskræfter til lands eller til vands (...)

Art. 203. Alle bestemmelser angående hær, flåde og luftstyrke, som indeholdes i denne traktat, og for hvis gennemførelse der er fastsat en tidsgrænse, skal gennemføres af Tyskland under kontrol af interallierede kommissioner, der er særligt udnævnt til dette formål af de allierede og associerede hovedmagter.

Art. 213. Så længe den nuværende traktat står ved magt, forpligter Tyskland sig til at tåle enhver undersøgelse, som Folkeforbundsrådet efter en flertalsbeslutning må finde nødvendig.

Erstatninger

Art. 231. De allierede og associerede regeringer erklærer, og Tyskland anerkender, at Tyskland og dets forbundsfæller er ansvarlige for at have forårsaget alle de tab og al skade, som de allierede og associerede regeringer og deres folk har lidt som følge af den krig, som blev dem påtvunget ved Tyskland og dets forbundnes angreb.

Art. 232. De allierede og associerede magter anerkender, at Tysklands hjælpeskilder ikke er tilstrækkelige, - når der tages hensyn til den varige formindskelse af hjælpeskilderne på grund af andre bestemmelser i denne traktat - til fuldstændig at yde erstatning for alle disse tab og skader.

De allierede og associerede magter fordrer imidlertid, at Tyskland forpligter sig til at erstatte al den skade, som er tilføjet de allierede og associerede

magters civile befolkning og dennes ejendom i den periode, i hvilken den pågældende magt befandt sig i krigstilstand med Tyskland, på grund af det ovennævnte angreb til lands eller til vands eller fra luften (...)

Sikkerhedsbestemmelser

Art. 428. Som en garanti for Tysklands gennemførelse af denne traktat skal de tyske områder, der ligger vest for Rhinen tillige med brohovederne besættes af de allierede og associerede tropper i en periode af femten år fra denne traktats ikrafttræden at regne.

Art. 430. I tilfælde af, at erstatningskommissionen, enten under besættelsen eller efter udløbet af de ovenfor omtalte femten år, fastslår, at Tyskland nægter at overholde alle eller en del af de forpligtelser, der påhviler det ifølge denne traktat med hensyn til erstatningerne, skal alle eller en del af de ovenfor i art. 429 nævnte områder øjeblikkelig besættes påny af de allierede og associerede tropper.

Art. 431. Hvis Tyskland før udløbet af de femten år opfylder alle forpligtelser, som påhviler det som følge af denne traktat, skal besættelsestropperne straks trækkes tilbage.

TEKST 2

Hvorfor vi må underskrive fredstraktaten

Få dage før den tyske nationalforsamling underskrev fredstraktaten i juni 1919 offentliggjorde den tyske kommanderende general i Strasbourg, Berthold von Deimling artiklen "Hvorfor vi må underskrive fredstraktaten". Den følgende tekst er et uddrag fra denne artikel.

Det værste af alle onderne er, at Det Tyske Rige under indflydelse af den fjendtlige besættelse uundgåeligt vil falde fra hinanden i sine delstater.

Vor hellige nationalsang "Deutschland, Deutschland über alles" vil være forbi; for Tyskland kan ikke bestå længere. Finis Germaniae.

Men anderledes bliver det, når vi undertegner freden. Så hører blokaden op; der kommer levnedsmidler ind i landet; handel og samfærdsel kommer i gang igen. Modstandernes forretningsverden har allerede nu et påtrængende ønske om at gøre forretninger med os. Tillid og forhåbning vil vende tilbage i sindene; det flittige folk vil arbejde igen, fordi det igen ved, til hvilken nytte, og fordi livet igen får mening og mål. Vi vil komme ud af den nuværende verdensundergangsstemning med dens spillekasinoer og foxtrotdanse. - Ganske vist bliver livet hårdt, et liv fyldt med arbejde og med den største nøjsomhed og beskedenhed. Men vi er efter alle disse krigsår vænnet til et nøjsomt liv, og vi vil under alle omstændigheder få det bedre nu, så snart blot freden er der.

Krigssvindlerne og ågerkarlene må imidlertid ofre deres rigdom, for så vidt som de ikke allerede har overført den til udlandet. Vi vil ikke have nogen medlidenhed med dem. Der findes to ordsprog. Det ene hedder: "Kommer tid, kommer råd." Det andet: "Alt kan ikke spises så varmt, som det er kogt." Fredstraktaten lider for meget af indre modsigelser og umuligheder, så nødvendigheden for en revision i løbet af tiden, der kommer, givetvis vil vise sig, fremfor alt når Tyskland bliver et ligeberettiget medlem af Folkeforbundet.

Man har den indvending, at det vil være skændigt at undertegne freden.

Jeg er af den opfattelse, at bevarelsen af vor ære ikke opnås på den måde, at vi nu fuldstændig lader os slagte af fjenderne, der marcherer ind i landet, men ved at vi med al kraft søger at arbejde os opad, at vi i gerning beviser overfor verdenen, at vi stadig er det dygtige tyske folk, som de andre har så hårdt brug for til fremskridt. Netop i denne gerning består den sande nationale ære, ikke i heroisk gestikuleren og fraser.

Lad der derfor endelig blive fred!

TEKST 3

Den tyske kapitulation

Da den tyske regering i november 1918 søgte om våbenstilstand, var den tyske hær ikke slået militært. Det betød meget for de tyske generalers ære, at man ikke havde lidt militært nederlag. Selvom det i realiteten var de militære chefer der opfordrede regeringen til at søge fred, fremstod flere generaler med påstanden om, at regeringen var faldet dem i ryggen („dolkestødslegenden"). En af disse var general Erich Ludendorff, som i oktober 1918 begærede sin afsked. Det følgende uddrag er fra Ludendorffs erindringer (1919).

De nye magthavere og deres borgerligere fæller afstod fra enhver modstand og underskrev overfor den ubønhørlige fjende uden mandat vor kapitulation på nåde og unåde.

Hæren mod vest overskred endnu i orden grænsen og gik bag Rhinen, for så gennem en overilet demobilisering og i umiddelbar berøring med de hjemlige revolutionshorder også at henfalde i opløsning (....)

Den stolte tyske hær forsvandt, den der i fire år sejrrigt havde modstået den overlegne fjende, som havde fuldt-bragt det, der endnu aldrig var set i

verdenshistorien, og havde beskyttet landets grænser. Den sejrrieglåde blev udleveret til fjenden.

De hjemlige myndigheder, hvis repræsentanter aldrig havde kæmpet mod fjenden, kunne ikke hurtigt nok begunstige desertører og andre militære forbrydere og dermed til dels også sig selv og deres nærmeste venner. De og soldaterrådene arbejdede med iver og beslutsom hensynsløshed på at tilintetgøre alt militært liv. Det var det nyuddannede hjemlands tak til de tyske soldater, der for dem i millionvis havde blødt og ladet deres liv. Den af tyskere fuldbyrdede ødelæggelse af den tyske forsvarsmagt var så forbryderisk og tragisk, som verden endnu aldrig havde set det. Der var brudt en stormflod ind over Tyskland, ikke ved elementære naturmagter, men ved den svaghed, der er udvist af den af rigskansleren repræsenteret ved regeringen og ved en lamelse af folket, der stod uden førere (...)

Verden stod forundret over for alt dette, kunne ikke begribe det uhyrlige, ikke fatte det sammenbrud af det stolte og mægtige rige, der hidtil havde været en skræk for dets fjender. Ententen (: forbundet mellem England, Frankrig og Rusland) frygtede endnu vor værkbrudte styrke og kunne ikke gøre nok for at udnytte det gunstige øjeblik til gennem dens propaganda endnu yderligere at svække os indadtil og påtvinge os en Heloterfred (: betegnelsen for en ulige fred. Heloter var slave i det antikke Sparta).

Tyskland er bøjet i støvet ved egen skyld. Det er ingen stormagt, ingen selvstændig magt mere. Dets væsen og væren er truet.

Svækket og formindsket og berøvet områder og folkedeles, som har tilhørt

det gennem mange menneskealdre, går Tyskland ud af denne verdenskrig.

Det mister sine kolonier.

Dets værnkraft er berøvet landet. Tyskeren har mistet sin ret til at tjene fædrelandet med våben i hånd.

Tysklands handelsflåde forsvinder fra Vesterhavet. Dets økonomiske kraft er brudt, og det der er blevet tilovers, stillet under sejrherrenes kontrol. 70 millioner tyskeres liv står på usikker grund.

De krigsskadebetalinger vi skal betale er uhyrlige og umulige at præstere.

Den skyld, revolutionen har taget på sig, er dog ikke endt med denne fred. Den gør det tunge åg, under hvilken den har tvunget det tyske folk i livegenskab, aldeles sønderknusende. Denne fremmer ulysten til arbejde og ødelægger følelsen af, at arbejde betyder endnu mere end pengefortjeneste. Den hindrer skabende kræfter i at komme til udfoldelse og sletter al personlighed. I stedet sætter den masseherredømme og middelmådighed. Drivkraften i alt samfundsmæssigt og økonomisk liv til genrejsning har den gjort tvivlsom, hvis den ikke har dræbt den for lang tid.

Således kan det ved freden svækkede Tyskland ikke underholde sin befolkning.

I Tyskland flyder broderskabet. Tysk velfærd bliver ødelagt. Statens penge bliver forødt og anvendte til egennyttige formål.

Rigets, de enkelte staters og kommuners finanser bliver med hver dag mere forkludrede. Folkets sunkne moral driver ustandselig ind i revolutionens „frihed“; Menneskets laveste instinkter søger uindskrænket og hensynsløst spillerum. Overalt hersker der uorden,

ulyst til arbejde, svig og bedrageri, dertil på mange steder de modbydeligste udskjelser - tæt ved siden af de grave, der rummer de millioner, der døde for fædrelandet, og lige i ansigtet på de mange stakler, vort øje hviler på. Tyskland byder et grufuldt og uværdigt skuespil, som skaber usigelig sorg i hvert tyskfølelse hjerte, men vækker foragt hos fjender og neutrale.

Tyske mænd træder op og anklager overfor fjenden Tyskland for foregivne skændselsgerninger for at behage ham og tiltrygle sig barmhjertighed. Tyske mænd, der tjente deres fædreland trofast, bliver af deres regering udleveret til fjenden for at tjene deres triumf. Det var den dybeste tilstand af selvfornedrelse, der må fylde én med skam og væmmelse for det tyske folk (...)

Alle gøglebilleder er revet itu, massesuggestionen begynder at svinde. Vi ser ind i et øde. At lyve for os selv, at tale, at håbe på andre eller på fantomer, ord alene på læberne til trøst i fremtiden og svaghed i nutiden hjælper os ikke, som det ingen sinde har hjulpet os.

Der må andet til:

Uforfærdet tænke og mandlig handlen af hver enkel, og dog uselvsk underordelse ved at stille det personlige jeg tilbage i national disciplin - det er kravet. Det alene kan gengive os den nationale værdighed, hvis generhvervelse er betingelsen for en tysk genrejsning. Det er det første bud!

Kærlighed til hjemstavn og håndværk, kærlighed til arbejdet og utrættelig virken, trofast flid, fri virksomhed i det økonomiske liv parret med hensyn til vore medmennesker, tillidsfuldt samarbejde af fattig og rig, af hånd og hjerne, legemliggjort i arbejdspligt og frihed til

ærligt arbejde - det er grundlaget for Tysklands værd og forudsætningen for ny opkomst. Det er det andet bud for os.

Pligtro, redelig, sanddru og modig må tyskeren atter blive, sædelig alvor må atter beherske ham. Det er det tredje bud (...)

I national samling og opdragelse, i tysk virken, i hårdt arbejde og i menneskelig værdighed, med et klart blik ind i den nøgne virkelighed, som vor forsagende og trøsteløse fremtid byder os, skal tyskeren og det tyske finde sig selv. Det skal hjælpe os atter at danne os et fædreland, gennemtrænge os med den gamle opofrende fædrelandskærlige ånd, der sætter os i stand til at leve for vore ideale goder, for tysk væsen, for den tyske hjemstavns velfærd og sikkerhed og for dens styrkelse påny, og om skæbnen skulle kræve det, gå således i døden, som heltene har gjort det i denne vældige strid.

Vældige var vort folks ydelser gennem de 4 krigsår; de giver et redeligt vidnesbyrd om de kræfter, der bor i os, men som for tiden forødes af revolutionen. Et folk, der fuldbyrder sligt, har ret til at leve. Måtte det have kraft til at kaste de slagter til side, det har hobet over sig; måtte det finde de mænd, der med samme frimodighed til at tage ansvaret som førerne i felten og med ubøjelig vilje kan lede det og give det søndertrådte folkeliv nye og friske pust, mænd, der i tillidsfuldt følge med det bedste i folket kan forene de nationale, skabende kræfter til nyskabende dåd.

Måtte vi efter dette dybe fald, i erindringen om de helte, der faldt i troen på Tysklands storhed, og som fædrelandet nu i så høj grad savner, igen

lære at blive tyskere og være stolte over, at vi er det! Det give Gud!

TEKST 4

Versaillesfreden og dens følger

Fredsbestemmelserne i Versailles var et kompromis mellem stormagterne England, Frankrig, USA (og Italien), der havde forskellige opfattelser af, hvordan freden skulle se ud. USA var interesseret i en varig fred byggende på Præsident Wilsons 14 punkter, hvorimod Frankrig ønskede revanche fra nederlaget i 1871 og ønskede at holde Tyskland nede for altid. England var enig med Frankrig om, at Tyskland skulle betale store krigsskadeserstatninger, men ellers var englænderne mest interesseret i Tysklands kolonier og flåde. I april 1921 blev de tyske krigsskadeserstatninger fastsat til 132 milliarder guldmark. Den engelske økonom John M. Keynes deltog i det økonomiske råd under Versailles-konferencen, men forlod konferencen i protest mod de hårde økonomiske bestemmelser. Det følgende uddrag er fra Keynes' bog "Freden og dens økonomiske følger" (1919).

Det er klart, at Tysklands evne til at betale en årlig tribut til udlandet ikke er den samme som før krigen og ikke er uberørt af dets totale tab af kolonierne, de oversøiske forbindelser, handelsflåden, de udenlandske værdier og ejendele, af et tab på 10% af dets territorium og befolkning, 1/3 af kul og 3/4 af jernets, af to millioner dødsfald mellem mænd i livets bedste alder, af folkets udsultning i fire år, af byrden, som den kolossale krigsgæld lægger på det, af valutaens fald til mindre end 1/7 af den tidligere værdi, af dets allieredes sammenbrud og sønderlemmelsen af

deres lande, af revolution hjemme og bolsjevisme ved grænserne, og af hele den umådelige ødelæggelse af alt, hvad der var stærkt og håbefuldt gennem fire års opslugende krig og det endelige nederlag.

Alt dette skulle man tro, at alle let kan se. Og dog er de fleste beregninger om en stor skadeserstatning fra Tyskland baseret på formodningen om, at det er i stand til i fremtiden at udvikle en meget større handel, end det havde i fortiden. I virkeligheden er det uden større betydning, om Tyskland betaler kontant eller med naturalier, for det er givet, at det kun er ved eksport, at det overhovedet kan betale.

I året 1913 beløb Tysklands import sig til 538 millioner pund, og dets eksport udgjorde 505 millioner pund, transithandel og umøntet guld og sølv ikke medregnet. Underskuddet i forhold mellem eksport og import var altså 33 millioner pund. I de fem år før 1913 var det samme underskud meget større, i gennemsnit 74 millioner pund. Det følger heraf, at hele det overskud, som Tyskland før krigen anbragte i udenlandske papirer og anlæg, stammede fra renten af dets eksisterende udenlandske kapitalanlæg, fra indtægterne ved dets søfart, fra udenlandske bankforretninger etc., og at der endda yderligere blev en god sum tilovers til dækning af eksportunderskuddet. Da nu alle udenlandske kapitalanlæg og hele handelsflåden er taget fra det, da dets bankforretning og andre forskellige indtægtskilder i udlandet er blevet ødelagt, synes det temmelig klart, at Tyskland på det grundlag, som forholdet mellem import og eksport før krigen udviste, så langt fra at have et overskud, hvormed det kan betale en tribut

med til udlandet, næppe nok vil blive i stand til at føde sig selv. Dets første opgave må derfor blive at regulere forholdet mellem forbrug og produktion, så at underskuddet kan dækkes. Først besparelser, der går ud over dette punkt og yderligere stimulans i eksporten, kan komme erstatningen til gode.

Nu viser statistikken os, at Tysklands vigtigste eksportartikler før krigen var: jernvarer, maskiner, kul, koks briketter, uldvarer og bomuldsvarer.

Disse fem klasser udgjorde tilsammen 39,2 % af hele eksporten. Det kan bemærkes, at alle disse varer tilhører den kategori, hvor konkurrencen mellem England og Tyskland var meget hård. Stiger Tysklands eksport, trues Englands industri. Men Tysklands eksport kan ikke stige, medmindre det får råvarer, og råvarer kan det kun få på de allieredes bekostning (...)

Det må dernæst bemærkes, at Tysklands udførsel før krigen fordelte sig således: 18% til Storbritannien, 17% til Frankrig, Italien og Belgien, 10% til Rusland og Rumænien, 7% til USA. Altså over halvdelen af sin eksport afsatte Tyskland hos ententen. Medmindre derfor de allierede er parat til at opmuntre indførsel af tyske produkter, kan en væsentlig forøgelse i totaludførslen kun gennemføres ved en masseoversvømmelse af de neutrale markeder (...)

En betalingsevne på 8 milliarder eller blot 5 milliarder er det ikke indenfor fornuftens og mulighedens grænser at regne med. Det tilkommer dem, som tror, at Tyskland kan præstere en årlig indbetaling på flere hundrede millioner pund, at sige, i hvilke specificerede varer, de tænker sig, at denne betaling kan finde sted, og på hvilke markeder

varerne kan tænkes solgt. Indtil de er fremkommet med oplysninger i enkeltheder og er i stand til at fremlægge ordentlige argumenter i favør af deres slutninger, fortjener de ikke at blive troet.

Den politik, som ligefrem sætter sig som mål at reducere Tyskland til slaveri i en hel generation, at degradere millioner af menneskers liv, og at berøve en hel nation for lykke, ville være afskyelig og foragtelig - ja afskyelig og foragtelig, selv om den var mulig, selv om vi ved den berigede os, selv om den ikke såede forfald i hele den europæiske civilisation. Nogle prædiker denne politik i retfærdighedens navn. De store begivenheder i menneskenes historie kender ikke et så simpelt retfærdighedsbegreb. Og om så var, så giver hverken religionen eller den naturlige moral nationerne ret til over deres fjenders børn at tage hævn for fædrenes og herskernes misgerninger (...)

Traktaten indbefatter ingen bestemmelser for Europas økonomiske genoprettelse - intet, som kan gøre de besejrede centralmagter til gode naboer, intet som kan bidrage til at stabilisere de nye stater i Europa, intet som kan bringe Rusland på omvendelsens vej. Traktaten vil heller ikke skabe nogen økonomisk solidaritet imellem de allierede selv. Der blev ikke i Paris opnået nogen ordening til genrejsning af Frankrigs og Italiens ødelagte finanser eller noget fælles program til regulering af den ny og den gamle verdens sociale system.

De fires råd skænkede ikke disse spørgsmål nogen opmærksomhed, det var optaget af helt andre ting. Clemenceau havde nok at gøre med at knuse sin fjendes økonomiske liv, Lloyd George med at gøre en forret-

ning og bringe noget hjem, som kunne vække almindeligt bifald i en uge, præsidenten [Wilson] med ikke at gøre nogetsomhelst, som ikke var retfærdigt og rigtigt. Det er et ejendommeligt faktum, at det uhyggeligt store problem, som et sultende og sammenfaldet Europa holdt lige for øjnene af dem, var det eneste af dem alle, som det ikke var muligt at vække de fires interesse for. Erstatningen udgjorde deres fornemste udflugt på det økonomiske felt, og de løste dette spørgsmål som et teologisk problem, et politisk, et valgknebsproblem, og i det hele taget ud fra alle synspunkter undtagen det, der gav sig af hensyn til de i betragtning kommende staters økonomiske fremtid(...)

Den fare, som vi står ansigt til ansigt med, er derfor et hurtigt fald i de europæiske folks normalelevofod, og det til et punkt, som for nogle vil betyde udsultning - et punkt, som allerede er nået i Rusland og er på vej til at blive nået i Østrig. Mennesker vil ikke altid dø roligt. Udsultning, som bringer nogle i en tilstand af letargi (: søvnliggende tilstand) og håbløs fortvivelse, driver andre temperamenter i nervøs hysterisk uligevægt og til rasende fortvivelse. Og disse sidste kan i deres ulykkelige tilstand tænkes at ville kaste de sidste rester af samfundsordningen over ende. I individets desperate for-

søg på at redde sig selv vil civilisationen gå under. Dette er en fare, imod hvilken alle vore ressourcer, alt vort mod og vor idealisme nu må mødes i samarbejde.

Den 13. maj 1919 meddelte grev Brockdorff-Rantzau fredskonferencen rapporten fra den tyske økonomiske kommission, som havde haft i opdrag at undersøge fredsbetingelsernes virkning på det tyske folks stilling. "I løbet af de sidste 10 menneskealdre," bemærkede rapporten, "er Tyskland fra at være en landbrugsstat gået over til at blive en industristat. Så længe det var en landbrugsstat, kunne Tyskland føde 40 millioner indbyggere. Som industristat kunne det sikre underhold for en befolkning på 67 millioner, og i 1913 løb importen af fødemidler op til rundt beregnet 12 millioner tons. Før krigen var der i Tyskland ca. femten millioner mennesker beskæftiget ved den udenrigske handel, navigationen og det direkte eller indirekte arbejde med de udenlandske råvarer". Rapporten fremhæver på grundlag af disse kendsgerninger, at fredsbetingelserne sammenlagt med Tysklands øjeblikkelige tilstand simpelthen betyder døden for adskillige millioner mennesker i Tyskland, mænd, kvinder og børn, og at de, som underskriver traktaten, underskriver denne dødsdom.

NAZISTISK IDEOLOGI

Tekster til kapitel 3 og 4

TEKST 5

Partiprogrammet 'De 25 punkter'

På et møde i Hofbräuhaus i München den 24. februar 1920 fremlagde Hitler DAPs nye partiprogram. Programmet kan ses som en tidlig tilkendegivelse af hvad nazisterne ønskede med fremtidens Tyskland. I august 1920 ændredes partinavnet til NSDAP

Det tyske Arbejderpartis program er et tidsprogram. Førerne nægter at opstille nye mål, når man har nået de i programmet nævnte, dersom dette kun har til hensigt at muliggøre partiets videre eksistens ved en kunstigt opflammet utilfredshed i masserne.

1. Vi kræver, at alle tyskere sluttes sammen i et Stortyskland på grundlag af folkenes selvbestemmelsesret.

2. Vi kræver, at det tyske folk bliver ligeberettiget med andre nationer, at fredstraktaterne fra Versailles og St. Germain (: fredsaftalen med Østrig 1919) annulleres.

3. Vi kræver land og jord (kolonier) til at ernære vort folk og til bosættelse for vort befolkningsoverskud.

4. Kun folkefæller kan være statsborgere. Folkefælle er kun den, der har tysk blod i årerne uden hensyntagen til konfession (: trossamfund). Det er derfor umuligt for en jøde at være folkefælle.

5. Den, der ikke er statsborger, må kun kunne leve i Tyskland som gæst

og må være undergivet fremmedloven.

6. Kun statsborgere må have ret til at bestemme over statens ledelse og love. Derfor kræver vi, at ethvert offentligt embede uanset dets beskaffenhed, det være sig inden for riget, landene eller kommunerne, kun må beklædes af statsborgere. Vi bekæmper det korrupte parlamentsroderi ved besættelse af stillinger ud fra partianskuelser alene uden hensyntagen til karakter og evner.

7. Vi kræver, at staten i første række forpligter sig til at sørge for statsborgernes erhvervs- og livsmuligheder. Såfremt det ikke er muligt at ernære hele statens befolkning, skal borgere fra andre nationer (ikke-statsborgere) udvises af riget.

8. Enhver yderligere indvandring af ikke-tyskere bør forhindres. Vi kræver, at alle ikke-tyskere, som er indvandret i Tyskland efter den 2. august 1914, straks skal tvinges til at forlade riget.

9. Alle statsborgere skal have samme rettigheder og samme pligter.

10. Enhver statsborgers første pligt må være at virke, åndeligt eller legemligt. Den enkeltes virke må ikke være i modstrid med den almene interesse, men må være til nytte for alle inden for fællesskabets rammer. Derfor kræver vi:

11. At indkomster uden arbejde og indsats bringes til ophør, at renteslaveriet brydes.

12. Med henblik på de uhyre ofre af gods og blod, som enhver krig kræver af folket, skal personlig berigelse ved krig betegnes som en forbrydelse mod folket. Vi kræver derfor øjeblikkelig inddragelse af penge tjent på krigen.

13. Vi kræver, at alle virksomheder (i trusts), som allerede er blevet socialiseret, skal nationaliseres.

14. Vi kræver tantieme (: procentvis andel i virksomhedens overskud) på alle storvirksomheder.

15. Vi kræver en storstilet udbygning af alderdomsforsorgen.

16. Vi kræver, at der skabes en sund, levedygtig middelstand, at stormagasiner straks overgår til kommunernes eje, og at de udlejes til billige penge til små næringsdrivende, at man tager mest mulig hensyn til alle små næringsdrivende ved leveringer til stat, land eller kommune.

17. Vi kræver en jordreform, der er tilpasset vore nationale fornødenheder, gennemførelse af en lov til vederlagsfri ekspropriation af jord til formål, der tjener det fælles bedste. Afskaffelse af grundskatter og umuliggørelse af enhver jordspekulation.

18. Vi kræver, at der fares hensynsløst frem mod dem, der ved deres virke skader det almene vel. Nedrige forbrydere mod folket, ågerkarle, fidusmagere o.s.v. skal straffes med døden uden hensyn til konfession eller race.

19. Vi kræver, at romerretten, som står i den materialistiske verdensordens tjeneste, erstattes af et retssystem bygget på tyske principper.

20. For at gøre det muligt for enhver dygtig og flittig tysker at erhverve sig højere uddannelse og derved at rykke ind i en ledende stilling må staten drage omsorg for, at hele folkeuddannelses-

apparatet udvides væsentligt. Studieplanerne ved samtlige læreanstalter skal tilpasses det praktiske livs krav. Så snart børnene begynder at fatte det, må skolen tilstræbe, at de får forståelse af statstanken (samfundslære). Vi kræver, at fattige forældres børn, der viser specielle anlæg, bliver uddannet på statens regning uden hensyntagen til forældrenes stand og erhverv.

21. Staten må sørge for at fremme folkesundheden ved at beskytte såvel moder som barn, ved at forbyde, at børn anvendes i arbejdet, ved at sørge for legemlig dygtiggørelse, ved at gøre det lovpligtigt at dyrke gymnastik og drive sport, ved kraftigt at støtte samtlige foreninger, der har til formål at uddanne ungdommen legemligt.

22. Vi kræver, at den hvervede hær afskaffes, og at der oprettes en folkehær.

23. Vi kræver, at man ad lovgivningens vej sætter ind mod bevidst politisk løgn og dennes udbredelse gennem pressen. For at gøre det muligt at skabe en tysk presse kræver vi, at:

a) samtlige ledere og medarbejdere på tysksprogede aviser skal være statsborgere

b) ikke-tyske aviser skal have statens specielle tilladelse til at udkomme. De må ikke trykkes på tysk.

c) al økonomisk medejerskab i tyske aviser eller indflydelse på samme fra ikke-tyskeres side forbydes ved lov, og kræver som straf for overtrædelse heraf, at en sådan bladvirksomhed standses, og at de ikke-tyske, som arbejder på den, straks udvises af landet. Aviser som går imod det fælles vel, skal forbydes. Vi kræver, at lovgivningsmagten skrider ind mod kunst- og litteraturretninger, der virker undergravende på vort folk, samt at arrangementer, der

støder an mod foranstående krav, aflyses.

24. Vi kræver frihed for alle religiøse bekendelser i staten, for så vidt de ikke rummer en fare for denne eller virker anstødelig mod den germanske races opfattelse af sædelighed og moral. Partiet som sådant repræsenterer et positivt kristent standpunkt uden i religiøs henseende at binde sig til én bestemt bekendelse. Det bekæmper den jødisk-materialistiske ånd i og uden for os og er overbevist om, at vort folk kun varigt kan komme sig indefra på dette grundlag:

Det almene vel er vigtigere end enkeltpersoners vel.

25. For at kunne gennemføre alt dette kræver vi: at der skabes en stærk centralmagt i landet. At det politiske centralparlament har ubetinget autoritet over hele riget og over alle dets organer.

At der oprettes korporationer (: sammenslutninger) og erhvervskamre, som kan gennemføre de love, staten har udstedt i de enkelte forbundsstater.

Partiets førere lover at gå ind for at gennemføre foranstående punkter hensynsløst og om nødvendigt at give deres liv for det.

TEKST 6

Hitler om det "Nationale" og "Sociale"

I en tale den 12. april 1922 fremlagde Hitler sit syn på begreberne "national" og "social", der begge spiller en central rolle i såvel partinavnet som partiets politiske visioner. Her følger et uddrag aftalen.

Der findes i denne mægtige kamp kun to muligheder: enten sejrer den ariske side eller den tilintetgøres og jøden sejrer.

Det er på baggrund af denne blodigt alvorlige erkendelse, vi har grundlagt vor bevægelse. To grundsatninger indskrev vi dengang i vore hjerter. For det første: at koncentrere bevægelsen om denne yderst nøgterne erkendelse, og for det andet: at udbrede denne erkendelse med den mest hensynsløse sandfærdighed.

Men denne erkendelse viser os først og fremmest en række af de vigtigste principper for vor unge bevægelse, som vi tiltror så store muligheder.

For det første: "National" og "social" er identiske begreber. Ved grundlæggelsen af bevægelsen besluttede vi at kalde den "nationalsocialistisk". Vi sagde til os selv, at "national" i allerførste række betyder at handle i grænseløs, altomfattende kærlighed til folket og - om fornødent - også at dø for det.

Altså betyder det at være social at opbygge staten og folkefællesskabet sådan, at hver enkelt virker for folkefællesskabet og følgelig også må være overbevist om dets godhed og ærlige redelighed for at kunne dø for det.

For det andet sagde vi til os selv: Der findes ikke og kan ikke findes klasser. Klasse betyder kaste, og kaste betyder race. I Indien findes der kaster - ja, dér er det muligt, dér var der engang ariere og mørke urinbyggere. Sådan var det også i Ægypten og også i Rom. Men hos os i Tyskland, hvor alle, der overhovedet er tyskere, har samme blod og samme øjne og taler samme sprog, dér kan der ikke findes klasser, dér findes kun ét folk og ikke andet. Selvfølgelig anerkender vi, at der må og vil findes "stænder" - ja, urmagerens stand fx og de hårdest arbejdendes, malernes, teknikernes, ingeniørernes, embedsmændenes osv. Ja, stænder kan der findes.

Men hvad stænderne end har at ud-kæmpe med hinanden om udligning af deres økonomiske betingelser, så må deres kamp og kløften mellem dem dog aldrig blive så stor, at racebåndene bryster derved.

Og hvis De nu siger: Men der må dog være forskel mellem de ærligt arbejdende og døgenigterne (: driverterne). Ja! Det er den forskel, der ligger i den enkeltes opfyldelse af det arbejde, han er forpligtet til. Arbejde skal være det store bindeled, men også den store kløft. Dronen er alles fjende. Men de skabende, lige meget om det er åndens eller håndens arbejdere, det er vor stats adel, det er det tyske folk!

Ved arbejde forstår vi udelukkende den virksomhed, som er til nytte for den enkelte, men på ingen måde skader fællesskabet, ja, som tværtimod hjælper med til at opbygge det. Og da var vi for det tredje klar over, at denne måde at opfatte arbejdet på ligger i en drift, der udspringer af vor race, af vort blod. Vi sagde til os selv, at racerne er forskellige, og at enhver af dem udviser bestemte tendenser, der svarer til dens fornødheder. Men disse tendenser viser sig måske klarest i indstillingen til begrebet arbejde.

Arieren opfatter arbejdet som grundlag for opretholdelsen af folkefællesskabet, jøden som middel til at udbytte andre folk. Jøden arbejder aldrig som produktivt skabende, medmindre han har udsigt til at blive hersker. Han arbejder uproduktivt som benytter og nyder af andre folks arbejde (...) Det vil sige: Han ødelægger, og han må ødelægge, fordi begrebet samfunds-skabende arbejde er ham fuldkommen fremmed. Og så spiller det ingen rolle, om den enkelte jøde er "hæderlig" el-

ler ikke. Han har det karaktertræk i sig, som naturen har givet ham, og han kan aldrig frigøre sig fra det. For os er han skadelig. Om han er det bevidst eller ikke, kommer ikke os ved.

For det fjerde var vi klar over, at økonomisk blomstring er uadskilleligt forbundet med politisk frihed, og at illusionen om "internationalisme" derfor straks må falde til jorden. Vi erkendte, at politisk frihed kun kan være en følge af magt og magt kun et udslag af vilje. Et folks vilje til magt må derfor styrkes med lidenskabelig iver. Og således erkendte vi for det femte, at vi som nationalsocialister og medlemmer af Det tyske arbejder- eller arbejdende Parti principielt må være de mest fanatiske nationalister. Vi erkendte, at staten kun kan blive et paradys, hvis folket kan råde frit i den som et paradys. Men at en slavestat aldrig vil være paradys, men evig og altid kun helvede og koloni. Men så begreb vi for det sjette, at magt kun er mulig, hvor der er kraft, og at kraft ikke ligger i det døde tal, men udelukkende i energi. Selv det mindste mindretal kan skabe det største, hvis det er bevæget af den fyrigste, mest lidenskabelige vilje til dåd. Verdenshistorien blev altid skrevet af minoriteterne.

Og som det sidste: Er sandheden endelig erkendt, så er den dog værdiløs, så længe den ubændige vilje til at om-sætte den til handling mangler!

TEKST 7

Kampen mellem racerne

I det følgende uddrag fra Mein Kampf (1925) beskriver Hitler racernes betydning for samfundsudviklingen. Ifølge Hitler var det de biologisk nedarvede forhold, der gjorde nogle racer og folk til kulturbærere og andre til kulturløse. I den nazistiske ideologi spillede folkefællesskabet en vigtig rolle. Denne tanke var uforenelig med individualisme, der ifølge Hitler blev båret af laverestående kulturløse racer. Den ariske race derimod besad egenskaber til fremme af folkefællesskabet.

Ethvert dyr parrer sig kun med et af samme slags. Mejsen går til mejse, finke til finke, markmus til markmus, ulv til ulvinde o.s.v. Det er kun usædvanlige omstændigheder, der formår at ændre dette, i første række fangenskabets tvang eller anden udelukkelse af parring inden for samme dyreart. Men naturen gør da alt for at sætte sig herimod, og dens synligste protest består enten i, at den nægter bastarden videre forplantningsevne, eller i, at den indskrænker de senere efterkommeres frugtbarhed; i de fleste tilfælde røver den modstandsevnen mod sygdom eller fjendtlige angreb.

Det er kun alt for naturligt:

Enhver krydsning mellem to ikke lige højtstående væsner resulterer i en mellemting mellem de to forældre. Det vil altså sige: afkommet kommer til at stå på et højere niveau end den racemæssigt laverestående halvdel af forældrepæren, men ikke så højt som den højeststående. Følgelig vil dette afkom senere hen bukke under i kampen mod de højeststående. En sådan parring strider mod naturens vilje til avlens for-

bedring. Forudsætningen derfor ligger ikke i at forbinde det højeste og laveste, men i at det første ubetinget sejrer. Den stærkeste skal herske og ikke smelte sammen med den svage, så at den derved ofrer sin egen storhed. Kun den fødte svækling opfatter dette som grusomhed, thi han er jo også kun et svagt og indskrænket menneske; men hvis denne lov ikke herskede, ville enhver forbedring af alle organiske levende væsner være utænkelig (...)

Historien giver talløse eksempler herpå. Den viser med forfærdende tydelighed, at hver gang arieren blander sig med lavere folkeslag, bliver resultatet kulturbærerens undergang. Nordamerika, hvis befolkning for langt den største dels vedkommende består af germanske elementer, der kun i ringe grad blandede sig med laverestående folkeslag, har en anden befolkning og kultur end Central- og Sydamerika, hvor de hovedsagelig romanske indvandrere tit i stort omfang blandede sig med urbeboerne. Alene af dette eksempel kan man klart og tydeligt se virkningen af raceblandingen. Den race-rene og ublandede germaner fra det amerikanske kontinent har svunget sig op til herre over dette; han vil vedblive at være den herskende, så længe han ikke falder som offer for blodskammen.

Resultatet af enhver racekrydsning er altså ganske kort udtrykt følgende

a) Sænkning af den højere races niveau,

b) legemlig og åndelig tilbagegang og dermed begyndelsen til en langsomt, men sikkert fremadskridende hensygnen.

At hidføre en sådan udvikling vil sige det samme som at synde mod den evige skabers vilje.

Men denne gerning straffes også som synd.

Idet mennesket forsøger at sætte sig op imod naturens jernhårde logik, kommer det i strid med de grundsætninger, som det skylder sin egen tilværelse som menneske. Altså må de handlinger, der strider imod naturen, føre til dets egen undergang.

Her kommer den moderne pacifist imidlertid med sin jødefrække, men dumme indvending: "Mennesket overvinder naturen!" (....)

Alle fortidens store kulturer gik til grunde, fordi den oprindelige skabende race døde af forgiftet blod.

Den endelige årsag til undergang lå altid i, at man glemte, at al kultur afhænger af mennesker og ikke omvendt; at man altså, for at bevare en bestemt kultur, må bevare det menneske, som har skabt den. Muligheden for at bevare er knyttet til den jernhårde lov om, at det bedste og stærkeste nødvendigvis og retmæssigt må sejre.

Den, der vil leve, må altså kæmpe, og den, der ikke vil kæmpe her iden evige kamps verden, fortjener ikke at leve (...)

Årsagen til arierens kulturdannende og opbyggende evner ligger ikke i hans intellektuelle egenskaber. Hvis han kun havde disse, ville han blot virke ødelæggende, men på ingen måde organiserende. Enhver organisations inderste væsen beror nemlig på, at den enkelte giver afkald på at forsvare sin personlige mening og sine interesser samt ofrer begge dele til fordel for et større antal mennesker. Først ad en omvej over dette samfund får han så sin del igen. Nu arbejder han ikke længere umiddelbart for sig selv, men indordner sig og sin virksomhed inden for helhedens rammer, ikke blot til egen, men til alles for-

del. Den vidunderligste forklaring af dette sindelag giver ordet "arbejde", hvorved han på ingen måde forstår en virksomhed til livets opretholdelse, men kun et virke, som ikke modarbejder almenhedens interesser. I modsat fald betegner han menneskenes virke som tyveri, åger, rov, indbrud etc., hvis det kun står i selvopholdelsesdriftens tjeneste uden hensyn til samtidens ve og vel.

Denne tænkemåde, som lader jeg's interesser træde i baggrunden af hensyn til samfundets bevarelse, er virkelig den første forudsætning for al ægte menneskelig kultur. Kun ud fra den opstår alle menneskehedens store værker, som indbringer deres skabere en ringe løn, men skænker efterverdenen den største velsignelse. Kun ud fra den kan man fatte, hvordan så mange formår at udholde et kummerligt liv i hæderlighed, der sikrer samfundet grundlaget for dets eksistens. Enhver arbejder, enhver bonde, enhver opfinder, embedsmand o.s.v., som arbejder uden nogen sinde selv at kunne nå til lykke og velstand, er en støtte for denne ophøjede idé, selv om den dybere betydning af hans handlinger altid vil være skjult for ham.

Men hvad der gælder for arbejdet som grundlag for menneskets ernæring og ethvert menneskeligt fremskridt, passer i endnu højere grad på beskyttelsen af menneskets liv og kultur, kronen på al offervilje er at give sit eget liv hen til fordel for samfundet. Kun derved forhindres det, at menneskehænder omstyrter det, menneskehænder har bygget, eller at naturen tilintetgør det.

Sproget har et ord, som på en herlig måde betegner at handle i denne ånd:

pligtopfyldelse; d.v.s. ikke at være sig selv nok, men tjene det almene bedste.

Den principielle tankegang, som af føder en sådan handle måde, kalder vi til forskel fra egoisme og egen nytte - idealisme. Derved forstår vi kun den enkeltes evne til at opofre sig for helheden, for sine medmennesker.

Det er nødvendigt stadig at erkende, at idealisme ikke er overflødig føleri, men at den i virkeligheden var, er og vil være forudsætningen for det, vi kalder menneskelig kultur, og at det er den alene, som først har skabt begrebet "menneske". Arieren skylder denne tænke måde sin stilling her i verden, og verden kan takke den for mennesket; thi den alene har af en ren ånd skabt den produktive kraft, som ved en enestående sammensmeltning af den brutale knytnæve og genial intelligens har rejst mindesmærker for den menneskelige kultur (...)

Når den gunstige løsning af den tyske fremtid således er knyttet til nationaliseringen af vort folks store masse, så må denne også være den største og vældigste opgave for en bevægelse, hvis virksomhed ikke bør nøjes med øjeblikkelig tilfredsstillelse, men som må rette al sin gøren og laden efter de sandsynlige følger i fremtiden.

Allerede i året 1919 var vi klar over, at den nye bevægelse som sit første mål måtte stille sig gennemførelsen af massernes nationalisering.

Derved voksede der i taktisk henseende en række krav frem.

1. Intet socialt offer er for stort, når det gælder om at vinde massen for den nationale rejsning.

2. Den store masses nationale opdragelse kan kun finde sted ved hjælp af en social rejsning, da der udelukkende

derigennem kan skabes de almindelige økonomiske forudsætninger, som tillader den enkelte også at tage del i nationens kulturelle goder.

3. Den store masses nationalisering kan aldrig ske ved halvhed, ved en svag betoning af et såkaldt objektivitetsstandpunkt, men ved hensynsløs og fanatisk ensidig indstilling på det mål, der stræbes hen imod.

Den, der vil vinde det brede lag, må kende den nøgle, som lukker dets hjertedør op. Den hedder ikke objektivitet, altså svaghed, men vilje og kraft.

4. Det kan kun lykkes at vinde folkets sjæl, når man ved siden af at føre den positive kamp for egne formål tilintetgør modstanderen af dette formål.

5. Alle tidens store spørgsmål er øjeblikkets spørgsmål og er kun følger af bestemte årsager. Men af dem alle har kun et årsagsbetydning, spørgsmålet om den racemæssige bevarelse af vor nationalitet. I blodet findes grundlaget både for menneskets styrke og dets svaghed. Folkeslag, som ikke erkender betydningen af deres racemæssige grundlag, ligner mennesker, som vil lære mopper mynders egenskaber uden at forstå, at hverken myndens hastighed eller pudlens lærenemhed er tillært, men egenskaber, som ligger i racen. Folkeslag, som giver afkald på at bevare deres racerenhed, giver dermed også afkald på enhed i alle deres sjælelige ytringer. Splittetheden i deres væsen er den naturlige følge af splittetheden i deres blod, og ændringen i deres åndelige og skabende kraft er kun virkningen af deres ændrede racegrundlag.

Den, der vil befri det tyske folk fra dets nuværende ytringer og udyder, som er fremmede for dets oprindelige væsen, må først befri det fra den fremmede

ophavsmand til disse ytringer og udyder.

Den tyske nations genrejsning kan ikke længere ske uden den klareste erkendelse af raceproblemet, og dermed af jødespørgsmålet.

Racespørgsmålet giver ikke blot nøglen til verdenshistorien, men også til den menneskelige kultur i det hele taget.

TEKST 8

Førerens autoritet

Nazisternes folkefællesskab var uforeneligt med demokratiet, der ifølge Hitler var et jødisk komplot mod tyskerne (og det øvrige Europa). I stedet ønskede Hitler et autori-

tært og centralistisk styre med enfører, der havde det fulde ansvar i staten. Det følgende uddrag stammer fra Mein Kampf (1925).

Staten skal i sin organisation - fra den mindste i kommunen til det samlede riges øverste ledelse - have personlighedsprincippet lagt fast.

Der skal ikke være nogen majoritetsafgørelser, men kun ansvarlige personer, og ordet "råd" bliver atter ført tilbage til sin oprindelige betydning. Enhver mand skal have rådgivere ved sin side, men én mand træffer afgørelsen.

Den grundsætning, der i sin tid gjorde den prøjsiske hær til det tyske folks vidunderligste redskab, skal i

Hitler i spidsen for sin stab i Bad Harzburg under valgkampen i 1930.

overført betydning engang i fremtiden blive grundsætningen for opbygningen af hele vor statsopfattelse: enhver førers autoritet nedefter og ansvarligheden opefter.

Heller ikke til den tid vil man kunne undvære de korporationer (: sammenlutninger), vi nu betegner som parlamenter. Disse rådsforsamlinger skal rådslå, men kun én kan og skal bære ansvaret, og kun denne ene skal have myndighed og ret til at befale.

Parlamenterne er i sig selv nødvendige, fordi de gode hoveder jo fremfor alt dér har mulighed for langsomt at gøre sig gældende, hvorefter man kan overdrage dem særligt ansvarsfulde opgaver.

Man får derved følgende billede:

Den nationale stat har - lige fra kommunen og op til rigets ledelse - ikke nogen repræsentation, der tager nogen som helst beslutning ved majoritet, men kun rådgivende korporationer, som står ved den til enhver tid valgte førers side og bliver sat i arbejde af ham, således at de efter behov selv igen kan overtage et ubetinget ansvar på visse områder, ligesom føreren eller formanden for korporationen i det store selv har.

Den nationale stat tåler principielt ikke, at man i spørgsmål, der drejer sig om særlige, f.eks. økonomiske interesser, spørger mennesker til råds, der hverken på grundlag af deres opdragelse eller virksomhed kan forstå noget af sagen. Den inddeler derfor fra begyndelsen sin organisation i politiske og erhvervsmæssige kamre.

For at garantere et frugtbart samarbejde mellem disse står der altid et særligt senat over dem.

Der skal aldrig foretages nogen afstemning hverken i kammer eller senat. Det er arbejdsinstitutioner og ikke afstemningsmaskiner. Det enkelte medlem har en rådgivende stemme, men aldrig en bestemmende. Denne tilkommer udelukkende den til enhver tid ansvarlige formand.

Dette princip ubetinget at forbinde absolut ansvarlighed med absolut autoritet vil lidt efter lidt opelske en udsøgt samling førere, som ville være ganske utænkelig i den ansvarsløse parlamentarismes tidsalder.

Dermed bliver nationens statsforfatning bragt i overensstemmelse med den lov, som den allerede på det kulturelle og økonomiske område skylder sin storhed.

NAZISTERNES MAGTOVERTAGELSE

Tekster til kapitel 5 og 6

TEKST 9

Nazismens fremvækst

Den følgende tekst er et uddrag af en sociologisk undersøgelse fra begyndelsen af 1960'erne af nazismens fremvækst i en lille provinsby med cirka 10.000 indbyggere. Byen kaldes for Thaiburg, men det er et dæknavn, fordi undersøgelsen indeholder interviews med en række nulevende personer i byen. I dag er det dog almindeligt kendt, at byen var Northeim ved Hannover. Thaiburg kan betragtes som en repræsentativ tysk provinsby i 1930'erne. Over halvdel af byens beboere er født i byen og cirka en trediedel er født i Niedersachsen. Der er ingen stor industri i byen, men en række mindre produktionsvirksomheder og cirka 150 forretninger. Byen domineres af middelklassen, mens "lavere" klasser udgør 37% og "overklassen" udgør 4%. Byen bestod af 86% protestanter, 6% katolikker og 1% jøder.

De faktorer der bragte Thaiburg til overgangen til Det tredje Rige med et naziflertal på 3/5 (næsten det dobbelte af det nationale gennemsnit), var ikke talrige; men de var knyttet sammen på en indviklet måde. Skønt kun arbejderne led fysisk under den 3-årige krise, så var mellemklassen mere afgørende påvirket gennem frygten for, at en værre katastrofe ville påføre dem den samme skæbne som de "forsvars-

løse", eller at en social revolution ville ødelægge dens status. Vigtigere end den faktiske elendighed, der udsprang af krisen, var den konstante flodbølge af nyheder, der betonede denne elendighed. Der var kun 17 fallitter i Thaiburg i hele kriseperioden, hvoraf 11 ramte ejerne af meget små forretninger og de 6 var fremkaldt af forhold, der ikke direkte skyldtes krisen. Men fallitterne var strakt ud over lang tid, og hver for sig medførte de langvarige og smertelige retssager, som alle blev omhyggeligt refereret i pressen.

Da arbejdsløsheden toppede i april 1932, var kun 8% af byens indbyggere uden arbejde; men de konstante protester, slagsmål, demonstrationer og den endeløse strøm af grå arbejdere, der kom til distriktets arbejdsanvisningskontor, fik arbejdsløsheden til at stå klart i middelstandens bevidsthed. Nazipropagandaen spillede på denne stemning og intensiverede den usikre atmosfære.

De arbejdsløses fortvivlede situation skræmte og frastødte ikke blot middelstanden; den undergravede også arbejdernes selvtillid. Års lediggang ødelagde deres disciplin; sammenbruddet af deres fagforeningers magt gjorde dem til et bytte for grov økonomisk pression. Lønforbedringer, der var opnået over et årti, blev strøget bort, og selv de, der beholdt deres arbejde, levede i skræk for at miste det.

Depressionen skabte ikke blot det klima af frygt, hvori nazismen blomstrede; den forbitrede også det politiske liv. På den anden side forhindrede den politiske rivalisering det samarbejde, der var nødvendigt for at mindske virkningerne af depressionen. I Thaiburg antog krisepolitikken en virkelig klassekamps form. Byens middelstand havde aldrig accepteret SPD som institution; nu fik den med nazismens vækst et middel til at ødelægge socialdemokratiet (...) Men nazisterne ville aldrig være blevet valgt til instrument til at kue SPD, hvis de ikke på anden måde havde været acceptable for borgerne i byen. De egenskaber, der gjorde nazisterne respektable, var deres intense nationalisme, deres spillen på religiøse strenge og den støtte, de fik fra de konservative.

Thaiburg var en nationalistisk by længe før 1930; men som krisen skred frem, øgedes betoningen af nationalisme og militarisme. Forhold udefra bidrog hertil, ligesom den nazistiske propaganda gjorde det; men ved at spille på patriotismens symboler, gjorde NSDAP i Thalburgh sig til ét med denne vigtige tradition. Det samme gjaldt for nazisternes udnyttelse af de religiøse følelser, især deres brug af lutheranske præster som talere i Thaiburg. Samarbejdet mellem det tysknationale parti (: DNVP) og NSDAP havde en lignende virkning. DNVP og NSDAP var i Thaiburg mere eller mindre i samarbejde hele tiden op til Hitler-æraen. Den eneste periode med virkelig bitterhed mellem de to kom under von Papen-regeringen (1/6-32 til 4/12-32), da modbeskyldninger mellem "reaktionære" og "socialradikale" fyldte luften. I januar 1933 arbejdede nazister og nationalister så igen sammen, eftersom Hitlers

første regering var en samlingsregering.

Nazisterne og DNVP havde meget tilfælles: hypernationalisme, fanatisk antisocialisme og ønsket om at undergrave Weimarrepublikken. I Thaiburg var førende nationalister glade for nazisternes succes, trods de hyppige og tydelige tegn på foragt, som nazisterne viste dem. Deres avis gav dem støtte til trykning, refererede på positiv måde nazisternes handlinger og gav dem spaltepads til billige eller gratis averteringer. I nazismens første vækstår var den nationale avis' trykkeri til rådighed for nazipamfletter og plakater, og dens spalter var den eneste vej for nazisterne til at nå et massepublikum.

Skønt DNVP havde minimal tilslutning i Thaiburg, så havde det to aktiver, som gavnede nazisterne. Det ene var penge. I Thaiburg var de fleste medlemmer af DNVP enten højerestående embedsmænd, fabrikanter eller adelige. Det andet aktiv var respektabilitet. Ikke blot var de "bedste" i byen medlemmer af DNVP; partiet havde også en stærk tradition for at have givet kraftig støtte til monarkiet i det tyske riges storhedstid. Endelig forekom partiet at have nær tilknytning til hæren, gennem Stahlhelm (: militaristisk organisation) hvis æresmedlem var von Hindenburg. Ved at give begejstret støtte til nazisterne og begrænse sin modstand mod nazisternes sociale mål (i perioder hvor andre partier var virkningsløse) hjalp DNVP med at bane vejen for Hitler. For indbyggerne i Thaiburg var det klart, at de bedste folk var for nazisterne, undtagen når det berørte deres pengepung.

Endnu en faktor, der fremmede nazismens vækst i Thaiburg var politiseringen. Længselen og nøden skabt af krisen, klasse modsætningen og den gen-

vakte nationalisme syntes alle egnede til en politisk løsning. De mange valg medførte uafbrudt valgkampagne, og hver kampagne mandede ud i bitterhed og radikalisme. Fra lokalvalgene i november 1929 til rigsdagsvalget i november 1932 var der 9 vigtige valgkampagner, 5 alene i 1932. Indbyggerne stemte i stort tal ved dem alle. Valgmønstret i Thaiburg opviste den næsthøjeste valgdeltagelse blandt Tysklands valgdistrikter. I Thaiburg stemte mellem 94 og 97% af de valgberettigede ved hvert valg, hvilket vil sige, at politisk lidenskab gennemtrængte næsten alle områder af menneskelig eksistens i Thaiburg.

Alle disse forhold bidrog til nazisternes succes i byen; men selv gunstige omstændigheder kan ikke forklare det bemærkelsesværdige nazistiske spring fra 123 stemmer til 4200 på 3 år. For at forstå dette, må man se på den dygtighed og kraftanstrengelse, som nazisterne lagde i valgkampagnerne. Mængde var den første komponent. I 3-års-perioden fra januar 1930 til januar 1933 nåede nazisterne næsten op på 3 møder pr. måned i Thaiburg. I disse år voksede nazisternes mødeaktivitet i antal, størrelse og variation. Højdepunkterne var valgkampagnerne; i juli 1932 var der 6 naziarrangementer: 3 møder med talere, 2 parader med efterfølgende stævner og 1 aftenunderholdning. Ydermere var aktiviteten konstant; i hele denne 3-års-periode var der kun 2 måneder uden nazimøder (august og november 1932). Energi var det stærkeste indtryk.

Nazipropagandaen i Thaiburg gik ud over den rene aktivisme. Vedvarende og pågående indsats, som talte til fantasien, gik side om side med et beregnende skøn over, hvad der var

specielt formålstjenligt for Thaiburg og for enkeltelementer i byen. Ud over de almindelige taler om nationalisme, jøder og marxister, var der møder specielt beregnet på håndværkere, forretningsfolk, embedsmænd, pensionister og arbejdende. Thaiburgs lokale egenart blev taget i betragtning; der var ringe antisemitisme i byen, så det emne blev behandlet varsomt. Men indbyggerne var stærkt religiøse, og det blev udnyttet til det yderste. Når man ikke henvendte sig til nogen speciel gruppe, støttede nazisterne sig til pomp og pragt, "aftenunderholdning", filmforevisning, lotterier, dans, sport, militæropvisning, børnekoncerter og andre opvisninger fra en tilsyneladende udtømmelig pose af numre. De trak de ulykkelige masser til storstævner, hvor den enkelte kunne overgive sig til følelsen af at deltage i en dynamisk og altomfavnende bevægelse bestemt til radikal handling til opfyldelse af enhvers behov. Fjenden blev defineret i vage vendinger: jøder, socialisten, den ugudelige eller - hvis man foretrak generaliseringer af helt ubestemt indhold - Systemet, som man kunne give skylden for alt, fra bankerot til Versaillestraktaten.

TEKST 10 Kommunist eller nazist

Otto Kumm (født 1909) var uddannet grafiker og tilsluttede sig nazismen i begyndelsen af 1930'erne. Otto Kumm fik senere Ridderkorset for sin indsats i krigen. I det følgende interview fra begyndelsen af 1990'erne fortæller Otto Kumm om, hvorfor han blev nazist.

Fra 1925 til 1929 var jeg i lære som trykker, og rejste derefter i et år gennem

Den preussiske ministerpræsident Herman Göring i spidsen for tyske arbejdere 1. maj 1935.

Tyskland til fods. Jeg så næsten hele landet. Hvert område har sin egen skønhed, men i 1930 havde vi allerede næsten tre millioner arbejdsløse, og halvdelen af industrien lå brak. Endeløse rækker af stærkt afmagrede, sultne mennesker stod rundt omkring i gaderne. Det var et sørgeligt syn - specielt i byerne. Senere i 1932 var der 6 millioner arbejdsløse. Sammen med de nødlidende familier udgjorde de en tredjedel af landets befolkning.

Jeg kiggede ind ved politiske møder, når og hvor jeg kunne - politiske forsamlinger, der strakte sig fra det yderste højre til det yderste venstre. Efter at have lyttet til, hvad der blev sagt, kom

jeg til den konklusion, at der - taget i betragtning at millioner af tyske kommunister allerede betragtede Sovjetunionen som deres fædreland - var to muligheder. Man kunne starte på en frisk sammen med kommunisterne under russisk lederskab eller slutte sig til nationalsocialisterne, der arbejdede på at befri landet fra Versailles-traktatens kvælertag og gøre det uafhængigt igen. Dengang kunne jeg ikke se nogen tredje mulighed, og jeg formoder, at millioner af andre tyskere følte det samme. Det var grunden til, at jeg gik ind i SA i oktober 1930 uden at være overbevist nationalsocialist. Jeg overbeviste mig selv om, at dette var den eneste mulighed, nemlig at støtte dette

parti i håbet om, at Adolf Hitler og hans bevægelse kunne give os en frisk start.

Jeg var med i SA i et år, men det forekom mig en anelse for blødsødent, for udisciplineret, så jeg søgte optagelse hos SS og blev antaget. Det var stadig en meget lille gruppe, udvalgt fra SA med det formål at beskytte især partiledelsen ved offentlige optrædender. Det var derfor, vi hed Schutzstaffel (: beskyttelseshold), forkortet til SS. Jeg var med ved adskillige af de større stævner i Hamburg. Det var vores job at afskærme podiet, at ledsage talerne til og fra deres biler, bevogte deres hotel osv. Sammen med SA deltog vi også i såkaldte propagandamarcher gennem alle Hamburgs kvarterer, og det gik ofte livligt til. Hamburg var en rød by - selv efter 1933. Jeg husker tydeligt Blodig Søndag i Hamburg-Altona, hvor hele boligblokke blev besat af bevæbnede kommunister, der fra tagene skød ind i vore geledder. Vi mistede 13 eller 14 mand den dag.

I dag kan man selvfølgelig spørge, hvad vi i det hele taget havde at gøre i disse arbejderkvarterer. Ja, national-socialisterne var et arbejderparti med det primære mål at vinde den tyske arbejder for sig. Man kunne kun overtale disse mennesker, hvis man kunne tilbyde noget og fortsatte med at gøre det. I de senere år kom langt størstedelen af SA- og SS-medlemmerne faktisk fra den modsatte lejr. De var blevet omvendt.

TEKST 11

Bemyndigelsesloven

Ved rigsdagsvalget den 5. marts 1933 fik nazisterne 288 ud af 647 pladser i rigsdagen, men det var ikke nok til at danne en nazistisk flertalsregering (se

tabel s.47). Da rigsdagen mødtes i Kroll-operaen blev de 81 kommunistiske rigsdagsmedlemmer nægtet adgang på grund af den påståede meddelagtighed i rigsdagsbranden. Sammen med de borgerlige partier kunne NSDAP således vedtage "loven til overvindelse af folkets og statens nød" også kaldt Bemyndigelsesloven den 24. marts 1933. Kun socialdemokraterne (SPD) stemte imod Bemyndigelsesloven. Loven gjaldt for 4 år, men i 1937 blev den forlænget af den nazistiske rigsdag.

Artikel 1. Love for riget kan foruden ved den i rigsforfatningen fastsatte fremgangsmåde også vedtages af rigsregeringen. Dette gælder også for de love, som i rigsforfatningen er anført i artiklerne 85 afsnit 2 og 87.

Artikel 2. De love for riget, som rigsregeringen vedtager, kan afvige fra rigsforfatningen, for så vidt de ikke berører rigsdagen og rigsrådet som institutioner. Rigspræsidentens beføjelser forbliver uforandrede.

Artikel 3. De love for riget, som rigsregeringen vedtager, udfærdiges af rigskansleren og offentliggøres i Lovtidende. De træder i kraft dagen efter offentliggørelsen, såfremt intet andet er anført. Artiklerne 68 til 77 i rigsforfatningen kan ikke tages i anvendelse på de love, rigsregeringen har vedtaget.

Artikel 4. Overenskomster mellem riget og fremmede stater, som omhandler rigets lovgivning, behøver ikke for disse loves gyldighedsperiode at godkendes af de lovgivende organer. Rigsregeringen udfærdiger de til disse overenskomsters fuldbyrdelse nødvendige direktiver.

DE LANGE KNIVES NAT

Tekster til kapitel 6

TEKST 12

SA er legemliggørelsen af nationalismen

SA-lederen Ernst Röhm forklarer i følgende tale SAs rolle i den nationalsocialistiske revolution. Talen blev holdt 18. april 1934 til repræsentanter fra pressen.

De fleste udlændinge kan ikke forstå hverken kursen for eller arten af den tyske revolution - som regel glemmer man det faktum, at der ikke blot var tale om et skift i den politiske ledelse (...) Den nationalsocialistiske revolution er et udtryk for et åndeligt brud med tanken bag den store Franske revolution i 1789.

Overfor denne tanke, som kun regner med målelige og tællelige elementer, fremstår nationalsocialismen som en ny form for idealisme, i forhold til hvilken demokratiet føler sin egen mangelfuldhed, fordi demokratiet i sig selv er ude af stand til at forstå nationalsocialismens indre princip.

Til at erstatte demokratiets værdier indsætter nationalsocialismen kræfter, som ikke kan måles og vejes præcist og som ikke kan forstås udelukkende på baggrund af fornuft og beregning: kræfter der hidrører fra sjælen og blodet.

Nationalsocialismens og demokratiets moralske universer befinder sig således på forskellige begrebsmæssige niveauer.

Jeg vil fortælle jer om SA, der er den heroiske legemliggørelse af viljen og tanken i den tyske revolution. Man kan kun forstå SA's karakter og opgave, hvis man forstår den nationalsocialistiske revolutions beskaffenhed og mål (...)

Den tyske revolution startede med ødelæggelsen af Weimar-republikkens interne udformning. I stedet for det rødsorte novembersystem, indsatte revolutionen det nationalsocialistiske styre, som er legemliggørelsen af statens politiske autoritet.

Men som en verdensopfattelse - og alfa og omega i vores kamp gennem alle disse år har været at indføre en fuldstændig ny verdensopfattelse - er nationalsocialismen ikke et forfatningsmæssigt problem, og der er ingen årsagsbetinget sammenhæng mellem den og statens ydre form, hvordan den end måtte blive (...)

SA er - lad os gentage det - den heroiske legemliggørelse af viljen og tanken i den tyske revolution.

Den nationalsocialistiske revolution er en moral-pædagogisk proces. Den har stået på i lang tid og slutter ikke, førend den sidste tysker legemliggøres og manifesterer nationalsocialismen gennem sine handlinger og tanker.

Da Hitler startede sin kamp, var han soldat. Utallige kampe har sat sine spor i hans liv, og ydermere har han i overensstemmelse med ånden i selve kampen sat militære hensyn over alle andre hensyn.

Som en garanti for gennemførelsen af sin politiske linie grundlagde han Den brune Revolutionshær baseret på to faste støttepiller: lederens autoritet og disciplin.

I SA findes kun én frivillig beslutning, nemlig om man vil indtræde i geledderne hos den tyske fornyelses angrebsstyrke. Fra det øjeblik, hvor en mand ifører sig den brune uniform, underkaster han sig betingelsesløst SA's lov.

Den lov lyder: »Lydighed indtil døden over for den øverste leder af SA, Adolf Hitler. Mine ejendele og mit blod, min styrke og mit liv, alt hvad jeg har, tilhører Tyskland.«

Hitler har - fra første færd - ikke kæmpet for småting (...). Fra dag et, da syv mænd uden navne, forbundsfæller, offentlig opmærksomhed eller penge drømte om at løfte Tyskland ud af dets ruiner, stod hele statsmagten på spil.

I denne kamp har hans våben været SA.

SA er ikke en samling dristige med-sammensvorne men en hær bestående af tilhængere og martyrer, agitatorer og soldater, der er nødvendige i denne gigantiske kamp, hvor det tyske folks sjæl står på spil.

Som krævet af omstændighederne skabte Adolf Hitler en ny type kombattant: soldaten skabt af en politisk idé. Til disse politiske soldater gav han det røde flag med dets hagekors - det nye symbol for den tyske fremtid - og den brune skjorte, der klædte SA på til kamp, ære og død.

Gennem farven adskiller den brune skjorte SA fra masserne. Det er dette faktum, der retfærdiggør den, nemlig at den er SA's særlige kendetegn, som sætter såvel venner som fjender i stand

til straks at genkende dem, der praktiserer den nationalsocialistiske verdensopfattelse (...)

SA er legemliggørelsen af nationalsocialismen. Med deres næver har SA åbnet sejrens vej for nationalsocialismens ideer, og under deres fremgang har SA inddraget de skeptiske og tøvende i denne fantastiske folkelige masseopstand.

Angrebet fra den brune bølge under hagekorsets vartegn er et råb til dem, der står på sidelinjen og venter på at se, hvad der sker: »Kom og slut jer til os kammerater!«

Uden SA ville hundredtusindevis af arbejdere ikke have genopdaget fædrelandets vej (...). Det er SA, som fjernede dem fra gaden, fra sult og arbejdsløshed. Disse brune bataljoner har været nationalsocialismens skole, for inden for deres rækker giver herkomst, status eller rigdom ingen privilegier: det er kun manden og hans tjenester overfor bevægelsen, der tæller.

I dag hviler den nationalsocialistiske stat på et solidt fundament. Millioner af nationalsocialismens politiske soldater våger over denne nye stat, som er deres stat.

Uheldigvis var der også reaktionære elementer, som i kølvandet af den nationalsocialistiske revolution sluttede sig til os. De havde endog hæftet hagekorset på deres revers som et bevis på, at de altid havde været nationalister.

Vi gennemførte dog ikke bare en nationalistisk revolution men en national-socialistisk - med tryk på ordet socialistisk (...). I sin utrolige barmhjertighed udryddede det nye styre ved magtovertagelsen ikke nådeløst alle repræsentanterne for det tidligere styre eller for det, som gik forud for det (...). Vi

vrider halsen om på dem uden de mindste samvittighedskvaler, hvis de vover at omsætte reaktionære principper til praksis.

Reaktionære, småborgerlige konformister, specialister i nedrakning - alle disse mennesker betragter i sagens natur revolutionen som et uhyre. Til gengæld føler vi trang til at kaste op, når vi tænker på dem. Men som revolutionens urokelige bastion rejser SA sig mod bagstræberi, nedrakning og konformitet. SA legemliggør alle de kvaliteter, som udgør ånden i revolutionen.

I de år, hvor kampen stod på, var den brune skjorte en formel uniform. Den var også et ligklæde. Efter vores sejr blev den symbolet på nationalsocialistisk enhed, den blev Tysklands kendemærke, og det vil den vedblive at være.

Den orden og disciplin, som fandtes i SA, var fra starten en nødvendighed. SA skabte enighed blandt de revolutionære kræfter, som i starten kun var en løst tilknyttet flok. Senere blev SA et instrument til uddannelse og det bindemiddel, der holdt sammen på vores nationalsamfund, som kun kan eksistere, hvis individet undertrykker sig selv i alle livets aspekter.

I dag er det et udtryk for den nye tyske livsstil. Denne nye stil med rod i SA vil få betydning for alle aspekter i tyskernes liv.

SA er den nationalsocialistiske revolution!

TEKST 13

Hitlers tale i rigsdagen

Efter de lange knives nat (natten mellem 30. juni og 1. juli 1934), hvor Röhm og hele SA-ledelsen blev likvideret, redegjorde Hitler den 13. juli 1934 i rigsdagen for den indenrigspolitiske situation.

Formelt opretholdt nazisterne frem til 1945 både Weimarforfatningen og rigsdagen, der efter 1933 var totalt domineret af nazister og (indtil 1938) de få borgerlige politikere, der indgik i regeringen. Den følgende tekst er et uddrag aftalen.

Af uransagelige grunde dømte skæbnen vort folk til i 15 år at tjene som en slags eksperiment, som forsøgskanin for alle mulige slags politikere.

Det var måske både interessant og fornøjeligt for vores gruppe at følge disse eksperimenter, men for det tyske folk var de ligeså smertefulde som udmattende. Man behøver bare at genkalde sig den periode og de mænd, der efterfulgte hinanden som rigskanslere. Vi nationalsocialister var med rette ikke en del af denne række. Den 30. januar 1933 dannede vi ikke en ny regering, som det havde været tilfældet ved så mange lejligheder; den dag forkastede et nyt styre en forældet epoke.

Denne historiske handling, som gjorde en ende på den værste periode i vores lands historie, blev legitimeret af selve det tyske folk. For vi tog ikke - som man gjorde i november 1918 - magten gennem beslaglæggelse men med lovlige midler. Vi gennemførte ikke ligesom de skrupelløse anarkister en revolution, men forkastede - som udøvere af den folkelige vilje - det styre, der havde påført os et oprør. Vi følte os ikke foranlediget til at sikre vo-

res magt med bajonetter; vi plantede den i vore landsmænds hjerter (...)

I dag er Det tyske Rige ikke længere blot et geografisk område, det er også en politisk enhed. Og ligesom vi har forstået at sikre det tyske folks enhed og fremtid nationalt, er det også lykkedes os internationalt at skabe respekt om dets rettigheder.

Men det var ikke nok at redde folket fra disse politiske omvæltninger. Efter seks måneders nationalsocialistisk styre var vores tidligere politiske liv og vore partistridigheder glemt. For hver måned, der er gået, har det tyske folk fjernet sig mere og mere fra en periode, som er blevet uforståelig for os. Jeg behøver ikke understrege dette; i dag indser enhver tysker: bare tanken om at vende tilbage til en styreform med flere politiske partier er ligeså utænkelig, som den er absurd (...)

Midt i marts foranledigede jeg forbedelsen af en ny propagandakampagne, som skulle gøre det tyske folk immun over for forsøget på en ny forgiftning. Samtidig gav jeg imidlertid også enkelte partiinstanser ordre til at undersøge de evigt tilbagevendende rygter om en ny revolution og om muligt at finde kilderne til disse rygter.

Det viste sig, at der blandt nogle højtstående SA-ledere fandtes tendenser, som måtte give anledning til særdeles alvorlige betænkeligheder.

I starten var det generelle foreteelser, hvor sammenhængen ikke var umiddelbart gennemskuelig.

1. Stik imod min udtrykkelige ordre og i modstrid med de udtalelser, som tidligere stabschef Röhm afgav til mig, var SA blevet udvidet i et sådant omfang, at det nødvendigvis måtte true denne enestående organisations indre

homogenitet.

2. Opdragelsen i den nationalsocialistiske ånd blev på de nævnte områder i enkelte højtstående S A-instanser skubbet mere og mere i baggrunden.

3. Det naturgivne forhold mellem partiet og SA svækkedes langsomt. Man kunne konstatere en vis systematik i bestræbelserne på i stigende grad at fjerne SA fra den af mig tildelte mission, således at korpset blev disponibelt for andre opgaver eller interesser.

4. En kontrol af SA-ledernes fremmelser afslørede en fuldstændig ensidig vægtning af ydre færdigheder eller ofte sågar kun af en formodet intellektuel kvalifikation. Hovedparten af de ældste og mest trofaste SA-mænd blev i stigende grad forbigået ved udnævnelsen af ledere og besættelsen af stillinger, mens 1933-årgangen, som aldrig havde været særligt velanskrevet i partiet, var genstand for en uforståelig fortrinsbehandling. Nogle gange var et få måneder gammelt tilhørsforhold til partiet, eller blot til SA, tilstrækkeligt til at blive forfremmet til en højere SA-instans, hvilket den gamle SA-leder efter mange år ikke havde kunnet opnå. (...)

Den beslutsomhed, som den nationalsocialistiske statsledelse lagde for dagen i bestræbelserne på at gøre en ende på sådanne urimeligheder fra nogle få uværdige elementers side - elementer som kun er til skam for partiet og SA - fremkaldte heftige modreaktioner fra stabschefens side. Gamle nationalsocialistiske stridsmænd, der for nogles vedkommende havde kæmpet for partiets sejr i næsten 15 år og nu som højtstående statsembetsmænd repræsenterede partiet i førende stillinger, blev stillet til regnskab for deres optræden over for sådanne uværdige elementer - dvs.

Stabschef Röhm forsøgte at lade disse partiveteraner straffe ved en Æresret (: militærbetegnelse for ret, der iværksættes ved krænkelse af en stands ære), der til dels var sammensat af meget unge partimedlemmer eller sågar af personer udenfor partiet.

Disse opgør førte til meget alvorlige diskussioner mellem stabschef Röhm og mig under hvilke jeg for første gang begyndte at nære tvivl om denne mands loyalitet. (...)

Uden på noget tidspunkt at informere mig og uden at jeg i starten havde nogen som helst anelse herom tog stabschef Röhm gennem en fuldstændig korrupt plattenslager, som De alle kender som hr. v. A. (: von Alvensleben), kontakt til general Schleicher. General Schleicher var ham, der satte ord på stabschef Röhm's inderste ønsker. Det var ham, der konkretiserede og forsvarede den opfattelse at:

1. det nuværende tyske regime skulle være uholdbart, at

2. først og fremmest værnemagten og samtlige nationale organisationer skulle samles under én mands ledelse, at

3. stabschef Röhm var den eneste kompetente mand til dette embede, at

4. hr. von Papen skulle fjernes, og at han selv ville være parat til at indtage embedet som vicekansler, og at andre væsentlige rokader i Rigskabinettet skulle gennemføres. (...)

Jeg har nu i 14 år konsekvent forsikret, at partiets kamporganisationer er politiske institutioner, som intet har at gøre med hæren. Ret beset ville det i mine øjne have været en desavouering af mine egne meninger og min egen politik gennem 14 år at placere lederen af SA i spidsen for hæren. I november 1923 foreslog jeg også en officer til at lede hæren og ikke min daværende SA-leder, kaptajn Göring. (...)

Hærens øverste leder er general-feltmarskallen og rigspræsidenten. Som kansler har jeg aflagt ed over for ham. Hans person er for os alle urørlig. Det løfte, jeg afgav til ham om at bevare hæren som rigets upolitiske instrument, er for mig bindende - baseret på inderlig overbevisning og min afgivne ed. Endvidere ville det menneskeligt set også have været umuligt for mig at udføre en sådan handling mod rigets forsvarsminister.

Jeg er - sammen med alle andre - lykkelig over i ham at kunne se en gennemført hædersmand. Han har i sit hjertes godhed forsonet hæren med forgangne tiders revolutionære og forenet dem med deres nuværende regering. Han har under udvisning af ekstrem loyalitet bekendt sig til det princip, som jeg selv vil forsvare til mit sidste åndedrag.

Inden for staten findes der kun én våbenbærer, værnemagten - og kun én der udøver den politiske vilje: nemlig det nationalsocialistiske parti.

DEN NATIONALE SELVFØLELSE

Tekster til kapitel 7

TEKST 14

Mødet med Nazityskland

Den amerikanske journalist William L. Shirer kom til Europa i 1925 og oplevede det nazistiske styre på nærmeste hold i årene 1934-1940, da han var Berlin-korrespondent for Chicago Tribune og CBS. I denne periode førte han dagbog over det han oplevede i Tyskland. Disse optegnelser udgjorde, sammen med en række hemmelige dokumenter, som blev beslaglagt af de allierede i maj 1945 grundlaget for hans erindringsværk "Det Tredie Riges storhed og fald" fra 1960. Følgende tekst er et udsnit fra denne bog.

På dette tidspunkt, i slutningen af sommeren 1934, kom jeg til Det tredje Rige for at bo og arbejde. Der var meget, som imponerede, forvirrede og foruroligede en udenlandsk iagttager ved det nye Tyskland. Det overvældende flertal af tyskere syntes ikke at have noget imod, at deres personlige frihed var blevet dem berøvet, at så meget af deres kultur var blevet ødelagt og erstattet med åndløst barbari, og at deres liv og virke var kommet under kommando i en grad, der aldrig før var oplevet selv af et folk, som gennem slægtled var blevet vænnet til adskilligt, hvad kommando angik.

Ganske vist lurede i baggrunden rædslen for Gestapo og frygten for koncentrationslejren for dem, der faldt ud af geledet eller havde været kom-

munister eller socialdemokrater eller for liberale eller for pacifistiske, eller som var jøder. "De lange knives nat" den 30. juni 1934 var en advarsel om, hvor hensynsløse de nye ledere kunne være. Men i de første år berørte den nazistiske terror kun relativt få tyskeres liv, og en nyankommen iagttager blev noget forbavset over at se, at befolkningen i dette land ikke syntes at føle, at den blev underkuet og holdt nede af et samvittighedsløst og brutalt diktatur. Tværtimod støttede den dette med oprigtig begejstring. På en eller anden måde indgød det folk nyt håb og ny tilid og en forbavsende tro på deres lands fremtid.

Hitler var i færd med at likvidere fortiden med alle dens savn og skuffelser. Skridt for skridt, og hurtigt (som vi senere vil få at se) befriede han Tyskland fra Versailles-traktatens lænker, lammede de sejrige allierede og gjorde Tyskland militært stærkt på ny. Dette var, hvad de fleste tyskere ønskede, og de var villige til at bringe de ofre, Føreren krævede af dem, for at opnå det: tabet af personlig frihed, en spartansk kost ("Kanoner for smør") og hårdt arbejde. Da man nåede efteråret 1936, var arbejdsløshedsspørgsmålet i alt væsentligt løst, næsten alle havde arbejde igen, og man hørte arbejdere, der var blevet berøvet deres organisationsmæssige rettigheder, spøge ved deres fulde tallerke-

Dette eksemplar er fremstillet af Nota til Balder Westergaard Holst og må ikke deles

Der spilles spil foran kaminen på den tyske arbejdsfronts rekreationshjem i Mecklenburg ca. 1937

ner om, at under Hitler var det i hvert fald ikke længere tilladt at sulte! "Gemeinnutz vor Eigennutz!" (det fælles vel går forud for éns eget) var et populært nazistisk slagord i hine tider, og skønt mange af partiets ledere, fremfor alt Göring, i hemmelighed berigede sig og erhvervslivets fortjenester steg, var der ingen tvivl om, at masserne var betaget af den nye "nationale socialisme", der demonstrativt satte samfundets vel-færd over éns personlige vinding.

Racelovene, der udelukkede jøderne fra det tyske samfund, forekom en udenlandsk iagttager at være et ry-

stende tilbagefald til primitive tider, men da de nazistiske raceteorier forherligede tyskerne som jordens salt og herrefolket, var teorierne langtfra upopulære. Nogle af de tyskere, man traf - tidligere socialdemokrater eller liberale eller troende kristne fra de gamle konservative klasser - væmmedes eller oprørtes endog over forfølgelsen af jøderne, men selv om de hjalp med til at mildne prøvelserne i et antal enkelttilfælde, gjorde de ikke noget for at stemme strømmen. Hvad kunne de gøre? De stillede tit én dette spørgsmål, og det var ikke let at svare på.

TEKST 15

Skift i den nationale følelse

I de følgende to interviews beskriver Hans Herwarth von Bittenfeld (født 1904) og Heribert Suntrop (født 1928), hvorfor nazisterne kom til magten, og hvordan Tyskland ændrede sig efter 1933. Interviewene er begge fra begyndelsen af 1990'erne.

Hans Herwarth von Bittenfeld:

At Hitler kom til magten, skyldtes efter min mening de borgerlige partiers fiasko, og især socialdemokratiets vent-og-se-holdning. De var ikke vant til at tiltage sig magten og bære et ansvar, og selvom de aldrig gav Bruning (: rigskansler 30/3-30 til 30/5-32) et tillids-votum, stoppede de heller aldrig hans udøvende magt. For det andet lykkedes det ikke de borgerlige partier i en tid med stor arbejdsløshed at skabe en defensiv front mod hverken nationalsocialismen eller kommunismen. Føjer man til disse to faktorer Versailles-traktatens psykologiske byrde, så får man en stærk opbakning af nationalsocialisme og kommunisme.

Det værste af alt var, at ingen bortset fra socialdemokraterne og Det tyske Folkeparti ønskede at identificere sig med Weimar-republikken. Det var en særdeles alvorlig fejltagelse.

Heribert Suntrop:

Vi vandt internationale løb til lands, til vands og i luften. Under De olympiske Lege regnede det med medaljer. I mellemtiden var der et hurtigt fald i antallet af arbejdsløse og en forbedring af den sociale situation for de samfundsklasser, som tidligere havde været fattige. Der fandtes også et nazi-program til forbedring af livskvaliteten (Kraft

durch Freude). Det var ikke overraskende, at alt dette førte til almen begejstring - eller i det mindste sympati - for det nye styre og den nye stat.

Jeg husker udmærket øjeblikke, hvor der pludseligt opstod selvtillid - endog eufori. For eksempel husker jeg den dag, hvor folk på gaden pludselig råbte: "Zeppelineren kommer, zeppelineren kommer!" Alle så mod himlen, fyldt af stolthed over dette tekniske vidunder, som tyskerne havde skabt. Den næste dag hørte vi, at vore væddeløbsbiler var kommet først i mål. Dagen efter foretog vore svæveflyvere nye rekordflyvninger. Ved et stort internationalt flyvearrangement i Schweiz fløj vore bombefly hurtigere end de andre bombefly i konkurrencen. Hele verden misundte os disse præstationer. Man regnede med os igen!

NAZISMENS UNGDOM

Tekster til kapitel 7

TEKST 16

For fanen vil vi dø

Melita Maschmann er født 1918 i Berlin og fortæller i det følgende om, hvordan hun oplevede den nazistiske magtovertagelse i 1933 og hvorfor så mange unge - der i blandt hende selv - støttede nazismen. Uddraget er fra hendes selvbiografiske beretning "Fazit" fra 1963.

Om aftenen den 30. januar tog mine forældre os børn - min tvillingebror og mig - med ind til byens centrum. Der oplevede vi det fakkeltog, hvormed nationalsocialisterne fejrede deres sejr. Noget uhyggeligt, som stammer fra den nat, findes stadig i mig.

De hamrende skridt, højtideligheden ved de røde og sorte faner, faklernes flakkende genskin i ansigterne og sangene, hvis melodier på samme tid var inciterende og sentimentale.

I timevis marcherede kolonnerne forbi, og blandt dem dukkede hele tiden grupper af drenge og piger op, som næppe var ældre end vi. I deres ansigter og holdning så man en alvor, der gjorde mig beskæmmet. Hvad var jeg, siden det kun var mig tilladt at stå ved vejkannten og se på, mens jeg havde denne kuldefornemmelse i ryggen? - en fornemmelse der kom fra den reservethed, mine forældre udstrålede. Jeg var ikke andet end en tilfældig tilskuer, et

barn som stadig fik ungpigebøger i julegave - og alligevel brændte jeg efter at kaste mig ud i denne strøm, at dykke ned i den og blive båret med.

Husk med hvilken smertelig voldsomhed også du dengang søgte efter noget væsentligt. Senere søgte vi gennem utallige samtaler i fællesskab efter det. I den alder opfatter man sit liv, der består af lektielæsning, spadsereture med familien og indbydelser til fødselsdage, som kummerligt og beskæmmende betydningsløst. Ingen tror på, at man interesserer sig for andet og mere end sådanne latterlige ting. Ingen siger: Kom - der er brug for dig til væsentligere ting! Man tæller endnu ikke i alvorlige sager.

Men drengene og pigerne i marchkolonnerne talte. Som de voksne bar de faner, der viste navnene på deres døde.

På et tidspunkt var der pludselig én, der sprang ud af gelederne og begyndte at slå på en mand, som stod ganske få skridt fra os - måske var han kommet med en fjendtlig bemærkning. Jeg så ham falde om med blodet strømmende ned over ansigtet, og jeg hørte ham skrike. Vores forældre trak os i al hast væk fra vrimlen, men de havde ikke kunnet forhindre, at vi så den blødende mand. Billedet af ham forfulgte mig i dagevis. I den forfærdelse, som det vakte i mig, blandede sig et element af berusende lyst: "For fanen vil vi dø," havde fakkelbærerne sunget. Det dre-

jede sig om liv og død - ikke om tøj eller mad eller skoleopgaver, men om død og liv. For hvem? Også for mig? Jeg ved ikke, om jeg dengang stillede mig selv det spørgsmål, men jeg ved, at jeg fyldtes af en brændende længsel efter at høre til dem, for hvem det handlede om liv og død.

Når jeg tænker nærmere over de omstændigheder, der gjorde det så tillokkende for mig at gå ind i Hitler-Jugend, så støder jeg også på denne: Jeg ville bort fra mit barnlige, trange liv og binde mig til noget stort og betydningsfuldt. Dette ønske delte jeg med utallige jævnaldrende.

Det bliver sværere at forklare, hvordan denne impuls bar mig gennem de følgende 12 år frem til 1945. Den kendsgerning, at jeg holdt fast i nationalsocialismen så længe, hænger sammen med oplevelser fra min tidlige barndom. Det er mærkeligt, men den "socialistiske" tendens, som kom til udtryk i denne "bevægelses" navn, tiltrak mig, fordi den styrkede mig i oppositionen mod mit konservative barndomshjem. I modsætning dertil blev den nationale tendens betydningsfuld for mig, netop fordi den faldt i tråd med den ånd, som var blevet indpodet mig der siden min tidlige barndom (...)

Utallige gange indskærpede min mor: Tyskland tabte krigen, skønt intet folk havde modigere soldater. Dette folks land er gennem en skændig diktat-fred blevet revet fra hinanden ved alle grænser, dets økonomi sygner hen på grund af de erstatningssummer, som de tidligere fjender forlanger. Dets kultur er fremmedgjort (: überfremdet er et typisk "naziorde" og betyder her at jøderne dominerer den tyske kultur), det er fattigt og dødsygt.

Længe før jeg gennemskuede sammenhængene, ja før jeg forstod betydningen af ordet "Tyskland", elskede jeg det, som noget hemmelighedsfuldt - overskygget af sorg - noget der var uendeligt dyrebart og truet.

Min bror og jeg var endnu ikke startet i skolen, da vores mor første gang tog os med til sin hjemstavn. Dengang var Rhinlandet besat af franskmændene. I et tog mødte vi de første farvede soldater - synet af dem fyldte mig med gru. Vi flygtede ind i en tom kupé. Jeg ved ikke længere, hvad min mor sagde for at berolige os, men det efterlod et gys i min erindring, som om alle Tysklands trængsler var blevet legemliggjort i disse sorthudede mænd(...)

Som ti-årige stod min bror og jeg i timevis sammen med mange festklædte mennesker ved vinduet i et hotel på Unter den Linden og ventede på det øjeblik, hvor en gammel mand med et mægtigt firkantet kranium kørte forbi nedenfor, mens han hilste værdigt omkring sig. Hindenburgs 80-års fødselsdag. Vi bar på buketter af violer, som vi havde fået lov til at kaste ud til den gamle mand. Fra det fjerne hørte vi, hvorledes jubellavinen tog til og kom nærmere. Under vinduet istemte en eller anden sangen »Deutschland, Deutschland über alles«. Den gamle mand i bilen var - så meget forstod vi - som en far for alle tyskere. Mange mennesker håbede, at han ville føre vort folk ud af nøden. Nøden hang sammen med den tabte krig. I bakspejlet forekommer det mig, at der i min barndom blandt de voksne ikke fandtes et samtaleemne, som blev dyrket oftere og med større lidenskabelig alvor, end verdenskrigen. Det var den anden hemmelighed, indspundet i sorg og klage, som man først

lærte at gennemskue lidt efter lidt, men hvis bitterhed havde gennemsvivet vores sind og bevidsthed siden den dag, disse først åbnede sig for verden.

Krigen havde handlet om Tyskland - og var tabt. Men hvad betød det? Jeg husker, at jeg en dag i det rejsebureau, hvor min far var ansat, i lang tid sad overfor to udlændinge, der talte sammen. Dengang tænkte jeg: Skulle fremmede mennesker som disse to mænd, hvis sprog jeg ikke forstår, have haft til hensigt at marchere ind i vores land og gøre det til deres eget? Hvis det var tilfældet, måtte man frygte og hade de fremmede. De havde ikke nået Berlin, men de voksne klagede altid over, at de havde stjålet stykker af vores land. Utallige tyske mænd var blevet dræbt af dem, da de ville forhindre de fremmede i at stjæle landet. Vort folk havde tabt krigen, fordi for mange af dets mænd var blevet dræbt.

Disse forestillinger blev først lidt efter lidt håndgribelige. Da nabodrengen døde på sygehuset og aldrig mere kom tilbage for at lege med os, opstod der en anelse om, hvad det betød, at mændene var døde i krigen. Brutalt dræbt af fjendtlige mennesker, ligesom den grå kat som portieren dræbte, fordi den jagede hans høns (...)

Den fortvivlede kamp for demokratiets redning, som dengang blev udkæmpet der, blev ikke erkendt og værdisat af mine forældre. Man hørte altid kun de voksne skælde ud over dette parlaments forvirrede mundhuggeri, og til sidst indså man, at det dér gik så vildt til, fordi tyskerne var blevet splittet op i et afsindigt utal af partier, der bekæmpede hinanden og det i bogstaveligste forstand "på liv og død". I min erindring forekommer det mig, at der

næppe var en dag, hvor min mor ikke læste en meddelelse om et politisk mord højt fra morgenavisen.

Man havde vel gode grunde til at skamme sig over, at det var sådan. Kvinden i den gammeldags ridedragt sagde: "Tidligere, mens vi stadig havde kejseren, skændtes tyskerne ikke sådan. Dengang kunne man være stolt over at være tysker. Nu kaster de folkevalgte repræsentanter blækhuse mod hverandre".

Til de trængsler, som de voksne beklagede sig over dagligt, hørte også arbejdsløsheden. Det var umuligt at forestille sig, hvad det betød, når fire eller fem eller sågar seks millioner mennesker var uden arbejde. Berlin havde fire millioner indbyggere. Det var den største by i Tyskland. At tænke sig, at alle de familier, der boede i Berlin, dårligt kunne spise sig mætte i tørt brød (...)

Selvom der var anbragt et skilt på døren til vores hus med påskriften: "Tiggeri og dørsalg forbudt!", var der dage, hvor man næsten konstant hørte lirekassemændenes eller gårdmusikanternes sørgelige koncerter, og ofte ringede tiggere samtidig på døren til lejligheden: det var umuligt blot for en kort stund at glemme, at vi var født i et fattigt land.

En episode, som jeg i min hukommelse relaterer til arbejdsløsheden, står stadig klart for mig. Sønnen til nogle bekendte lå nogle gange fuld i baggården, fordi hans far nægtede ham adgang. Vores tjenestepiges kommentar dertil var: "Han har igen drukket sin arbejdsløshedsunderstøttelse op på én nat". (Egentlig var hans opførsel vel ganske utypisk for arbejdsløse, men det spiller ingen rolle her.) En dag hørte man hans mor skrike som besat. Han havde skåret puls-

åren over på sig selv med en køkkenkniv. Jeg havde mødt ham nogle få timer forinden: barfodet, i en laset militærfrakke og med en lille hund i armene (...)

Jeg troede på nationalsocialisternes løfter om, at de ville afskaffe arbejdsløsheden og dermed seks millioner menneskers nød. Jeg troede dem, når de sagde, at de ville føre det tyske folk ud af opsplitningen i mere end 40 partier og ind i én enhed, og at de ville overvinde følgerne af Versailles-diktatet. Skønt min tro i januar 1933 kun hvilede på et håb, syntes den meget snart at kunne henvise til kendsgerninger. Men det ved du kun alt for godt. Hvad jeg ville forsøge at gøre klart for dig og dine børn, med hvem du måske nu begynder at gennemtænke disse spørgsmål, er, at den generation, der voksede op i borgerskabet, og som ved Hitlers magtovertagelse befandt sig på tærsklen mellem barn-dom og ungdom, på en skæbnesvanger måde var forberedt til at blive offer for hans »ideer«; også selvom forældrene til den generation var fjendtligt indstillet overfor nationalsocialismen.

Du har engang fortalt mig, at din søster dengang kom hjem med ønsket om at måtte blive medlem af Hitler-Jugend. Husker du det? Først ved den lejlighed erfarede hun fra jeres forældre, at I er jøder.

TEKST 17

Organiseringen af Hitler-Jugend

Den amerikanske journalist William L Shirer (se tekst 14) beskriver her hvordan den nazistiske ungdomsorganisation Hitler-Jugend var organiseret.

Adolf Hitler tænkte ikke så meget på skolen, som han jo selv havde forladt i

utide, som på Hitler-Jugend som redskab til at uddanne Tysklands ungdom med de formål, han havde for øje. I de år, da nazipartiet kæmpede for at komme til magten, havde Hitler-Jugend ikke betydet væsentligt. I 1932, republikkens sidste år, omfattede den kun ialt 107.956, medens cirka ti millioner unge tilhørte de forskellige organisationer, som var sammensluttet under rigskomiteen for tyske ungdomsforeninger. I intet land i verden havde der været en ungdomsbevægelse af en sådan livskraft og så stort antal som i det republikanske Tyskland. Hitler, der var klar over dette, var besluttet på at overtage og nazificere den.

Hans vigtigste medarbejder i dette arbejde var en køn ung mand af jævn intelligens, men udstyret med stor energi, Baldur von Schirach, der var blevet betaget af Hitler og havde meldt sig ind i partiet i 1925, som attenårig, og i 1931 var blevet udnævnt til det nazistiske partis ungdomsfører. I juni udnævntes han til "rigsungdomsfører". Idet han efterabede sine ældre parti-kammeraters taktik bestod hans første handling i at sende en bevæbnet flok på halvtreds medlemmer af Hitler-Jugend af sted for at besætte hovedsædet for rigskomiteen for tyske ungdomsforeninger, hvor en gammel preussisk officer, general Vogt, der var komiteens formand, blev jaget på flugt. Schirach gik derefter løs på en af de berømteste tyske søhelte, admiral von Trotha, der havde været stabschef ved højsøflåden under den første verdenskrig, og som nu var præsident for ungdomsforeningerne. Den ærværdige admiral blev ligeledes slået på flugt, og hans stilling og organisation blev opløst. Dens formue, der androg mange millioner mark - hovedsagelig anbragt i hund-

redvis af ungdomsherberger over hele Tyskland - blev beslaglagt (...)

I alderen fra seks til atten år, da udskrivningen til arbejdstjenesten og hæren begyndte, blev både piger og drenge organiseret i Hitler-Jugends forskellige kadrer. Forældre, der blev kendt skyldige i forsøg på at hindre deres børn i at deltage i organisationen, var hjemfaldet til strenge fængselsstraffe, selv når de, som i nogle tilfælde, kun protesterede mod at lade deres døtre indtræde i visse enheder, hvor antallet af graviditeter havde nået forargelige højder.

I alderen fra seks til ti år aftjente en dreng en slags lærlingetid for Hitler-Jugend som Pimpf. Hver dreng fik en skudsmålsbog, i hvilken der blev skrevet om hans udvikling gennem hele den nazistiske ungdomsbevægelse, derunder hans ideologiske vækst. Som tiårig avancerede han efter at have bestået passende prøver i sport, lejrLiv og nazificeret historie, til medlem af Jungvolk, hvor han aflagde følgende ed:

I nærværelse af denne blodfane, der repræsenterer vor Fører, sværger jeg at vie al min energi og styrke til vort lands frelser, Adolf Hitler. Jeg er villig og rede til at ofre mit liv for ham, så sandt hjælpe mig Gud.

Som fjortenårig indtrådte drengen i den egentlige Hitler-Jugend og blev der, til han var atten, hvorpå han gik over til arbejdstjenesten og hæren. Hitler-Jugend var en vældig organisation, der var opbygget efter halvmilitært mønster ligesom S.A., og hvori de unge, der nærmede sig manddommen, modtog systematisk uddannelse ikke blot i lejrLiv, sport og nazistisk ideologi, men også i militære fag. I Berlins omegn blev nærværende forfatter afbrudt i sin skovtur af medlemmer af Hitler-Jugend, der ma-

sede gennem skoven eller over heden med geværerne klar og tung militær oppakning på ryggen.

Undertiden legede de ung piger også soldat, for Hitler-ungdommen forsømte ikke den kvindelige del af medlemmerne. Fra ti til fjorten år var tyske piger indrulleret som Jungmädel og havde også uniform, bestående af hvid bluse, mørkeblå nederdel, sokker og tunge - og yderst ufeminine - marchsko. Deres uddannelse mindede meget om de jævnaldrende drenge og indbefattede lange marcher i weekenden med tung oppakning og den sædvanlige indtæring af nazistisk filosofi. Men vægten blev lagt på kvindernes rolle i Det tredje Rige - hvor de først og fremmest skulle være sunde mødre for sunde børn. Dette understregedes endnu mere, når pigerne i en alder af fjorten år blev medlemmer af Bund deutscher Mädel (B.D.M.).

Som attenårige gjorde adskillige tusind af pigerne i B.D.M. (de forblev i organisationen, til de var 21) et års tjeneste ved landbruget - deres såkaldte Landjahr, der svarede til de unge mænds arbejdstjeneste. Deres opgave bestod både i at hjælpe til i huset og i marken. Pigerne boede undertiden på gårdene og ofte i små lejre i landdistrikterne og blev da tidligt hver morgen kørt ud til gårdene. Der opstod snart moralproblemer. Tilstedeværelsen af en køn ung pige fra byen splittede undertiden en bondefamilie, og man begyndte at høre vrede beklagelser fra forældre om, at deres døtre var blevet gravide på gårdene. Men dette var ikke det eneste problem. Som regel lå en lejr for piger i nærheden af en arbejdstjeneste-lejr for unge mænd. Også dette forhold synes at have foranlediget mange graviditeter.

Tilsvarende problemer opstod i det

såkalde husholdningår, som en halv million piger fra Hitler-Jugend tilbragte ved husgerning i en husstand i byerne. De mere oprigtige nazister betragtede dog ikke disse problemer som moralske. Ved mere end én lejlighed har jeg hørt ledere fra B.D.M. - de var altid ret ordinære og som regel ugift - holde foredrag for deres undergivne om den moralske og patriotiske pligt til at føde børn til Hitlers rige - om muligt i ægteskab, men om fornødent også uden for dette.

I slutningen af 1938 talte Hitler-Jugend 7.728.259 medlemmer. Så stort dette tal end var, var det dog lykkedes cirka fire millioner unge at holde sig uden for organisationen, og i marts 1939 udstedte regeringen en lov, der tvangsudskrev alle unge til Hitler-Jugend på samme basis, som de blev udskrevet til værnemagten. Genstridige forældre fik at vide, at deres børn ville blive taget fra dem og anbragt på børnehjem eller under anden forsorg, hvis de ikke meldte sig.

TEKST 18

Optagelsesceremoni i Deutsches Jungvolk

Både drenge og piger blev organiseret i Hitler-Jugend. Drengene var inddelt i to aldersgrupper Deutsches Jungvolk (10-14 år) og Hitler-Jugend (14-18 år). Nedenstående tekst er en instruks vedrørende optagelsesceremonien for 10-årige drenge, der fandt sted på Hitlers fødselsdag, den 20. april 1940.

Det er af største betydning, at optagelsen arrangeres på en højtidelig måde. Optagelsen skal for alle stå som en betydningsfuld begivenhed. Knøsen skal

betragte det øjeblik, han aflægger sin første ed til Føreren, som det helligste i sit liv.

DJ-ledernes tale:

Kære dreng!

Dette tidspunkt, hvor du skal optages i Hitlerjugends store fællesskab, er et meget lykkeligt tidspunkt, som samtidig vil være indledningen til et helt nyt afsnit i dit liv. I dag vil du for første gang sværge troskab til Føreren, og den troskab vil binde dig til ham for altid.

Og hver af jer, mine unge kammerater, træder i dette øjeblik ind i alle tyske drenge og pigers fællesskab. Med din ed og din troskab bliver du nu bærer af tysk ånd og tysk ære. Hver af jer, hver eneste, bliver nu fundamentet til et evigt rige for alle tyskere.

Når også du nu går i takt med de yngste soldater, så tænk på at denne march skal opdrage dig til at blive en nationalsocialist, der er sig fremtiden og sin pligt bevidst.

Føreren kræver af dig og af os alle, at vi uddanner os til et liv af opofrelse og pligt, loyalitet og kammeratskab. Du, 10-årige knøs, er ikke for ung eller for lille til at gå ind i fællesskabet og vise dig som en kammerat. Ligesom du sværger i dag millioner af unge tyskere troskab til Føreren, og det er et smukt eksempel på enhed, den tyske ungdom i dag viser hele verden. Så i dag aflægger du en ed til din Fører, og her, foran dine forældre, partiet og dine kammerater, modtager vi dig i vort store, loyale fællesskab. Dit motto vil altid være: "Fører, befal; vi adlyder!" [Drengene rejser sig op]. Gentag nu efter mig: "Jeg lover altid at gøre min pligt i Hitler-Jugend, kærligt og loyalt over for Føreren og vort flag".

TEKST 19

De nazistiske førerskoler

Ungdommen blev uddannet på en række forskellige partiskoler. Den følgende tekst handler om uddannelsen på de såkaldte førerskoler. Forfatteren af teksten er franskmænd og besøgte de tyske førerskoler i 1937. Teksten er en artikel fra The Manchester Guardian Weekly, 19. november 1937.

Hver måned udvælges 50 unge medlemmer af S.A., S.S. og Hitler-Jugend til et 3 ugers kursus på hver af de 27 provinsskoler ("Gauschulen"), der ligger spredt rundt om i Tyskland. Således bliver hvert år mere end 16.000 unge tyskere prøvet. Et tusind af dem sendes herefter til de tre førerskoler ("Führerschulen"), hvor de opholder sig i tre år for at blive uddannet som Tysklands fremtidige førerklasse.

Under dette treårige kursus er de unge under stadig observation, og deres egenskaber og karakter iagttages nøjagtigt. Jeg fandt, at disciplin er den mest skattede egenskab. Derefter kommer egnethed for sport, kammeratskab, almindelig karakter og intelligens, fuld beherskelse af de nationalsocialistiske doktriner og færdighed i at tale offentligt. I programmet for provinsskolerne fandt jeg kun lidt udover stram eksercits, sport og studiet af "Mein Kampf", samt forelæsninger, hvor skolens leder kommenterede værket. Disse skoler er anbragt på maleriske steder så langt som muligt fra byerne, i det frie landskab med mulighed for lange ture og marcher. Under sådanne marchture bliver der altid sunget: Hymner til racen, regiment og fædrelandet. Alt er lagt til rette for at indstille de unge på en fremtid i autoritet og byden. Man fortæller

mig, at det aldrig ville falde dem ind at analysere det, de har sunget, eller befatte sig kritisk med regimet. "Og det kalder I opdragelse," sagde jeg, "I laver jo kun muskler, ikke hjerner." "Vi foragter ord og fraser og foretrækker handling," var min ledsagers svar. Det kom ligesom en officiel proklamation.

Krössinsee i Pommern, Sonthofen i Bayern og Vogelsang i Rhinlandet er de tre store førerskoler, hvor partiets elite gennemgår deres tre års træning. Vogelsang, den nyeste af de tre, rejser sig fra toppen af et højedrag ca. 40 km fra Aachen. Ved foden af højedraget ligger en af disse små søer, som er så talrige i denne skov- og bjergegn. Inden jeg nåede op til den monumentale indgangsportal, der står over vejen som en triumfbue, så jeg grupper, der eksercerede til fods eller til hest. En hjelmklædt skildvagt med opplantet bajonet hentede den vagthavende officer, der omhyggeligt undersøgte mine akkreditiver og omsider gav mig adgang til klosterparken. Thi det hele mindede mig om et kloster - ganske vist med visse moderne ejendommeligheder. En kilometerlang vej med træbarakker ved siden ledte op til borgen, en vældig stenbygning af rå kvadrer. Et højt fæstningstårn understregede hele bygningsværkets massivitet. Alting var sobert, rent og i god orden.

Jeg må tilstå, at jeg var meget spændt på at møde de mænd, der var sat til at opdrage de chefer, som skal opretholde og udbygge Tysklands sociale bygning. Den første overraskelse. Jeg ventede at se en skikkelig dørvogter, i stedet for mødte jeg en ny skildvagt med opplantet bajonet. Et par officerer til, og jeg var på borgen ledsaget af en af lederne.

Den tyske ungdom blev uddannet på en række forskellige partiskoler. Her en kolonne drenge på march på en af de såkaldte Napola-skoler.

Alting derinde var i kolossale dimensioner. En mægtig indre gård, en spisesal til mindst 1.000 personer og et stort bibliotek. Biblioteket indeholdt kun nationalsocialistisk litteratur, geografier og statistikker, og alt, ord og billeder, omhandler den rene germanske race. Det er værd at erindre sig, at det vigtigste formål med de tre års uddannelse er at bibringe de fremtidige førere et fyldigt kendskab til racevidenskab, "Rassenkunde". Under det lange ophold forekommer der ingen andre religiøse højtideligheder end hymnerne til "Blut und Boden", blodet og jorden. Her er de officielle tekster:

"Hvorfor søge Gud i et fremmed land under cypresser og palmer, når Han åbenbarer sig så vidunderligt i vore egne omgivelser. Det er i rækken af vore marschaller, at Gud har vist sig for os. I blodet og jorden har Gud givet os de to kilder, hvorfra alt har sit udspring. Den, der nægter blodets og jordens hellighed, fornægter Gud."

På den måde ledes disse mærkelige munke fra kristendommen over til dyrkelse af blodet, jorden, naturen. Gymnastik erstatter morgenbønnen og eksercits messesangen. Alle disse fysiske øvelser forbereder utvivlsomt krigens apoteose (: forherligelse).

Det sagde jeg til den officer, som ledsagede mig. Han mente, at jeg som franskmænd overdrev alting. "Vi er ikke soldater," gentog han atter og atter.

"Det er muligt, men I ligner soldater." Jeg pegede på nogle khakiklædte mænd med sodaterstøvler og hjelme, som hilste, idet de gik forbi. I dette kloster løftes hånden ikke til en mild, velsignende hilsen. En hurtig bevægelse, der skyder armen i vejret, ledsaget af et smældende "Heil Hitler" udgør en slående modsætning til den gamle mumlen: "Broder, vi skal alle dø."

Jeg gik videre med min fører. Jeg så små barakker, hver med hundrede rene og jævnt møblerede celler for disse verdslige munke. Jeg så alle omgivelserne, men fik ikke meget at vide om meningen med det hele.

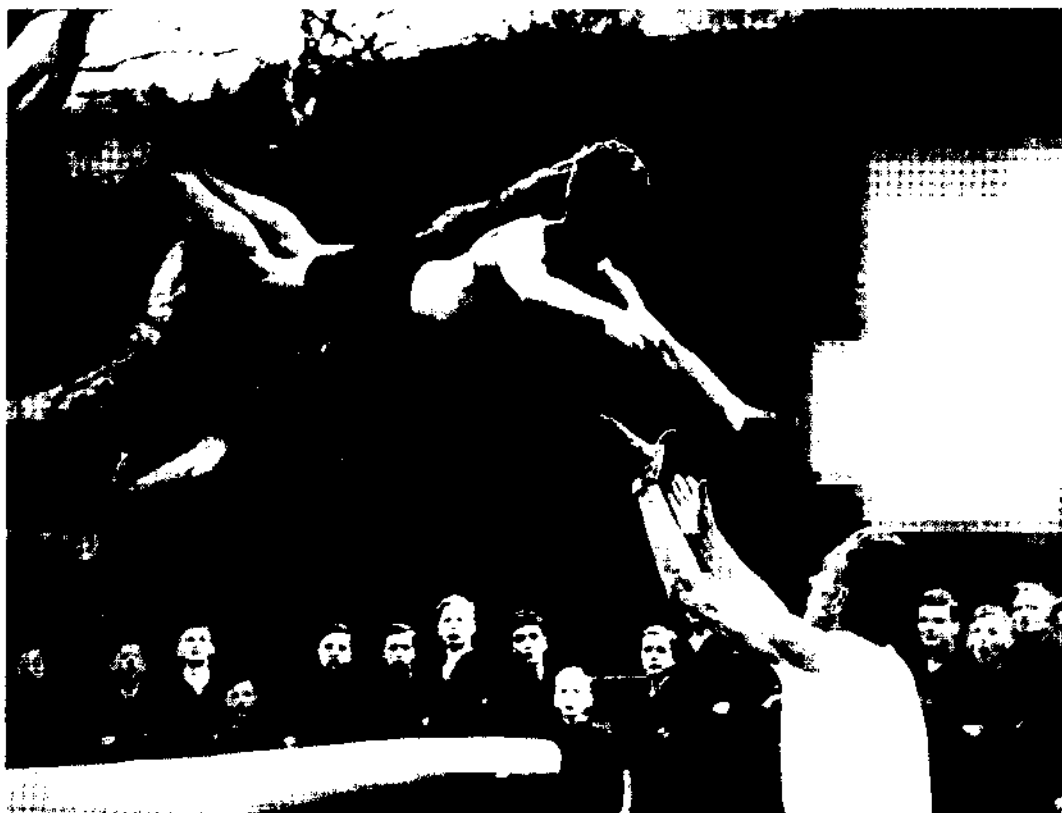
"Sig mig, hvad lærer I dem?"
"Rassenkunde."

Jeg gik op i foredragssalen, der som alt andet på borgen er af vældige dimensioner. For enden af denne lange sal er der en lille forhøjning, hvorfra skolens leder taler til de unge gennem en højttaler. Til højre for talerstolen hænger der et tæppe ned fra loftet. Når

dette tæppe drages til side, afsløres det allerhelligste. Omgivet af hagekorsflag og med en baggrund af hvide sten, hvor navnene på de dræbte fra Münchner-kuppet er indhugget, står der en statue. Det er en 2,4 m høj mand, muskuløs og kraftig, hilsende med løftet højre arm. Han er den typiske "Arier", "Homo Germanicus" - den nye Gud, i hvis billede tyskeren beundrer og elsker sig selv.

Jeg forlod Vogelsang dybt skuffet over den tomhed, som præger undervisningen og fuld af bange anelser om den fremtid, som måske vil komme til at ligge i disse fanatikeres hånd. Da jeg gik tilbage til min vogn, hørte jeg lyden af taktfast march. I upåklagelig fysisk form, i tunge støvler og med uniformshuen bag i nakken vendte Tysklands fremtidige førere fra eksercitsen tilbage til deres barakker. En to - en to, de rejste støvskyer efter sig, medens de hamrede af sted på vejen henimod os. Jeg lyttede til de muntre sange, som gav genlyd i bakkerne. De gik hurtigt forbi, men jeg fik lige fat på disse strofer:

"Und wenn die Handgranate kracht,
das Herz uns im Leibe lacht".

Idræt udgjorde en vigtig del af undervisningen på de tyske partiskoler.

TEKST 20

Skolesystemet nazificeres

I den følgende tekst forklarer den amerikanske journalist William L. Shirer (se tekst 14), hvordan det nazistiske styre ensrettede skolevæsenet og giver sit bud på, hvilke konsekvenser dette fik for nazistaten.

Resultatet af så megen nazificering var katastrofalt for det tyske undervisningsvæsen og den tyske kundskabsstandard. Historien blev så forfalsket i de nye lærebøger og af lærerne i deres forelæsninger, at det var latterligt. Det samme gjaldt i endnu højere grad undervisningen i "racevidenskaberne", der forherli-

gede tyskerne som herrefolk og jøderne som anstiftere af næsten alt det onde, som findes i verden. Alene ved Berlins universitet, hvor så mange store lærde havde doceret før i tiden, oprettede den nye rektor, der var stormtropmand og af profession dyrlæge, femogtyve nye kursus i Rassenkunde, racevidenskab, og da det senere lykkedes ham at få kørt universitetet helt i sæk, havde han oprettet 86 kursus, der havde forbindelse med hans egen profession.

Undervisningen i naturvidenskaberne, på hvilket område Tyskland i generationer havde indtaget en førende stilling, gik hurtigt tilbage i kvalitet. Fremragende lærere som Einstein og

Franck i fysik, Haber, Willstätter og Warburg i kemi, blev afskediget eller tog selv deres afsked. Af dem, der blev tilbage, var mange smittet af de nazistiske forvildelser og søgte at anvende dem på den rene videnskab. De begyndte at docere, hvad de kaldte tysk fysik, tysk kemi og tysk matematik. Ja, i 1937 fremkom der et tidsskrift med navnet Deutsche Mathematik, og dets første lederartikel proklamerede højtideligt, at enhver tanke om, at matematik kunne bedømmes uden racemæssige synspunkter, "i sig rummede spiren til ødelæggelse af den tyske videnskab". Disse nazistiske videnskabsmænds hallucinationer var ubegribelige for en lægmand. "Tysk fysik?" spurgte professor Philipp Lenard ved universitetet i Heidelberg, der var en af Det tredje Riges kyndigste og internationalt respekterede videnskabsmænd. "Men, vil der blive svaret, videnskaben er og forbliver international. Det er forkert. I virkeligheden er videnskaben ligesom ethvert andet menneskeligt produkt racebetonet og betinget af blodet". Professor Rudolphe Tomaschek, der var chef for det fysiske institut i Dresden, gik videre. "Moderne fysik", skrev han, "er et redskab for verdens-jødedommen til den nordiske videnskabs ødelæggelse. Sand fysik er den tyske ånds værk (...) I realiteten er al europæisk videnskab frugten af arisk eller rettere sagt tysk tænkning". Professor Johannes Stark, chefen for det tyske nationale institut for fysisk videnskab, mente det samme. Det ville blive konstateret, sagde han, at "grundlæggerne af den fysiske forskning, og de store opdagere fra Galilæi til Newton og vor tids fysiske pionerer, næsten udelukkende var ariere, fortrinsvis af den nordiske race".

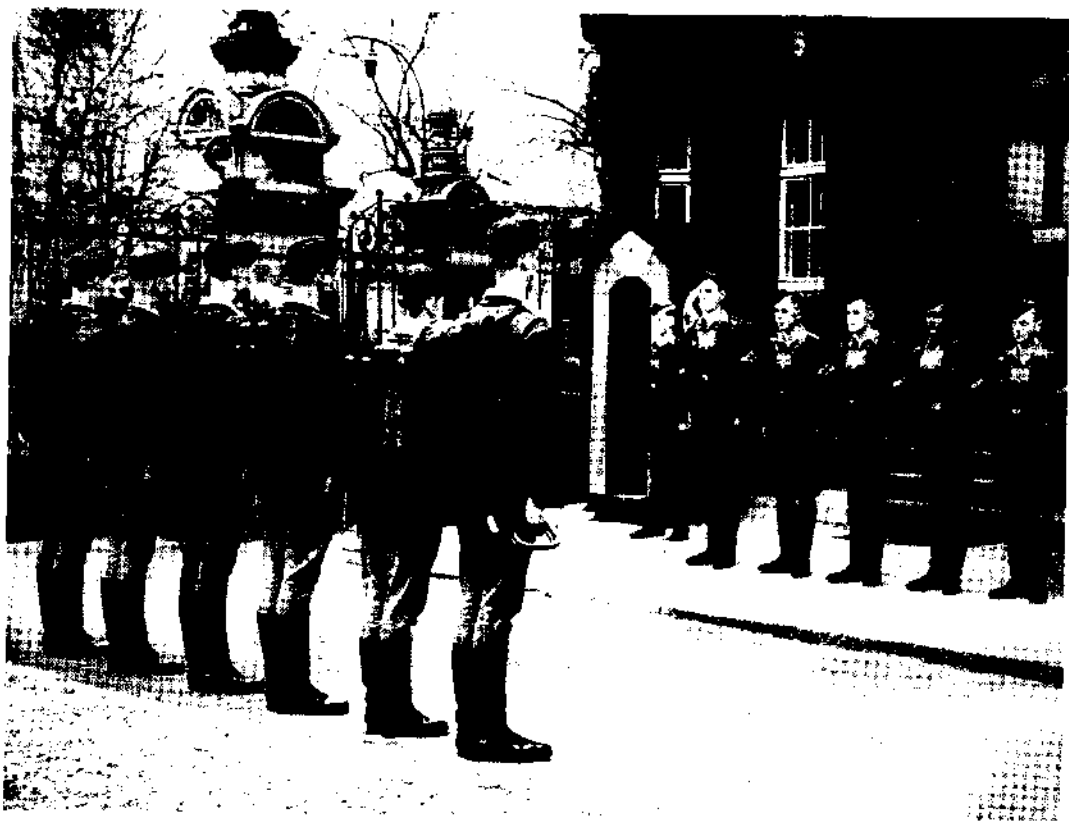
Professor Wilhelm Müller fra Aachens tekniske højskole talte i en bog med titlen Jødedom og videnskab om en verdensomspændende jødisk sammensværgelse, der skulle have til formål at fordærve videnskaben og derved ødelægge civilisationen. I hans øjne var Einstein med sin relativitetsteori den største skurk af alle. Einsteins teori, på hvilken så meget af den moderne fysik bygger, var i følge denne enestående nazistiske professor "fra begyndelsen til enden rettet mod det mål at forvandle den levende - det vil sige den ikke-jødiske - verden af levende stof, som er født af en moder jord og sammenholdt af blodet, og forhekse den til en uhyggelig abstraktion, i hvilken alle individuelle forskelligheder mellem folkeslag og nationer og alle racernes indre grænser opløses i uvirkelighed, og i hvilken kun en u håndgribelig mangfoldighed af geometriske dimensioner overlever, som frembringer alle begivenheder ud fra den tvang, som ligger i dens gudløse underkastelse under naturlove". Den verdensomspændende hyldest, der bragtes Einstein ved offentliggørelsen af hans relativitetsteori var, proklamerede Müller, i virkeligheden kun en glæde over, at "et jødisk styre nærmede sig, der ville komme til uigenkaldeligt og evigt at tvinge tysk manddom ned til den livløse slaves niveau" (...)

Prisen, der måtte betales for en sådan fiasko, var høj. Efter seks års nazificering var antallet af studenter faldet med over halvdelen - fra 127.920 til 58.325. Faldet i immatrikuleringen ved de tekniske højskoler, fra hvilke Tyskland fik sine naturvidenskabsmænd og ingeniører, var endnu større - fra 20.474 til 9.554. Den akademiske standard faldt med svimlende fart. Fra 1937 var der

ikke blot mangel på unge mænd i naturvidenskaberne og teknikken, men der skete også tilbagegang i deres kvalifikationer. Længe før krigens udbrud klagede den kemiske industri, der var travlt optaget af at hjælpe med til at forcere den nazistiske genrustning, i sit blad, Die Chemische Industrie, over, at Tyskland var ved at miste førerstillingen i kemien. Ikke blot det nationale erhvervsliv, men også selve forsvaret var i fare, skrev bladet, og det lagde skylden for manglen på unge videnskabsmænd og disses middelmådige kvalitet over på de polytekniske lære-

anstalters ringe standard.

Det nazistiske Tysklands tab blev, som det viste sig, en gevinst for den frie verden, navnlig i kapløbet om at komme først med atombomben. Historien om de nazistiske ledes vellykkede bestræbelser for under Himmlers førerskab at ødelægge atomenergi-programmet er for lang og indviklet til, at den kan fortælles her. Det var skæbnens ironi, at fremstillingen af bomben i USA stod i så stor gæld til to mænd, der på grund af deres race var gået i landflygtighed fra de nazistiske og fascistiske diktaturer: Einstein fra

Parade formentlig ved indgangen til en af de tre nazistiske førerskoler.

Tyskland og Fermi fra Italien (...)

På en sådan måde blev ungdommen uddannet til livet, arbejdet og døden i Det tredje Rige. Skønt de unges sind bevidst blev forgiftet, deres regelmæssige skolegang blev afbrudt og deres hjem i vid udstrækning erstattet i opdragelsesmæssig henseende, så virkede drengene og pigerne, de unge mænd og kvinder, umådelig glade og opfyldt af iver efter at leve livet som medlem af Hitler-Jugend. Og der var ingen tvivl om, at dette: at føre børn af alle samfundsklasser og livsformer sammen, så at de, der kom fra fattigdom og rigdom, fra arbejderens, bondens, forretningsmandens eller aristokratens hjem, fik de samme, fælles opgaver, i sig selv var noget godt og sundt. I de fleste tilfælde tog en dreng eller pige fra storbyen ingen skade af at tilbringe seks måneder i den påbudte arbejdstjeneste, hvor de levede i det fri og lærte værdien af manuelt arbejde og af at omgås unge med en anden baggrund. Ingen, der rejste gennem Tyskland på kryds og tværs dengang og snakkede med de unge i deres lejre og så dem arbejde og lege og synge, kunne undgå at se, at uanset hvor skummel doktrinen var, forelå der her en ufatteligt dynamisk ungdomsbevægelse.

De unge i Det tredje Rige voksede op og fik stærke og sunde legemer, tro på deres lands fremtid og sig selv og en fø-

Rigsarbejdstjenesten i slutningen af 1930'erne.

lelse af kammeratskab, der overvandt alle klasse-, økonomiske og sociale skranker. Jeg tænkte på dette senere, i majdagene i 1940, da man på vejen mellem Aachen og Bruxelles så kontrasten mellem de tyske soldater, der var solbrunede og sportstrænede efter en ungdom i solskin og med den rette kost, og de første britiske fanger med deres ludende holdning, blege hud og dårlige tænder - tragiske eksempler på den ungdom, England så ansvarsløst havde forsømt i mellemkrigs-årene.

ARBEJDSLIVET

Tekster til kapitel 7

TEKST 21

Den tyske økonomi

Den følgende tekst er fra det norske tidskrift "Samtiden" fra januar 1937. I artiklen giver den norske docent Dr. Anton Mohr sit syn på Nazitysklands økonomi.

Hvordan finansieres Tyskland? Hvorfra skaffer dette land, som endnu for få år siden var statsbankerot, de uhyre masser af penge, der kræves såvel til dets oprustning som til gennemførelse af dets mange forskellige kostbare "arbejdsprogrammer" og dets næppe mindre kostbare sociale reformer? Vi ved jo, at Tysklands udenrigshandel i bedste tilfælde kun opererer med et sparsomt overskud, ja, at den endog ofte fremviser en direkte passivsaldo. Vi ved også, at balancen kun opnås ved de jernhårde restriktioner, som nu er pålagt al tysk import. Dog ser vi, at der af statsmidler stadig ydes milliontilskud til foretagender, til hvilke det i andre og mere velsituerede samfund ville være udelukket at opnå bevillinger. Jeg nævner f. eks. sådanne foretagender som de mange og meget kostbare autostradaer og endelig hele "Kraft durch Freude"-bevægelsen (årligt statstilskud 24 millioner mark), anlæggelse af havnebyer (70 millioner), rigspropaganda, fagskoler for unge arbejdere (30 millioner mark) o.s.v. Hvorfra kommer alle disse millioner?

Det må for det første bemærkes, at det var et ganske vist kapitalfattigt, men på ingen måde produktionsudygtigt land, som Hitler for snart fire år siden overtog. Tværtimod. Tysklands produktionskapacitet havde på dette tidspunkt nået en næsten uhyggelig effektivitet. Det skyldtes amerikanerne. Eller rettere det skyldtes de mange millioner, som amerikanerne med en næsten rørende naivitet og optimisme gennem 1920'erne havde investeret i de forskellige tyske foretagender. Lokket af de svimlende renter, som tyskerne dengang bød, sendte amerikanerne milliarder og atter milliarder over havet for at lade dem investere i tyske kommunelån såvel som i tyske fabrikker, jernbaner, laboratorier o.s.v. Ifølge en beregning, som "The American Council of Foreign Bondholders" foretog i 1933, var der indtil da af amerikanske borgere investeret 4,8 milliarder dollar i Tyskland. Og vel at mærke, det var gulddollar, man dengang regnede med!

Det tekniske produktionsapparat var derfor fuldstændig i orden, da Hitler i Januar 1933 kom til magten. Det, som Tyskland savnede på dette tidspunkt, var et indre sammenhold, tillid og tro og måske frem for alt selvsikkerhed. I lange tider var der blevet trampet på Tyskland, minderne om Versailles var endnu stærke og levende, om Ruhr-okkupationen, om erstatningskravene

og om alle de andre ydmygelser, landet havde gennemgået i sin 15-årige Via Dolorosa (: smerte) ; det tyske folk var ved at tabe troen på sig selv.

Hitler befriede det tyske folk fra disse ængstelser og mindreværdskomplekser. Tyskland er atter i dag en stormagt, besjælet af en næsten anmassende selvfølelse, som ofte falder andre folk lidt tungt for brystet.

Men dermed var også forudsætningerne skabt for den uhyggelige produktionskapacitet, som tyskerne i dag lægger for dagen. Vi må ikke glemme, at Tyskland fra naturens side er et meget rigt udstyret land. Der findes meget kul og kali (: et salt) i Tyskland, og landbruget står højt, dets jern-, stål-, zink- og blyproduktion er betydelig. Dets andel i verdenshandelen står med 9% kun tilbage for Englands og De forenede Staters, og er en halv gang så stor som Frankrigs, 3 gange Japans og næsten 4 gange Italiens.

Tyskland er ikke blot et rigt land, beboet af en kundskabsrig og flittig befolkning, der til fulde behersker det stolte produktionsapparat, landet i dag besidder. Tyskland er tillige - og det er et forhold, vi ofte glemmer - et næsten gældfrit land. Om ikke formelt, så reelt. Hele den vældige krigsgæld, som var stiftet indenlands, er jo forsvundet, druknet i inflationsårenes astronomiske talkolonner. Ikke med en eneste mark tynger den i dag det løbende statsbudget. Det samme gælder erstatningsbetalingerne - disse kæmpebeløb, hvis udbetaling gennem en årrække truede med at ødelægge Tysklands økonomi. Det meste var allerede forsvundet, før Hitler kom til magten, men det, der var igen, udslettet af han med et pennestrøg. Siden januar 1933 har Tyskland heller

ikke på denne konto udbetalt en eneste mark (...)

Angående udviklingen siden 1934-35 savner vi talmæssige opgivelser til at kunne foretage en bedømmelse. Men selv om tyskerne praktiserer det lidt forvirrende princip at betale renter helt eller delvis i ét land og ikke i et andet, så må man dog antage, at de samlede udbetalinger på denne konto er sunket og ikke steget.

Siden Hitler kom til magten, er den tyske statsgæld ifølge de officielle opgivelser steget med noget over 2 milliarder. Nu er det vel sådan, at den virkelige tyske statsgæld må formodes at være adskilligt højere end dette officielle tal. Det må anses som meget lidt sandsynligt, at først og fremmest hele oprustningen og dernæst alle de forskellige overmåde kostbare sociale formål skulle kunne gennemføres inden for rammen af en 2 milliarders gældsforøgelse. Det må formodes, at staten for at undgå inflation finansierer en meget væsentlig del af sine egne bestillinger med veksler, som stadig fornys.

Hvis f. eks. staten kontraherer kanoner for 500 millioner mark hos Krupp, bliver disse formentlig for største delen betalt ved sådanne veksler. Ja, mange kyndige kendere af Tyskland og tyske forhold forsikrer, at disse statsveksler nu har nået en sådan udbredelse, at det i dag faktisk er staten og ikke bankerne, der finansierer det allermeste af det tyske næringsliv. Men jeg må udtrykkelig pointere, at dette kun er formodninger. Faktisk ved vi lige så lidt om disse forhold som om den virkelige størrelse af den tyske statsgæld.

Et andet og næppe mindre vigtigt moment er det overmåde lave tyske lønningsniveau, og i forbindelse der-

med det tilsvarende lave tyske prisniveau på de vigtigste livsforbrugsnødheder. Tilsammen bevirker dette, at Tyskland trods sin store og uundværlige råvarerimport alligevel kan optage en effektiv konkurrence med andre og naturligt gunstigere stillede samfund.

De tyske lønninger er som bekendt låst fast. Strejker og lockouter er ligeledes forbudt. Timelønnen for mandlige fagarbejdere har siden januar 1934 ligget fast på ca. 70 pfennig. Men da den tyske arbejdsuge kun er 36 timer for at skaffe de flest mulige beskæftigelse, giver dette ca. 25 mark i ugentlig arbejds-løn.

Når de tyske arbejdere accepterer en så meget lavere lønning end deres nordiske kolleger, da skyldes dette, at hele det tyske forbrugsniveau ligger og altid har ligget væsentlig lavere end det tilsvarende nordiske (...)

Parolen er for enhver pris og med alle midler at gøre Tyskland selvhjulpent. Derved skal valutaen kunne holdes, og Tyskland vil under en eventuel krig ikke være afhængigt af oversøiske tilførsler. Faktisk er der på dette område også udrettet det næsten utrolige. I løbet af de 6 år 1929 til 1935 er værdien af Tysklands import sunket fra 13.400 til 4.300 millioner mark. Og endnu bebuder Hitler, at i løbet af en ny fire- eller femårsplan skal også dette sidste beløb væsentlig reduceres, om ikke helt forsvinde. At et sligt projekt er helt naturstridigt, og samtidig uundgåeligt må virke dræbende på al international handel, behøver vel ingen nærmere forklaring.

Hvad den tyske beskatning angår, er det vanskeligt at sammenligne den med vor eller noget andet lands. Dertil spiller de mange indirekte afgifter i

Tyskland, så som bidrag til "Winterhilfe", til de blinde, til "Mutter und Kind", til "Hitlerjugend" og mange lignende indsamlinger en alt for stor rolle. Alene bidragene til "Winterhilfe" udgjorde således sidste vinter ca. 600 millioner kroner. Nominelt er disse indsamlinger ganske vist frivillige, men faktisk øves der et så stærkt moralsk pres, at næsten ingen kan unddrage sig. Flere af dem og specielt bidragene til "Winterhilfe" opkræves også procentuelt i henhold til ens skatteligning. At alle disse tvungne bidrag i meget høj grad aflaster såvel statens som kommunens forsorgsudgifter, behøver vel ikke nærmere at fremhæves.

Det siges også, at den tyske regering i ikke ringe udstrækning skal have tvunget de tyske banker og forsikrings-selskaber til i form af lån at stille kapital til statens rådighed. Altså noget af den samme fremgangsmåde, som under krigen blev brugt til tegning af de forskellige krigslån. Den etiske begrundelse for denne fremgangsmåde skulle være det nationalsocialistiske krav om "Gemeinnutz vor Eigennutz" - at samfundets krav overalt og i alle forhold går forud for de private interesser.

Alt i alt kan man sige, at hele det tyske erhvervsliv i dag er underkastet en tvangsorganisation, som formentlig er ukendt i noget andet land, med undtagelse af Rusland.

En betydningsfuld faktor for genrejsningen af Tysklands finanser er utvivlsomt også den voldsomme nedgang i arbejdsløsheden, som er sket næsten uafbrudt, siden Hitler kom til magten i Januar 1933. Dengang udgjorde tallet af de arbejdsløse 6.014.000 - ved udgangen af September 1936 var tallet officielt reduceret til 1.034.000. Lad gå, at dette

tal er stærkt "farvet", at der i det er medtaget både de, der udfører deres "arbejdsår" i arbejdstjenesten, og muligvis også de, der aftjener deres værnepligt. Lad også gå, at en meget stor del af de 5 millioner nybeskæftigede arbejder for staten til lønninger og under vilkår, som andre arbejdere vanskeligt ville finde sig i.

TEKST 22

Kraft durch Freude

I den følgende tekst giver den amerikanske journalist William L. Shirer (se tekst 14) sit bud på den tyske arbejders liv under nazismen. I ensretningen af fagforeningerne og oplysningsarbejdet oprettede nazisterne organisationen "Kraft durch Freude", der forenede kulturelle arrangementer og ferierejser for arbejderne med politisk propaganda og omskoling. Teksten er et uddrag af Shirer's erindringsværk "Det Tredie Riges Storhed og Fald" (1960).

Som tilfældet var med middelalderens trælle så arbejderne i Hitlers Tyskland sig stedse mere bundet til deres arbejdsplads, selv om det ikke var arbejdsgiveren, der bandt dem, men staten. Vi har set, hvordan bonden blev bundet til sin gård ved loven om arvefæste. Tilsvarende blev landarbejderen ved lov bundet til landet og det blev ham forbudt at forlade det for at arbejde i byen. Det må siges, at dette var den eneste nazistiske lov, der ikke blev adlydt: mellem 1933 og 1939 vandrede over en million (1.300.000) landarbejdere til byerne for at tage beskæftigelse i industri og handel. Men for industriarbejderne blev loven håndhævet. Forskellige regeringsdekreter, begyndende med loven af 15. maj 1934, begrænsede i høj grad en

arbejders ret til at flytte fra et arbejde til et andet. Efter juni 1935 fik statens arbejds-anvisningskontorer enekontrol-len med arbejdsanvisningen; de bestemte, hvem der skulle antages til hvad og hvor.

"Arbejdsbogen" blev indført i februar 1935, og efterhånden kunne ingen arbejder blive antaget, hvis han ikke havde en sådan bog. Arbejdsbogen forsynede ikke alene staten og arbejdsgiveren med ajourførte oplysninger om hver enkelt, der var beskæftiget i nationen, men brugtes også til at binde arbejderen til sin arbejdsplads. Hvis han ønskede at skaffe sig andet arbejde, kunne hans arbejdsgiver beholde hans arbejdsbog, hvilket betød, at han ikke lovligt kunne beskæftiges andetsteds. Endelig hjemlede den 22. juni 1938 en særlig anordning fra fireårs-planens ledelse en egentlig udskrivning af arbejdskraft. Den forpligtede enhver tysker til at arbejde, hvor staten anviste det. Arbejdere, der fjernede sig fra deres plads uden en meget god undskyldning, kunne straffes med bøde og fængsel. Der var naturligvis også en avers (: bagside) af medaljen. En således udskrevet arbejder kunne ikke fyres af sin arbejdsgiver uden godkendelse af statens arbejdsanvisningskontor. Han havde visshed for at kunne bevare sit arbejde - d.v.s. tryghed, noget, han kun sjældent havde kendt under republikken.

De tyske arbejdere, der var undergivet så mange restriktioner, samtidig med at lønnen kun var lidt over eksistensminimum, blev ligesom det romerske proletariat af deres herskere opvartet med circenses (forlystelser) - for at bortlede opmærksomheden fra deres usle kår. "Vi måtte lede massernes opmærksomhed fra materielle til moral-

ske værdier", forklarer dr. Ley engang. "Det er vigtigere at føde menneskenes sjæle end deres maver".

Han oprettede derfor en organisation som hed Kraft durch Freude. Den skænkede folk, hvad man må betegne som "statskontrolleret adspredelse". I et totalitært diktatur i det 20. århundrede, som måske også i tidligere tiders, anses det for nødvendigt ikke alene at kontrollere individets arbejdstid; også fritiden skal være under kontrol. Dette gjorde Kraft durch Freude. I tiden før nazismen havde Tyskland titusinder af klubber for alt, fra skak og fodbold til fuglekikkeri. Under nazisterne fik ingen organiseret selskabelig, sportslig eller anden fritids-udnyttende gruppe lov at virke undtagen under kontrol og ledelse af Kraft durch Freude.

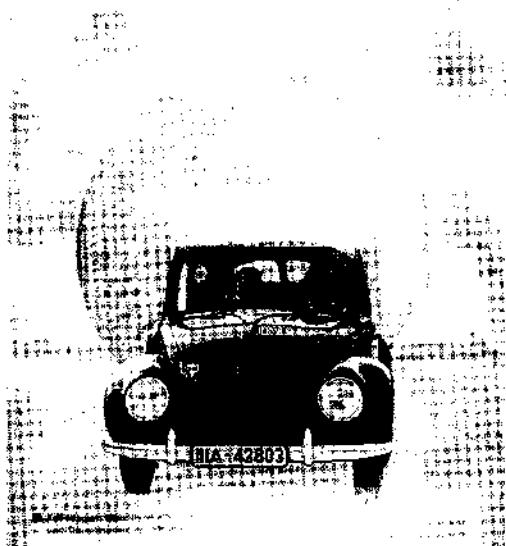
For den jævne tysker i Det tredje Rige var denne offentlige, altomspændende fritidsorganisation utvivlsomt bedre end slet intet, når staten nu en gang ikke turde overlade folk til sig selv. Organisationen skaffede f. eks. arbejdsfrontens medlemmer overmåde billige ferierejser til lands og til vands. Dr. Ley byggede to 25.000 tons skibe, af hvilke han opkaldte det ene efter sig selv, og chartrede ti andre til sørejser for Kraft durch Freude. Nærværende forfatter deltog engang i en sådan rejse; selv om livet om bord var organiseret af nazilederne til ulidelighed (for forf.), syntes de tyske arbejdere at more sig godt. Og til fantastisk små priser! Et cruise til Madeira kostede f.eks. kun 100 mark, inklusive jernbanebilletten til og fra den tyske havn, og andre rejser var lige så billige. Strandbredder ved hav og sø blev overtaget til brug for tusinder af sommerferierende - en sådan strand på Rügen, der ikke var færdig ved krigens udbrud,

skulle rumme hotelplads til 20.000 personer - og om vinteren organiseredes der særlige skirejser til de bayerske alper til en pris af 44 mark om ugen, indbefattet billet, kost og logi, leje af ski og timer hos en skilærer.

Sporten, der for alle grenes vedkommende kontrolleredes af Kraft durch Freude, var organiseret i gigantisk omfang, idet ifølge de officielle tal over 7 millioner personer årligt deltog deri. Organisationen skaffede også overordentlige billige billetter til teater, opera og koncerter og gjorde det derved, hvilket nazisterne tit pralede af, lettere for arbejderne at glæde sig over den lødigere kunst. Kraft durch Freude havde også sit eget 90-mands symfoniorkester, der ustandselig var på turné i landet og tit spillede i de mindre byer, hvor man ellers sjældent havde lejlighed til at høre symfonisk musik.

I sidste instans betalte arbejderne naturligvis for deres circenses. Den årlige indtægt ved bidrag til arbejdsfronten beløb sig til 640.000.000 i 1937 og oversteg 800.000.000, da krigen begyndte - efter hvad dr. Ley oplyste. Regnskabet var overmåde uklart, da det ikke blev varetaget af staten, men af partiets finanskontor, der aldrig offentliggjorde sine regnskaber. Af bidragene blev 10% sat af til Kraft durch Freude. Men de vederlag, enkeltpersoner betalte for ferierejser og forlystelser, beløb sig, så billige de var, i året før krigen til 5 milliarder mark. Der var endnu en stor udgiftspost heri for lønmodtageren. I sin egenskab af den største partiorganisation i landet, med 25.000.000 medlemmer, blev arbejdsfronten et opsvulmet bureaukrati med titusinder af heldags-beskæftigede funktionærer. Man regnede med, at mellem 20 og 25% af dens indtægter-

*5 Mark die Woche müsst Ihr sparen -
 - für ein eigenes Wagenfahren!*

"Spar 5 mark om ugen, hvis du vil køre din egen bil" står der på plakaten for Volkswagen fra 1938. Tyskerne sparede millioner op, men pengene gik til oprustning, og ingen af sparerne fik en folkevogn.

absorberedes af administrationsudgifter.

En speciel svindel, som Hitler øvede mod de tyske arbejdere, fortjener en kort omtale. Den drejede sig om folkevognen - en af Førerens egne ideer. Enhver tysker, eller i hvert fald enhver tysk arbejder, sagde han, skulle eje en bil, ganske som i Amerika. Hidtil havde i Tyskland, hvor der kun fandtes én bil for hver 50 personer (medens der var en bil for hver 5 personer i USA), arbejderne brugt en cykel eller offentlige transportmidler, til sin befordring. Nu bestemte Hitler, at der skulle bygges en vogn, man kunne købe for kun 990

mark. Det hed sig, at Hitler personlig deltog i bilens konstruktion, som blev foretaget under tilsyn af den østrigske automobil-ingeniør dr. Ferdinand Porsche.

Da privatindustrien ikke kunne fremstille en bil for 990 mark, gav Hitler staten ordre til at bygge den og satte arbejdsfronten i spidsen for projektet. I 1938 gav dr. Leys organisation sig prompte til i Fallersleben, ikke langt fra Braunschweig, at bygge "den største automobilfabrik i verden" med en produktionskapacitet på halvanden million vogne om året - "mere end Ford", sagde de nazistiske propagandister. Arbejdsfronten ydede 50 millioner mark i forskud. Men det var ikke den vigtigste kilde til finansiering. Dr. Leys snedige plan gik ud på, at arbejderne selv skulle levere kapital ved hjælp af en afdragsplan, der blev kendt under navnet "betal, før du får varen" - fem mark om ugen, eller, hvis arbejderens mente, han havde råd til det, ti eller femten mark ugentlig. Når køberen havde indbetalt 750 mark, modtog han et ordrenummer, der gav ham ret til en bil, så snart den kunne produceres. Desværre for arbejderne blev ikke en eneste bil nogen sinde fabrikeret til nogen kunde i Det tredje Rige. Millioner og atter millioner af mark blev indbetalt af de tyske lønmodtagere, og ikke en pfennig af pengene blev nogen sinde tilbagebetalt. Da krigen begyndte, blev folkevognsfabrikken sat til at producere materiel, der var nyttigere for hæren.

KUNST OG PROPAGANDA

Tekster til kapitel 8

TEKST 23

Hitler om kunstens funktion

Hitler blev aldrig optaget på kunstakademiet i Wien, hvilket prægede ham livet igennem. Han mente selv, at han var en storartet kunstner og gjorde sig under nazistyrer hurtig til dommer over hvad der var god og dårlig kunst. Hitler holdt følgende tale ved åbningen af "Haus der Deutschen Kunst" i 1937.

Vanskabte krøblinge og idioter; kvinder, der kun kan vække afsky; mænd, som mere ligner vilde dyr; børn, der - hvis de eksisterede - ville blive anset for fordømte af Gud. Og der er ikke nogen, der skal fortælle mig, at det er sådan, disse kunstnere ser tingene. Af de billeder, der er sendt ind til udstilling, fremgår det tydeligt, at nogle menneskers øjne ser ting anderledes, end de er, at der virkelig er mennesker, som af princip opfatter enge som blå, himlen som grøn, skyer som svovlgule, eller, som de måske vil foretrække at sige det, "oplever" dem sådan. Jeg behøver ikke at beskæftige mig med, om de virkelig ser eller opfatter ting på den måde; men på det tyske folks vegne er det min pligt at forhindre disse elendige stakler, som tydeligvis lider af synsforstyrrelser, fra med vold og magt at overtale deres samtidige med deres snak om, at disse synsbedrag er virke-

lige, eller fra at fremstille dem som kunst. Der er kun to muligheder. Enten ser disse "kunstnere" virkelig tingene på denne måde og tror på det, de fremstiller. Så behøver man kun at undersøge, hvorledes synsforstyrrelserne opstod, og hvis de er arvelige, må indenrigsministeren drage omsorg for, at en så alvorlig øjendefekt ikke får lov til at nedarves. Eller også tror de ikke på, at deres synsindtryk er sande, men søger af andre grunde at belaste nationen med deres humbug, og så er det en sag for domstolene. Der vil ikke være plads til den slags arbejder i denne bygning. Arkitekter og håndværkere har ikke arbejdet for at huse lærere, der er klatret til i løbet af fem timer, fordi malerne tror, at deres frække priser vil sikre, at billederne bliver hilst som aldeles strålende, geniale værker. Næh, de må nøjes med at kagle i munden på hinanden!.

En kunstner skaber ikke for andre kunstners skyld. Han skaber for folket, og vi vil sørge for, at folket i fremtiden vil få lejlighed til at bedømme hans kunst. Der er ingen, der skal sige, at folket ikke har forståelse for en virkelig værdifuld berigelse af dets kulturliv. Før kritikerne ydede Richard Wagners (: tysk komponist) geni retfærdighed, havde han folket på sin side, hvorimod folket ikke har haft noget som helst at gøre med såkaldt "moderne kunst". Folket har betragtet denne kunstrening som et resultat af fræk og skamløs

arrogance eller simpelt hen en beklagelig mangel på dygtighed. Det har følt, at dette kunstdilettanteri, disse værker, som kunne være lavet af talentløse 8-10 års børn, aldrig kunne betragtes som et udtryk for vor tid eller for Tysklands fremtid. Fordi vi i dag ved, at millioner af års udvikling i løbet af nogle årtier gentager sig i hvert individ, kan vi indse, at denne kunst ikke er "moderne". Den er tværtimod i højeste grad "forældet", sandsynligvis fra før stenalderen. Når folket passerer gennem disse udstillingssale, vil det se mig som dets talsmand og rådgiver. Det vil drage et lettelsens suk og med glæde give udtryk for accept af denne kunstudrensning. Og dette er det afgørende: En kunst, som ikke kan regne med spontan og dybtfølt accept i folkets brede masser, og som er afhængig af små klikers støtte, den kan ikke tolereres. En sådan kunst søger kun at forvirre i stedet for positivt at styrke folkets sikre og sunde instinkt (...)

TEKST 24

Hitlers planer for Berlin

Som rigshovedstad spillede Berlin naturligvis en stor rolle som repræsentationsby. Med stiltræk fra antikken og nyklassicismen fra 1800-tallet byggede og planlagde nazisterne en række monumentale bygningsværker, der skulle vise statens styrke og idealer. For en stor dels vedkommende var disse bygninger tegnet af arkitekten Albert Speer. I det følgende uddrag af Albert Speers erindringer (fra 1969) fortæller han om Hitlers planer med Berlin.

Indtil sommeren 1936 havde Hitler åbenbart haft til hensigt at lade byforvaltningen gennemarbejde Berlin-

planerne. Nu lod han mig komme og overdrog mig kort og godt og ganske uhøjtideligt opgaven: "Med denne by Berlin er der intet at stille op. Fra nu af laver De udkastet. Tag denne tegning med. Når De har noget færdigt, viser De mig det. Dertil har jeg, som De ved, altid tid."

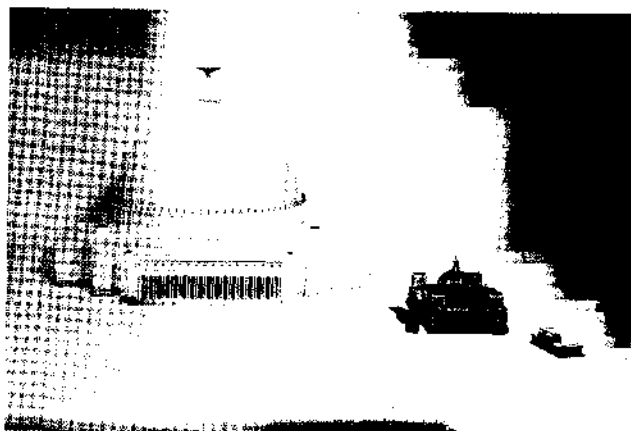
Som Hitler sagde til mig, gik hans forestilling om en overdækket gade tilbage til studiet af mangelfulde Berlinplaner, som i 20'erne havde fristet ham til at udvikle nogle ideer. Allerede dengang havde han fattet den beslutning af flytte Anhalter- og Potsdamerbanegårdene til det sydlige af Tempelhofer Feld; derved ville omfattende sporanlæg i byens centrum blive frie, således at man med få gennembygninger og ved at udgå fra Siegesallé ville få en pragtgade med repræsentative bygninger, 5 kilometer lang.

Alle bygningsmæssige størrelsesordener i Berlin ville blive sprængt ved to bygningsværker, som Hitler ønskede opført ved den nye præsentationsgade. Ved den nordlige ende, i nærheden af Rigsdagen, så han for sig en kæpemæssig forsamlingshal, en kuppelbygning, i hvilken Peterskirken i Rom kunne rummes flere gange. Kuplens diameter skulle være 250 meter. Derunder - på en ca. 38.000 kvadratmeter stor, fri, overhvalvet flade - kunne der stå 150.000 mennesker forsamlet.

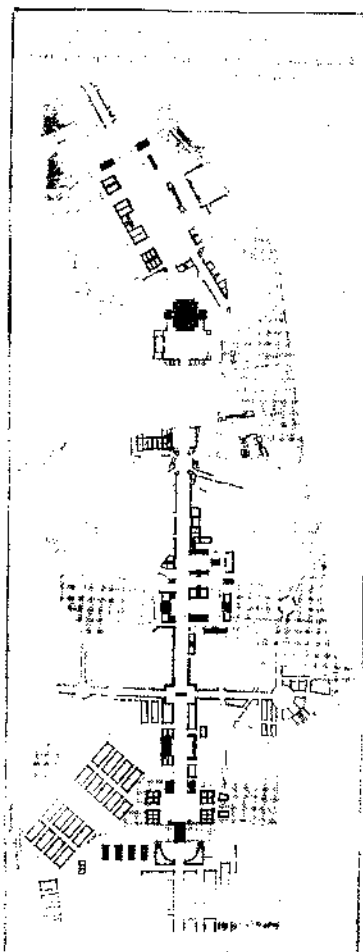
Allerede ved den første drøftelse, mens vore byplansovervejelser endnu var i deres vorden, mente Hitler, at han måtte forklare mig, at forsamlingshallens størrelse skulle tage sit udgangspunkt i middelalderens begreber. Han mente fx, at domkirken i Ulm havde 2.500 kvadratmeter flade; men da man begyndte at bygge den i 1300-tallet,

a.

b.

c.

Hitler og Albert Speers planer for Berlin. Skitsen viser den planlagte præsentationsgade gennem Berlin (fig.c). I nord skulle opføres en kæmpemæssig forsamlingshal (Grosse Halle) (fig.a) og i syd en triumfbue til minde om de faldne i 1. verdenskrig. På modelbilledet ses størrelsesforholdet mellem den planlagte Grosse Halle og rigsdagsbygningen og Brandenburger Tor (fig.b).

havde der kun - med børn og gamle - boet 15.000 mennesker i Ulm.

"De kunne altså ikke fylde rummet; sammenlignet med dette må en hal til 150.000 personer for millionbyen Berlin kaldes lille."

I nogen afstand fra Südbahnhof ville Hitler som modpol til denne hal rejse en triumfbue, hvis højde han havde fastsat til 120 meter. "Det bliver i det mindste et værdigt mindesmærke for vore døde fra Verdenskrigen. Navnene på hver af vore 1,8 millioner faldne skal indhugges i granit. Hvor er dog det Berlin-mindesmærke, som republikken har rejst, en uværdig foreteelse. Hvor fattigt og uværdigt for en stor nation." Han gav mig to skitser tegnede på små kort. "Disse tegninger lavede jeg for ti år siden, da jeg aldrig tvivlede på, at jeg en dag ville udføre dem i praksis. Og sådan vil vi også nu gennemføre dem."

Hvis man sammenligner med de mennesker, der er tegnet på skitsen, vil man, forklarede Hitler, indse, at han allerede dengang havde forudset en kuppeldiameter på mere end 200 meter og en højde til triumfbuen på over 100 meter. Det forbløffende derved var mindre størrelsesforestillingerne end den forbavsende besættelse, med hvilken han planlagde monumentale triumfbyggerier, da der ikke var så meget som et skær af mulighed for deres virkeliggørelse. Og nærmest uhyggeligt virker det på mig i dag, at han midt i fredstid og samtidig med bekræftelsen af forståelsespolitikken begyndte at virkeliggøre planer, som kun kunne ses i forbindelse med krigerske hegemoniale (: overherredømme) herskerkrav.

"Berlin er en storstad, men ingen

verdensstad. Se på Paris, verdens smukkeste by. Eller endog Wien! Det er byer af format; men Berlin er ikke andet end en uregelmæssig ophobning af bygninger. Vi må overtrumfe Paris og Wien", sagde han ved de talrige samtaler, der nu satte ind, og som mest fandt sted i hans rigskanslerbolig. Før vi begyndte, måtte alle andre besøgende som regel forsvinde.

Planerne fra Wien og Paris havde han i tidligere år studeret nøje. Ved vore diskussioner stod de til rådighed med alle enkeltheder i hans hukommelse. I Wien beundrede han den byarkitektoniske skabelse af Ringstrasse med dens store bygninger, rådhuset, parlamentet, koncertsalen eller Hofburg og museerne. Han kunne servere denne del af byen i rigtigt målestoksforhold og havde lært, at man måtte planlægge således, at repræsentative bygninger såvel som monumentale var synlige fra alle sider. Disse bygninger beundrede han, selv når de ikke svarede til hans idealer, som f. eks. det nygotiske rådhus; "Her bliver Wien værdigt repræsenteret. Se derimod en gang Berlins rådhus. Berlin vil blive endnu smukkere end Wien, forlad Dem på det."

Endnu mere indtryk havde de store gadegennembrydninger gjort, de store nye boulevarder, som Georges Haussmann havde gennemført i Paris 1853-1870 med en bekostning af 2,5 milliarder guldfrancs. Han anså Haussmann for historiens største bygmester, men håbede, at jeg ville overgå ham. Ud fra Haussmanns årelange kampe forventede han, at der ville blive modstand mod Berlin-planerne; kun med hans myndighed, mente han, ville det lykkes at gennemføre dem (...)

Hitlers byplanidé havde en betydelig

skavank: den var ikke tænkt til ende. Så langt havde han boret sig ind i forestillingen om en "Berliner Champs Elysées", 2/3 gang så lang som Paris-originalen, at han totalt mistede overblikket over strukturen i den 4 millioner store by. For en byplanlægger kunne en sådan gade kun have mening og funktion som en væsentlig del af en bymæssig nyordning. For Hitler derimod var den et dekorativt pragtstykke og havde derved sin berettigelse i sig selv (...)

Jeg stillede den samlede planlægning ved siden af repræsentationsbygningerne; det gjorde Hitler ikke. Hans lidenskab for evighedens bygninger lod ham fuldkommen uinteresset i trafikproblemer, boligområder og grønne pladser: den sociale dimension var ham ligegyldig.

TEKST 25 'Den evige Jøde'

Sammen med Leni Riefenstahls Viljens Triumf (Triumph des Willens) er propaganda-filmen Den evige jøde den kendteste filmproduktion fra Det tredje Rige. Filmens formål var at føre bevis for, at jøderne var en race af snyltere, der burde udskilles fra den øvrige menneskehed. Filmen stammer fra 1940 og selvom den ansvarlige instruktør var Fritz Hippler var det i store træk propagandaminister Goebbels' eget værk. For at give et indtryk af filmens indhold bringes her Goebbels' tekst til filmprogrammet der udkom sammen med filmen.

Filmen begynder med et udtryksfuldt strejftog gennem de jødiske ghettoer i Polen. Den fører os ind i de jødiske beboelser, som man efter vore begreber ikke mere kan kalde boliger. I disse overbeskidte rum lever og beder et folk,

som ikke tjener sit udkomme gennem arbejde, men ved at sjakke og bedrage. Fra den lille knægt til oldingen står de i gaderne og handler og købslår. Ved hjælp af klare trickbilleder bliver det vist, hvordan den jødiske raceblanding opstod i Lilleasien og derfra oversvømmede hele verden. En forbløffende parallel ses i vandrevejene hos rotterne, som er snylterne og giftbærerne blandt dyrene, på samme måde som jøderne er det blandt mennesker.

Jøden har hele tiden forstået at tilpasse sig i sit ydre til sine værtsfolk. De samme jødetyper bliver stillet ved siden af hinanden, først som østjøde med kaffetan, skæg og proptrækkerkrøller, og så som glatbarberede vesteuropæiske jøder, hvilket er et slående bevis på de midler, han har brugt til at snyde ariske folk. Skjult bag denne maske vandt han stadig mere indflydelse i ariske kulturationer og nåede til stadigt højere stillinger. Men sit indre væsen kunne han ikke forvandle.

Efter at ghettoiseringen af jøden var blevet brudt af oplysningstidens epoke, lykkedes det jøden i løbet af få årtier at beherske verden økonomisk, før hans værtsfolk lagde mærke til det - og dét, selvom han kun udgør 1% af verdens befolkning. Et udsnit af en amerikansk film om "familien Rothschild", optaget af jøder, viser os det raffinerede, jødiske grundlag og udviklingen af dette bankhus.

Vi ser så, hvordan jøderne på vegne af deres internationale pengemagt drev det tyske folk ud i Novemberrevolutionen for så at forlade stillingen bag kulisserne, som de hidtil havde indtaget, og optræde i fuld åbenhed på skuepladsen for det politiske og kulturelle liv. Forbi os passerer så de mænd, som er an-

svarlige for millioner af tyskeres frygtelige nød og den skændige fornedrelse af det tyske folk. Ved ubestridelige tal-eksempler bliver det påvist, hvordan de gennem underslæb bedrog staten og folket for fantastiske summer.

Ved siden af magten over pengene forstod de også at få kontrol over kulturlivet. De afskyvækkende billeder af jødisk såkaldt "kunst" afslører hele forfaldet i det daværende kulturliv. Mere drastisk, end ord kan udtrykke det, vises tendensen i disse jødiske makværker, som er ødelæggende og trækker alt ned i skidtet. I århundreder har tyske kunstnere forherliget skikkelser fra Det gamle Testamente gennem en fuldstændig fejlvurdering af jødedommens sande ansigt.

Hvordan jøden ser ud i virkeligheden, oplever vi i optagelser fra en af jøder selv optaget "kulturfilm" om en purimfest, der endnu i dag fejres som en mindefest om nedslagtningen af 75.000 antisemitiske persere, og fra de læresætninger, hvormed kommende rabbinere bliver uddannet til politiske opdragere i jødiske skoler. Vi kikker ind i jødiske talmudklasser og oplever den orientalsk lignende ceremoni i en jødisk synagoge, hvor jøderne indbyrdes afslutter sjakreforretninger under den hellige handling.

Mest brutalt kommer jødedommens grusomme ansigt dog til udtryk ved de sidste billeder i filmen med originaloptagelser fra en slagtning. De her fastholdte scener af den umenneskelige nedslagtning af kvæg og får uden bedøvelse udgør et entydigt dokument på en råhed, som simpelthen er ufattelig for ethvert arisk menneske og åbenbarer hans afstand til jødens åndelige natur med en næsten rystende

tydelighed.

I lysende modsætning hertil slutter filmen efter disse frygtelige scener med billeder af tyske mennesker og tysk orden, som fylder tilskueren med den inderligste taknemmelighed, fordi han tilhører dét folk, hvis Fører løser jødeproblemet på en fundamental måde.

TEKST 26

Leni Riefenstahl og Viljens triumf

Den vel nok væsentligste film om den nazistiske bevægelse er Leni Riefenstahls Viljens Triumf (Triumph des Willens). Filmen er optaget på partidagene i Nürnberg i 1934 og viser ved hjælp af en række filmtekniske nyskabelser den nazistiske bevægelses storhed og tilbedelse af Hitler. Det følgende interview stammer fra tv-udsendelsen "Billedernes magt". I interviewet fortæller den nu 95-årige Riefenstahl om sine optagelser under Det tredje Rige. 11933 - et halvt år efter Hitlers udnævnelse som rigskansler - optog hun sin første film Troens sejr (Sieg des Glaubens) på partistævnet i Nürnberg. Troens sejr regnes som en forprøve til hendes egentlige hovedværk fra partidagene i Nürnberg i 1934: Viljens Triumf. 11936 optog hun tilmed Olympia ved de Olympiske Lege i Berlin.

Den første film »Troens sejr« skulle have været den eneste. Ikke to eller tre, men kun en eneste partistævne-film. Men den første film i 1933, kunne ikke gøres færdig. Det blev kun til få meter, fordi vi blev forhindret. Partiet ønskede ikke en film, der var bestilt af Hitler og filmen blev boykottet. Så grotesk det lyder: Partiet, der ville have filmen, ønskede ikke at jeg lavede den (...) Den første film var ikke en rigtig partistævne-film. Det var noget jeg optog

fordi Hitler ønskede det. Teknikken var helt forkert - den rigtige teknik finder De i Viljens triumf.

Jeg ville slet ikke lave en partistævne-film, for det var skrækkeligt arbejde. Jeg var ikke imod det af politiske grunde, slet ikke, jeg ville simpelt hen hellere lave noget andet.

Sp.: Men Hitlers ønske var vel en befaling?
Det ville have været svært at blive fri, næsten umuligt. Jeg gjorde et sidste forsøg og opsøgte Hitler i Nürnberg. Han var sammen med Speer og andre folk, og Hitler sagde: "Frøken Riefenstahl giv mig 6 dage af Deres liv. Jeg foretrækker at filmen bliver lavet af en kunstner og ikke af en parti-filminstruktør". Jeg gør det, sagde jeg, hvis de vil love mig at jeg aldrig mere skal lave film for Riget, for Dem eller for Partiet.

Da jeg gik i gang med min dokumentarfilm, tænkte jeg: Hvordan kan jeg gøre den bedre end ugerevyerne. Da jeg optog Viljens triumf i 1934 var ugerevyerne statiske. Der var kun faste optagelser, ingen med kørende kameraer. Jeg anså det vigtigt at bruge bevægeligt kamera, og mine kamerafolk forsøgte at arbejde fra kørende platforme og prøvede at finde forskellige kameravinkler.

Sp: De lagde skinner omkring Hitler?
Jeg skulle filme fire af Hitlers taler. Hvordan kunne jeg opnå at de virkede forskellige? Så kom jeg på den ide, at hvis jeg kørte rundt om ham under den ene af disse taler, så ville den virke mere interessant.

Sp.: Var det ikke svært, da De ikke havde noget kendskab til politik, at forkorte de politiske taler?

Det er ikke politisk, men noget rent tek-

nisk. Hvis der er en tale på 2 timer, ligegyldigt hvad indholdet er, træer, fisk eller politik, og den skal vare 5 minutter, så kan enhver filmklipper klippe det overflødige fra. Talen skal have begyndelse og slutning, og 5-6 vigtige sætninger i midten. Resten skal væk.

Sp.: Hvad er vigtigt?

Det sagde jeg jo: begyndelse og slutning og noget i midten, fx der hvor folk var mest begejstrede. Det kan enhver klipper lave.

Sp.: De sigtede på bifaldet?

Ja, på virkningen og udtrykket. Hvis De er filmklipper kan De klippe Hitler ud, hvis han hoster eller pudser næse. I stedet kan De vælge billeder, hvor hans udtryk er interessantere. Filmklipperen må finde ud af, hvilke momenter der virker bedst. Det har intet med politik at gøre.

Sp.: Partistævnet var i sig selv en storslået iscenesættelse. Var de som instruktør med i tilrettelæggelsen?

Nu må jeg virkelig le. Hvordan skulle jeg kunne det, jeg var hverken partimedlem eller arkitekt. Hvad tænker De på? Hitler og Speer stod for iscenesættelsen. Jeg vidste intet, havde ingen anelse om det. Jeg så det og forsøgte at lave gode filmoptagelser.

Sp.: Filmens kunstneriske fortætning, denne intensivering og stigning har man senere bebrejdet Dem, idet man kaldte det glorificering.

Ja, det er muligt, men de der siger sådan skulle selv have lavet filmen. De har vel bemærket at filmen ikke har den sædvanlige kommentar? Der er ikke en kommentator der forklarer os et eller

andet. Derfor adskiller filmen sig fra dokumentär- og propagandafilm. Var det en propagandafilm, hvad mange hævder at den er, havde en kommentator forklaret stævnets værdi og betydning - det er ikke tilfældet.

Sp.: En kunstner der laver film har en enorm indflydelse især før fjernsynets tid. Har sådan en kunstner ikke også et særligt ansvar?

Hvilket ansvar? 90% af befolkningen var begejstrede for Hitler. Skulle jeg kæmpe imod? Det var der kun få der gjorde. Skulle jeg være én af dem eller hvad mener De? Når man i dag ved

hvad Hitler udrettede af frygtelige ting og det onde han var årsag til, så var mit samarbejde med dem en pagt med Djævelen. Men dengang så man kun den ene side, ikke den skrækkelige farlige side.

Sp.: De siger at politik ikke interesserede Dem

Det var ikke politik, det var en højtidelighed. Jeg havde filmet det samme i Moskva, hvis jeg skulle. Jeg behandlede emnet og fotograferede motiverne og formede det filmisk så godt det var mig muligt. Hvis politik havde interesseret mig var jeg da blevet medlem af partiet.

Leni Riefenstahl under optagelserne af Viljens Triumf i Nürnberg 1934.

JØDEFORFØLGELSE, 1933-39

Tekster til kapitel 9

TEKST 27

Forordning om jødeproblemet

Den følgende tekst er naziststyrets første officielle antijødiske forordning fra 28. marts 1933, vedtaget blot fire dage efter Be-myndigelseslovens ikrafttræden. Forordningen tog sigte på en ét-dags boykot af jødiske forretninger den 1. april 1933.

1. I samtlige lokale grupper og underorganisationer inden for NSDAP skal der straks dannes aktionskomitéer for den praktiske, planmæssige gennemførelse af boykotten af jødiske forretninger, jødiske varer, jødiske læger og jødiske sagførere. Aktionskomitéerne er ansvarlige for, at boykotten ikke rammer nogen nogen uskyldige, men så meget mere de skyldige.

2. Aktionskomitéerne er ansvarlige for, at der ydes alle udlændinge uanset konfession, herkomst eller race størst mulig beskyttelse. Boykotten er en ren modværgesforanstaltning, der kun er rettet mod den tyske jødedom.

3. Aktionskomitéerne skal straks ved propaganda og oplysende arbejde gøre boykotten populær. Princip: Ingen tysker køber hos en jøde eller tager imod tilbud fra ham eller hans bagmænd. Boykotten skal være fuldstændig. Den skal støttes af folket og må ramme jødedommen på dens sårbarste punkt.

4.1 tvivlstilfælde må man se bort fra at boykotte forretningerne, til man får nærmere anvisninger fra centralkomiteen i München. Formand for centralkomiteen er partikammerat Streicher.

5. Aktionskomitéerne må på det skarpeste overvåge, om aviserne tager del i oplysningsfelttoget mod den jødiske rædselskampagne i udlandet. Gør aviser det ikke eller kun i begrænset grad, må man sørge for, at de straks bliver fjernet fra ethvert hus, hvor der bor tyskere. Ingen tyskere og tyske forretninger bør annoncere i den slags aviser. De skal, skrevet som de er for jødiske racefæller, men ikke for det tyske folk, bringes i offentlig miskredit.

6. Aktionskomitéerne må i samarbejde med partiets bedriftscelleorganisationer iværksætte det propagandistiske oplysningsarbejde om de følger, den jødiske rædselskampagne kan få for tysk arbejde, og dermed for den tyske arbejder, på fabrikkerne, og må især oplyse arbejderne om nødvendigheden af den nationale boykot som en modværgesforanstaltning til beskyttelse af tysk arbejde.

7. Aktionskomitéerne skal nå helt ud til den mindste flække for i særlig grad at få ram på jødiske handelsmænd på landet. Det bør altid principielt understreges, at det drejer sig om en modværgesforanstaltning, som vi er blevet tvunget til.

8. Boykotten sætter ikke spredt ind, men ganske pludseligt; alle forberedelser må straks træffes med dette for øje. Der udsendes forordninger til SA og SS, så at de fra boykottens begyndelse kan være udkommanderet for at advare befolkningen mod at gå ind i jødiske forretninger. Boykottens start skal bekendtgøres ved plakater, gennem pressen og ved flyveblade m.v. Boykotten begynder på én gang lørdag den 1. april præcis kl. 10 om formiddagen. Den skal fortsættes, til en forordning fra partiledelsen byder at hæve den.

9. Aktionskomitéerne organiserer straks titusindvis af massemøder helt ud til den mindste landsby, hvor man kræver indført, at jøder kun må være beskæftiget i de enkelte fag i forhold til den del, de udgør af det tyske folketal. For at gøre aktionen mere effektiv skal kravet i første omgang indskrænkes til: a) frekventering af de tyske mellemskoler og de højere læreanstalter b) lægegerningen c) sagførerprofessionen.

10. Aktionskomitéerne har endvidere til opgave at påse, at enhver tysker, der på nogen måde er i kontakt med udlandet, benytter sin kontakt til i breve, telegrammer og telefonsamtaler at få fastslået, at det er sandt, at der hersker ro og orden i Tyskland, at det tyske folks inderligste ønske er at passe sit arbejde i fred og at leve i fred med omverdenen, og at det kun fører kampen mod den jødiske rædselskampagne som en ren modværgeforanstaltning.

11. Aktionskomitéerne er ansvarlige for, at hele kampen afvikles i fuldkommen ro med upåklagelig disciplin. Krum ikke et hår på nogen jødes hoved! Vi vil få bugt med denne kam-

pagne udelukkende ved de anførte forholdsreglers vægt og konsekvens. Det er mere end nogen sinde nødvendigt, at hele partiet som én mand i blind lydighed følger førerne.

Nationalsocialister, I har præsteret det mirakel i ét eneste angreb at løbe Novemberstaten (: nazisternes betegnelse for Weimarrepublikken) over ende. I vil løse denne næste opgave på samme måde. Den internationale verdensjødedom skal vide: Den nationale revolutions regering hænger ikke i et lufttomt rum, den repræsenterer det arbejdende tyske folk. Enhver, som angriber den, angriber Tyskland! Enhver, der bagtaler den, bagtaler nationen!. Enhver, der bekæmper den, har erklæret 65 millioner krig! Vi er færdige med de marxistiske agitatorer i Tyskland; de skal ikke tvinge os i knæ, selv om de nu fra udlandet fortsætter deres folkeforbryderiske forræderier. Nationalsocialister! På lørdag, når klokken slår 10, vil jødedommen erfare, hvem den har udæsket til kamp.

TEKST 28

En tysk skolepiges syn på jøderne

Gennem en systematisk opdragelse af unge i racespørgsmålet forsøgte nazisterne at gøre racehadet til en del af den tyske kultur. De tyske skoler blev oversvømmet af antisemitisk undervisningsmateriale og pseudovidenskabeligt oplysningslitteratur om racespørgsmålet. Følgende beskrivelse blev i januar 1935 bragt i ugebladet Der Stürmer, som blev udgivet af nazisten Julius Streicher. Indlægget er skrevet af skolepigen Erna Listing.

Kære Stürmer!

Gauleiter Streicher har fortalt os en masse om jøderne, så vi hader dem allesammen. I skolen har vi skrevet en stil om emnet: "Jøderne er vores ulykke". Jeg beder Dem venligst trykke min stil i Deres blad.

Jøderne er vores ulykke.

Desværre er der endnu den dag i dag mange, der siger: "Jøder er også skabt af Vorherre. Derfor skal man også respektere dem". Men vi svarer: "Skadedyr er også dyr, men dem udrydder vi nu alligevel".

Jøden er en bastard. Han har arvet noget fra arierne, asiaterne, negrene og mongolerne. Hos en bastard er det de dårlige sider, der dominerer. Det eneste gode ved jøden er hans hvide farve. På Sydhavsøerne har man følgende ord-sprog: "Den hvide kommer fra Gud, og den sorte kommer fra Gud. Men blandingen kommer fra Fanden". Jesus sagde engang til dem: "Jeres fader er ikke Gud, men Satan!" Jøderne har en ond lovebog, der hedder Talmud. I os ser jøderne kun dyr, og de behandler os derefter. De narrer vore penge og vore ejendele fra os med list. Allerede ved Karl af Frankens hof var det jøderne, der regerede. Derfor blev romerretten indført. Men den passede ikke på tyske bønder; det var heller ikke en lov for romerske agerdyrkere, men en lov for jødiske handlende. Jøderne havde bestemt også skylden for mordet på Karl af Franken.

Her i Gelsenkirchen har jøden Grüneburg solgt fordærvet kød til os. Det må han gerne efter sin egen lovebog. Jøderne har fået folk til at gøre oprør, og de har hidset dem op til krig. Rusland har de ført ud i elendighed. Her i Tyskland gav de penge til det kommunistiske parti, og de betalte folk for at få dem til at myrde andre. Vi stod ved

afgrundens rand. Men så kom Adolf Hitler, og nu er jøderne rejst udenlands, hvor de hidser andre nationer op imod os. Men vi tager ingen notits af dem, vi følger vores fører. Vi køber heller ikke hos jøder, for hver pfennig, vi giver dem, er med til at slå en af vore egne pårørende ihjel.

Heil Hitler!

TEKST 29

Rigsborgerloven

På partidagene i Nürnberg i 1935 vedtog partiet enstemmigt ved akklamation de såkaldte Nürnberglove. Nürnberglovene bestod af flere love. En af disse var Rigsborgerloven. Lovene blev senere enstemmigt vedtaget i rigsdagen.

Rigsdagen har enstemmigt vedtaget følgende lov, som hermed bekendtgøres:

1. Statsborger er enhver, som nyder godt af Det tyske Riges beskyttende fællesskab, og som af samme grund er særligt forpligtet over for dette.

2. Indfødsret erhverves efter forskrifterne i loven om statsborgerskab og indfødsret.

2.1. Rigsborger er kun den statsborger af tysk eller artsbeslægtet blod, som ved sin adfærd beviser, at han er indstillet på og egnet til trofast at tjene det tyske folk og rige.

2.2. Rigsborgerretten erhverves ved tildeling af rigsborgerbrevet.

3. Rigsborgeren er den eneste, der besidder fulde politiske rettigheder i henhold til lovene.

3.1. Indenrigsministeren udsteder i god forståelse med Førerens stedfortræder de rets- og forvaltningsforskrifter, som er påkrævede til lovens gennemførelse og supplerung.

TEKST 30

Lov til beskyttelse af det tyske blod og ære

En anden af de såkaldte Niirberglove, var loven til beskyttelse af det tyske blod og ære. Med denne lov indskrænkede man jødernes muligheder for eksempelvis at indgå ægteskab med ikke-jøder.

Gennemtrængt af erkendelsen af, at det tyske blods renhed er en forudsætning for det tyske folks videre beståen, og besjælet af en urokkelig vilje til at sikre den tyske nation for al fremtid har rigsdagen enstemmigt vedtaget følgende lov, som hermed bekendtgøres.

§1. Indgåelse af ægteskab mellem jøder og statsborgere af tysk eller artsbeslægtet blod er forbudt. Ægteskaber, som er indgået på trods heraf, er ugyldige, også dersom de for at omgå denne lov er indgået i udlandet.

Søgsmål for ugyldighed kan udelukkende rejses af den offentlige anklager.

§2. Kønslig omgang uden for ægteskab mellem jøder og statsborgere af tysk eller artsbeslægtet blod er forbudt.

§3. Jøder må ikke i deres husholdning beskæftige kvindelige statsborgere af tysk eller artsbeslægtet blod under 45 år.

§4. Det er forbudt jøder at hejse rigsg og nationalflaget (: hagekorsflaget) og at bære rigets farver (: dvs sort, hvid, rød). Det er derimod tilladt dem at vise de jødiske farver. Udøvelse af denne ret står under statens beskyttelse.

§5. Den, der overtræder forbudet i §1, straffes med tughus.

Den mand, som overtræder forbudet i §2, straffes med fængsel eller tughus.

Den, der overtræder bestemmelserne i § 3 eller 4, straffes med fængsel i indtil ét år og bøde eller med en af disse straffe.

§6. Inderuigsministeren udsteder i forståelse med Førerens stedfortræder og justitsministeren de rets- og forvaltningsforskrifter, som er påkrævede til lovens gennemførelse og suppling.

§7. Loven træder i kraft dagen efter offentliggørelsen, §3 dog først den 1. januar 1936.

TEKST 31

Hvad skal jøden med et klaver?

En væsentlig skærpelse af nazisternes jødepolitik fandt sted ved krystalnatten 9-10. november 1938, hvor det skønnes at 2.000 jødiske forretninger blev ødelagt, cirka 200 synagoger nedbrændt og 91 jøder slået ihjel. Goebbels iscenesatte det som det tyske folks spontane hævnakt efter en jøde havde dræbt en tysk diplomat i Paris. I følgende tekst erindrer Günther Dahl, hvordan han som dreng oplevede krystalnatten i Berlin. Teksten er fra det tyske ugeblad Stern 10. november 1988.

Jeg var 15 år dengang og gik i 4. klasse på Friedrich-Wilhelm gymnasiet. Min far var dameskrædder. Hans systue og vores lejlighed lå i Nürnberger Strasse - et par minutter fra Kurfürstendamm.

Den 9. november 1938 var en onsdag. Natten til torsdag hørte vi udstillingsvinduer splintres i nabolaget. Min mor var bange, sneg sig uden at tænde lys ind i dagligstuen og skubbede gardinet til side. "Gode Gud, de stakkels Wolffson ovre på den anden side har da aldrig gjort nogen fortræd", hviskede hun.

Familien Wollfson havde en papirforretning. Gennem nogen tid havde kunderne ikke længere turdet gå ind i forretningen, fordi der var malet en davidstjerne på ruden og fordi der på en plakat stod "Tyske borgere, handl ikke hos jøder!" De sidste par dage havde der ved siden af davidstjernen også stået "Krepér, jøder!"

Min mor så, hvordan vinduerne i Wollfsons butik blev smadret. Mænd iført skaftestøvler ragede til sig af de udstillede varer og løb bort.

Min far var helt hvid i ansigtet. Blandt hans kunder befandt sig ikke kun rigsindenrigsminister Fricks hustru, skuespilleren Johannes Riemanns hustru og skuespillerinden Maria Koppenhöfer men også jødiske forretnings- og bankfolks hustruer.

"Hvorfor har du egentlig stadig jødiske kunder", havde jeg kort forinden spurgt min far. "De kom til mig på et tidspunkt, hvor Det tredje Rige ikke engang eksisterede", sagde han uden at se på mig, "og de har altid været tilfreds med mit arbejde".

Om eftermiddagen den 10. november lod jeg lektier være lektier og trak i min Hitlerjugend-uniform.

Jeg gik op ad Tauentzienstrasse henimod Gedächtniskirken. Ruderne i mange jødiske butikker var knuste, butiksdørene var sparket op.

På hjørnet af Kurfürstendamm og Fasanenstrasse stod omkring 200 personer - unge, men også mange på mine forældres alder - der opildnede nogle SA-folk, som man kunne se på 1. sal. De havde revet vinduerne af hængslerne og kastet dem ned på brostenene. Det var mænd midt i tyverne, de hujede og slyngede urtepotter, puder, billeder, senge og service ud på gaden. Hver

gang det klirrede og bragede var menneskene nedenfor ude af sig selv og råbte »Kom nu, videre, nu er det møblernes tur!« Jeg råbte sammen med dem.

Jeg stod mellem de brølende mænd og kvinder på Kurfürstendamm. »Krepér, jøder« var der en der råbte, så var der to, fire, og så råbte alle. Vi hoppede højt og jubledes da en tung bordlampe splintredes mod fortovet.

Oppe i lejligheden brølede en af SA-folkene ud af vinduet: »Hvad skal jøden med et klaver?« Da blev vi som berusede og råbte: »Ned med det! Ned med det! Ud med jøderne!«

Og så skete det virkelig for øjnene af os allesammen. Adskillige brune ærmer skubbede et sort koncertflygel hen i nærheden af balkonen. De slog låget af, med en økse hakkede de benene af, og så - ledsaget af piften og vrælen fra menneskene nede på gaden - vippede de den kæmpestore kasse med udhængende strenge ud over gelænderet. Den bragede mod Kurfürstendamm.

Jeg gik hjem, for jeg manglede jo stadig at lave lektier. Geografi, tysk og latin. Indtil næste gadehjørne på Meinekestrasse havde jeg stadig denne følelse af triumf og fællesskab i mig: Jeg var med, da der blev gjort op med jøderne.

Da jeg fra Tauentzienstrasse bøjede ind i vores egen gade, så jeg fru Wollfson stå foran deres smadrede forretning med kost og skovl. Hun bar et blomstret kittelforklæde og var endnu mere krumbøjet end ellers. Jeg sneg mig forbi hende. Lidt forinden, under påvirkning af stemningen på Kurfürstendamm, ville jeg have råbt »Heil Hitler!«

Det er 50 år siden. Hvad svarer jeg

så nu, når nogen spørger mig: Hvordan lever du med den erindring, hvordan har du det? Jeg har intet svar. Jeg var 15 år dengang.

TEKST 32

At følge føreren

Albert Bastian (født 1927) husker i det følgende interview fra begyndelsen af 1990'erne tilbage på krystalnatten i 1938.

Jeg var 10 år, 10 måneder og 19 dage gammel, da jeg måtte træffe min første politiske beslutning. Det var morgenen efter Krystalnatten, natten til den 10. november 1938, hvor alle synagoger i Tyskland gik op i flammer, hvor runderne i utallige jødiske forretninger blev smadret af nationalsocialisterne, og hvor tusinder af jøder blev arresteret og bragt til koncentrationslejre.

Det var stadig mørkt udenfor, da jeg vågnede og hørte en fremmed mands stemme fra køkkenet. En fremmed i vores hjem midt om natten?

Det var Levi, den jødiske kreaturhandler, som min far altid solgte kalve til, jøden som året igennem forsynede os med svinespæk og altid sagde til min mor: »Frue, hvis De ikke har penge nu, så betal hvad De kan, det haster ikke. Deres drenge har brug for noget at tygge på.« En jøde, en jøde - tænkte jeg, og var ikke spor glad for, at han sad i vores køkken.

I foråret 1938 blev der oprettet to arbejdsformidlingslejre ikke langt fra vores landsby. Jeg var blevet ven med to af tropslederne, som om søndagen altid tog mig med på patrulje langs grænsen.

Deres udtalelser om Føreren, Versailles-traktaten, formålet og meningen med arbejdsformidlingen og den tyske ungdom, som skulle genoprette Tysklands ære, gjorde stort indtryk på mig.

Jeg havde allerede været medlem af Jungvolk i 10 måneder. I vores lille landsby ved den franske grænse var vores lærer leder af Jungfolk-gruppen. Han havde allerede talt med os om jøderne: »Tysklands fald i 1. verdenskrig. Man må bekæmpe dem, overalt hvor det er muligt - disse kapitalister, disse blodsugere, som kun tænker på deres egen fordel, som ikke arbejder men kun beskæftiger sig med handel.« Vi drenge var blevet pålagt at overbevise vore forældre om ikke at gøre forretninger med jøder - og nu sad denne jøde i vores køkken. Levi ønskede at flygte til Frankrig, hvortil han allerede i foråret 1938 havde sendt familien i sikkerhed.

Jeg var fortvivlet, for skønt min far trodsede læreren og nægtede at købe mig en brun skjorte, så respekterede jeg ham. Han var stor og stærk. Min lærer sagde: »Føreren forventer, at I drenge skal være hurtige som greyhounds, seje som læder og hårde som Krupp-stål.« Og her var så min far - en jødeven. Jeg kunne bare ikke forstå det.

Da det blev mørkt, bragte min far Levi over grænsen. Da han kom tilbage, spurgte min mor: »Er du sikker på, ingen så dig?« - »Vær ganske rolig,« sagde min far, og i det øjeblik så jeg, hvordan et smil oplyste min mors ansigt - og for første gang i mit liv ønskede jeg, at jeg ikke var mine forældres søn.

LEBENSRAUM

Tekster til kapitel 10

TEKST 33

Det tyske folks livsrum

Et af hovedpunkterne i nazisternes udenrigspolitik var at erobre livsrum (Lebensraum). I Mein Kampf lagde Hitler ikke skjul på, at dette livsrum kun kunne opnås gennem krig, hvilket var helt i overensstemmelse med hans socialdarwinistiske filosofi om, at den stærkeste klarer sig overfor den svagere. Følgende udsnit er fra Mein Kampf (1925).

Nationalstatens udenrigspolitik skal sikre eksistensen på denne planet for den race, der holdes sammen af staten, ved at skabe et sundt, livsdueligt, naturligt forhold mellem folkets tal og vækst på den ene side og på den anden side jordens omfang og bonitet.

Man kan her kun som et sundt forhold regne den tilstand, hvor et folk sikres mulighed for at ernære sig inden for sine egne grænser og på egen jord. Enhver anden tilstand er, om den så varer i århundreder, ja selv i årtusinder, ikke desto mindre usund og vil før eller siden blive til skade for vedkommende folk, ja vil måske føre til dets undergang.

Kun et tilstrækkeligt stort rum på denne jord sikrer et folk dets frie tilværelse.

Man kan dog ikke bedømme, hvor stort nybyggerområdet behøver at være, ud fra de øjeblikkelige krav alene, ja ikke engang ud fra jordudbyttets stør-

relse i forhold til folketallet. For som jeg allerede i første bind (: Mein Kampf var oprindeligt delt op i to bind) behandlede det under "Tysk alliancepolitik før krigen", får en stats grundareal, foruden den betydning det har som direkte næringskilde for et folk, også en militærpolitisk betydning (...)

Dermed går vi nationalsocialister bevidst bort fra tendenserne i vor udenrigspolitik i tiden før krigen. Vi begynder dér, hvor man sluttede for seks hundrede år siden. Vi standser germanernes evige togter mod syd og vest i Europa og retter blikket mod landet i øst. Vi siger omsider farvel til førkrigstidens koloni- og handelspolitik og går over til fremtidens jordpolitik.

Men når vi i dag i Europa taler om nyt land og ny jord, kan vi i første række kun tænke på Rusland og de randstater, det behersker.

TEKST 34

Talen til generalerne

Den 3. februar 1933 - altså kun få dage efter sin udnævnelse som rigskansler - holdt Hitler et møde med de øverste chefer for rigsværnet. På dette møde fortalte Hitler generalerne om sine politiske planer. Følgende referat fra mødet stammer fra general Liebmanns håndskrevne notater.

Rigskansler Hitlers redegørelser for

hærens og marinens øverstkommanderende i anledning af et besøg hos general for infanteriet, friherre von Hammerstein-Equord i dennes bolig.

Målet for al politik alene: at genvinde politisk magt. Hele statens ledelse må indstilles på det.

1. Indadtil. Fuldstændig omvæltning af de eksisterende indenrigspolitiske tilstande i Tyskland. Man kan ikke tolerere anderledes tænkes virksomhed, som er imod målet (pacifisme!). Hvem der ikke lader sig omvende, må bøjes. Marxisme udryddes fuldstændig. Ungdommen og hele folket må indstilles på, at kun kamp kan redde os, og at alt må træde i baggrunden for det. (Realiseret i nazi-bevægelsens millioner. Den vil vokse.) Dygtiggørelse af ungdommen og styrkelse af forsvarsviljen med alle midler. Dødsstraf for forræderi mod land og folk. Strengeste autoritære statsledelse. Demokratiets kræftskade fjernes.

2. Udadtil. Kamp mod Versailles. Ligeberettigelse i Genève; men meningsløst, hvis folket ikke er indstillet på forsvarsvilje. Sørge for forbundsfæller.

3. Økonomi. Bonden må reddes! Nybyggerpolitik! Meningsløst fremtidigt at øge eksport. Afsætningsmuligheder begrænsede i verden og overalt for stor produktion. Kolonisation eneste mulighed for atter til dels at få de mange arbejdsløse i gang. Men tid nødvendig og radikal ændring ikke at forvente, da det tyske livsrum for lille.

4. Opbygning af værnemagten vigtigste forudsætning for at nå målet: Tilbageerobring af politisk magt. Alm. værnepligt må genindføres. Men først må statsledelsen sørge for, at værnepligtige ikke forgiftes af pacifisme, marxisme, bolschevisme før indkaldelse eller forfalder til samme gift efter hjemsen-

delse. Hvordan skal politisk magt anvendes, når den er vundet? Kan endnu ikke siges. Måske til at tilkæmpe nye eksportmuligheder, måske - vel nok bedre - til at erobre nyt livsrum østpå og hensynsløst at germanisere det. Sikkert, at nuværende økonomiske tilstande først kan ændres med politisk magt og kamp. Alt hvad kan ske i øjeblikket - kolonisation - nødhjælpsmiddel.

Værnemagten er vigtigste og mest socialistiske institution under staten. Skal forblive upolitisk og hævet over partierne. Kampen hjemme ikke dens men nazi-organisationernes opgave. Modsat Italien ønsker man ikke at blande hær og SA sammen. - Farligste tid mens værnemagten bygges op. Da vil det vise sig om Frankrig har statsmænd; har Frankrig det, giver det os ikke tid, men vil falde over os (formentlig med sine østlige drabanter (: der ved menes Franskrigs allierede i Øst- og Centraleuropa: Polen, Tjekkosllovakiet, Rumænien og Jugoslavien)).

TEKST 35

Oprustningen bliver officiel

Den 16. marts 1935 holdt Hitler følgende tale, der officielt betød en genindførelse af den almindelige værnepligt og dermed opbygning af en tysk hær.

Da det tyske folk i november 1918, i tilid til de i Wilsons 14 punkter givne løfter, nedlagde våbnene efter 4V2 års berømmelig modstand i en krig, hvis udbrud det aldrig havde villet, troede det ikke blot at have vist den forpinte menneskehed, men også en stor idé i sig selv, en tjeneste. Folket, der led stærkt under følgerne af denne vanvittige kamp, greb i millionvis fortrøstnings-

fuldt tanken om en nyskabelse i forholdet mellem nationerne, en ordning, som skulle forædles ved afskaffelsen af den hemmelige diplomatiske kabinetspolitik på den ene side og krigens skrækelige midler på den anden side (...)

Men medens Tyskland som den ene deltager i traktaten havde opfyldt sine forpligtelser, undlod den anden deltager i traktaten at opfylde sine forpligtelser.

Det vil sige: De høje kontraherende parter (: dvs. dem som skrev under) af de daværende sejrherre har ensidig sagt sig løs fra Versailles traktatens forpligtelser.

Ikke alene udeblev enhver afrustning, der på nogen måde kunne sammenlignes med den tyske våbenødelæggelse, nej, der indtrådte ikke engang en stilstand i rustningerne, tværtimod blev det klart, at en hel række starter oprustede. Hvad der i krigen var blevet opfundet af ødelæggelsesmaskiner, blev nu i fredens tid ved meto-disk-videnskabeligt arbejde fuldkom-mengjort. Både med hensyn til at skabe kraftigere tanks og med hensyn til nye kamp- og bombemaskiner fandt uaf-brudte og frygtelige forbedringer sted. Nyt kæmpeartilleri blev konstrueret, nye spræng-, brand og gasbomber blev udviklet. Men verden har siden gen-lydt af krigsskrig, som om der aldrig havde været en verdenskrig og en Versailles traktat. Imellem disse stærkt rustede krigeriske stater, der betjente sig mere og mere af de mest motoriserede kræfter, lå Tyskland hen som et militært tomrum, udleveret værgeløst til enhver trussel i ord og gerning fra hver enkelts side. Det tyske folk husker 15 år ulykker og lidelser, økonomisk elendighed, poli-tisk og moralsk ydmygelse.

Det var derfor forståeligt, når Tyskland begyndte at trænge sig på for at få de andre stater til at opfylde deres forpligtelser (: henvisning til Sovjetunionen og Frankrigs forøgelse af deres væbnede styrker).

Når rigsregeringen derfor nu opfylder ønsket om at oplyse verden om sine hensigter, sådan som det blev udtrykt i Baldwins tale den 28. november 1934, gør den det

1. for at give det tyske folk den overbevisning og de andre folk den meddelelse, at varetagelsen af det tyske riges ære og sikkerhed fra nu af igen er betroet til den tyske nations egen kraft,

2. men også for ved fastsættelsen af omfanget af de tyske forholdsregler at afkræfte hine påstande, som vil pådutte det tyske folk, at det stræber efter et militært hegemoni (: overherredømme) i Europa. Hvad den tyske regering som vogter for den tyske nations ære og interesser ønsker at sikre sig er, at Tyskland besidder de tilstrækkelige magtmidler ikke blot til at hævde det tyske riges integritet, men også til at kræve international respekt og værdsættelse som medgarant for den almindelige fred.

For i denne time fornyer den tyske regering for det tyske folk og for hele verden forsikringen om sin vilje til aldrig at gå ud over varetagelsen af den tyske ære og det tyske riges frihed, og særlig har den ikke til hensigt ved sin genoprustning af Tyskland at skabe noget instrument til krigerisk angreb, men tværtimod udelukkende til forsvar og derved til opretholdelse af freden.

Rigsregeringen har udstedt følgende lov, som hermed kommer til offentlig-hedens kundskab.

§1. Værnemagts tjeneste indføres på den almindelige værnepligts grundlag.

§2. Den tyske fredshær indbefattet de overførte polititropper skal omfatte 12 armékorps og 36 divisioner.

§3. De supplerende love om ordningen af den almindelige værnepligt vil være at forelægge rigsministeriets af rigsværnministeren.

TEKST 36

Omlægning af økonomien

I 1936 fremlagde Hitler følgende 4-årsplan, der skulle omlægge den tyske økonomi til større selvforsyning. Planen var grundlaget for hele Hitlers strategi for at opruste Tyskland og gøre landet parat til den krig, der måtte komme, hvis de udenrigspolitiske mål skulle opnås.

Tyskland vil stedse være at betragte som det sted i den vestlige verden, der er mest udsat for bolchevistiske angreb. Jeg anser ikke dette for at være nogen behagelig mission, men tværtimod for en byrde og en belastning af vort nationale liv, som er forårsaget af vor ulykkelige placering i Europa. Men vi kan ikke unddrage os vor skæbne.

Vor politiske situation vil fremgå af følgende: Der findes for øjeblikket i Europa kun to stater, som kan anses for at være standhaftige over for bolschevismen: Tyskland og Italien. De øvrige lande er enten undergravet af deres demokratiske livsform, marxistisk inficerede og dermed hjemfaldne til inden for en overskuelig fremtid at bryde sammen af sig selv, eller de beherskes af autoritære regeringer, hvis eneste styrke ligger i de militære magtmidler; men det vil sige, at de nødvendigvis, da de må sikre deres ledelses eksistens over for deres egne folk ved hjælp af den eksekutive magts brutale midler, er ude af

stand til at sætte denne magt ind udadtil for at bevare staterne. Ingen af disse lande vil nogen sinde være i stand til at føre en sejrrig krig mod Sovjetunionen.

Foruden Tyskland og Italien kan man overhovedet kun anse Japan for at være en magt, der formår at holde stand over for en verdensfare.

Dette memorandum tilsigter ikke at komme med profetier om den tid, da den uholdbare situation i Europa bliver til en åben krise. Jeg ønsker bare i disse linier at nedfælde min overbevisning om, at denne krise hverken kan eller vil udeblive, og at Tyskland har pligt til at sikre sin egen eksistens over for katastrofen med alle midler og at beskytte sig mod den, og at vi i denne tvangssituation vil drage en række følgeslutninger, som kommer til at omfatte de vigtigste opgaver, der nogen sinde er blevet stillet vort folk. For hvis bolschevismen vandt sejr over Tyskland, ville det ikke komme til en Versaillestraktat, men til en definitiv udslættelse, ja udryddelse af det tyske folk.

Man kan slet ikke overskue omfanget af en sådan katastrofe. Hele den tætbefolkede vestlige del af Europa overhovedet inklusiv Tyskland ville uden tvivl efter at være blevet oversvømmet af bolschevismen opleve den grusomste folkekatastrofe, der har hjemsøgt menneskeheden, siden antikkens riger udslettedes. Når det gælder nødvendigheden af at afværge denne fare, må alle andre overvejelser træde i baggrunden som fuldstændig uvæsentlige!

Det militære beredskab skal bygges på den nye hær. Vi kan ikke være hurtige nok og ikke sætte os for store mål, når vi fastlægger omfang og tempo for den militære opbygning af vore kræfter! Det er en kapital fejltagelse at tro, at

man kan forhandle om disse punkter eller diskutere deres betydning i forhold til andre livsfornødenheder.

Hvor meget man end stræber efter, at et folks udvikling skal foregå jævnt og harmonisk, så må man dog på visse tidspunkter foretage ensidige forskydninger i visse, mindre livsvigtige opgavers disfavør. Hvis det ikke lykkes os i løbet af meget kort tid at gøre den tyske værnemagt til den førende armé i verden, hvad angår uddannelse, opstilling af formationer, udrustning og ganske særligt åndelig opdragelse, vil Tyskland være fortabt! Der gælder her den grundsætning, at det, man forsømte på måneder med fred, ikke mere kan indhentes i århundreder.

Alle andre ønsker må derfor betingelsesløst vige for denne opgave (...) Vi er overbefolket og kan ikke ernære os selv (...)

Den definitive løsning er at finde i en udvidelse af vort folks livsrum og derigennem skabe en bedre forsyning af råstoffer og næringsmidler. Det er den politiske ledelses opgave engang i fremtiden at løse denne opgave (...)

Når man løser disse opgaver i form af en flereårsplan, som skal gøre vor nationaløkonomi uafhængig af udlandet, får man også først mulighed for at kræve ofre af det tyske folk på det økonomiske område og på det ernæ-

ringsmæssige, thi så har folket ret til at kræve, at den ledelse, som det blindt anerkender, også på dette felt tager fat på problemerne med uhørte, beslutsomme præstationer og ikke kun drøfter dem, at den løser dem, og ikke blot registrerer dem!

Der er nu gået næsten fire kostbare år. Der er ingen tvivl om, at vi allerede i dag kunne være fuldstændig selvforsynende med brændstof, gummi og til dels også med jernmalm. Som vi for øjeblikket producerer 7-800.000 ton benzin, ville vi kunne producere 3 millioner ton. Som vi i dag fabrikkerer nogle tusinde tons gummi, kunne vi fremstille 70 eller 80.000 ton årligt allerede nu. Ligesom vi i udvinding af jernmalm steg fra 2V2 millioner ton til 7 millioner ton, kunne vi forarbejde 20 eller 25 millioner ton tysk jernmalm og om nødvendigt også 30. Man har nu i fire år haft tid nok til at konstatere, hvad vi ikke kan. Nu er det nødvendigt at udføre det, vi kan.

Jeg fastsætter dermed følgende opgave:

I. Den tyske hær skal inden for fire år være i stand til at kunne sætte ind.

II. Den tyske økonomi skal inden for fire år være indstillet på at kunne tåle en krig.

VEJEN TIL KRIGEN, 1937-39

Tekster til kapitel 11

TEKST 37

Hossbach-notatet

I slutningen af 1937 var den nazistiske stat konsolideret og Hitler følte sig nu stærk nok til at slå ind på en aggressiv og ekspansiv udenrigspolitik. På et møde den 5. november 1937 med rigsværnets øverste ledere, krigs- og udenrigsministeren afslørede han sine udenrigspolitiske visioner, der i store træk var lig med det som stod i Mein Kampf. Oberst Hossbach nedskrev efter mødet et fyldigt referat efter sin hukommelse. Den følgende tekst er et uddrag fra dette referat.

Føreren fastslår til at begynde med, at emnet for drøftelserne i dag er af en sådan vigtighed, at det i andre stater sikkert ville være blevet forelagt det samlede regeringskabinet til behandling, men han - Føreren - så netop med hensyn til den vigtige materie bort fra at gøre den til genstand for drøftelse i regeringen. Hans påfølgende redegørelser var resultatet af indgående overvejelser og af erfaringer fra hans 4V2 års regeringstid; han ville for de tilstedeværende herrer forklare sine grundlæggende tanker om vor udenrigspolitiske situations udviklingsmuligheder og -nødvendigheder samtidig med, at han bad om, at man med henblik på en tysk politik på langt sigt betragtede hans redegørelser som hans testamentariske efterladenskab, i tilfælde af, at han skulle gå bort.

Føreren påpegede følgende:

Målet for tysk politik er at sikre og bevare folkemassen og dens formering. Det drejer sig dermed om rumproblemet.

Den tyske folkemasse består af 85 millioner mennesker, som ved deres antal og sluttede livsområde i Europa repræsenterer en så sammenknyttet racekerne, som den ikke findes i noget andet land, men som på den anden side også har større krav på livsrum, end tilfældet er hos andre folk. Når der ikke på det rummæssige område foreligger noget politisk resultat, som står i forhold til den tyske racekerne, så er det en følge af en århundredlang historisk udvikling, og dersom disse politiske tilstande varer ved, vil det være til stor fare for opretholdelsen af den tyske nation på dens nuværende stade. Det vil lige så lidt være muligt at standse tilbagegangen for tyskheden i Østrig og Tjekkoslovakiet som at bibeholde selve Tysklands nuværende stilling. I stedet for vækst indtræder goldhed og som følge heraf efter en årrække spændinger af social art, fordi politiske og ideologiske ideer kun er levedygtige så længe, de kan give grundlaget for en realisering af et folks reale livskrav. Tysklands fremtid afhænger derfor udelukkende af, at man løser rumproblemet, men dette kan naturnødvendigt kun ske over en periode på fra én til tre generationer (...)

Den eneste udvej, og den kan måske forekomme os som en drøm, ville være at vinde større livsrum, en stræben, som til alle tider har været årsag til statsdannelser og folkebevægelser. At denne stræben ikke møder nogen interesse i Genève og blandt mættede stater er forståeligt. Hvis man først og fremmest skulle tænke på at skabe et sikkert grundlag for vor forsyning med fødevarer, så kan det nødvendige rum hertil kun søges i Europa, men ikke idet man går ud fra liberal-kapitalistiske opfattelser om udbytning af kolonier. Det drejer sig ikke om at vinde mennesker, men om at vinde anvendelig landbrugsjord. Det er også mere formålstjenligt at søge områder med råstoffer i umiddelbar tilslutning til riget i Europa og ikke oversøisk, hvorved man vil nå frem til en løsning for én til to generationer. Hvad der siden hen måtte blive nødvendigt, må man overlade til kommende slægter. Store verdenssamfund dannes nu engang langsomt, det tyske folk med dets kraftige racekerne har de gunstigste forudsætninger herfor midt i det europæiske kontinent. At enhver udvidelse af livsrummet kun kan finde sted under risiko og ved at bryde modstand har historien til alle tider - det romerske verdensrige, det engelske imperium - bevist. Tilbageslag er også uundgåelige. Der har hverken tidligere eksisteret eller eksisterer i dag herreløst livsrum, en angriber vil altid støde på ejeren.

Spørgsmålet er for Tyskland, hvor man opnår størst vinding ved den ringeste indsats (...)

For at løse det tyske spørgsmål kan man kun gå magtens vej, og den er aldrig uden risiko. Frederik den Stores kampe om Schlesien og Bismarcks krige mod Østrig og Frankrig var uhørt risi-

kable, og den preussiske hurtighed i 1870 afholdt Østrig fra at gå ind i krigen. Såfremt man som udgangspunkt for de efterfølgende redegørelser sætter beslutningen om magtanvendelse, står der tilbage at besvare spørgsmålene "hvornår" og "hvordan". Her må man skelne mellem tre tilfælde:

1. tilfælde: Tidspunkt 1943-1945.

Efter dette tidspunkt kan man kun forvente en ændring i vor disfavør. Oprustningen af hæren, krigsmarinen og luftvåbenet såvel som dannelsen af officerskorpset er tilnærmelsesvis afsluttet. Det materielle udstyr og bevæbningen er moderne: såfremt man venter længere, er der fare for, at de forældes. Især lader det sig ikke gøre fortsat at hemmeligholde eksistensen af "særvåbnene", som derfor vil tabe i værdi. Tilgangen af reserver ville indskrænke sig til de løbende årgange af rekrutter, man ville ikke længere have forstærkninger til disposition af ældre ikke-uddannede årgange. I forhold til den oprustning, som omverdenen vil have gennemført til den tid, ville vi stå relativt svagere. Hvis vi ikke handlede før 1943/45, ville manglen på reserver hvert år kunne medføre en ernæringskrise, som man økonomisk ikke ville have tilstrækkelige midler til at overvinde. I dette kunne man se en "svag ved regimet". I øvrigt venter verden på, at vi skal slå til, og træffer sine modforholdsregler i stadig stigende grad fra år til år. Mens omverdenen graver sig ned, er vi tvunget til offensiv.

Hvordan den faktiske situation vil være i 1943/45, kan ingen vide i dag. Kun er det sikkert, at vi ikke kan vente længere. Med på den ene side den store værnemagt og nødvendigheden af at sikre dens underhold, og samtidig

bevægelsens og dens føreres fremrykkede alder, og på den anden side udsigten vil en sænkning af levestandarden og til fødselsbegrænsning ville vi ikke have andet valg end at handle. Såfremt Føreren endnu måtte være i live, så vil det være hans ufravigelige beslutning at løse det tyske spørgsmål om livsrum senest i 1943/45. Nødvendigheden af at handle før 1943/45 skulle overvejes i 2. og 3. tilfælde.

2. tilfælde:

Hvis den sociale spænding i Frankrig skulle udarte til en sådan indenrigspolitisk krise, at den franske hær ville blive helt optaget af den og ville blive udelukket fra at sætte ind mod Tyskland, ville tidspunktet være inde til handling mod Böhmen og Mähren.

3. tilfælde:

Hvis Frankrig er så bundet af krig med en anden stat, at det ikke kan "skride ind" mod Tyskland.

For at forbedre vor militær-politiske situation må i alle tilfælde af krigeriske

komplikationer vort første mål være at knuse Böhmen og Mähren og samtidig Østrig for at udelukke en trussel fra flanken under en eventuel fremrykning mod vest (...)

Føreren fandt, at 3. tilfælde var rykket noget nærmere, da det kunne blive resultatet af den øjeblikkeligt spændte situation i Middelhavet. Såfremt det skulle blive en realitet, var han til hver en tid, også så tidligt som i 1938, besluttet på at benytte sig af det (...)

Tidspunktet for vore angreb på Böhmen, Mähren og Østrig måtte afhænge af forløbet af den italiensk-engelsk-franske krig og skulle ikke falde sammen med indledningen af krigshandlinger mellem disse tre stater. Føreren tænkte ikke på en militær overenskomst med Italien, men agtede selvstændigt og ved at udnytte den gunstige lejlighed, som kun bød sig én gang, at åbne og gennemføre felttoget mod Böhmen og Mähren og angrebet på dem skulle komme "som et lyn".

MÜNCHENFORLIGET 1938

Tekster til kapitel 11

TEKST 38

Konrad Henleins krav

/ 1930 var Tjekkoslavakiets samlede befolkningstal på 14,7 millioner mennesker, hvoraf 3,2 millioner var tyskere. De fleste af disse tyskere boede i grænseområderne til Tyskland, Sudeterlandet. Tør 1933 var der ikke tale om nogen tilkendegivelse blandt disse for tilslutning til Tyskland. Efter Hitlers magtovertagelse blev de tyske grupper i Sudeterlandet slået sammen under ledelse af Konrad Henlein, og blev Tjekkoslavakiets næststørste parti. Den følgende tale af Henlein er fra den Sudertyske kongres den 24. april 1938.

Jeg føler mig overbevist om, at tjekken på gaden elsker freden. Jeg tror ikke på had og evigt kævl. På den anden side er det også klart, at den almindelige tjekke må frigøres fra den chauvinistiske tjekkiske presses indflydelse. I dag føler vi os mindre frie end nogensinde tidligere; og vi ved, at hele vor fremtid står på spil.

Hvis de tjekkiske statsmænd virkelig alvorligt stræber efter en bedre forståelse med Tyskland, da bliver det uundgåeligt at gennemføre: 1) en altomfattende revision af den tjekkiske myte om deres (tjekkernes) egen historie; 2) en korrektion af den uheldige opfattelse, at det er det tjekkiske folks særlige opgave at danne bolværk mod den såkaldte ty-

ske "Drang nach Osten"; 3) en revision af den tjekkiske udenrigspolitik, der har ført landet ind i rækken af det tyske folks fjender.

I betragtning af den aktuelle udvikling hjemme og ude ville jeg være berettiget til at fremsætte endog vidtgående krav. Når jeg ikke gør det, er det i den hensigt at vise verden, at sudeter-tyskerne ønsker at bidrage til at opretholde freden ved at begrænse deres krav [som er]:

1. Fuld ligeberettigelse mellem tjekkerne og tyskerne.

2. En garanti for denne ligestilling ved anerkendelse af sudertyskerne som retslig selvstændig enhed.

3. Fastsættelse og lovmæssig anerkendelse af de tyske områder i staten.

4. Fuldt selvstyre for de tyske områder.

5. Lovmæssig beskyttelse af enhver borger, der lever uden for sit eget nationale område.

6. Fjernelse af de uretfærdigheder, som skete i 1918, og erstatning for de skader, der opstod derved.

7. Anerkendelse af princippet: tyske embedsmænd inden for tyske områder.

8. Fuld frihed til at bekende sig til tysk "Volkstum" og tysk "Weltanschauung".

TEKST 39

The Times om Sudeterkrisen

Den følgende artikel blev bragt i den engelske avis The Times 7. september 1938 og var sikkert et udtryk for en almindelig opfattelse i England. Ikke desto mindre udsendte den engelske regering en erklæring om, at den ikke delte avisens synspunkter.

Det må være en overvejelse værd for den tjekkoslovakiske regering, om den helt skulle udelukke den plan, der har fundet støtte i visse lejre, at gøre Tjekkosllovakiet til en mere homogen stat ved at udskille den bræmme af fremmede folkegrupper, der grænser op til den nation, hvortil de er forbundet ved race. I hvert fald synes ønskerne hos de berørte folkegrupper at være et afgørende vigtigt element i enhver løsning, der vil gøre sig håb om at blive betragtet som permanente; fordelene for Tjekkosllovakiet ved at blive en homogen stat kan i betragtelig grad opveje de åbenlyse ulemper ved tabet af grænselandets sudetertyske distrikter.

TEKST 40

Chamberlain om Sudeterkrisen

Den engelske premierminister Neville Chamberlain ville gøre alt for at undgå krig, og mødtes derfor med Hitler flere gange i september 1938. Her gik Chamberlain ind på Hitlers krav om at få sudetertyskerne hjem til Riget. I den følgende radiotale 27. september 1938 forklarer Chamberlain det engelske folk hvorfor.

Jeg vil ikke opgive håbet om en fredelig løsning eller ophøre med mine anstrengelser for at redde freden, så længe der stadig er nogen udsigt hertil. Jeg ville

ikke tøve med at gøre en tredje rejse til Tyskland, hvis jeg troede, at det kunne være til nogen nytte. Men i øjeblikket ser jeg ingen yderligere mulighed for at gøre noget, der kan fremme mægling (...) Bliv ikke urolige, hvis De hører, at der er blevet indkaldt mandskab til at bemane luftværnet eller skibe. Dette er blot forsigtighedsforanstaltninger af den slags, en regering må træffe i en situation som denne. Men de betyder ikke nødvendigvis, at vi har bestemt os til krig, eller at krig er umiddelbart forestående.

Hvor meget vi end sympatiserer med en lille nation, som trues af en stor og mægtig nabo, kan vi ikke under alle omstændigheder påtage os ansvaret for at inddrage hele det britiske imperium i krig udelukkende for denne stats skyld. Hvis vi er tvungne til at kæmpe, må det gælde vigtigere spørgsmål end et sådant. Jeg er selv en fredens mand af hele min sjæl. Væbnede konflikter mellem nationer er et mareridt for mig. Men hvis jeg var overbevist om, at nogen nation havde besluttet sig til at dominere verden ved hjælp af frygt for dens styrke, ville jeg mene, at det måtte forhindres. Under et sådant herredømme ville livet for mennesker, som tror på friheden, ikke være værd at leve. Men krig er noget frygteligt, og vi må gøre os det aldeles klart, inden vi går ind i en krig, at det virkeligt er de store spørgsmål, som står på spil, og at det er vor absolutte pligt at risikere alt herfor.

I øjeblikket beder jeg Dem, så roligt De kan, afvente de nærmeste dages begebenheder. Så længe krigen ikke er begyndt, er der altid håb om, at den skal kunne forhindres, og De ved, at jeg til det sidste vil arbejde for fredens bevarelse.

TEKST 41

Dagen i München

Den 29.-30. september 1938 mødtes Chamberlain (England) og Daladier (Frankrig) med Hitler i München. Den italienske fører Mussolini var mægler under forhandlingerne. Det følgende er en beretning fra mødet skrevet af Hubert Masarik, der var embedsmand i det tjekkoslovakiske udenrigsministerium. Masarik og Vojtech Mastny var tjekkosloviets repræsentanter ved overbringelsen af overenskomsten. De deltog altså ikke i selve forhandlingerne. De følgende optegnelser blev nedskrevet umiddelbart efter mødet natten mellem den 29. og 30. september, og trykt i det franske tidskrift "L'Ordre" i november 1938.

Den 29. september 1938 kl. 3 om eftermiddagen steg vor flyvemaskine op fra Ruzyn (: i Tjekkiet). Efter 80 minutters flyvning kom vi til München. På flyvepladsen beredte man os en modtagelse, der mest af alt lignede en modtagelse af politibetjente. I en politiautomobil og ledsaget af Gestapo-folk blev vi ført til hotel "Regina", hvor også den engelske delegation var indkvarteret. Da konferencen allerede var i fuld gang, var det vanskeligt at komme i berøring med de førende medlemmer i den franske og engelske delegation. Dog lykkedes det mig telefonisk at komme i forbindelse først med hr. Rochat (: lederen af den europæiske afdeling i det franske Udenrigsministerium), og dernæst med hr. Gwatkin (: fra det engelske Udenrigsministerium). De to herrer kom ud, og hr. Gwatkin sagde, at han, så snart det lod sig gøre, måtte have en samtale med mig i hotel "Regina". Kl. 7 om aftenen havde jeg her den første samtale med ham. Hr. Gwatkin var nervøs og ikke

synderligt meddelsom. Af hans reserve-rede bemærkninger sluttede jeg, at en plan, hvis indhold han ikke i øjeblikket kunne meddele mig, var færdig i sine store linier, og at denne plan var mere skæbnsvanger end de engelsk-franske forslag (: fra den 19. sept.). Støttet til vort røde kort forklarede jeg ham vore afgørende, livsvigtige interesser. Hr. Gwatkin viste en vis forståelse for spørgsmålet om den mæhriske korridor (: området mellem Böhmen og Mähren), men interesserede sig i øvrigt næppe for problemets øvrige bestanddel.

Ifølge hans udsagn skulle konferencen senest næste dag, lørdag, være bragt til ende. Indtil nu havde man udelukkende forhandlet om Tjekkoslovakiet. Jeg henledte hr. Gwatkins opmærksomhed på de følger, en sådan plan i betragtning af den nuværende situation ville have på det indrepolitiske område, ligesom jeg pegede på dens økonomiske og finansielle virkninger i fremtiden. Han svarede mig, at jeg tilsyneladende ikke var klar over, hvor vanskelig situationen var for de vestlige stormagter, og at jeg ikke begreb, hvor vanskeligt det var at forhandle med Hitler. Derpå vendte hr. Gwatkin tilbage til konferencen, men lovede os dog, at man ville kalde på os under den første pause.

Hen ved kl. 10 om aftenen førte hr. Gwatkin gesandten og mig selv til Sir Horace Wilson's værelse - (: Chamberlains medarbejder). Her gjorde Sir Horace efter hr. Chamberlains udtrykkelige ønske og i overværelse af hr. Gwatkin, os i store træk bekendt med den nye plan og overgav os et kort, hvor de områder var tegnet ind, som straks skulle besættes. Som svar på nogle bemærkninger, som jeg fremsatte over for ham, understregede han to

Chamberlain og Mussolini i München, september 1938

gange - næsten i form af en erklæring - at han intet kunne føje til de afgivne oplysninger. Han tog overhovedet intet hensyn til, hvad jeg sagde til ham angående visse for os særdeles vigtige steder og områder. Efter at Sir Horace var vendt tilbage til konferencen, blev vi alene tilbage med Hr. Gwatkin. Såvel Hr. Mastny som jeg selv påpegede endnu en gang i detaljer det nødvendige i at vedlægge planen visse korrekturer. Det vigtigste af hans svar var det, han gav hr. Mastny: Han sagde nemlig, at den engelske delegation var gunstig stemt over for den nye tyske plan.

Da han igen begyndte at tale om de vanskeligheder, som en forhandling med Hitler frembød, svarede jeg, at i virkeligheden ahang alt af de store

vestmagters fasthed. Derpå svarede hr. Gwatkin mig, i en overordentlig højtidelig tone; "Hvis De ikke antager planen, så vil De blive nødt til at ordne Deres mellemværende ganske alene med Tyskland. Måske vil franskmændene udtrykke dette mere elskværdigt over for Dem, men De må tro mig, franskmændene er af vor anskuelse (...) de vil være ganske desinteresserede."

Kl. 1.30 om natten førte man os ind i den sal, hvor konferencen fandt sted. Der var til stede: Neville Chamberlain, Daladier, Sir Horace Wilson, Legere (: generalsekretær i det franske Udenrigsministerium), Gwatkin, Mastny og jeg selv. Stemningen var trykket: Dommen skulle forkyndes. Franskmændene, der var synligt beklemte, syntes at være fuldstændig klare over, hvad

denne dom medførte for den franske prestige. I en kort indledning omtalte hr. Chamberlain den overenskomst, der var blevet sluttet, og overgav derefter gesandten Mastny overenskomstens tekst, for at han kunne læse den højt. Under oplæsningen af teksten bad vi om supplerende oplysninger på forskellige steder. Således bad jeg for eks. d'herrer Legere og Wilson om nærmere at fortolke ordene i artikel 4 "Preponderantly German Character" (: af overvejende tysk karakter). Uden at tale om procenttal lod hr. Legere kun forlyde, at det drejede sig om majoriteter, som skulle beregnes i overensstemmelse med de af os i forvejen accepterede forslag, hr. Chamberlain bekræftede ligeledes, at det kun drejede sig om anvendelse af den af os allerede accepterede plan.

Da vi kom til overenskomstens artikel 6, spurgte jeg hr. Legere, om vi kunne betragte den som en klausul, der sikrede os beskyttelse for vore vitale interesser, således som det var blevet lovet os i tidligere forslag, hr. Lègere svarede ja, men det var kun i beskedent omfang muligt, og spørgsmålet faldt ind under den internationale kommissions kompetence. Gesandten Mastny spurgte hr. Chamberlain, om det tjekkoslovakiske medlem af kommissionen ville få samme stemmeret som de øvrige medlemmer, hr. Chamberlain bekræftede. På spørgsmålet, om afstemningsområderne ville blive besat af internationale eller af engelske tropper svarede man os, at dette spørgsmål endnu ikke var afgjort, men at man også regnede med deltagelse af belgiske og italienske soldater.

Medens gesandten Mastny underholdt sig med hr. Chamberlain om mere uvæsentlige enkeltheder - hr. Cham-

berlain gabede herunder uafbrudt uden at genere sig det mindste - spurgte jeg d'herrer Daladier og Legere, om de ventede en erklæring eller et svar fra vor regering på den overenskomst, som man lige havde gjort os bekendt med. hr. Daladier, der var synligt forlegen, svarede ikke. Men hr. Lègere bemærkede, at de fire statsmænd ikke rådede over megen tid. Han føjede udtrykkelig til, at de intet yderligere svar ventede fra vor side, at de underforstået betragtede planen som allerede antaget, og at vor regering endnu samme dag, senest kl. 5 om eftermiddagen, måtte sende sin repræsentant til mødet i den internationale kommission i Berlin, og endelig, at en af os udpeget officer senest lørdag måtte indtræffe i Berlin for straks at fastlægge detaljerne for rømning af den første zone.

Atmosfæren blev nu for alle deltagerne fuldstændig kvælende. Med mere end tilstrækkelig brutalitet var det blevet gjort os klart - og det af en franskmænd - at det drejede sig om en dom uden appel og uden mulighed for ændring, hr. Chamberlain gjorde sig ikke mere umage for at skjule sin træthed.

Efter oplæsning af teksten gav man os et andet, let korrigeret kort. Derpå tog vi afsked og gik. Den tjekkoslovakiske republik, således som den takket være grænserne af 1918 havde set ud, var ophørt at eksistere. I forhallen underholdt jeg mig et øjeblik med hr. Rochat, der spurgte mig om de mulige virkninger i Tjekkosllovakiet. Jeg svarede ham kort, at det værste ikke var udelukket, og at han måtte være forberedt på de alvorligste eventualiteter.

München, den 30. september kl. 4 om morgenen.

TEKST 42

Münchenoverenskomsten

Den 30. september 1938 blev stormagterne Frankrig og England enige med Hitler (og Italien) om følgende overenskomst vedrørende Sudeterlandet.

Tyskland, Det forenede Kongerige (: Storbritanien), Frankrig og Italien har i betragtning af, at man principielt er enedes om afståelsen af det sudetertyske område til Tyskland, sluttet følgende overenskomst angående de nærmere bestemmelser vedrørende den nævnte afståelse og de forholdsregler, der følger heraf, og forpligter sig herved hver især til at være ansvarlige for de til gennemførelsen nødvendige skridt:

1. Rømningen begynder den 1. oktober (...)

3. De nærmere bestemmelser om rømningen vil i enkeltheder blive fastsat af en international kommission, bestående af repræsentanter for Tyskland, Det forenede Kongerige, Frankrig, Italien og Tjekkoslaviet (...)

5. Den i paragraf 3 nævnte kommission vil bestemme, i hvilke territorier der skal afholdes folkeafstemning.

Tillæg til overenskomsten:

H.M.s regering i Det forenede Kongerige og den franske regering har sluttet sig til den ovenfor nævnte overenskomst under den forudsætning, at de står ved deres tilbud (...) om en international garanti for Tjekkoslavakiets nye grænser mod et uprovokeret angreb.

TEKST 43

Chamberlain's ny kurs overfor Hitler

Den tyske invasion og besættelse af Tjekkiet 15. marts 1939 markerer en ny fase i den tyske ekspansionspolitik. For første gang gik den tyske hær ind i et område, der var befolket af en ikke-tysk befolkning. Dette fik den engelske appeasementpolitiker Chamberlain til at lægge en ny kurs overfor Nazityskland. Følgende tekst er et uddrag fra Chamberlains tale 17. marts 1938.

Da jeg kom hjem efter mit andet besøg, fortalte jeg Underhuset om en samtale, jeg havde ført med hr. Hitler, og jeg udtalte herom, at han, øjensynlig med stor alvor, gentog, hvad han allerede havde sagt i Berchtesgaden - nemlig, at dette var det sidste af hans territoriale mål i Europa, og at han ikke i riget ønskede at indlemme folk af andre racer end den tyske. hr. Hitler bekræftede selv indholdet af denne samtale i en tale, som han holdt i Sportspalast i Berlin, og hvori han udtalte: "Dette er det sidste territoriale krav, vi har at stille i Europa". Og lidt senere i samme tale sagde han; "Jeg har forsikret hr. Chamberlain, og jeg gentager det udtrykkeligt nu, at når dette problem er løst, har Tyskland ikke flere territoriale problemer i Europa". Og han tilføjede: "Jeg vil ikke være yderligere interesseret i den tjekkiske stat, og jeg kan garantere den. Vi ønsker overhovedet ingen tjekker" (...)

Hvordan kan disse begivenheder i denne uge overhovedet forenes med de forsikringer, som jeg har oplæst for Dem? Som medunderskriver af Münchenoverenskomsten var jeg - dersom Hr. Hitler ønskede den omstødt - utvivlsomt berettiget til den forhånd-

ling, som er fastsat i erklæringen fra München. I stedet for har han taget loven i sin egen hånd. Endnu før den tjekkiske præsident blev modtaget og stillet over for de krav, som han ikke havde magt til at modsætte sig, var de tyske tropper på march, og efter få timer stod de i den tjekkiske hovedstad.

I følge den proklamation, som i går blev oplæst i Prag, skal Böhmen og Mähren nu tilsluttes det tyske rige. Ikke-tyske indbyggere, som selvfølgelig inkluderer tjekkerne, bliver stillet under den tyske protektor i det tyske protektorat, de vil i politisk, militær og økonomisk henseende blive underkastet riget. Og - som det uhyggeligste af det hele - hører vi igen om Gestapos tilsynekomst, det hemmelige politi fulgt af de sædvanlige beretninger om massearrestationer af fremtrædende personligheder, med konsekvenser, som er velkendte for os alle.

Hver mand og kvinde i dette land, som husker, hvilken skæbne der ramte jøderne og de politiske fanger i Østrig, må i dag fyldes af smerte og afsky. Hvem kan undgå at føle sit hjerte banke i medfølelse med det stolte og tapre folk, som så pludselig er blevet underkastet denne invasion, hvis frihed er blevet beskåret, hvis nationale uafhængighed er tabt? Hvad er der blevet af denne erklæring om "ikke yderligere territoriale mål"? Hvad er der blevet af forsikringen om, at "vi ikke ønsker tjekker i riget"? Hvilket hensyn er der her vist det princip om

selvbestemmelsesretten, som hr. Hitler hævdede så voldsomt over for mig i Berchtesgaden, da han stillede krav om Sudeterlandets udskillelse af Tjekkoslovakiet og dets indlemmelse i det tyske rige? (...)

Der er andre spørgsmål, som næsten uundgåeligt må dukke op i vore og i andres sind, ja, måske i selve Tyskland. Tyskland har, under sit nuværende regime, udsat verden for den ene ubehagelige overraskelse efter den anden. Rhinlandet, Østrigs Anschluss, Sudeterlandets udskillelse - alle disse ting har rystet og krænket den offentlige mening i hele verden. Og dog, i hvor høj grad vi end måtte tage afstand fra de metoder, der blev anvendt i hvert enkelt af disse tilfælde, så var der dog altid noget, der talte for dem - et vidnesbyrd om racefællesskab eller om for langvarig modstand over for retfærdige krav - der kunne anføres noget til gunst for nødvendigheden af en ændring i den bestående tilstand.

Men de begivenheder, som i denne uge har fundet sted under fuldkommen tilsidesættelse af de principper, som den tyske regering selv har lagt vægt på, synes at falde ind under en helt anden kategori, og vi finder alle grund til at spørge os selv: "Er dette slutningen på et gammelt eventyr, eller er det begyndelsen til et nyt?"

"Er dette det sidste angreb på en lille stat, eller vil det blive efterfulgt af andre? Er det i virkeligheden et skridt i retning af et forsøg på at beherske verden ved magt?"

TYSKLAND OG SOVJETUNIONEN

Tekster til kapitel 11

TEKST 44

Ikke-angrebspagten mellem Tyskland og Sovjetunionen

Den 23. august 1939 indgik Tyskland en aftale med Sovjetunionen, der skulle sikre de to lande mod invasion. Traktaten blev underskrevet af de to landes udenrigsministre: Ribbentrop fra Tyskland og Molotov fra Sovjetunionen.

Den tyske rigsregering og Unionen af socialistiske Sovjetrepublikkers regering er, ledet af ønsket om at sikre freden mellem Tyskland og USSR og med udgangspunkt i de grundlæggende bestemmelser i den neutralitetstraktat, som blev afsluttet i april 1926 mellem Tyskland og USSR nået til følgende overenskomst:

Art. 1. De to kontraherende (: underskrivende) parter forpligter sig til at afholde sig fra enhver aggressiv handling mod og ethvert angreb på hinanden, det være sig alene eller sammen med andre magter.

Art. 2. Hvis en af de kontraherede parter bliver genstand for et angreb fra en tredje magts side, vil den anden kontraherende part ikke under nogen form støtte denne tredje magt.

Art. 3. De to kontraherende parters regeringer vil i fremtiden til stadighed stå i føling med hinanden gennem konsultationer og gensidig informere hinan-

den i spørgsmål, som berører deres fælles interesser.

Art. 4. Ingen af de kontraherende parter vil slutte sig til en magtgruppering, der middelbart eller umiddelbart er rettet mod den anden part.

Art. 5. Hvis der skulle opstå stridigheder eller konflikter mellem de to kontraherende parter om det ene eller det andet spørgsmål, vil begge parter udelukkende afgøre disse stridigheder eller konflikter ved hjælp af venskabelige meningsudvekslinger eller i nødstilfælde ved mæglingskommissioner.

Art. 6. Den foreliggende traktat afsluttes på 10 år med den bestemmelse, at hvis ikke en af de kontraherende parter opsiger den et år før dens udløb, forlænges tiden for denne traktats varighed automatisk med 5 år.

TEKST 45

Den hemmelige tillægstraktat

Til ikke-angrebspagten mellem Tyskland og Sovjetunionen var der en hemmelig tillægstraktat. Denne hemmelige tillægstraktat blev først kendt af offentligheden i 1960'erne.

I anledning af underskrivelsen af ikke-angrebstraktaten mellem det tyske rige og USSR har undertegnede befuldmægtigede for begge parter i en strengt fortrolig forhandling drøftet spørgsmålet

om en afgrænsning af begge parter interessesfærer i Østeuropa. Drøftelsen har ført til følgende resultat:

Art. 1. I tilfælde af en territoriell-politisk forandring i de områder, som hører til de baltiske stater (Finland, Estland, Letland og Litauen), skal Litauens nordlige grænse tillige danne grænsen mellem Tysklands og USSRs interessesfærer. Herved anerkender begge parter Litauens interesse i Vilnaområdet.

Art. 2. I tilfælde af en territoriell-politisk forandring i de områder, som hører til den polske stat, skal Tysklands og USSRs interessesfærer afgrænses af en linie, som omtrent følger floderne

Narew, Weichsel og San. Spørgsmålet om, hvorvidt de to parter interesser gør opretholdelsen af en polsk stat ønskværdig, og hvorledes grænsen for denne stat skal drages, kan først endeligt afgøres under den fortsatte politiske udvikling. I hvert tilfælde vil de to regeringer løse dette spørgsmål ved en ven skabelig overenskomst.

Art. 3. Med hensyn til Sydøsteuropa betones fra sovjetrussisk side interessen for Bessarabien. Fra tysk side erklærer man sig politisk fuldstændig uinteresset i dette område.

Art. 4. Denne protokol skal af begge parter behandles som strengt fortrolig.

Tyske soldater og officerer mødes med sovjetisk kamvognsbesætning den 28. september 1939.

SLAGET OM ENGLAND

Tekster til kapitel 12

TEKST 46

Rigets dødsfjende må slås ned

Den følgende artikel er fra den nazistiske avis "Völkischer Beobachter" december 1939, der viser udviklingen i Nazitysklands syn på England.

To fulde måneder er der gået siden afslutningen af det polske felttog. Det britiske rige har ikke udnyttet denne kostbare tid, der aldrig vil komme tilbage. Det har stødt Førerens udstrakte hånd tilbage. Det har ikke blot forsømt at afblæse en fuldkommen meningsløs krig og give Europa freden tilbage, men det har gjort alt for at bære ved til ilden og udbrede branden. Det er stivnet i sin barnagtige trods og har besudlet sit skjold med forbrydelser. Medens Stortysklands hær gennemførte krigen mod Polen så mildt, som det overhovedet er muligt, og i sø- og luftkrigen har holdt sig folkerettens regler pinligt efterretteligt, har krigslorderne ved Themsen ikke kæmpet mod de tyske soldater, men pisker Europas kvinder og børn med hungerens svøbe og er endda ikke veget tilbage for gemene forbrydelser - Athenia, giftgas, München.

Hverken Tysklands eget tilbud, som Føreren har formuleret med mesterlig klarhed i sin rigsdagstale af 6. oktober, Roms og Moskvas utvetydige tale eller de mindre, neutrale magters mæglings-

forsøg har formået at ændre de engelske magthaveres onde vilje. Ingen af de hykleriske fraser, som Chamberlain og Halifax (: engelsk udenrigsminister) spækker deres taler med, er i stand til at fordunkle den kendsgerning, at Storbritannien holder fast ved de krigsmål, som det i lang tid hemmeligt har udpønset og offentligt proklameret den 3. september 1939.

Disse krigsmål lyder:

Førerens tilintetgørelse, Hitlerismens ødelæggelse, En deling af Stortyskland, Genoprettelse af Versailles-tvangsstaterne Østrig, Tjekkosllovakiet og Polen, Udsultning af Tyskland, Den neutrale verdens underkastelse under engelsk overherredømme.

Intet af disse krigsmål er på nogen måde blevet afsvækket eller berigtiget siden den 3. september. Tværtimod; i dusinvis af officielle og halvofficielle taler og artikler og i hundreder af kyniske radiokommentarer er hvert af disse mål blevet bekræftet og understreget. Lad os blot f. eks. tage det første og sidste punkt; Efter forbrydelsen i München har såvel den engelske som den franske radio ligesom adskillige Pariser- og Londonblade - deriblandt Daily Herald - erklæret, hvor stærkt de beklager, at helvedesmaskinen i München sprang "12 minutter for sent". Og ministeren for den britiske udenrigshandel, Hudson, har

sagt til de neutrale, at de måtte finde sig i lidelserne ved den britiske blokade for på deres side at yde et bidrag til "den fælles sag", det vil sige ødelæggelsen af hitlerismen.

Derved er der skabt en klarhed, der ikke er til at misforstå. Tyskland ved, at det står over for en fuldstændig hæmningsløs fjende, der vil sætte himmel og jord i bevægelse for at skære vor livskraft over i roden. Herpå gives der kun ét svar: Dette England, som det træder os i møde gennem sine ansvarlige mænds skamløse krigspolitik er blevet rigets dødsfjende og må følgelig med alle det tyske 84-millioner-folks midler og kræfter slås ned. Man kan synes, at det er tragisk, at mange millioner ulykkelige og subjektivt uskyldige briter bliver trukket ind i denne tilskikkelse, men hvert folk er i sidste instans ansvarlig for den regering og det system, som det ønsker sig. Hvis englænderne ikke har så meget sund fornuft og så meget mod, at de kan jage den regerende klike af svindlere og svæklinge ad helvede til, så kan ingen redde dem og deres imperium.

De tyske mål har Føreren én gang for alle fastslået den 6. oktober:

Oprettelse af en rigsgrænse, der opfylder de historiske, etnografiske og økonomiske betingelser.

Ordning af det samlede "Lebensraum" efter nationaliteter. Dvs. en løsning af de minoritetsspørgsmål, der ikke blot berører dette rum, men som angår næsten alle syd- og sydøsteuropæiske stater.

I denne sammenhæng: Et forsøg på en ordning og regulering af det jødiske spørgsmål.

En nyopbygning af det trafikale og økonomiske liv til gavn for alle mennesker, der lever i dette rum.

Garantier for hele områdets sikkerhed og oprettelse af en polsk stat, der i sin opbygning og sin ledelse yder garanti for, at der hverken opstår en ny sammensværgelse mod det tyske rige eller en intrige central mod Tyskland og Rusland.

Men den vigtigste opgave, tilføjede Føreren, er oprettelsen af den europæiske sikkerhed. Netop for dette måls opfyldelse er det, at England står i vejen som den eneste og ubetingede hindring. Det har vist sig i al sin tydelighed i de uger, der er gået siden Førerens tale. Og derfor må dette Churchills og Chamberlains England under alle omstændigheder væk!

TEKST 47

Slaget over Helgolandsbugten - tysk beskrivelse

De følgende to tekster gengiver henholdsvis en tysk version og en engelsk version af, hvad der skete i et af krigens største luftslag den 18. december 1939 over Helgolandsbugten. Den tyske tekst blev bragt i den nazistiske avis "Völkischer Beobachter" 28. december 1939.

"Lad blot Tommy'erne (: englænderne) komme igen!" - sagde kommandøren for jagereskadrillen "Schumacher" til os med overbevisning i stemmen. Sidst traf vi denne flyvergruppe i Polen; nu kæmper den sammen med andre jagereskadriller ved Nordsøkysten, hvor dens navn siden nedskydningen af de 46 Wellington bombere den 14. og 18. december (: der er tale om en kraftig overdrivelse af de engelske tabstal, hvilket måske skyldes „begyndervanskeligheder" med radarsystemet Freya) er blevet et stolt begreb for alle tider:

"Lad dem bare komme igen!" Dette ønske og visheden om egen sikkerhed føltes gennem hver enkelt udtalelse, som vi i de sidste dage har hørt fra mandskabet og kommandøren fra jagereskadrillen "Schumacher". Kommandørens høje, ranke skikkelse og hans væsens overlegne ro synes ganske at beherske alle de folk, han har under sig. I sit nøgterne kontor, hvorfra man kan se ud over den altid kampberedte flyverlejr, trykker han os i hånden, viser os kortet over Nordsørummet og forklarer os klart og sagligt alt om luftslaget den 18. december. De grønne linier viser briternes rute. De fleste kom fra nord-nordvest, en del dog fra vest. Tydeligt viser kortet, hvor og hvornår den britiske kampgruppe ved mødet med vore maskiner og vore luftværnskanoner er blevet sprængt fra hinanden og tilintetgjort. De talrige røde prikker viser positionerne for det permanente, fintmaskede og gennemorganiserede net af luftmeldeposter. Som utallige føletråde gennem søger de ustandseligt det mægtige rum over Nordsøen. Hvert sekund er de på spring for at kunne radiotelegrafere om fjendtlige angreb, der nærmer sig og på den måde alarmere hele det stålmaskineri, der hedder lette jagere, kampflyvere og luftværn. Dag og nat er eskadrillerne klare til udrykning, er kanonernes ammunitions-tromler fuldt, er de lynhurtige enkelt-sædede jagere Me 109 og de frygtelige kampmaskiner Me 110 fyldt helt op med benzin for at kunne starte vestpå med den næsten ufattelige fart af over 500 km i timen og tvinge fjenden tilbage.

"Vor fremragende luftmeldetjeneste, vore rekognosceringsmaskiners utrættelige arbejde og vore forpostbåde meldte os den 18. december i rette tid, at briterne nærmede sig. Det vil de også i

fremtiden gøre," forklarer Oberstløjtnant Schumacher. Af den slags udtalelser og af hans bedømmelse af stillingen den 18. december forstår man, hvor sikker han er på sin overlegenhed. "Jeg har," fortsætter den gamle flyver, "i årevis arbejdet på forberedelserne til denne befæstning, der nu sikrer os mod alle angreb." Da vi med fuld overbevisning fortæller ham, hvilket indtryk hans flyvere og deres imponerende kampberedskab har gjort, smiler han beskedent og siger, at man kan stole på dem.

Vi flyver ud til en af Schumachereskadrillens forposter på en af de små Nordsø-øer. Som et naturligt glacis ligger disse øer langs hele kysten. Uendeligt strækker den skummende Nordsø sig under os, skuepladsen for luftslaget den 18. december. Den skjuler ruinerne af 46 Wellington bombere og deres over 200 døde flyvere. Som rovfugle står jagermaskinerne dernede på øen, rede til ny dåd. I den lille feltmæssige træbarak finder vi alle de friske unge flyvere forsamlet omkring deres kaptajn. Alle er iført lyse svømmeveste, nederunder bærer de Jernkorset. Snart er vi midt i oplevelserne fra 18. december - vi føler, at vi er mellem kammerater. Disse prægtige unge fyre taler stadigvæk kun om den store oplevelse. Og de nærer alle et brændende ønske om, at modstanderne atter må komme foran deres våben.

Den unge blonde kaptajn giver os den første skildring. - Uvilkårlig vander tankerne til infanteriets forpostgrave fra 1914-18, til fronterne ved Polen og til Vestvolden. Der og her stod og står de umiddelbart over for fjenden. Disse mænd er altid de samme. Det stadige beredskab og naboskabet til ham, de gamle landsknægte kaldte "fatter død"

Luftkrig over den engelske kanal, december 1939. Her en engelsk Spitfire, der ikke havde et haletårn med maskingeværer som Wellington-bombemaskinen.

præger deres ansigter, enten de er unge eller gamle som krigere. Disse forposter lever kun i deres flyververden. De ved, at de til hver en tid må være beredt til at jage modstanderen med en fart af 500 km i timen hen over Nordsøen og til at sende ham et par tusind skud. Men de ved også, at de selv, hvad øjeblik det skal være, kan møde enhver flyvers skæbne. Denne viden forklarer deres væsen.

Den ene fortæller efter den anden, kort og knapt, som det er deres skik. Oberleutnant L. fortæller, hvorledes han og hans kammerater angreb en gruppe på 19 Wellington-bombere fra siden med solen i ryggen, hvorledes de kunne se, at de britiske maskiner, der var i nød, frigjorde sig for deres bomber og styrtede brændende i havet, og hvorledes de stadig gennem radioen stod i forbindelse med de andre tyske grupper. "Vi var sta-

dig i ryggen på den bageste maskine; sådan en gruppe bliver jo rullet op bagfra. Når de bageste var skudt ned eller sprængt, så tog vi fat på den modstander, der nu var bagest. Og således videre, indtil alle var færdige!"

Derefter fortæller underofficer H. Han har udført en enestående dåd. Alene i sin maskine fik han øje på omkring 30 englændere 2000 meter over sig. Gennem radioen rapporterer han uophørligt deres position. Trods rasende ild angriber han ganske alene den maskine, der flyver yderst til højre i formationen og jager sit bly ind i den, til den brændende styrter ned. Unger angrebet på den næste brite strejker hans motor. Med talrige træffere og med gennemskudt benzin- og olieledning må han forlade modstanderen. Med stort besvær når

han land, skønt hans propel er stoppet(...)

På værftet og i monteringshallerne følger vi genopbygningsarbejdet på de ramte maskiner. Som kommandanten fortalte den inden- og udenlandske presse, har enkelte op til 30, 40 eller flere træffere. Snart vil også disse kampprøvede Messerschmidt-jagere og kampmaskiner med deres ærefulde ar være rede til ny indsats.

Vi taler med to britiske fanger, før de bliver transporteret bort; en ung 20-årig løjtnant med bandager om hovedet og en 26-årig korporal. Det lykkedes dem at komme fri af deres brændende maskine ved landingen, men deres kammerater var døde. Tre sårede englændere ligger endnu i flyverlejrens lazaret. Disse fanger er altså de eneste overlevende af de over 200 britiske flyvere, der blev tilintetgjort den 14. og 18. december i de 42 Wellington bombere. De er åbenbart klar over denne nedslående kendsgerning. Spørgsmålet om formålet med deres mislykkede foretagende ville de ikke besvare. Deres minespil er imidlertid tilintetgørende for deres Churchills og hans fællers billige pralerier og løgne. Efter flyverskik bliver disse fanger naturligvis behandlet som kammerater. Da de forlader flyverlejren, tænker man endnu engang på det ønske, der helt behersker sind og tanke hos denne eskadrille ved Nordsøkysten: Lad bare Tommy'erne komme igen!

TEKST 48

Slaget over Helgolandsbugten - engelsk beskrivelse

Den følgende tekst er fra den engelske avis "Sunday Times" 24. december 1939.

"Det var i virkeligheden det største luftslag, der nogensinde er blevet udkæmpet!"

Med disse ord sammenfatter lederen af de britiske bombeformationer i den kamp, der den 18. december blev udkæmpet mod overlegne tyske styrker over Helgolandsbugten, sin beretning om en af krigens store begivenheder.

Skønt underlegne i antal og stillet over for eliten af de tyske luftstridskræfter, brød vore bombeeskadriller ikke en eneste gang deres formationer.

Det er givet, at mindst tolv af de nyeste Messerschmidt kampmaskiner blev skudt ned, før vore maskingeværskytter så den sidste af de tiloversblevne maskiner vende om for at søge sikkerhed på deres egen kyst.

Lederen af de britiske formationer har kun rosende ord at sige om de folk, der var under hans kommando.

"De fleste af dem var i ilden for første gang," rapporterer han. "De svarede skud for skud, og de gav mere, end de modtog. De er vendt tilbage med fuld tillid til, at fjenden næste gang - og de håber ikke, det må vare for længe - vil komme ud for ganske anderledes tab."

Vi hører, at der nu mellem flyverne inden for "Royal Air Force" også befinder sig folk fra Sydafrika, New Zealand og Canada.

Ved at studere rapporterne fra de enkelte medlemmer af besætningerne er det nu muligt at danne sig et klart billede af kampen, og at fastsætte antallet af deltagende maskiner til mellem 80 og 100(...)

Da vore formationer kom ind over Helgolandsbugten den 18. december, blev de næsten med det samme mødt af fjendtlige kampmaskiner, skønt på dette tidspunkt endnu ikke i stort tal. Disse

maskiner blev med lethed holdt i skak, og kun én gjorde et desperat forsøg på at angribe en af bombeformationerne. Den blev straks skudt ned.

Da gruppen af formationer nærmede sig målet, Wilhelmshafen, blev himlen hurtigt formørket af tyske kampmaskiner, hovedsagelig de to Messerschmidt-typer, og snart begyndte de at samle sig omkring vore formationer og angribe dem fra alle sider.

Da bomberne kom ind over Wilhelmshafen, kom de samtidig inden for skudvidde af flådestationens luftværnskanoner. Tyskerne håbede, at dette kunne bryde formationerne og give deres kampmaskiner lejlighed til at angribe vore maskiner individuelt.

Først da vore maskiner havde gennemført deres opgave og havde påbegyndt hjemreisen udviklede det fjendtlige hovedangreb sig under en storslået anstrengelse for at bryde formationerne, der hidtil havde holdt tæt sammen.

Under denne fase af kampen begyndte tabene på begge sider at stige stærkt i antal. Formationernes stærke, koncentrerede ild havde givet fjenden så mange tab, at en stor del Messerschmidt 110 maskiner i et sidste desperat forsøg på at bryde vore eskadrillers orden forsøgte et bemærkelsesværdigt angreb med stor hastighed forfra mod spidsen af formationerne. Meningen var at feje ned over alle vore maskiner fra spidsen bagud med maskingeværerne.

Men heller ikke denne manøvre lykkedes, og mange af deres maskiner blev skudt ned under forsøg på at komme til side efter frontangrebet - de dannede i det øjeblik en glimrende skive på meget kort afstand for vore skytter.

Nederlaget efter denne sidste masseudfoldelse dannede afslutningen

på kampen, og vore skytter, der var opihidsede og trætte, havde den tilfredsstillelse at se de sidste af de tiloversblevne kampmaskiner forsvinde i retning af deres egen kyst.

Kampens laurbærkrans må utvivlsomt gives til Wellington bomberne, der modstod de mest desperate og - det må siges - modige anstrengelser fra eliten af fjendens flyvertropper.

Flyvende vingespidss mod vingespidss holdt vore bombemaskiner sammen trods luftværnskanoner og uophørlige angreb fra alle sider fra de mest moderne typer af fjendens maskiner. Atter og atter blev fjendtlige maskiner, der vovede sig for nær, skudt ned, og bomberne fortsatte deres kurs uden i mindste måde at lade sig sinke eller ryste.

Under en sådan prøve er det ikke forbavsende, at et par af vore afdelinger klarede sig mindre godt end de andre, men selv i de tilfælde, hvor enkelte maskiner blev ramt og derefter tvunget til at forlade formationen, var de på ingen måde noget let bytte for fjendens maskiner.

Nogle af disse maskiner gik tabt, men de kæmpede til det sidste med en tapthed, som selv tyskerne anerkender. Andre slog sig igennem alene og havde held til at komme hjem over 550 km hav, skønt deres flyveevne var nedsat og deres armering ude af funktion.

En af vore maskiner nedskød i kampens løb ikke mindre end fem fjendtlige maskiner, og skønt besætningen ustandseligt blev angrebet gennem 40 minutter og fulgt over 100 km ud til søs af en sværm af fjender, lykkedes det at holde dem på afstand, og maskinen vendte sikkert tilbage til sin lufthavn.

Alene denne bedrift er et bevis på Wellington'ens fremragende kamp-

evner og på besætningens stædige beslutsomhed og mod.

Denne enkelte maskines bemærkelsesværdige succes skyldtes utvivlsomt først og fremmest maskingeværs-kytternes træning og dygtighed, pilotens snarrådighed og reservepilotens åndsnærværelse. Da to af skytterne var blevet såret, løb den sidstnævnte fra den ene maskingeværstilling til den anden for at møde angrebene fra forskellige sider, efterhånden som de kom.

Besætningen på den maskine, der åbnede kampen, havde en spændende historie at fortælle. Piloten sagde: "Da vi var i nærheden af Helgoland, og før hovedslaget var begyndt, blev vi angrebet af en enkelt kampmaskine. Han udvalgte sig min maskine som sit mål, og i løbet af få sekunder havde min agterskytte den tilfredsstillelse at se sin fjende styrte i havet.

Senere, da slaget havde udviklet sig i stor målestok, og da formationerne stadig gik frem over tysk havområde, viste en Messerschmidt 110 os særlig opmærksomhed; den lå i halen på os i hen ved 20 minutter. Det er ganske givet, at vi ramte den, men jeg tør ikke sige, om vi bragte den ned. Sidst vi så den, fløj den ned mod vandet. Måske den var en af de få nedskudte maskiner, som tyskerne har indrømmet. De hævdede, så vidt jeg husker, at to af deres kampmaskiner måtte lande på vandet.

Vi havde travlt med en anden Messerschmidt 110, da en Messerschmidt 109 pludselig fløj tværs igennem vort skudfelt og sprang i luften.

Fjendens angreb blev stædigt opretholdt lige til det sidste. Alle vore skyt-

ter havde nok at gøre, fordi fjenden anvendte den metode at sætte fem kampmaskiner på hver af vore bombere. Hvis vi på noget tidspunkt af kampen fik en pause på 15 sekunder, var vi mere end taknemlige."

En af maskinerne måtte forlade formationen og gå ned på vandet, lidt før vi nåede den engelske kyst. Dens benzintank var læk.

Denne maskine havde været ude for en hård beskydning under kampen. Alle dens maskingeværer var blevet sat ud af funktion af granater og maskingeværkugler, og bunden af det forreste maskingeværtårn var blevet skudt bort af granater og tårnet selv stukket i brand.

"Min skytte," sagde piloten, "var straks over branden og slukkede den med sin behandskede hånd. Hvis han ikke havde været så snarrådig, havde hele maskinen været i brand i løbet af et par sekunder. Hans hurtighed frelste vore liv.

Da bunden blev skudt ud af tårnet, opdagede skytten, at hans ene ben dinglede i luften over havet, men hans sammenkrøbne stilling forhindrede, at han styrtede ned (...)

Lederen af de britiske formationer har kun lovord tilovers for de tyske flyvere.

"Der er overhovedet ikke tvivl om," hævder han, "at vi blev angrebet af de bedste flyvere, der findes i Tyskland. Vor besætning var ikke udvalgt i særlig grad. De var alle forbavsede over de tyske flyveres ydelser og deres faste beslutning om at afvise angrebet. Vi følte, at de var værdige modstandere."

RUSLANDSFELTTOGET

Tekster til kapitel 12

TEKST 49

Operation Barbarossa

I slutningen af 1940 besluttede Hitler at angribe Sovjetunionen for at tvinge England til fred. Den samme taktik som Napoleon havde fulgt i begyndelsen af 1800-tallet. Den 18. december 1940 meddelte Hitler generalstablen sine planer om Ruslandsfelttoget, Operation Barbarossa.

Den tyske værnemagt må være forbedret på også før en afslutning af krigen mod England at løbe Sovjetrusland over ende i et hurtigt felttog (Operation Barbarossa).

Hæren skal sætte alle disponible enheder ind, dog med den klausul, at de besatte områder skal være sikrede mod overraskelser.

For luftvåbnet vil det dreje sig om at frigøre så store styrker til felttoget mod øst til understøttelse af hæren, at man kan påregne et hurtigt udfald af operationerne til lands, og at de skader, der tilføjes det østtyske område ved fjendtlige luftangreb, bliver så små som muligt. Grænsen for denne forrykkelse af tyngdepunktet mod øst er bestemt af kravet om, at hele det kamp- og rustningsterritorium, som vi behersker, stadig er tilstrækkelig beskyttelse mod fjendtlige luftangreb, og at angrebshandlingerne mod England og specielt mod dets forsyninger ikke går i stå.

Tyngdepunktet for krigsmarinens indsats forbliver også under felttoget mod øst utvetydigt rettet mod England.

Opmarchen mod Sovjetrusland vil i givet fald blive beordret af mig otte uger før den påtænkte operations begyndelse.

Forberedelser, der ikke kan tilendebringes på så kort tid, skal - såfremt det ikke allerede er sket - påbegyndes allerede nu og afsluttes inden den 15. maj 1941.

Man må ganske særligt lægge vægt på, at det ikke kommer frem, at man har i sinde at angribe.

Overkommandoernes forberedelser skal træffes på følgende grundlag:

I. Almindelig betragtning:

Den del af den russiske hær, der står i det vestlige Rusland, skal udslettes ved dristige operationer og ved at drive panserkiler langt ind; det skal udelukkes kampdygtige dele at trække sig tilbage til det udstrakte russiske territorium.

Ved rask forfølgelse skal man nå frem til en linie, fra hvilken det russiske luftvåben ikke mere kan angribe rigstysk område. Det endelige mål for operationen er en afskærmning mod det asiatiske Rusland med linien Volga-Arkangel som rettesnor.

Så kan, om det skulle blive nødvendigt, det sidste industriområde, Rusland har tilbage i Ural, sættes ud af

spålet af luftvåbnet.

Mens disse operationer står på, vil den russiske Østersøflåde hurtigt miste sine støttepunkter og vil altså være ukampdygtig. En effektiv indgriben fra det russiske luftvåbens side skal forhindre allerede ved operationens begyndelse gennem kraftige slag.

TEKST 50

Breve fra Stalingrad

I januar 1943 blev 7 sække med post sendt ud fra det belejrede Stalingrad. Det blev den sidste post fra de tyske soldater inden overgivelsen i slutningen af januar. De 7 postsække blev beslaglagt efter ordre fra førerhovedkvarteret, hvor man ville danne sig et indtryk af stemningen ved fronten. Brevene nåede altså aldrig frem til dem de var skrevet til, men fundet af de allierede efter krigen. De følgende tre tekster er uddrag fra breve skrevet i slutningen af december 1942 og begyndelsen af januar 1943. Det diskuteres blandt historikere, om brevene er ægte eller falske. Synes du, der er ting i teksterne, der taler for, at brevene er falske?

1. I tirsdags ødelagde jeg med min panservogn to russiske tanks. Det var nysgerrighed, der havde drevet dem ind bag vore linier. Det var prægtigt og gripende! Bagefter kørte jeg hen forbi de rygende vrag. Ud af lugen på det ene hang der et menneske med hovedet nedad; han sad fastklemt, og hans ben brændte helt op til knæet. Men kroppen levede, og munden stønnede. Han må have lidt forfærdeligt. Og der var ingen mulighed for at befri ham - men selv om det havde været muligt, var han alligevel i løbet af nogle timer død en pinefuld død. Så skød jeg ham, mens tårerne strømmede ned over mine kinder.

Nu har jeg grædt i tre nætter over den døde russiske tankfører, som jeg har myrdet. Korsene ved Gumrak ryster mig dybt, og meget andet, som kammeraterne ser bort fra og kniber munden sammen af. Kære, jeg er bange for, at jeg aldrig mere vil kunne sove roligt, hvis jeg skulle komme hjem til jer igen. Mit liv er blevet en frygtelig selvmodsigelse. Et psykologisk unikum.

Jeg har nu overtaget en svær antitankkanon og "organiseret" otte mand, deriblandt fire russere. Vi ni slæber kanonen fra sted til sted. Hver gang vi kommer på skudhold, bliver der en brændende tank tilbage på valen. Det er allerede blevet til otte, og jeg skal nok få dusinet fuldt! Jeg har ganske vist kun tre skud tilbage, og dette er jo noget sværere end billard. Men om natten græder jeg, hjælpeløst, som et barn. Hvad skal det dog blive til?

2. Så nu ved du altså, at jeg ikke kommer tilbage. Prøv at fortælle vore forældre det skånsomt. Jeg er dybt rystet og tvivler på alting. Engang var jeg troende og stærk; nu er jeg lille og vantro. Meget af det, der går for sig her, får jeg ikke noget at vide om, men den smule, jeg er med i, er allerede så meget, at jeg ikke kan tage det. Mig kan man ikke bilde ind, at kammeraterne dør med ordene "Tyskland" eller "Heil Hitler" på læberne. Folk dør her, det lader sig ikke nægte, men det sidste ord gælder deres mor eller den, de nu holder mest af - eller også råber de bare "Hjælp". Jeg har allerede set hundreder falde og dø, og mange af dem var fra Hitler-Jugend ligesom jeg, men de har allesammen skreget om hjælp, så længe de kunne, eller råbt navnet på en, der alligevel ikke kunne hjælpe dem.

Føreren har bestemt lovet os at få os ud herfra, det er blevet læst op for os, og vi troede også fast på det. Jeg tror også på det endnu, fordi jeg jo dog må tro på noget. Hvis det ikke er sandt, hvad skulle jeg så tro på? Så behøvede jeg jo ikke mere noget forår, og ingen sommer, og ingen glæde mere. Lad mig beholde denne tro, kære Greta; hele mit liv, otte år af det i hvert fald, har jeg troet fast på føreren og hans ord. Det er frygteligt, som de tvivler her, og det er beskæmmende at høre ord, som man ikke kan indvende noget imod, fordi kendsgerningerne giver dem ret.

Hvis det ikke er sandt, hvad man har lovet os, så er Tyskland fortabt; så vil der aldrig blive holdt noget løfte mere. Åh, denne tvivl, denne frygtelige tvivl - om den dog snart måtte være forbi.

3. Seksogtyve gange har jeg nu skrevet til dig fra denne forbandede by, og du har svaret mig i sytten breve. Hermed skriver jeg til dig endnu en gang, og så ikke mere. Sådan, dér står det. Jeg har spekuleret længe over, hvordan jeg skulle formulere denne tunge sætning for at sige alting med den, men sådan at det alligevel ikke skulle gøre alt for ondt.

Jeg tager afsked med dig, fordi afgørelsen er faldet nu til morgen. Jeg skal ikke her komme ind på den militære side af sagen; det kommer udelukkende an på russerne, og spørgsmålet er kun, hvor længe vi kan holde den gående.

Det kan vare et par dage endnu, eller et par timer. For os to ligger livet bag os. Vi har æret og elsket hinanden og ventet i to år. Det er vist godt, at den tid er gået. Den har ganske vist øget længslen efter et gensyn, men den har også i høj grad været med til at gøre os fremmede for hinanden. Det er også tiden, der skal læge dette sår, gøre en ende på smerten over, at jeg ikke venter tilbage.

Nu i januar bliver du 28 år, du er altså stadig meget ung, og så smuk du er! Jeg er glad over, at jeg atter og atter har kunnet give dig denne kompliment. Du vil savne mig meget, men lad alligevel være med at lukke dig ude fra menne-skene. Lad der gå et par måneder, men ikke længere. For Gertrud og Claus trænger til en far. Glem ikke, at du skal leve for børnene, og gør ikke for meget væsen af deres far! Børn glemmer meget hurtigt, og allerhurtigst i den alder. Se ham omhyggeligt an, den mand, som dit valg falder på; læg godt mærke til hans øjne og hans håndtryk, så tager du ikke fejl.

Men frem for alt: opdrag børnene til ranke mennesker, mennesker, der bærer hovedet højt og tør se enhver lige ind i ansigtet. Det er med et tungt hjerte, jeg skriver disse linier; du ville heller ikke tro mig, hvis jeg skrev, at det falder mig let. Men gør dig ingen bekymringer, jeg er ikke bange for det, som kommer. Bliv ved at gentage det for dig selv, og også for børnene, når de bliver lidt ældre, at deres far aldrig har været fej, og at de heller ikke må være det.

HOLOCAUST

Tekster til kapitel 13

TEKST 51

Görings ordre til Heydrich 31. juli 1941

På opfordring fra Hitler om at tilstræbe en effektiv løsning på jødeproblemet sendte den nazistiske indenrigsminister Göring ordre til chefen for sikkerhedspolitiet Heydrich om at løse jødespørgsmålet.

Som supplement til den opgave, der allerede blev overdraget Dem ved reskript af 24. januar 1939, at finde frem til den gunstigst mulige løsning på jødespørgsmålet i form af en udvandring eller evakuering i overensstemmelse med tidsforholdene, pålægger jeg Dem herved at træffe alle nødvendige forberedelser af organisatorisk, saglig og materiel karakter til en helhedsløsning på jødespørgsmålet i det tyske indflydelsesområde i Europa.

Såfremt andre centralinstansers kompetenceområder berøres heraf, skal disse delagtiggøres.

Jeg pålægger Dem endvidere i løbet af kort tid at forelægge mig en helhedsskitse over de indledende organisatoriske, saglige og materielle forholdsregler, der må tages for at gennemføre den tilstræbte endelige løsning på jødespørgsmålet.

TEKST 52

Wannsee-protokollen

På en konference i Wannsee i Berlin den 20. januar 1942 mellem embedsmænd fra forskellige ministerier og SS-folk blev planen for den endelige løsning af jødeproblemet udformet.

Chefen for sikkerhedspolitiet og SD, SS-Obergruppenführer Heydrich, fortalte indledningsvis, at han af rigsmarskallen var blevet beskikket til befuldmægtiget for forberedelsen af den endelige løsning på det europæiske jødespørgsmål, og påpegede, at man havde indkaldt til dette møde for at nå til klarhed i principielle spørgsmål. Rigsmarskallens ønske om at få tilsendt et udkast om, hvad der organisatorisk, sagligt og materielt krævedes med henblik på den endelige løsning af det europæiske jødespørgsmål, gjorde det påkrævet, at samtlige centrale instanser, der direkte berørtes af disse spørgsmål, i forvejen mødtes for at drøfte en koordinering af de enkelte instansers indsats.

Det afgørende ord under udarbejdelsen af den endelige løsning på jødespørgsmålet ligger uden hensyntagen til geografiske grænser hos Reichsführer-SS og chef for det tyske politi (chefen for sikkerhedspolitiet og SD) (...)

I stedet for emigration er der nu, med Førerens indhentede billigelse, som en

anden mulighed for en løsning trådt evakuering af jøderne til Østeuropa.

Disse aktioner bør dog udelukkende betragtes som en slags reserve-muligheder, men man høster dog allerede ved dem de praktiske erfaringer, som er af så stor betydning med henblik på den forestående endelige løsning af jødespørgsmålet (...)

Under passende ledelse skal jøderne, efterhånden som den endelige løsning gennemføres, på formålstjenlig måde sættes ind i arbejdet i øst. I store arbejdskolonner, med mænd og kvinder hver for sig, skal de arbejdsdygtige jøder, under stadig beskæftigelse med vejbygning, føres til disse områder. En stor del af dem vil utvivlsomt udgå ved naturligt frafald.

De, som eventuelt er blevet tilbage, må, da det uden tvivl drejer sig om den mest modstandsdygtige del, behandles i overensstemmelse hermed, da de, som repræsenterende en naturlig elite, ved frigivelse måtte betragtes som en kimplante til en ny jødisk opbygning (jfr. historiske erfaringer).

Under den rent praktiske gennemførelse af den endelige løsning finkæmmes Europa fra vest mod øst (...)

TEKST 53

Franz Suchomel om jødeudryddelsen

Den følgende beretning stammer fra Claude Lanzmann's film Shoah. I filmen interviewes en række personer, der medvirkede i Holocaust. I den følgende tekst beskriver SS-officeren Franz Suchomel sin rolle i koncentrationslejren Treblinka i Polen.

Er De parat?

Ja.

Kan vi...

Vi kan begynde.

Hvordan går det med hjertet? Er alt i orden?

Åh, ja - det går godt med hjertet for tiden. Hvis jeg får smerter skal jeg nok sige til, så bliver vi nødt til at afbryde.

Ja, selvfølgelig. Men Deres helbred sådan i almindelighed

Åh, vejret i dag er helt godt for mig. Højtryk det er godt for mig.

De ser i hvert fald ud til at være i fin form.

Godt. Lad os tale om Treblinka.

Ja, så gerne.

Ja, det vil være bedst hvis De kunne beskrive Treblinka for os. Hvordan så Treblinka ud da De kom dertil? Så vidt jeg ved kom De til Treblinka i august? Den 20. Eller den 24. august?

Den 18.

Den 18?

Jeg kan ikke sige det helt nøjagtigt. Omkring den 20. august ... Jeg kom sammen med syv af mine kammerater.

Fra Berlin?

Fra Berlin.

Fra Lublin?

Fra Berlin til Warszawa, fra Warszawa til Lublin, fra Lublin tilbage til Warszawa og fra Warszawa til Treblinka

Ja. Og hvordan var så Treblinka på det tidspunkt?

På det tidspunkt kørte Treblinka på fuld kraft

På fuld kraft?

Fuld kraft. Det skete ... Vi var i færd med at tømme Warszawas ghetto. På to dage kom der omkring tre tog, altid med tre, fire, fem tusind personer, de var allesammen fra Warszawa. Men samtidig kom der også tog fra Kielce og andre steder. Der kom altså tre tog, og eftersom Stalingrad-offensiven var på sit højeste så lod man jøde-

transporterne blive hængende på en banegård. Forresten, så var det franske jernbanevogne, de var af jern, så når der kom fem tusinde jøder til Treblinka så var tre tusinde af dem døde.

I jernbanevognene?

I jernbanevognene. Enten havde de skåret deres blodårer over eller også var de bare døde af sig selv ... Vi losede halvdøde og halvgale. I de andre tog der kom fra Kielce og andre steder fra var mindst halvdelen døde. Vi stablede dem op her, her, her og her. Der var tusinder af mennesker stablet op oven på hinanden.

På rampen?

På rampen. Stablet op som brændeknuder. Men der var også andre jøder, levende, som havde ventet der i to dage, for de små gaskamre slog ikke til. De blev brugt dag og nat på det tidspunkt.

Men kunne De ikke være venlig at fortælle helt nøjagtigt om Deres første indtryk af Treblinka. Helt nøjagtigt. Det er meget vigtigt.

Mit og delvis mine kammeraters første indtryk var katastrofalt. Man havde ikke fortalt os hvordan og hvad ... At man slog folk ihjel derhenne. Det havde de ikke fortalt.

De vidste det ikke?

Nej.

Det lyder utroligt!

Sådan var det altså. Jeg ville ikke derhen. Det er blevet bevis i forbindelse med retssagen imod mig. De sagde: "Herr Suchomel, der er nogle store skrædder- og skomagerværksteder derhenne og dem skal De bevogte."

De vidste dog at det var en lejr?

Ja. De sagde til mig: "Der Führer har beordret overførselsaktioner. Det er en ordre fra føreren."

Overførsel...

Overførselsaktioner. De sagde intet om at "dræbe".

Ja, ja, jeg er med. Hr. Suchomel vi skal ikke tale om Dem, men kun om Treblinka. Det, De kan fortælle om Treblinka er overordentlig vigtigt - og De kan forklare hvad Treblinka var.

Men De må ikke bruge mit navn.

Nej, Nej. Det har jeg lovet Dem. Godt, De ankommer til Treblinka.

Altså - stabssergenten, Stadie, viste os lejren på kryds og tværs ... og lige da vi gik igennem den så var de ved at åbne dørene til gaskammeret ... menneskene faldt ud som kartofler. Det forfærdede og chokerede os naturligvis. Vi gik tilbage og satte os på vore kufferter, og så græd vi som gamle kvinder. Hver dag udvalgte man hundrede jøder, der skulle slæbe ligene hen til gravene. Om aftenen jog ukrainerne disse jøder hen i gaskamrene, hvor de dræbte dem. Hver dag. Der var en rigtig august-hedebølge. Jorden slog pukler - ligesom bølger - på grund af gasarterne.

Fra ligene?

Forestil Dem engang: Gravene var måske seks-syv meter dybe og de var stuvende fulde af lig. Et tyndt lag sand, og så heden. Er de med? Det var et helvede derovre.

Så De det?

Ja, én eneste gang, den første dag. Så brækkede vi os og græd.

Græd?

Vi græd også, ja. Luften var infernalsk *Infernalsk?*

Ja, for gasarterne slap hele tiden ud. Det stank helt forfærdeligt. Det stank flere kilometer væk.

Flere kilometer?

Flere kilometer væk.

Og man kunne mærke stanken overalt? Ikke kun Hejren?

Overalt. Det kom an på vindregningen. Stanken blev ført med vinden. Forstår De hvad jeg siger?

Der ankom stadig flere mennesker, stadig flere - flere end vi havde mulighed for at dræbe. De herrer ville tømme Warszawas ghetto så hurtigt som muligt. Gaskamrene havde en alt for ringe kapacitet. Disse små gaskamre.

Jøderne måtte vente en dag, to dage, tre dage på, at det skulle blive deres tur. De havde en forudelse om deres skæbne. De vidste hvad der skulle ske. De tvivlede måske, men flere af dem vidste det. Der var for eksempel jødiske kvinder som om natten skar blodårerne over på deres døtre og så på selv. Andre tog gift.

De kunne høre støjen fra motoren som producerede gas til gaskammeret. Det var en tankmotor. I Treblinka brugte man kun udstødningsgas.

Zyklon det er Auschwitz. På grund af ventetiden så ringede Eberl. - Eberl det var lejrkommandanten - til Lublin og sagde: "Vi kan ikke blive ved på den her måde, jeg kan ikke mere, vi må standse." Og så en nat kom Wirth. Han inspicerede det hele og rejste med det samme. Så kom han tilbage med folk fra Belzec, - det var fagfolk. Og så lykkedes det Wirth at få standset transporterne. Vi fik fjernet ligene som lå der. Det var dengang vi brugte de gamle gaskamre. Fordi der var så mange mennesker der faldt, fordi der var så mange døde, at man ikke kunne skille sig af med dem, så hobede ligene sig sammen omkring gaskamrene og de fik lov at ligge der i dagevis. Under denne bunke af lig var der en kloak -

en tacentimeters kloak med blod, maddiker og lort. Ingen ville fjerne det. Jøderne foretrak at lade sig skyde frem for at arbejde der.

De ville hellere lade sig skyde?

Det var afskyeligt. De skulle begrave deres egne og se dem med deres egne øjne ... Ligenes kød blev siddende på deres hænder. Så tog Wirth selv derhen sammen med nogle tyskere ... Han fik syet nogle lange remme, som man bandt rundt om ligene for at trække dem op.

Hvem gjorde det?

Tyskere.

Wirth?

Tyskere og jøder.

Tyskere og jøder!

Også jøder?

Også jøder.

Men hvad lavede tyskerne?

De tvang jøderne ...

Slog de dem?

... eller også deltog de selv i oprydningen.

Hvilke tyskere gjorde det?

Det var nogle mænd fra vores deling som var blevet sat til det.

Tyskerne selv?

De var tvunget til det.

De kommanderede! De kommanderede...

De blev kommanderet med ...og kommanderede også.

For mig at se så var det jøderne der gjorde det.

I sådan en situation måtte tyskerne selv stikke hænderne i surdejen.

TEKST 54

Oplevelser i Treblinka

Den følgende beretning er en skildring aflagt af det jødiske ægtepar Moltke Zaidl og Itzhak Dugin. Skildringen er fra filmen Shoa, hvor franskmændene Claude Lanzmann interviewede en række personer, der selv oplevede rædslerne i de tyske koncentrationslejre under 2. verdenskrig.

Der er altså dem, der har gravet alle Vilnas jøder op og brændt dem?

Ja. I begyndelsen af januar 1944 begyndte man at grave ligene op. Da man åbnede den sidste grav genkendte jeg hele min familie.

Hvilke medlemmer af hans familie genkendte han?

Mor og mine søstre. Tre søstre med deres børn. De var der allesammen.

Hvordan kunne han genkende dem?

Fordi de havde ligget i jorden i fire måneder, og da det var vinter, var de ret velbevaret. Jeg genkendte deres ansigter og deres tøj.

De var blevet dræbt for relativt nylig?

Ja.

Og det var den sidste grav?

Ja.

Nazisterne havde altså fået dem til at åbne gravene efter en præcis plan: De begyndte med de ældste?

Ja. De sidste grave var de nyeste, og man begyndte med de ældste dem fra den første ghetto. I den første grav var der firetys tusinde lig. Jo mere vi gravede nedad mod bunden jo mere fladtrykte var ligene, det var faktisk en

flad skive. Når vi ville tage liget, smuldrerede det fuldstændig, det var umuligt at tage det. Da de tvang os til at åbne gravene, forbød de os at bruge redskaber. De sagde: "I skal vænne jer til det: At arbejde med hænderne!"

Med hænderne?

Ja. I begyndelsen, da vi åbnede gravene, kunne vi ikke klare det, vi brød alle ud i gråd. Men da tyskerne nærmede sig os, tæskede de løs på os, så vi var ved at dø, de tvang os til at arbejde i et fuldstændig vanvittigt tempo i to dage, mens de slog løs på os, og vi havde ingen redskaber.

De brød alle ud i gråd.

Tyskerne tilføjede oven i købet, at det var forbudt at bruge ordet "død" eller ordet "offer", fordi det var præcis det samme som en træklods, fordi det var det rene lort, fordi det var absolut uden betydning, det var ingenting. Den der sagde ordet "død" eller "offer" blev tæsket. Tyskerne tvang os til at sige om ligene at det drejede sig om "Figuren" det vil sige ... marionetter, figurer, eller Schmattes, altså klude.

Fortalte man dem, da de begyndte hvor mange "Figuren" der var i alle gravene?

Vilnas Gestapo-chef sagde til os. "Der ligger halvfems tusinde mennesker der. Der må absolut ikke være spor af dem" (...)

I det øjeblik da alt var parat, begyndte vi at overhælde med brændstof, og så antændte vi. Vi ventede på, at det skulle blæse kraftigt, og sædvanligvis brændte ligbålet syv, otte dage.

BOMBERNE FALDER OVER TYSKLAND

Tekster til kapitel 14

TEKST 55

En rædselsnat i Berlin, 1943

Henrik V. Ringsted var korrespondent for Politiken i Berlin 1939-46 og oplevede i 1943 de allieredes bombardementer af byen. Følgende uddrag er fra hans erindringer, der udkom i 1979.

En aften sent i november 1943, da jeg havde telefoneret mit stof hjem fra mit hyggelige hjørneværelse i "Pension am Bayerischen Platz", blev jeg grebet af en mærkelig uro og kunne ikke koncentrere mig om min bog. Efter kort tids forløb besluttede jeg mig til at tilbringe resten af aftenen i udenrigsministeriets presseklub, der havde til huse i en luksusvilla i Fasanenstrasse i nærheden af den zoologiske have og Bahnhof Zoo.

Hin aften iførte jeg mig min "Berlin-uniform", som vore blade efter samråd havde forsynet os med, efter at de allierede var begyndt af anvende napalm ved deres luftangreb mod tyske byer. De første napalmbomber var simpelthen kanistre (: blikdunk) med en særlig blanding af fosfor og gummi samt en sprængladning. Ved sprængningen spredtes denne masse i tusinder af brændende små stumper, der klæbede til alt, hvad de ramte, om det var tapetvægge, mure, tøj eller menneskeligt kød, og ikke lod sig slukke af vand. Det eneste, de ikke bed på, var læder. Napalmbomben

blev senere "forædlet", og det vakte enorm forargelse, da den blev brugt i Vietnamkrigen (: 1965-73). Der var - sandt at sige - ikke nogen synderlig forargelse, da det djævelske våben blev brugt i Tyskland, så den umådelige forargelse 20 år efter har altid forekommet mig højst ejendommelig - for ikke at sige temmelig gennemskuelig^..)

Jeg fik min gode danske cykel op af kælderen og satte kursen mod Fasanenstrasse. Det var en hæsleg aften med regn, slud og strid blæst - slet ikke, hvad vi med vore erfaringer indtil da, kaldte for "bombevejr". Det har det tyske luftforsvar åbenbart også regnet med, for angrebet kom helt overraskende. Da alarmsirenerne begyndte at gale, var angrebet allerede i gang, og de første bomber faldt. Jeg stillede cyklen fra mig i et buskads ved Bahnhof Zoo og løb hurtigt til den kæmpemæssige zoo-bunker, der lå mellem stationen og zoologisk have.

Denne bunker - såvel som dens pendant, der lå i Tiergarten - var et monstrum af et højhus i beton, på højde med SAS-hotellet i København, skønner jeg, og med mure, der var tykkere end i nogen middelalderborg. De var så solide, at hverken de allieredes sværeste bomber eller russernes artilleri og stalinorgler (russisk raketskyts) kunne udrette noget mod dem. Efter våbenstilstanden var de så omtrent det eneste,

der ragede op over Berlins ruiner, og det tog de allierede over et år efter krigen at få dem sprængt fra hinanden og nogenlunde jævnet med jorden, skønt de anvendte de stærkeste nyopfundne sprængstoffer i uophørlig indsats for at blive de grimme kolosser kvit.

Bunkerens primære formål var at tjene som et enormt luftfort. På taget var de sværeste flak-kanoner anbragt (flak betyder Flugzeugabwehrkanone - kanon til værgen mod flyvemaskiner). Ammunition og reservedele eller hele reservekanoner blev hejst op fra kældrene til taget i vældige elevatorer, efterhånden som der blev brug for dem. I de øverste etager fandtes mandskabsrum, stabskontorer og kommandocentral. De laveste etager blev åbnet for publikum som beskyttelsesrum. Tårnene var normalt stærkt aflukkede, så jeg havde aldrig haft lejlighed til at se, hvordan de var indrettet i detaljer, indtil jeg den aften søgte bombely derinde. Ved luftalarm åbnedes de svære panserdøre for ned, og folk blev sluppet ind på de nederste etager. Ved angrebets begyndelse lukkedes portene automatisk, og den, der ikke nåede ind, var nådeløst overladt til sig selv midt i bomberegnen.

Jeg nåede lige at slippe indenfor, før panserkæberne smækkede i. Indenfor herskede der halvmørke, og det varede lidt, før jeg kunne tage bestik af flakfortets indre. Tårnet var hult indeni og oplystes kun af enkelte svage, elektriske pærer. Strømmen drev mig hen til en bred snegleformet slidske, lidt i retning af opgangen i Rundetårn. Vi kom op til 1. etage - bare et stort fladt cementgulv, der var vrimlende fuldt af forskræmte mennesker. Nogle af de først ankomne havde haft tid til at medbringe tæpper og dyner og havde lejet sig på det

store flade gulv med deres børn og bylter. Resten stod op. På næste etage så der ligesådan ud. Jeg sprang bort fra sneglegangen og blev der, for ovenfra var der folk, der råbte:

- Vi kan ikke have flere her.

Men strømmen malede videre, indtil den pludselig gik i stå, fordi der ikke kunne mases flere ind på næste etage. Og der stod vi så. I sikkerhed, mente vi, og det holdt også stik. Men det var dog det uhyggeligste beskyttelsesrum, jeg nogensinde skulle opleve.

Det svære luftartilleri fyrede uden ophør, og da fortet var en nøglestilling i det berlinske forsvar, tiltrak det naturligvis hovedmassen af de allierede flyvere. Luftkanonernes uafbrudte tordnen punkteredes af enorme brag fra bombe-fuldtræffere, som gungrede øredøvende gennem den enorme bygnings hule indre og blandede sig med mængdens forfærdede skrig og panikslagne børns gråd til en uudholdelig kakofoni (:mislyd), der uafsladeligt ringede gennem de halvmørke, lavloftede rum.

Dante og Doré (: Dante skrev i 1300-tallet i sin "Den guddommelige komedie" om helvede (inferno), som Doré i 1800-tallet illustrerede) er de første, der melder sig i min erindring, når jeg tænker tilbage på denne nat - og så endda med stereofonisk lydterror til!

Angrebet varede vel mellem en halv og en helt time, sirenerne, der blev transmitteret til bygningens skumle indre, tudede til fred og ingen fare, kanonerne på taget forstummede, de svære panserporte i nederste etage åbnedes, og folk begyndte at strømme ud. Det gik langsomt. Folk masede og mosedede omkring udgangen uden nogen som helst antydning af den berygtede "tyske disciplin". De ville bare ud af hel-

vedet "Mit Kind und Kegel" (: med hele familien), med børn og pakkenelliker, dyner, tæpper og puder, ud i frisk luft og hjem i seng. Fra de øvre etager flød den langsomt glidende strøm ned ad den brede sneglegang, overfyldte den og stod til sidst i stampe.

Ti minutter senere var fanden igen løs. Udenfor tudede advarselssirenerne igen, men de blev ikke transmitteret til bunkerens indre. De, der var nået ud, styrtede tilbage og ville ind igen, medens strømmen ovenfra ikke anede, at et nyt angreb forestod, og blev ved med at mase nedad for at komme ud. Jeg var blevet båret og mast ned i stue-etagen, få meter fra panserportene. Her blev jeg hængende fast og så de fortvivlede slagsmål mellem dem, der var kommet ud og ville tilbage, og dem der ubønhørligt pressedes mod udgangen af dem, der i en sej, viljeløs masse blev ved med at vælte ned fra de øvre etager(...)

Det var en ny taktik, de allierede tog i brug ved dette angreb. Indtil da havde et luftangreb mod Berlin været en kortere eller længere tid, men når det var overstået, kunne man ånde lettet op som efter et tordenvejr. Det var første gang, de allierede gennemførte et bombeangreb på Berlin i flere bølger.

Anden bølge var kort, men effektiv. Modstanden var ringe, fordi luftskytsstillingerne allerede var slappet af som sædvanlig efter det første angreb, og det varede nogen tid, før de kom i gang igen for at møde den overraskende anden bølge - og målområdet stod allerede i lys lue, så de efterfølgende allierede piloter ikke havde noget besvær med at finde det, før de slap deres bomber løs for at forøge og komplettere ødelæggelsen.

Da vi endelig slap ud af bunkeren,

mødte der os et grufuldt syn. Alt omkring os stod i flammer. Vi var omgivet af en komplet ildmur.

Til højre for mig stod Zoo-banegården i flammer. Forude hele Joachimstalerstrasse til Kurfürstendamm.

Til venstre kunne jeg se ind i Zoologisk Have, hvis træer stod som fakler i lys lue. I forgrunden elefantanlægget, hvor 4-5 kæmpe-elever med svære fodlænker var flygtet ud af det brændende elefanthus og løbet helt frem til den grav, der adskilte deres indhegning fra publikum, akkurat så langt som deres fodlænker tillod. Der stod de i silhouet mod ilden, med snablerne højt hævet, og brølede i rædsel, dødsangst og smerte - for der klæbede brændende napalmfragmenter til deres tykke huder(...)

Jeg anede ikke, at når 3-4 kvadratkilometer by står som én kompakt ildmasse fra kælder til femetages kvist, forstørres den hyggelige knitren og buldren op til et evigt varende brøl, højere end det højeste tordenskrald ved et lynnedslag, men i modsætning til tordenskraldet konstant og uden nuancer. Det er en larm, der døver. En betjent på motorcykel kom mig i møde og ville standse mig. Han gjorde store fagter og råbte, som jeg kunne se på hans mundstilling, noget, der nåede mig som en svag hvisken:

- Der er ingen vej igennem! Kør tilbage!

Jeg råbte tilbage:

- Jeg skal bare hjem! Og cyklede videre ind i flammehavet.

Cyklen punkterede allerede efter et par minutters kørsel gennem bjerge af glasskår og glødende murrester, og dækkene begyndte at brænde og klumpe sig sammen i fælgene, så det

blev tungt at stampe cyklen videre. Det føltes som en lettelse, da alt gummi efterhånden smeltede af, og jeg kørte på de bare fælge.

Bag mig hørte jeg en svag, raslende lyd, og da jeg så mig tilbage, så jeg, at den kom fra en femetages bygning, der var styrtet sammen og nu lå som en flammende mur tværs over gaden fra husmur til husmur. I den konstante larm fra ildstormen lød den store bygnings sammenstyrtning bare, som når et kort-hus falder sammen. Nu kunne jeg ikke komme tilbage. Jeg var fanget i den enorme ildlabyrint. Den næste gade, jeg ville køre ind i, var spærret midtvejs af en lignende flammemur. Så fandt jeg en, der var fri, og vandt et stykke nærmere til målet. Min medfødte og næsten usvingelige retningssans kom mig til gode i denne nat. Jeg måtte hele tiden køre i zigzag som en kyndig kaptajn krydser sit sejlskib op mod vinden, men jeg havde stadig, selv uden kompas, den rigtige kurs i hovedet. Det mærkeligste, husker jeg bagefter, var, at jeg ikke mødte et levende menneske i hele den time, jeg flakkede rundt i ildhelvedet. Jeg passede nogle lig, men beboerne må før eller lige efter alarmen være flygtet ud af det dødsdømte kvarter - eller lå døde i deres improviserede beskyttelseskældere, og ingen redningsmandskaber havde vovet sig ind i dette helvede(...)

Men da jeg kom frem, var målet væk. Jeg fandt en ret uanselig grusbunke, der højst ragede op til, hvad der engang var første sal. Hele det stolte femetages hus var smuldret hen, findelt i småbitte fragmenter ved sprængvirkningen.

Af beboerne, mine venner og mindre gode venner, var det intet spor. Senere fik jeg at vide, at de, der var nået ned i kælderen, var sluppet ud, fordi kælderen

brød sammen over dem på en sådan måde, at der opstod et hul i ydermuren, som de kunne krybe ud af og komme ud på den store åbne plads. De, der ikke havde opsøgt kælderen, måtte antages at udgøre en del af grusbunken.

Jeg trampede videre på cyklen resten af natten, men nu kun ad de bredeste hovedgader, hvor det var forholdsvis sikkert at færdes, når man holdt sig til midten, for jeg kørte mellem to flammevægge.

En anden mærkelig ting, jeg ikke havde vidst før, var, at et så kæpemæssigt bål avler en storm af orkanagtig vindstyrke. I de smalle gader havde jeg ikke mærket så meget til dette fænomen, men her i de brede hovedgader rasede den brændende hede blæst, der hvirvlede hele byer af gnister med sig, i en sådan styrke, at jeg hurtigt fandt det svært at fortsætte min fart med cyklen. Den var alligevel et vrag nu, så jeg stod af og kæmpede mig videre til fods. Selv så var det svært at så fast, for ildstormen var lumsk. Hvor mindre gader krydsede Potsdamer Strasse, dannede den malstrømme i luften og ligefrem søgte at suge mig ind i det ildhelvede, jeg lige var sluppet ud af. To gange måtte jeg smide mig ned i gaden og klamre mig til den opretstående stump af en flækket lysstander for at undgå at blive draget ind i bålet.

Ved daggry fandt jeg frem til Tiergarten. Nu regnede det stærkt, men regnen kunne ikke dæmpe ilden. Alle træerne stod i lys lue som fakler ved et middelalderligt gæstebud i naturen. Tætte bølger af røg og damp drev hen over den store park, og kun glimtvis kunne jeg se, at den vrimlede af flygtninge fra de brændende kvarterer. I tusindvis havde mænd, kvinder og børn

søgt tilflugt i dette åbne anlæg, hvor de i hvert fald ikke risikerede at blive begravet under deres sammenstyrtende hus. Folk flakkede planløst rundt i halvløst og røgskyerne og kaldte fortvivlet på hinanden. Det hele var som et kaotisk mareridt.

Op ad formiddagen nåede jeg, segnefærdig af chok og ren og skær legemlig udmattelse, propagandaministeriets presseklub, som var undgået bomberne, fordi bygningen lå lige uden for de allieredes målfelt for denne nat. Selv vandhanerne fungerede, så jeg fik lige vasket det værste skidt af ansigt og hænder, men heller ikke mere, for efterhånden indfandt kollegerne, både de gode og foragtede, sig, og der blev næsten slagsmål om kvarterets eneste vandhaner. Efterhånden kom der gang i foretagendet. Tørt brød og lidt smør til dem, der som jeg havde tegnebogen med papirerne, passene og rationeringsmærkerne i behold, en ubestemmelig, men varm drik, der gik under betegnelsen kaffe, kom på bordene i restauranten. Senere små karafler med sur, bulgarsk hvidvin fra reservelageret. Til daglig foragtede vi den, men denne dag, forekom den os en gudedrik.

Under dette måltid fik vi at vide, at der var erklæret absolut skriveforbud, og alle telefoner til udlandet var lukket. Det var næsten ikke til at bære oven i alt det andet.

Først dagen efter kom Goebbels på andre tanker: nu fik vi pludselig lov til at skrive, så meget vi ville, om det store luftangreb, men alle manuskripter skulle censureres i propagandaministeriet, før man fik adgang til en telefonlinie, og hovedvægten skulle lægges på det skændige angreb på den uskyldige og værgeløse civilbefolkning og påkalde "det neutrale udland"s medlidenhed

med de stakkels tyskere, (der to år før havde sat alle sejl til for at "udradere" London og andre engelske byer med samt deres civilbefolkning).

Jeg skrev to kæmpeartikler, der gik nogenlunde gennem den tyske censur, men nok er blevet beskåret igen af den tyske censur i Danmark.

TEKST 56

Tyskland i 1945

I februar 1945 rejste svenskeren Folke Bernadotte til Tyskland i et forsøg på at få alle nordmænd og danskere i tyske koncentrationslejre ud af Tyskland og interneret i det neutrale Sverige til krigens afslutning. I bogen "Sidste Akt" (1945) skildrer Bernadotte hvordan han oplevede Tyskland i de sidste måneder af krigen.

Da jeg ankom til Berlin, lå den politiske situation stort set således. Jaltakonferencen var lige blevet afsluttet. Ifølge det communiqué, som Churchill, Roosevelt og Stalin udsendte den 12. februar, ville de allierede sideordne deres stridskræfter. Der var blevet udarbejdet planer til samtidige offensiver mod Tyskland fra alle verdenshjørner. Det var allerede lykkedes russerne at trænge ind på rigstysk territorium, og mod vest ladede de britiske og amerikanske armeer op til deres storoffensiv mod Rhinen. Det knagede i Det tredje Riges fuger. Ikke desto mindre havde tyskerne fortsat deres desperate terrorpolitik i de okkuperede områder. Fra den 8. til den 10. februar var der således yderligere blevet myrdet 34 patrioter i Norge. Udviklingen gik i iltempo frem mod den sidste store krise, under hvilken alt var muligt, og alt kunne ske.

Det Berlin, jeg mødte denne gang, levede i krigstræthedens tegn. De menne-

sker, man så på gaderne, virkede ganske vist temmelig velnærede. Der syntes på dette tidspunkt endnu ikke at være indtrådt egentlig mangel på levnedsmidler. Man så naturligvis lange køer foran levnedsmiddelbutikkerne, men det virkede, som om folk til sidst fik, hvad de skulle have, på deres kort. Men disse mennesker, hvis eneste ønske var, at krigen skulle slutte så hurtigt som muligt, virkede trætte. Barrikadebyggeriet på Berlins gader var allerede begyndt. Man mærkede ikke nogen panikstemning, men heller ingen begejstring. Det tredje Riges undersåtter arbejdede med den mekaniske pligttrøsk, som nu engang udmærker tyskerne. Det var ikke alene mænd, der tilhørte Volkssturm, som var beskæftiget med at bygge barrikader, men også kvinder - alle havde jo tjenestepligt. Naturligvis så man også udenlandske arbejdere fra koncentrationslejrene deltage i disse arbejder. Så man lidt nærmere på barrikaderne, virkede de temmelig illusoriske. Man tog, hvad der fandtes, busser, sporvogne og biler og fyldte dem med teglsten. Det særlige berlinerhumør fornægtede end ikke sig selv i disse dage. Det havde sat en historie i omløb, der lød således: Når russerne kommer til Berlin, vil det tage dem en time og to minutter at erobre hver barrikade. Den første time vil de bare stå og grine ad barrikaden. De resterende to minutter går til at erobre den.

Her stod altså berlinerne i deres levnedsmiddelkøer eller arbejdede på barrikaderne og ventede på, at fjenden skulle komme til byen. Og rundt omkring dem bredte ødelæggelsens vederstyggelighed sig. Når man gik gennem gaderne i de centrale dele, fik man det indtryk, at af hver 5 huse var de 4 blevet ødelagt af de allieredes med uhørt kraft

gennemførte bombeangreb. Til trods for dette fortsatte folk at leve i kældrene - mange var dog naturligvis blevet evakueret - og livet gik om ikke præcis som sædvanligt så dog nogenlunde normalt. U-Bahn fungerede, bortset fra visse afbrydelser efter flyverangreb, og det samme gjaldt gas, elektricitet og telefon.

Hvad mente disse mennesker om situationen i almindelighed, hvilke tanker skjulte sig bag deres temmelig apatiske ansigtsudtryk? Det er ikke helt let at sige. Det er åbenbart, at deres tro på nazismen havde fået et meget alvorligt knæk. Lige så åbenbart er det, at de nu - til trods for alle Dr. Göbbels propagandataler - definitivt var blevet klar over, at Tyskland havde tabt krigen. Det ejendommelige, men også meget karakteristiske er imidlertid, at man i hvert fald inden vor visse kredse ikke forstod eller ikke ville forstå, at det frem for alle andre var Hitler, der bar ansvaret for al elendigheden. Med den sentimentalitet, der nu engang på en så fremtrædende måde karakteriserer tyskerne, holdt store dele af folket i disse Det tredje Riges sidste måneder og uger stadigvæk fast ved deres Führer. Man havde svoret ham troskabsed. Derfor måtte man også stå ham bi. De fantastiske drømme, som Adolf Hitler havde drømt, var i andre folks øjne kommet til at stå som mareridt. For det tyske folk havde de stået som ønskedrømme. Den jævne mand kunne ikke få sig selv til at slippe troen på ham, i hvem de havde set deres frelser. De kunne heller ikke få sig til at opgive forestillingen om det berettigede i Hitlers program.

HITLERS ARV

Tekster til kapitel 15

TEKST 57

Kampprogram for ANS

Den følgende tekst er et uddrag fra den nynazistiske »Aktionsfront Nationaler Sozialisten« (ANS) valgprogram til delstatsvalget i Hamburg 1978. Aktionsfronten blev dannet i 1977 med Michael Kühnen som leder. I 1983 gik ANS sammen med »Nationale Aktivisten« til ANS/NA med Kühnen og Christian Worch som ledere. ANS/NA blev forbudt i 1983.

Forord

Dette kampprogram har siden 1. december 1977 udgjort grundlaget for ANS's politiske arbejde. Det er desuden i en anden del identisk med valgprogrammet i forbindelse med valg til borgerrepræsentationen i Hamburg i 1978. Et endeligt program vil først blive vedtaget på en ANS-program-partidag, når bevægelsen er blevet organiseret i alle delstater.

Præampel (: indledning)

Aktionsfront Nationaler Sozialisten er sammenslutningen af patrioter, der går ind for et Stortyskland. Baseret på den nationale selvbestemmelsesret kræver ANS sammenslutningen af alle tyskere til ét tysk storrige.

ANS kræver det afdankede liberal-kapitalistiske system erstattet med et sandt demokrati, dvs. den fagligt organiserede, stærke folkestat.

ANS erklærer at ville gennemføre sine målsætninger i overensstemmelse med de gældende love.

ANS's krav

1. Ophævelse af forbudet mod nationalsocialismen:

Medlemmerne af Aktionsfront Nationaler Sozialisten er ikke nationalsocialister i traditionel forstand. På trods heraf kræver vi af flg. grunde ophævelsen af forbudet mod NS:

a) Forbudet er virkningsløst: Siden starten af 1971 har et illegalt NSDAP haft sit virke i Forbundsrepublikken uden at ordensmagten har kunnet forhindre det.

b) Forbudet er uretfærdigt: Forbudet mod NSDAP er uforeneligt med principperne for et liberalt demokrati. Den frie politiske virksomhed hos kommunister, maoister og anarkister taget i betragtning er opretholdelsen af NS-forbudet uforståeligt.

c) Forbudet er en vedvarende besættelsesret: Mere end 30 år efter det tyske nederlag forfølges mennesker på grund af deres politiske overbevisning. Dette sker med hjemmel i love påtvunget os i 1945 af de allierede sejrherre. Ophævelsen af det i mellemtiden meningsløse NS-forbud ville være et tegn på den tyske stats tilbagevundne suverænitet - opretholdelsen et bevis på det modsatte.

d) Forbudet forhindrer en løsning af aktuelle problemer: I løbet af få år

afskaffede nationalsocialismen massearbejdsløsheden, genoprettede den sociale fred, forbedrede folkets velfærd, forenede alle tyskere og skaffede det forenede Stortyskland anerkendelse i hele verden. I dag er andre løsninger ønskelige, historien gentager sig ikke. Med opretholdelsen af NS-forbudet giver man dog anti-tyske kræfter mulighed for at undertrykke ethvert initiativ - såsom en videreførelse af NSDAP - der kunne føre til Tysklands genkomst.

TEKST 58

Vold skaber opmærksomhed

Den følgende tekst er et interview med tre unge fra Dresden i det tidligere DDR, der var tilsluttet Nationale Offensive, som blev forbudt i 1992. Interviewet blev foretaget kort tid efter mordbranden i Mölln i november 1992, hvor tre tyrkiske kvinder blev dræbt. Interviewet blev offentliggjort i Der Spiegel i december 1992.

Højreradikale unge fra Dresden fortæller om deres verdensbillede, om sig selv og den tyske fremtid. Franz, Henry og Anne (navnene er opdigtede) er 17 år og tilhører den højreekstremistiske fløj. I Radebeul ved Dresden stiftede de i 1990 - efter »die Wende« - et højreorienteret »kammeratskab«, og i oktober sluttede de sig til Nationale Offensive (NO), der er en landsdækkende nynazistisk organisation.

Betragter i jer selv som nynazister?

Henry: Man kalder os højreradikale, nynazister eller fascister, men selv opfatter vi os som nationalsocialister eller nationale unge.

Hvad vil det sige for jer?

Franz: Samhørighed med folket, at be-

stræbe sig på at opnå det bedst mulige for vort folk. Vi vil igen tilhøre en nation, hvor det lønner sig at leve.

Inkluderer det at føre krig mod udlændinge og asylansøgere?

Anne: Personligt er jeg bange for det tyske folks fremmedgørelse. Stigningen i antallet af pseudo-asylansøgere skal standses.

Også med vold?

Anne: Vold løser ingen problemer, men vold gør ofte opmærksom på nogle problemer. Ville emnet »pseudo-asylansøgere« på samme måde være blevet en del af den politiske diskussion uden hændelserne i Rostock? At der døde nogle mennesker i Mölln, er efter min mening ikke så godt. Alle taler om Mölln, men hvem siger noget om, at tyrkere og kurdere i vores land nu er begyndt at knuse hjerneskallen på hinanden?

For blot nogle år siden var I medlemmer af Junge Pioniere.

Henry: Livet som pioner i DDR var ikke dårligt. Vi blev ganske vist indpodet nogle forkerte idealer, men man gav os fritidstilbud som diskotek, ungdomsklub og udflugter, uden at vi skulle betale i dyre domme. Det mangler vi nu.

Franz: Ligesom Hitler-Jugend lykkedes det Junge Pioniere at få de unge væk fra gaderne.

Hvad er det, I ikke kan lide ved det forbundstyske system?

Franz: Ifølge vores verdensanskuelse, som er national og socialistisk, står ideelle værdier over de materielle værdier. Dette samfund bygger derimod næsten udelukkende på materielle ting. Alle er opsat på at skaffe sig penge og dermed fede biler,

designerkluns og dyre lejligheder. Det kan ikke fortsætte og kan ikke være meningen med livet. Kammeratskab og samhørighed er vigtigere for os.

Henry: Hos os eksisterer der et virkeligt fællesskab, også selvom det desværre endnu ikke er et folkefællesskab for alle tyskere.

Anne: De menneskelige relationer her hos os var og er anderledes end i de gamle forbundslande - ikke kun hvad angår penge. I DDR-tiden havde vi brug for hinanden, var afhængige af hinanden, der eksisterede en følelse af fællesskab.

Hvis der er så meget, I kan lide ved DDR, hvorfor er I så ikke medlem af PDS?

Henry: Det er et af de vrangbilleder, der bliver spredt om os, at vi skulle være imod alt venstreorienteret. Ser man rigtigt efter, er vi og de ventreorienterede enige på mange punkter. Når det drejer sig om det folkelige, det nationale, er vi dog modstandere af PDS.

Hvordan skal det nationalsocialistiske Tyskland efter din mening se ud?

Anne: Der skal være velfungerende sociale strukturer i staten. F.eks. må det ikke være sådan, at folk ikke har råd til at have børn, hvilket i mellemtiden er blevet tilfældet hos os.

Hvad er jeres mening om republikanerne og Deutsche Volksunion, som i mellemtiden er kommet ind i de vesttyske landdage?

Anne: Republikanernes hr. Schönhuber eller DVU's hr. Frey kan ikke fortælle mig noget om social nød. De er begge meget rige og skal ikke foregive at være tæt på borgerne.

Franz: Schönhuber er på et temmelig sent tidspunkt kommet i tanke om, at

han var medlem af Waffen-SS. Han har i årevis repræsenteret venstreorienterede synspunkter, og sådan en kan vi ikke bruge.

Hvilke slags familier kommer I fra?

Anne: Hvis De forventer, at vi kommer fra splittede familier, må vi desværre skuffe Dem.

Franz: Min far er teknisk leder i et meget stort firma, og min mor har en ledende stilling inden for uddannelses-sektoren.

Henry: Min far er funktionær, min mor arbejder som kontorassistent.

Anne: Og mine forældre er i socialforsorgen som pædagoger.

Hvordan reagerer jeres skolekammerater og lærere på jeres politiske overbevisninger?

Anne: En lærer sagde engang til mig: Jeg akcepterer din mening, men jeg tolererer den ikke. Det kan jeg oven i købet forstå.

Henry: På gymnasiet er der mange, der er uenige med mig, men jeg snakker fint med dem.

Hvordan har du det med de jødiske borgere?

Anne: Jødedommen eller en hr. Ignatz Bubis skulle hellere beskæftige sig med det, jøderne gør mod palæstinenserne, end med at kræve penge fra unge tyskere for evt. tidligere ugerninger. Jøderne kontrollerer verdens rigeste land, USA, samler rigdomme sammen og udnytter det arbejde, der udføres af andre folkeslag, som så må betale kæmpestore renter. Det betyder dog ikke, at jeg af den grund overfuser eller angriber individuelle jøder, som jeg træffer. Det ville være åndssvagt.

Hvem er hvem?

Blomberg, Werner von:	1878-1946. Tysk generalfeltmarskal. Rigsværnsminister 1933-35, krigsminister og øverstbefalende for værnemagten 1935-38.
Chamberlain, Neville	1869-1940. Engelsk premierminister 1937-1940.
Churchill, Winston:	1874-1965. Engelsk premierminister 1940-45 og 1951-55.
Dolfuss, Engelbert:	1892-1934. Østrigs forbundskansler og udenrigsminister 1932. Leder af fascistisk styre 1934. Myrdet under det nazistiske kupforsøg samme år.
Ebert, Friedrich:	1871-1925. Weimarrepublikkens første præsident 1919-1925. Socialdemokrat.
Franco, Francisco:	1892-1975. Spansk general og leder af oprøret, der førte til den spanske borgerkrig 1936-1939. Francos styrker støttedes af Italien og Tyskland.
Frank, Hans:	1900-1946. Tysk generalguvernør i Polen 1939-1945. Dømt til døden ved Nürnbergprocessen 1946.
Frick, Wilhelm:	1877-1946. Tysk indenrigsminister 1933-43. Rigsprotektor i Böhmen-Mähren (Tjekkiet) 1943-45. Dømt til døden ved Nürnbergprocessen 1946.
Goebbels, Joseph:	1897-1945. Gauleiter i Berlin. Propagandaminister 1933-1945. Begik selvmord 1. maj 1945.
Göring, Hermann:	1893-1946. Preussisk ministerpræsident 1933-45, tysk rigsdagspræsident 1932-45, luftfartsminister og øverstbefalende for luftvåbnet 1935-45. Dødsdømt ved Nürnbergprocessen, men begik selvmord oktober 1946.

- Hess, Rudolf: 1894-1987. Hitlers stedfortræder 1933-1941. Flygtede i maj 1941 til England. Livsvarigt fængsel ved Nürnbergprocessen. Sad fængslet i Spandau-fængslet i Berlin til sin død i 1987.
- Heydrich, Reinhardt: 1904-1942. Chef for sikkerhedspolitiet 1934-42, chef for SS-hovedkontoret for rigssikkerhedstjenesten (RSHA) 1939-42, Rigsprotektor for Böhmen-Mähren (Tjekkiet) 1941-42. Død efter attentat 4. juni 1942.
- Himmler, Heinrich: 1900-1945. Chef for SS 1929-45, indenrigsminister 1943-45. Begik selvmord i maj 1945.
- Hindenburg, Paul von: 1847-1934. Tysk generalfeltmarskal. Chef for den øverste hærledelse 1916-18, rigspræsident 1925-34.
- Hitler, Adolf: 1889-1945. Fører af NSDAP 1920-1945, Tysk rigskansler 1933-45 og rigspræsident 1934-1945. Begik selvmord 30. april 1945.
- Hugenberg, Alfred: 1865-1951. Tysk konservativ politiker og leder af det tyske nationale parti.
- Höss, Rudolf: 1900-1947. SS-Obersturmbannführer. Leder af udryddelseslejren Auschwitz 1940-43. Henrettet 1947.
- Kaltenbrunner, Ernst: 1903-1946. SS-Obergruppenführer (general). Chef for sikkerhedspolitiets sikkerhedstjeneste (SD) og RSHA 1943-45. Dømt til døden ved Nürnbergprocessen.
- Lenin, Vladimir: 1870-1924. Leder af den russiske revolution oktober 1917. Sovjetunionens leder 1917-1924.
- Ley, Robert: 1890-1945. Rigsleder for den tyske Arbejdsfront (DAF) 1933-45. Begik selvmord oktober 1945.
- Liebnecht, Karl: 1871-1919. Leder af Spartakisterne og en af lederne ved den tyske revolution 1918-19. Myrdet 1919.
- Lubbe, Mari van der: 1909-1934. Hollænder og dømt for anstiftelse af Rigsdagsbranden februar 1933. Henrettet i januar 1934.

- Ludendorff, Erich: 1865-1937. Tysk general under 1. verdenskrig. Ophavsmand til dolkestødslegenden, der påstod, at de tyske politikere havde dolket den tyske hær i ryggen og ladet sig overgive i november 1918.
- Luxemburg, Rosa: 1871-1919. Tysk socialist og en af de ledende ved den tyske revolution 1918-19. Myrdet sammen med Karl Liebknecht under Spartakist-opstanden 1919.
- Mussolini, Benito: 1883-1945. Italiensk politiker og grundlægger af den fascistiske bevægelse i Italien. Diktator 1922-43, statsleder i det tyskebesatte Norditalien 1943-45. Henrettet af kommunistiske partisaner april 1945.
- Neurath, Konstantin von: 1873-1956. Tysk konservativ politiker, indtrådte i NSDAP i 1937 og blev samme år SS-Gruppenführer. Udenrigsminister 1932-38, rigsprotektor i Böhmen-Mähren 1939-42. Idømt 15 års fængsel ved Nürnbergprocessen, løsladt i 1954.
- Papen, Franz von: 1879-1969. Tysk rigskansler 1932 og vicekansler 1933-34. Ambassadør i Wien 1934-38 og i Ankara 1939-44. Frikendt ved Nürnbergprocessen.
- Raeder, Erich: 1876-1960. Øverstkommanderende for den tyske flåde 1935-43. Idømt livsvarigt fængsel ved Nürnbergprocessen. Løsladt 1955.
- Rommel, Erwin: 1891-1944. Tysk generalfeltmarskal, øverstbefalende for det tyske Afrikakorps 1941-43. Begik selvmord 1944.
- Roosevelt, Franklin D.: 1882-1945. Amerikansk præsident (dem.) 1933-45.
- Röhm, Ernst: 1887-1934. Leder af SA og myrdet ved "De lange knives nat" 30. juni 1934.
- Schirach, Baldur von: 1907-1974. Fører for Hitler-jugend 1930-40. Idømt 20 års fængsel ved Nürnbergprocessen.
- Schleicher, Kurt von: 1882-1934. General og rigkansler 1932-33. Myrdet ved "De lange knives nat" 30. juni 1934.

- Seyss-Inquart, Arthur: 1892-1946. Østrigs forbundskansler 1938, Rigsstatholder 1938-39. Rigskommissær i Holland 1940-45. Dømt til døden ved Nürnbergprocessen.
- Speer, Albert: 1905-1981. Tysk arkitekt og rustningsminister 1942-45. Idømt 20 års fængsel ved Nürnbergprocessen.
- Stauffenberg, Claus von: 1907-1944. Tysk officer og leder af attentatforsøg på Hitler 20. juli 1944. Henrettet.
- Strasser, Gregor: 1892-1934. Grundlægger af SA i Berlin. Myrdet under „De lange knives nat“ 30. juni 1934.
- Strasser, Otto: 1897-1974. Medlem af NSDAP 1924-30, hvorefter han brød med Hitler. Emigreret til Wien 1932 og til Prag 1934. Vendte 1955 tilbage til Vesttyskland, og forsøgte 1955-57 at skabe en nynazistisk bevægelse.
- Streicher, Julius: 1885-1946. Redaktør af det antisemistiske blad „Der Stürmer“. Dømt til døden ved Nürnbergprocessen.

Supplerende læsning

UDVALGTE BØGER PÅ DANSK

Niels Senius Clausen
Fascismens billeder
Danmarks radio, 1980

Johan Bender & Hans-Kurt Gade
Mellemløstiden og 2. Verdenskrig 1919-1945
Munksgaard, 1984

Inger Bertelsen & Karl Jacobsen
Hitlerfascismens vej til magten
Gyldendal, 1983

Joachim C. Fest
Hitler 1-2
Samleren, 1974

Hans Carl Finsen m.fl.
Tyskland. En kulturhistorie
Munksgaard, 1992

Walther Hof er
Nationalsocialismen. En dokumentarisk fremstilling
Gyldendal, 1978

Stig Hornshøj-Møller
Førermyten
Tiderne skifter, 1996

Svend Åge Karup
Weimarrepublikken
Gyldendal, 1976

Michael Klos
Tyskland 1871-1996
Munksgaard, 1996

Karl Christian Lammers
Fascination og forbrydelse
Akademisk forlag, 1992

Karl Christian Lammers
Føreren - Hitlers politiske karriere
Schønberg, 1991

Karl Christian Lammers
*Hitlers modstandere -
Det andet Tyskland 1933-45*
Schønberg, 1996

Karl Christian Lammers
Sidste breve fra Stalingrad
Lademann, 1992

Henrik Pers
Dagligdag under fascismen
Gyldendal, 1979

Henning Poulsen
Hitlers krig
Gyldendal, 1989

William L. Shirer
Det tredje riges storhed og fald
Berlingske forlag, 1966

Torben Smith
Nazisme - og nynazisme
Munksgaard, 1996

Poul Thomsen og Finn Held
Nazismen. Tyskland 1918-1945
Gjellerup, 1966

UDVALGTE BØGER PÅ TYSK

Renate Finckh

Sie Versprochen und die Zukunft - Eine jugend im Nationalsozialismus (dansk oversættelse: de lovede os fremtiden)

Arena, 1995

Eva Kraiberg

Wie der unbekannte Deutsche de Hitlerzeit erlebte

Arnold Busck, 1983

Karl Christian Lammers

Rechts is in -fra nazisme til nynazisme i Tyskland

Gyldendal, 1994

Melita Maschmann

Fazit - Mein Weg in der Hitler-Jugend
dtv, 1979

Peter Smith

Endlösung

Gyldendal, 1994

Kirsten Molly Søholm m.fl.

Deutschland erwache! Texte aus dem dritten Reich

Gjellerup, 1982

UDVALGTE BØGER PÅ ENGELSK

William Sheridan Allen

The nazi seizure of power

Penguin Books, 1989 (1965)

Richard Bessel

Life in the Third Reich

Oxford University Press, 1987

Max Gallo

The Night of Long Knives

Harper & Row, 1972

Daniel Jonah Goldhagen

Hitlers willing executioners.

Ordinary Germans and the Holocaust

Little, Brown & Company, 1996

Detlev J. K. Peukert

Inside Nazi Germany - Conformity, opposition and racism in everyday life

Penguin Books, 1993

James Pool

Hitler and his secret partners

Pocket books, 1997

Johannes Steinhoff m.fl.

Voices from the Third Reich - An oral history

Da Capo Press, 1994

VIDEO OM NAZISMEN

Nazismen er nok en af de historiske perioder, der er bedst dækket ind med hensyn til tv - og videomateriale. Følgende videomateriale anbefales sammen med læsningen af bogens kapitler.

Mein Kampf- Sandheden om hagekorset

120 min. Manuskript og instruktion Erwin Leiser.

Filmen er en dokumentarfilm om nazismens opståen og udvikling fra 1. verdenskrig til 1945. Filmen er klippet sammen af nazisternes eget filmmateriale fra arkivet i Koblenz.

Hitler - Eine karrierer

130 min.

Filmen bygger på J.C.Fest's Hitler biografi "Hitler - Eine Biographie" fra 1973. Giver et fremragende indblik i Hitlers politiske udvikling og nazismen i Tyskland frem til 1945.

Hitler

6 udsendelser a 50 min.

Udsendelserne tager hver deres tema op, der alle lægger stor skyld på Hitler som nærmest eneansvarlig for nazismen. Til gengæld indeholder udsendelserne mange nye og ikke tidligere set filmklip fra perioden.

Herrefolket

55 min. Afsnit i serien "Vor århundrede".
Filmen handler om Hitlers magtovertagelse og udvikling af nazistaten op til 1939. Filmen indeholder mange interviews med tyskere, der i dag kigger tilbage på nazitiden og deres egen deltagelse i blandt andet Hitler-Jugend.

Et nyt Tyskland

55 min. Afsnit i serien "En verden i krig".
Filmen begynder ved Hitlers magtovertagelse og trækker linier op gennem Tysklands udvikling under nazismen, med hovedvægten lagt på 2. verdenskrig.

Hitlers billeder

60 min.
Filmen er et dokumentarprogram baseret på nyopdukkede, autentiske farveoptagelser med hele naziledelsen i München. Nazisterne var samlet den 14. juli 1939 for at overvære en kulturfestival, der skulle vise nazismen fra sin mest storslåede side.

En Hitler-Jugends bekendelser

30 min.
Filmen er et interview med en tysker, der som dreng var med i Hitler-Jugend. Filmen giver et fremragende billede af, hvad mange følte om deres tid som ung i Nazityskland.

SS-Hitlers elitetropper

35 min. Afsnit i serien "krigens herrer".
Filmen er amerikansk produceret og giver et portræt af SS. Filmen giver en fornemmelse af nazistatens opbygning men desværre indholder den også mange små fejl og upræcise oplysninger.

Fascismens billeder

3 afsnit a 25 min.
Serien er produceret af Danmarks radio, hvor til hører et hæfte. Serien belyser den nazistiske brug af kunst og arkitektur som propagandamiddel.

Wansee-konferencen

120 min
Filmen er en drama-dokumentarisk gengivelse af hvad der fandt sted på Wansee-konferencen. Filmen giver et godt indblik i beslutningsprocessen om udryddelsen af jøderne, som man forestiller sig den har fundet sted.

Den totale krig

55 min. Afsnit i serien "Vor århundrede".
Filmen handler om Tyskland under 2. verdenskrig og indeholder mange interview med overlevende tyskere, der i dag kigger tilbage på nazitiden.

Det tredje riges fald

60 min.
Dansk dokumentarfilm fra 1973 om nazistyrets sidste dage.

Nazismens børn

50 min.
Filmen er interviews med tidligere tyske østfrontsfrivillige, der oplevede kampene blandt andet ved Stalingrad 1942-43. De interviewede kigger 50 år tilbage og genoplever deres rædsler i kampen mod kommunismen.

Kildefortegnelse

Tekst 1: *Versaillesfreden*. Her efter Paul Holt: "Tekster og tal til belysning af det 20. århundredes verdenshistorie", G.E.C. Gads Forlag, 1971

Tekst 2, 38, 39, 42, 43, 44, 45: *Hvorfor må vi underskrive fredstraktaten; Konrad Henleins krav; The Times om Sudeterkrisen; München-overenskomsten; Chamberlain's nye kurs overfor Hitler; Ikke-angrebspagten mellem Tyskland og Sovjetunionen; Den hemmelige tillægs-traktat*. Her efter Svend Åge Karup: "Weimarrepublikken", Gyldendal, 1976

Tekst 3: *Den tyske kapitulation*. Her efter Ludendorff: "Krigserindringer 1914-1918", Aschehoug A/S, 1919

Tekst 4: *Versaillesfreden og dens følger*. Her efter John M. Keynes "Freden og dens økonomiske følger", Steen Hasselbalchs Forlag, 1920

Tekst 5, 11, 27, 29, 30, 33, 34, 36, 37, 49, 51, 52: *Partiprogrammet De 25 punkter; Bemyndigelsesloven; Forordning om jøde-problemet; Rigsborgerloven; Lov til beskyttelse af det tyske blod og den tyske ære; Det tyske folks livsrum; Talen til generalerne; Omlægning af økonomien; Hossbach-notatet; Operation Barbarossa; Görings ordre til Heydrich 31. juli 1941; Wannsee-protokollen*. Her efter Walther Hofer: "Nationalsocialismen. En dokumentarisk fremstilling", Gyldendal 1978

Tekst 6, 9: *Hitler om det Nationale og Sociale; Nazismens fremvækst*. Her efter Berthelsen og Jacobsen "Hitlerfascismens vej til magten", Gyldendal, 1981

Tekst 7, 8: *Kampen mellem racerne; Førerens autoritet*. Her efter Adolf Hitler "Min kamp", Paludans fiol-bibliotek, 1977

Tekst 10, 15, 32: *Kommunist eller nazist; Skift i den nationale følelse; At følge føreren*. Fra Johannes Steinhoff m.fl. "Voices from the Third Reich", Da Capo Press, 1994. Oversat af Inga-Lill Amini

Tekst 12, 13: *SA er legemliggørelsen af nationalismen; Hitlers tale i rigsdagen*. Fra Max Gallo "The Night of Long Knives", Harper & Row, New York, 1972. Oversat af Inga-Lill Amini

Tekst 14, 17, 20, 22: *Mødet med Nazityskland 1933-34; Organiseringen af Hitler-Jugend; Skolesystemet nazificeres; Kraft durch Freude*. Her efter William L. Shirer »Det Tredie Riges storhed og fald«, Berlingske Forlag, 1966

Tekst 16: *For fanen vil vi dø*. Fra Melita Manchmann "Fazit. Mein Weg in der Hitler-Jugend", Deutsche Verlags-Anstalt GmbH, Stuttgart, 1979. Oversat af Inga-Lill Amini

Tekst 18: *Hitler om ungdomsopdragelse*. Her efter Hermann Rausching "Mine samtaler med Hitler", Povl Branners Forlag, 1945

Tekst 19: *Ordensborgene*. Her efter tidsskriftet Orientering, december 1937

Tekst 21: *Den tyske økonomi*. Her efter tidsskriftet Orientering, juli 1937

Tekst 23: *Hitler om kunstens funktion*. Her efter Henrik Pers "Dagligdag under fascismen", Gyldendal, 1979

Tekst 24: *Hitlers planer for Berlin*. Her efter Lars Dybdahl "Byplan og boligmiljø efter 1800", Gyldendal, 1973

Tekst 25: *Den evige Jøde*. Her efter Stig Hornshøj-Møller "Førermyten", Tiderne Skifter, 1996

Tekst 26: *Leni Riefenstahl og Viljens triumf*. Transkription af et interview med Leni Riefenstahl fra udsendelsen "Billedernes magt", DR1 den 2.10.1994

Tekst 28,40: *En tysk skolepiges syn på jøderne; Chamberlain om Sudeterkrisen*. Her efter Johan Bender m.fl. "Mellemkrigstiden og 2. verdenskrig 1919-1945", Gyldendal, 1993

Tekst 31: *Hvad skal jøden med et klaver?* Fra Stern, 10.11.1988. Oversat af Inga-Lill Amini

Tekst 35: *Oprustningen bliver officiel*. Her efter E. Bøgebjerg m.fl. "Kilder til mellemkrigstidens historie", Gyldendal, 1959

Tekst 41: *Dagen i München*. Her efter tids-

skriftet *Orientering*, december 1938

Tekst 46,47,48: *Rigets dødsfjende må slås ned; Slaget over Helgolandsbugten - tysk beskrivelse; Slaget over Helgolandsbugten - engelsk beskrivelse*. Her efter tidsskriftet *Orientering*, december 1939

Tekst 50: *Breve fra Stalingrad*. Her efter Johan Bender "Krigen. Fra Troja til Hiroshima", Gyldendal, 1975 og Karl Christian Lammers "Sidste breve fra Stalingrad", Lademann, 1992

Tekst 53, 54: *Franz Suchomel om jødeudryddelsen; Oplevelser i Treblinka*. Her efter Claude Lanzmann "Shoa - de overlevende beretter", Gyldendal, 1987

Tekst 55: *En rædselsnat i Berlin, 1943*. Her efter Henrik V. Ringsted "Erindringer", Thaning og Appel, 1979

Tekst 56: *Tyskland i 1945*. Her efter Folke Bernadotte "Sidste Akt", Gyldendal, 1945

Tekst 57: *Kampprogram for ANS*. Her efter Karl Christian Lammers "Rechts ist in", Gyldendal, 1994. Oversat af Inga-Lill Amini

Tekst 58: *Vold skaber opmærksomhed*. Her efter Der Spiegel, nr. 50, 1992. Oversat af Inga-Lill Amini

Illustrationer

s. 6: gl. foto af General Ludendorff, Kejser Wilhelm II og General Hindenburg på vej til Berliner Dom. Kilde ukendt.

s. 8: Potsdamer Platz. Her efter Marie-Luise Brandi et.al: "Bild als Sprechanaß - Sprechende Fotos", Goethe-Institut, 1988.

s. 10,19,100,103,110: kort tegnet af Flemming Nørgaard.

s. 14: maleri af Sir William Orpen. Kilde ukendt.

s. 22: Foto: Photothek, Berlin, 1931.

s. 34, 52, 97: Her efter: Stefan Lorant "Sieg Heil! - Tysklands historie fra Bismark til Hitler", Chr. Erichsens Forlag, 1975.

s. 36,39,42, 44, 74, 77: Valgplakat fra 1932. Her efter Nick Yapp "Camera in Conflict - Civil Disturbance", © 1996 Könemann Verlagsgesellschaft mbH, Köln & The Hulton Getty Picture Collection. Gengivet ifølge aftale med Tony Stone Images, København.

s. 53: Figur gengivet efter Torben Smith "Nazisme - og nynazisme", Munksgaard 1996.

s. 54: Propagandaplakat af Günther Nagel. Kilde ukendt.

s. 58, 59, 61: Foto: Deutsches Historisches Museum/Liselotte Purper. Her efter DHM Magazin, Heft 20, 1997: "Bildberichterstatte" im "Dritten Reich" Fotografien aus den Jahren 1937 bis 1944 von Liselotte Purper

s. 60, 98, 173: Propagandaplakater fra 1930'erne. Her efter Ward Rutherford "Hitler's Propaganda Machine", Bison Books 1978.

s. 62: Ukendt kunstner.

s. 64: Karikaturtegning af Garvens, 1933. Kilde ukendt.

s. 66: Maleri af J.P. Junghanns: "Pflügel", 1940. Her efter Niels Senius Clausen og Bent Fausing: "Fascismens billeder", Danmarks Radio, 1980.

s. 67: 2 tegninger af George Grosz: "Am Kanal" og "Erinnerung an New York". ©

George Grosz/Copy-Dan, Billedkunst, 1998

s. 68 øv: Maleri af Ernst Ludwig Kirchner: "Bauernmahlzeit". © by Ingeborg & Dr. Wolfgang Henze-Ketterer, Wichtrach/Bern.

s. 68 ned.: Adolf Wissel: "Kalenberger Bauernfamilie". Her efter Niels Senius Clausen og Bent Fausing: "Fascismens billeder", Danmarks Radio, 1980.

s. 69, 70: Foto: Archiv des pädagogischen Instituts der Stadt Nürnberg. Her efter Bernd Ogan og Wolfgang W. Weiß "Faszination und Gewalt - Zur politischen Ästhetik des Nationalsozialismus", W. Tümmels Buchdruckerei und Verlag GmbH, Nürnberg.

s. 71: Kilde: Bildstelle der Stadt Nürnberg.

s. 72,73: Foto: Archiv Loiperdinger.

s. 88: Foto: Gyldendals Billedbibliotek.

s. 91: Foto: Hanns Hubmann,

s. 94: Foto: Bent Mann Fotografi.

s. 105,123,163,164,166: Foto: Orbis Photo, Berlin.

s. 106,111: Foto: Pressebureauet APN.

s. 108: Foto: George Rodger.

s. 112, 120, 121: Foto Robert Capa, Magnum/Focus. Her efter Klaus Honnef und Ursula Breymayer: "Ende und Anfang - Photographien in Deutschland um 1945", Deutsches Historisches Museum, 1995.

s. 116: Foto: Margaret Bourke-White. Her efter Klaus Honnef und Ursula Breymayer: "Ende und Anfang - Photographen in Deutschland um 1945", Deutsches Historisches Museum, 1995.

s. 117: Foto: Fred Ramage.

s. 118: Det kgl. Bibliotek, Kort- og billedafdelingen.

s. 145, 167: Foto: Atlantic Photo-Verlag, Berlin.

s. 199: Foto: National Archives, Washington.